חסידות · ר' צדוק הכוהן

תקנת השבין

רבי צדוק הכהן רבינוביץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תקנת השבין

רבי צדוק הכהן רבינוביץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תקנת-השבין/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 11
פרק ג 17
פרק ד 24
פרק ה 27
פרק ו 39
פרק ז 105
פרק ח 108
פרק ט 112
פרק י 116
פרק יא 152
פרק יב 161
פרק יג 173
פרק יד 179
פרק טו 183

פרק א

לקוטי ענייני תשובה לשבי פשע ביעקב ביומא [פ"ו א':] גדולה תשובה וכו' עיין שם ז' מימרות בגדולת ומעלת התשובה. וידוע דהתשובה נמשך מהבינה שבלב כמו שנאמר ולבבו יבין ושב דעל כן אמרינן תשובה אחר בינה כמו שאמרו במגילה [י"ז:], ונודע דז' מדריגות הם ביציאת דבר לפועל מבינת הלב עד גמר הפעולה שהם סוד ז' ספירות חג"ת נהי"מ ונגדם הוא כל מספר ז' כידוע, וכן ז' גדולות דתשובה: **שמביא** רפואה לעולם, ונראה לי דהיינו רפואה דסליחה כלישניה דקרא ארפא משובתם דמבואר דקאי אמשובה ודלא כמהרש"א בחידושי אגדות, והא דלא מייתי מושב ורפא לו דשם כתיב לו לשון יחיד והכי דייק לעולם מדפתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד כדדייק רי"ף בע"י יעוין שם, ובנוסחת גמרא שלפני איתא רפואות לשון רבים, ואם הוא נוסחא דוקנית י"ל דתרתי קאמר רפואת הנפש ורפואת הגוף דהא בהא תליא כמו שנאמר הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי וכדאיתא במגילה שם, דכל חליי הגוף של בני ישראל אינם במקרה כלל רק מקבילים ממש לחליי הנפש כמפורש בתורה כמה פעמים ומיד שמתרפא הנפש גם הגוף מתרפא, ומ"ש מהרש"א דעדיין לא נסלח עיין שם, ליתא דמפורש במגילה שם דרפואה דסליחה הוא תיכף אחר תשובה ורפואה דתחלואים הוא אחר הסליחה לא מקמי הכי כלל, ומ"ש דמשובתם משמע דעדיין מקצת משובתו עליו אינו במשמע כלל דמשובתם שלעבר קאמר, ונראה דהוא למד זה מלשון רש"י ד"ה וכתיב ארפא וכו' שמקצת וכו' עיין שם, ורש"י לא דייק ממשובותיכם רק מארפא דלשון רפואה משמעו מכאן ולהבא לא עקירת הקודם כאלו אין מכה דאם כן רפואה למה ובודאי זהו פשט לשון רפואה, והוא מדריגה הא' דתשובה לרפאות מכאן ואילך על כל פנים, וכן הסליחה הוא רק כשיש עון וזה בא מיד דלבבו יבין ושב על ידי הרהור תשובה בלבו נקרא תיכף צדיק גמור כמו שאמרו בקדושין [מ"ט ב] אף דלא עשה עדיין כל תיקוני התשובה ודרכי השבים שזכרו קדמונים דהכל הוא לתקן הקודם, אבל לרפואה דלהבא הוא מיד נעשה צדיק גמור ונרפא ממומו רק הוא כבעל מום שמתרפא שמקצת שמו עליו, היינו למי שזוכר הראשונות ידע שהיה בעל מום רק דנתרפא עתה הוא כגר שמתגייר דאף שהוא כקטן שנולד מכאן ולהבא מכל מקום אין נעקר הקודם לגמרי להיות כאזרח בישראל, וביבמות [מ"ח סוף ע"ב] מפני מה גרים מעונין וכו' מפני ששיהו כו', וזה לא פליג אדר"י שם דהוא כקטן שנולד להעניש אעבירות הקודמים וגם לא יועיל זה אגר שנתגייר בבית דין בקטנותו [וכן קשה את"ק שם], אבל לענין דיני שמים הכונה על שרשו דאף דבאמת גם נפשות הגרים היו במעמד הר סיני כמו שאמרו בשבת (קמ"ו ריש ע"א)

מזלייהו הוו ומזל הוא שורש האדם כמו שכתבתי במקום אחר על מ"ש (שם נ"ג ע"ב) אדם דאית ליה מזלא ובני חיי ומזוני דתליא במזלא (מו"ק כ"ח.), אבל מכל מקום לא נכנסו תחת כנפי השכינה מיד בלידה רק אחר כך ויש להם חסרון זה בשורש ששיהו וכו' וזה החסרון לא נתרפא בם כלל, ועל כן הזהירה תורה על אונאת הגר כמה פעמים שלא יאמר פה שאכל נבילות כז' כמו שאמרו בבא מציעא [נ"ח ב], ומדהוצרך להזהיר משמע דהוא דבר שניתן ליאמר דיש בו משום אונאה דמה שאינו כלל לא איכפת לאדם אם יאמרו עליו, וכמו שלא איכפת ליעקב שהיה לו אח עשו ואמהות שיצאו מלבן ולאברהם שיצא מתרח כיון דאין לו שום שייכות עוד לזה, ואמרו בבא מציעא [נ"ט סוף ע"ב] מפני מה הזהירה תורה על הגרים שסורן רע, רצה לומר שרשן ויסודן באמת רע על כן צריך הזהרה על אונאתו שיש בו אונאת דברים גדולה דעיקרה הוא כאשר אומר דבר אמת שבו אז פועל בו הרבה עד שיוכל לפעול בו על ידי זה שינוי בעצמותו גם כן על ידי שמזכיר החסרון שהוא באמת כן בעצם וכך קבלתי ואכ"מ: וחז"ל הוסיפו במשנה [שם נ"ח:] גם לבעל תשובה זכור מעשיך וכו' אף דחטאי ישראל אינם בעצם וסוף התשובה לתקן הקודם גם כן להיות כאלו לא חטא כלל, ועל כן אין בזה הזהרה בתורה שהיא מצד האמת הגמור לא שייך אונאת דברים זו כלל, רק חכמים הוסיפוהו כי גם בבעל תשובה תחלת מדריגת התשובה אינו נגלה עדיין תיקון הקודם, ודוד המלך ע"ה שהיה הגבר שהקים עולה של תשובה כמו שאמרו בע"ז [ה'.] אמרו בבא מציעא [נ"ט ריש ע"א] שהיו מלבינים פניו על ידי הזכרת החטא עד שאם היו קורעים בשרו וכו', דהלבנת פנים הוא על ידי דאזיל סומקא שהוא הדם שמחמתו החטא כי הדם הוא הנפש כמפורש בקרא וקאי אבהמה כי היא נפש הבהמית שבאדם גם כן שממנה החטא. ועל נפש זו הוא פשטיה דקרא דנפש כי תחטא, וכן איתא בבבא בתרא (נ"ט:) בריש כל מרעין אנא דם, ועל כן בהזכרת החטא כשעדיין לא נתקן הקודם נבלע דמו בתוכו, ודוד המלך ע"ה הוא התחלת מדריגות התשובה שהוא הרפואה להבא דעל זה נתבשר גם ד' העביר חטאתך לא תמות אבל להיות נתקן לשעבר שלא יהי לו בושה עוד בזה כלל דבר זה לא ידעו עדיין בחייו כמו שאמרו בשבת [ל'.] בחייך איני מודיע וכו' כי אז לא נתגלה עדיין מדרגה זו של תשובה, כי ידוע אבא יסד ברתא ויסודו של דוד המלך ע"ה נצמח מאברהם אבינו ע"ה כמו שאמרו ז"ל היכן מצאתיו בסדום, ויסוד דרגא דאאע"ה הוא שהיה תחלה לגרים כמו שאמרו בחגיגה [ג'.] רק אחר כך משנולד יצחק ואתכליל בו זכה לשם איתן האזרחי להיות כאזרח בישראל שהבטיחו השם יתברך לך טל ילודתך כמו שאמרו בבראשית רבה על פסוק זה [בפרשה ל"ט] תאמר שיש בידי עון וכו' עיין

שם, והוא כלפי שהקדים מרחם משחר ודרשו שם מרחמו של עולם ע"ש במ"כ, היינו דבאמת גם אברהם אבינו ע"ה הי' קדוש מרחם ומתחלת בריתו של עולם ורק תחלתו היה כגר אבל אחר כך זכה לגלות שרשו שהוא אב העולם ושורש האומה הישראלית כולה שהוא התחלת יחס זה דשורש ישראל שיוכל לשנות הקודם גם כן, ודבר זה היה אחר אשר אברהם הוליד את יצחק שהוא קדוש מרחם ונימול לח' ואברהם הוא המוליד זה ממילא גם הוא שורשו כן מאחר שהוא הביא דבר זה של שורש ישראל בעולם שלא היה עדיין במציאות בעולם הזה כלל, ועל כן אמרו ז"ל דיעקב פדה את אברהם רצה לומר שורש יעקב שהיה בו כי הוא כולל כולם אחר שזכה להוליד שיצא ממנו שלשלת זו הרי נכלל על כן בו כל אותו שלשלת כי אין הדבר נותן מה שאין בו ולעולם הענף כליל בשורש והבנים גנוזים כחם באבות, וכשניתוסף בו הה' הוא ה' אחרונה דשם הרומזת לכנסת ישראל נכלל בו כל שורש כנסת ישראל שבכל הדורות ואז זכה להוליד ולהוציא אותו שורש שנשתרש בכחו מהכח לפועל, ושורש ישראל הוא דשרשם דבוק בהשם יתברך ואין שם פסולת כלל כיעקב אבינו ע"ה שמטתו שלימה וכל החטאים אינם בעצם רק במקרה כאסא דקאי ביני הוצי שהמשילו רז"ל בסנהדרין (מ"ד א') וקוצים הסובבים את השושנה שיוכלו לחתוך הקוצים וההוצי ותשאר האסא והשושנה נקיה ושלימה לגמרי כאשר היא בעצמותה: **וזהו** תיקון הקודם שיבוקש עון ישראל ואיננו, אבל התחלת התשובה הוא דרגא דאברהם אבינו ע"ה מצד עצמו ושורש התחלת עבודתו שהיה אב לכל העולם כולו להביא רפואה לעולם עכ"פ מכאן ולהבא, דלתקן הקודם אי אפשר בכל העולם כולו שהיו בימיו גוים ולא ניתנה תשובה אלא לישראל דנינתה תורה ונתחדשה הלכות תשובה, ונהירנא דראיתי כן להרמ"ע בעשרה מאמרות ולהר"י אברבנאל בנחלת אבות ועוד קדמונים הרבה כתבו כן בפשיטית דאון תשובה מועילה לגוים, ושוב מצאתי כן מפורש בתנחומא (פ' האזינו) עושה תשובה נושא לו פנים יכול לכל תלמוד לומר אליך ולא לאומה אחרת, ובספר דבש לפי (מערכת ח' אות כ"ד) מביא זה בשם הבינה לעתים, לישראל ששרשם באמת טוב דעל כן ניתנה להם, ולא עשה כן לכל גוי דאין להם שייכות בשורש עם התורה על כן לא שייך בהו דברים שחידשה תורה ואינם מצד הסדר הראוי על פי החכמה כמו שאמרו בירושלמי (פ"ב דמכות) שאלו לחכמה כו' עיין שם, ורק רפואה להבא זה יש גם בגוים כמו שאמרו בנינוה כששבו מדרכם דנתבטל הפורענית הנגזר דעל כל פנים השתא מיהת לא חטאו, ולעולם עון עצמו אינו נמחק כלל גבייהו ושורש אברהם אבינו ע"ה נתעורר על ידי זה לרפא על כל פנים לכל העולם כולו להבא, אף דלענין רפואה דלהבא גם כן יש חילוק בין ישראל לאו"ה

דאצלם אינה רפואה המתקיימת כלל ובבירור סוף המכה לחזור ולהתגלות מה שאין כן ישראל עמך כולם צדיקים ונקרא מיד צדיק גמור להיות דרך צדיקים כאור נוגה הולך ואור וגו' דהתחלת התעוררות הרהור תשובה בלב פועל להיות מוסיף והולך, אבל דבר זה הוא מצד מדריגות העתידות אבל מדריגה זו דתשובה ברפואה להבא על שעבר לבד זה כולל כל העולם כולו וזהו מדת שהוא בהתפשטות ומדת ורב חסד הוא ריבוי יותר דנושא עון גם בלא תשובה עיין בהרי"ף פ"ק דר"ה, וגם שם מכל מקום עון עצמו אינו נמחק עיין שם בהרי"ף בשם גאון דתנא דבר"י גם כן לפרש מדת רב חסד אתי יעוין שם ומכל מקום אינו אלא להבא כי הסליחה שמצד החסד הרי יש עון רק שהקב"ה ברוב חסדיו הוא מוחל וסולח, וכמו מי שחטא נגד חבירו ומבקשו למחול דאם אינו אכזרי מוחל מיד ואמרו ביומא (פ"ז א') דאין צריך לבקש יותר מג' פעמים כי יש בזה כדי פיוס לכל אדם, ולאיש טוב וחסד ודאי די בפעם א', וכל שכן למדת חסדו יתברך שהוא לאין שיעור ודאי בחרטה כל דהו די לפניו ובבקשה קלה דסלח לנו וגו' די שהוא מוחל וסולח לאלתר והוא כצדיק גמור, אלא דמכל מקום יש בושה עדיין וכמו בבני אדם אף שמחל לו כל זמן שמזכירים לו מתבייש מזה, ודבר זה שיהיה כאלו לא חטא מעולם זה אי אפשר כשהסליחה מצד מדת החסד וכן כשהתשובה מצד אותה מידה, כי הם ב' מדות גדולה וגבורה שהם ב' הפכים וגדולה הוא התפשטות בגודל אבל אינו בגבורה וכח, והתחלת כל ענין הוא בהתפשטות ואחר כך מתחיל להתגבר בו ואז ההתפשטות מתצמצם על ידי ההתגברות וההתחזקות,וכן התחלת הרהור תשובה בלב אדם שאינו עדיין בגבורת הלב בכח אמיץ וחזק שלא ינתק אף על פי שהוא בהתפשטות יותר, מכל מקום אין כחו חזק ועל כן מביא רק רפואה להבא דמזה לא ימלט אפי' תשובה היותר קלה ומיד בהתחלתה זה גדולה:

שמביא רפואה לעולם, ונראה לי דהיינו רפואה דסליחה כלישניה דקרא ארפא משובתם דמבואר דקאי אמשובה ודלא כמהרש"א בחידושי אגדות, והא דלא מייתי מושב ורפא לו דשם כתיב לו לשון יחיד והכי דייק לעולם מדפתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד כדדייק רי"ף בע"י יעוין שם, ובנוסחת גמרא שלפני איתא רפואות לשון רבים, ואם הוא נוסחא דוקנית י"ל דתרתי קאמר רפואת הנפש ורפואת הגוף דהא בהא תליא כמו שנאמר הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי וכדאיתא במגילה שם, דכל חליי הגוף של בני ישראל אינם במקרה כלל רק מקבילים ממש לחליי הנפש כמפורש בתורה כמה פעמים ומיד שמתרפא הנפש גם הגוף מתרפא, ומ"ש מהרש"א דעדיין לא נסלח עיין שם, ליתא דמפורש במגילה שם דרפואה דסליחה הוא תיכף אחר תשובה ורפואה

דתחלואים הוא אחר הסליחה לא מקמי הכי כלל, ומ"ש דמשובתם משמע דעדיין מקצת משובתו עליו אינו במשמע כלל דמשובתם שלעבר קאמר, ונראה דהוא למד זה מלשון רש"י ד"ה וכתיב ארפא וכו' שמקצת וכו' עיין שם, ורש"י לא דייק ממשובותיכם רק מארפא דלשון רפואה משמעו מכאן ולהבא לא עקירת הקודם כאלו אין מכה דאם כן רפואה למה ובודאי זהו פשט לשון רפואה, והוא מדריגה הא' דתשובה לרפאות מכאן ואילך על כל פנים, וכן הסליחה הוא רק כשיש עון וזה בא מיד דלבבו יבין ושב על ידי הרהור תשובה בלבו נקרא תיכף צדיק גמור כמו שאמרו בקדושין [מ"ט ב] אף דלא עשה עדיין כל תיקוני התשובה ודרכי השבים שזכרו קדמונים דהכל הוא לתקן הקודם, אבל לרפואה דלהבא הוא מיד נעשה צדיק גמור ונרפא ממומו רק הוא כבעל מום שמתרפא שמקצת שמו עליו, היינו למי שזוכר הראשונות ידע שהיה בעל מום רק דנתרפא עתה הוא כגר שמתגייר דאף שהוא כקטן שנולד מכאן ולהבא מכל מקום אין נעקר הקודם לגמרי להיות כאזרח בישראל, וביבמות [מ"ח סוף ע"ב] מפני מה גרים מעונין וכו' מפני ששיהו כו', וזה לא פליג אדר"י שם דהוא כקטן שנולד להעניש אעבירות הקודמים וגם לא יועיל זה אגר שנתגייר בבית דין בקטנותו [וכן קשה את"ק שם], אבל לענין דיני שמים הכונה על שרשו דאף דבאמת גם נפשות הגרים היו במעמד הר סיני כמו שאמרו בשבת (קמ"ו ריש ע"א) מזלייהו הוו ומזל הוא שורש האדם כמו שכתבתי במקום אחר על מ"ש (שם נ"ג ע"ב) אדם דאית ליה מזלא ובני חיי ומזוני דתליא במזלא (מו"ק כ"ח.), אבל מכל מקום לא נכנסו תחת כנפי השכינה מיד בלידה רק אחר כך ויש להם חסרון זה בשורש ששיהו וכו' וזה החסרון לא נתרפא בם כלל, ועל כן הזהירה תורה על אונאת הגר כמה פעמים שלא יאמר פה שאכל נבילות כז' כמו שאמרו בבא מציעא [נ"ח ב], ומדהוצרך להזהיר משמע דהוא דבר שניתן ליאמר דיש בו משום אונאה דמה שאינו כלל לא איכפת לאדם אם יאמרו עליו, וכמו שלא איכפת ליעקב שהיה לו אח עשו ואמהות שיצאו מלבן ולאברהם שיצא מתרח כיון דאין לו שום שייכות עוד לזה, ואמרו בבא מציעא [נ"ט סוף ע"ב] מפני מה הזהירה תורה על הגרים שסורן רע, רצה לומר שרשן ויסודן באמת רע על כן צריך הזהרה על אונאתו שיש בו אונאת דברים גדולה דעיקרה הוא כאשר אומר דבר אמת שבו אז פועל בו הרבה עד שיוכל לפעול בו על ידי זה שינוי בעצמותו גם כן על ידי שמזכיר החסרון שהוא באמת כן בעצם וכך קבלתי ואכ"מ:

וחז"ל הוסיפו במשנה [שם נ"ח:] גם לבעל תשובה זכור מעשיך וכו' אף דחטאי ישראל אינם בעצם וסוף התשובה לתקן הקודם גם כן להיות כאלו לא חטא כלל, ועל כן אין בזה הזהרה בתורה שהיא מצד האמת הגמור לא שייך אונאת דברים זו כלל, רק חכמים

הוסיפוהו כי גם בבעל תשובה תחלת מדריגת התשובה אינו נגלה עדיין תיקון הקודם, ודוד המלך ע"ה שהיה הגבר שהקים עולה של תשובה כמו שאמרו בע"ז [ה'.] אמרו בבא מציעא [נ"ט ריש ע"א] שהיו מלבינים פניו על ידי הזכרת החטא עד שאם היו קורעים בשרו וכו', דהלבנת פנים הוא על ידי דאזיל סומקא שהוא הדם שמחמתו החטא כי הדם הוא הנפש כמפורש בקרא וקאי אבהמה כי היא נפש הבהמית שבאדם גם כן שממנה החטא. ועל נפש זו הוא פשטיה דקרא דנפש כי תחטא, וכן איתא בבבא בתרא (נ"ט:) בריש כל מרעין אנא דם, ועל כן בהזכרת החטא כשעדיין לא נתקן הקודם נבלע דמו בתוכו, ודוד המלך ע"ה הוא התחלת מדריגות התשובה שהוא הרפואה להבא דעל זה נתבשר גם ד' העביר חטאתך לא תמות אבל להיות נתקן לשעבר שלא יהי לו בושה עוד בזה כלל דבר זה לא ידעו עדיין בחייו כמו שאמרו בשבת [ל'.] בחייך איני מודיע וכו' כי אז לא נתגלה עדיין מדרגה זו של תשובה, כי ידוע אבא יסד ברתא ויסודו של דוד המלך ע"ה נצמח מאברהם אבינו ע"ה כמו שאמרו ז"ל היכן מצאתיו בסדום, ויסוד דרגא דאעע"ה הוא שהיה תחלה לגרים כמו שאמרו בחגיגה [ג'.] רק אחר כך משנולד יצחק ואתכליל בו זכה לשם איתן האזרחי להיות כאזרח בישראל שהבטיחו השם יתברך לך טל ילודתך כמו שאמרו בבראשית רבה על פסוק זה [בפרשה ל"ט] תאמר שיש בידי עון וכו' עיין שם, והוא כלפי שהקדים מרחם משחר ודרשו שם מרחמו של עולם ע"ש במ"כ, היינו דבאמת גם אברהם אבינו ע"ה הי' קדוש מרחם ומתחלת בריתו של עולם ורק תחלתו היה כגר אבל אחר כך זכה לגלות שרשו שהוא אב העולם ושורש האומה הישראלית כולה שהוא התחלת יחס זה דשורש ישראל שיוכל לשנות הקודם גם כן, ודבר זה היה אחר אשר אברהם הוליד את יצחק שהוא קדוש מרחם ונימול לח' ואברהם הוא המוליד זה ממילא גם הוא שורשו כן מאחר שהוא הביא דבר זה של שורש ישראל בעולם שלא היה עדיין במציאות בעולם הזה כלל, ועל כן אמרו ז"ל דיעקב פדה את אברהם רצה לומר שורש יעקב שהיה בו כי הוא כולל כולם אחר שזכה להוליד שיצא ממנו שלשלת זו הרי נכלל על כן בו כל אותו שלשלת כי אין הדבר נותן מה שאין בו ולעולם הענף כלליל בשורש והבנים גנוזים כחם באבות, וכשניתוסף בו הה' הוא ה' אחרונה דשם הרומזת לכנסת ישראל נכלל בו כל שורש כנסת ישראל שבכל הדורות ואז זכה להוליד ולהוציא אותו שורש שנשתרש בכחו מהכח לפועל, ושורש ישראל הוא דשרשם דבוק בהשם יתברך ואין שם פסולת כלל כיעקב אבינו ע"ה שמטתו שלימה וכל החטאים אינם בעצם רק במקרה כאסא דקאי ביני הוצי שהמשילו רז"ל בסנהדרין

(מ"ד א') וקוצים הסובבים את השושנה שיוכלו לחתוך הקוצים וההוצי ותשאר האסא והשושנה נקיה ושלימה לגמרי כאשר היא בעצמותה:

וזהו תיקון הקודם שיבוקש עון ישראל ואיננו, אבל התחלת התשובה הוא דרגא דאברהם אבינו ע"ה מצד עצמו ושורש התחלת עבודתו שהיה אב לכל העולם כולו להביא רפואה לעולם עכ"פ מכאן ולהבא, דלתקן הקודם אי אפשר בכל העולם כולו שהיו בימיו גוים ולא ניתנה תשובה אלא לישראל דנינתה תורה ונתחדשה הלכות תשובה, ונהירנא דראיתי כן להרמ"ע בעשרה מאמרות ולהר"י אברבנאל בנחלת אבות ועוד קדמונים הרבה כתבו כן בפשיטית דאון תשובה מועילה לגוים, ושוב מצאתי כן מפורש בתנחומא (פ' האזינו) עושה תשובה נושא לו פנים יכול לכל תלמוד לומר אליך ולא לאומה אחרת, ובספר דבש לפי (מערכת ח' אות כ"ד) מביא זה בשם הבינה לעתים, לישראל ששרשם באמת טוב דעל כן ניתנה להם, ולא עשה כן לכל גוי דאין להם שייכות בשורש עם התורה על כן לא שייך בהו דברים שחידשה תורה ואינם מצד הסדר הראוי על פי החכמה כמו שאמרו בירושלמי (פ"ב דמכות) שאלו לחכמה כו' עיין שם, ורק רפואה להבא זה יש גם בגוים כמו שאמרו בנינוה כששבו מדרכם דנתבטל הפורענית הנגזר דעל כל פנים השתא מיהת לא חטאו, ולעולם עון עצמו אינו נמחק כלל גבייהו ושורש אברהם אבינו ע"ה נתעורר על ידי זה לרפא על כל פנים לכל העולם כולו להבא, אף דלענין רפואה דלהבא גם כן יש חילוק בין ישראל לאו"ה דאצלם אינה רפואה המתקיימת כלל ובבירור סוף המכה לחזור ולהתגלות מה שאין כן ישראל עמך כולם צדיקים ונקרא מיד צדיק גמור להיות דרך צדיקים כאור נוגה הולך ואור וגו' דהתחלת התעוררות הרהור תשובה בלב פועל להיות מוסיף והולך, אבל דבר זה הוא מצד מדריגות העתידות אבל מדריגה זו דתשובה ברפואה להבא על שעבר לבד זה כולל כל העולם כולו וזהו מדת שהוא בהתפשטות ומדת ורב חסד הוא ריבוי יותר דנושא עון גם בלא תשובה עיין בהרי"ף פ"ק דר"ה, וגם שם מכל מקום עון עצמו אינו נמחק עיין שם בהרי"ף בשם גאון דתנא דבר"י גם כן לפרש מדת רב חסד אתי יעוין שם ומכל מקום אינו אלא להבא כי הסליחה שמצד החסד הרי יש עון רק שהקב"ה ברוב חסדיו הוא מוחל וסולח, וכמו מי שחטא נגד חבירו ומבקשו למחול דאם אינו אכזרי מוחל מיד ואמרו ביומא (פ"ז א') דאין צריך לבקש יותר מג' פעמים כי יש בזה כדי פיוס לכל אדם, ולאיש טוב וחסד ודאי די בפעם א', וכל שכן למדת חסדו יתברך שהוא לאין שיעור ודאי בחרטה כל דהו די לפניו ובבקשה קלה דסלח לנו וגו' די שהוא מוחל וסולח לאלתר והוא כצדיק גמור, אלא דמכל מקום יש בושה עדיין וכמו בבני אדם אף שמחל לו כל זמן שמזכירים לו מתבייש מזה, ודבר זה שיהיה כאלו

לא חטא מעולם זה אי אפשר כשהסליחה מצד מדת החסד וכן כשהתשובה מצד אותה מידה, כי הם ב' מדות גדולה וגבורה שהם ב' הפכים וגדולה הוא התפשטות בגודל אבל אינו בגבורה וכח, והתחלת כל ענין הוא בהתפשטות ואחר כך מתחיל להתגבר בו ואז ההתפשטות מתצמצם על ידי ההתגברות וההתחזקות,וכן התחלת הרהור תשובה בלב אדם שאינו עדיין בגבורת הלב בכח אמיץ וחזק שלא ינתק אף על פי שהוא בהתפשטות יותר, מכל מקום אין כחו חזק ועל כן מביא רק רפואה להבא דמזה לא ימלט אפי' תשובה היותר קלה ומיד בהתחלתה זה גדולה:

פרק ב

שמגעת עד כסא הכבוד, הוא רפואת הקודם ומה שעבר גם כן, כי נר"נ שבאדם הוא מג' עולמות כסא מלאכים ונלגלים כמו שאמרו בתיקוני זוהר (תיקון מ"ג) שהם בי"ע, ובבריאה רובו טוב כנודע לכך אומרים נשמה שנתת בי טהורה היא גם עתה דאין הקלקול בחלק הנשמה שהוא נגד המחשבה שבמוח, ועיקר החטא מן הלב כמו שנאמר לא תתורו אחרי לבבכם וגו' דשם משכן היצר הרע כמו שנאמר יצר לב האדם רע מנעוריו ואמרו בברכות (ס"א סע"א) דיושב בין ב' מפתחי הלב ועל ידי ההרהור תשובה שבלב דלבבו יבין ושב בא לרפואה דסליחה על להבא, וכששוקד על תשובתו יותר ומעמיק בה הוא מגיע לתקן עד המחשבה שבמוח והמחשבה הוא עיקר האדם כיודע בספרים דכ"מ שהאדם מחשב שם הוא כולו, ועל זה אמרו בבראשית רבה הרשעים הן ברשות לבן והצדיקים לבן ברשותן, מבואר דהלב אינו עיקר האדם ועל כן עיקרו הוא המוח, וברשעים מחשבת המוח נמשכה אחר הרצון שבלב שכולו רק רע בתולדה והצדיקים בהיפך רצון הלב נמשכת אחר מחשבת המוח שכולו טהור בתולדה ואינו רוצה בלבו רק מה שמבין בשכלו וחמתו שהוא טוב ושהוא רצון השם יתברך, ובמחשבת השכל אין רע כלל אלמלא המשכתו אחר יצר הלב שהוא המגרש הנשמה שבמוח ממשכנה וכמו שאמרו בפרק קמא דסוטה אין אדם עור עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, כי מצד רוח חכמה שבמוח אין מניח לחטוא כלל רק שהשם יתברך יצר את האדם בעל בחירה וקרא ליצר הרע מלך בס' קהלת, והיינו כי הלב בגוף כמלך בעולם כמו שאמרו בספר יצירה שהוא מושל בכל אברי הגוף גם במוח קבל חיות מהלב כמו שנאמר בלב כי ממנו תוצאות חיים, ועל כן יכול להמשיך גם רוח חכמה שבמוח להיות נגרר אחר רצון הלב לרע ואז ממילא יוצא הרוח חכמה ונכנס רוח שטות ואז חוטא, ועל ידי התשובה שמתחרט בלב ורוצה מעתה להיות טוב וכרצון השם יתברך הוא מגרש גם הרוח שטות שבמוחו וחוזר יכנס רוח

חכמה חתיו, וכשנקבע בו עד שיהיה לבו ברשותו היינו שלא יחטא עוד גם פושעי ישראל מליאין חרטה ובכל חרטה יש סליחה כיון שמתחרט, אבל אין זה משלימות התשובה עדיין לענין תיקון הקודם שלא יהיה עבירה גוררת עבירה וכשיזדמן לפניו אפשר שישנה באולתו, ועל זה צריך שקידה יתירה בהתבוננות דתשובה גמורה עד שיגביר כח שכלו וחכמתו על יצרו שלא ימשך עוד אחריו, וכשזוכה לכך שישכון בו מעתה רוח חכמה הבא מצד הנשמה שבמוח שאין מניחו לחטוא על ידי זה ממילא נתקן הקודם דכשמגיע התיקון עד שם הרי כולו טוב ואין כאן עוד עבירה הגוררת עבירה, וזהו עד כסא הכבוד מקום מחלב הנשמות שאין יד המלאכים משגת שם וכמו שאמרו בשבת (פ"ח סע"ב) אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה, רצה לומר במקום שורש נשמתו בנשמות כל ישראל כמו שאמרו בפרק שואל (קנב ב) נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד, ובאדר"נ (פרק י"ב) מפורש אנשמת משה רבינו ע"ה ביחוד דגנוזה תחת כסא הכבוד וסיים ולא נשמת משה לבד אלא של כל הצדיקים עיין שם, ועמך כולם צדיקים כתיב היינו מצד שרשם כי האלקים עשה האדם ישר וזהו למעלה ממקום המלאכים שהם ביצירה כנודע: **וזהו** תשובה דשם כולם יצר הרע יש ביניכם, כי עיקר התורה הוא לימודי החכמה שבמוח שיהיה בלב נגרר אחריו, וזהו התורה תבלין ליצר הרע כמו שאמרו בבבא בתרא (ט"ו א') ובפרק קמא דקדושין (ל' ב') משכחו לבהמ"ד אם אבן הוא נימוח, ונקרא יראת שמים תרעא לדרתא בשבת (ל"א ב) שאי אפשר ליכנס לחכמה בלעדה, וביומא (ע"ב ב) דרשו על זה קרא דלמה זה מחיר ביד כסיל לקנות כמה ולב אין, כי משכן היראה בלב וממנו תוצאות חיים למוח גם כן וכאשר אין יר"ש בלב נכנס רוח שטות וחכמתי מתעתו עוד ויכשלו בה חס ושלום, ועל זה אמרו אם אין יראה אין חכמה ואם אין חכמה אין יראה גם כן כי רק התורה תבלין ליצר הרע ואי אפשר זולת זה, וגם שלימות היראה אינו אלא כשמגיע לידה לחכמה ואז יראת הלב על מכונה לא יראת כסילות רק יראת חכם הסר מרע ומינה לא יזוע, והמלאכים שאין להם יצר הרע הם בתכלית תוקף היראה וכל עניינם באימה ויראה וזהו תרעא לדרתא דחכמתא ותשבו ליכנס גם לפנים להשגת חכמת התורה בטענה שהאדם מלא יצר הרע ואין בו יראה, ועל זה אמר שמא ישרפוני בהבל שבפיהם פירוש על דרך שאיתא (שבת קי"ט סע"ב) אין דומה הבל פה שיש בו חטא להבל פה שאין בו חטא וגם שורש היראה השער לד' צדיקים יבואו בו הוא מדת המלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה כנודע וגם שורש המלאכים באים מכח הדבור פה וכמו שאמרו סנהדרין (ק"ה ב) וישם ד' דבר בפי בלעם ר"א אומר מלאך עיין שם במהרש"א בח"א, אבל באמת עיקר תורה שהיא מורה דרך הוא רק למי שיכול לתעות, ויתרון החכמה הוא רק

מן הסכלות כיתרון האור שהוא רק מן החושך ומי שאין לו סכלות מעט דיצר הרע אין לו שייכות לחכמה, והמלאכים צועקים אי' מקום כבודו אבל האדם מאוחז בכסא הכבוד כי כל פעל למענהו לקילוסו וזהו תכלית הבריאה גילוי כבודו יתברך, ותכלית הבריאה הוא האדם שזהו תכלית גילוי הכבוד כאשר יש אדם בעל בחירה ונופו נוטה למקום טומאה ועם כל זה כופה יצרו ותאותיו בשביל כבוד שמים זהו עיקר מקום כבודו של מלך מלכי המלכים שאין אפשר למלאכים שאין להם יצר הרע להשיגו כלל רק האדם, וכאשר הוא זוכה ומשיג למדריגה זו שיהיו בכל מעשיו גילוי כבוד שמים עד שהוא מאוחז בכסא כבודו אז יוכל להחזיר להם תשובה כי אדרבא על ידי יצר הרע מדריגתו למעלה ממדריגתם ורק על ידי זה יש לו שייכות תורה וחכמת השם יתברך, ודבר זה אין בכח אדם לבד להגיע לכפיית היצר הרע בתכלית עד שיהיה כבודו יתברך חופף עליו ונגלה מכל פרטי ענייניו וכמו שאמרו בקדושין שם אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, ועל כן אמר דהקב"ה אמר לו זה דאחוז וכו' ולולי זה לא היה יכול לאחוז, וכן הוא מאמר השם יתברך באתערותא דלעילא שובה ישראל עד וגו' מדריגה זו דתשובה להגיע עד כסא הכבוד דהיינו שיהיה לבו ברשותו זהו רק על ידי עזר השם יתברך באתערותא דיליה ששולח ללבו, ועד ד' אלקיך היינו כסא הכבוד כמו שאמרו גם כן (בפרק שואל דם) מקרא דצרורה בצרור החיים את ד' אלקיך עיין שם ברש"י, והיינו דמה שד' הוא אלקיך שהוא תכלית הכרת האדם שד' הוא האלקים ובו פתחה תורה אנכי ד' אלקיך ולא יהיה אלהים אחרים זה לבד שמענו מפי הגבורה שזהו המכוון מכל תורה כולה להגיע להתגלות דבר זה שעל זה הי' המכוון בבריאה בהתגלות כבוד אלקותו, וזהו הכסא ומשכן מקום כבודו: **ועל** השגה זו אמר אלקיך לשון יחיד כי הוא תכלית הדגת האלקות והכרת הנוכח דהש"י המושגץ ללבבות בני ישראל שיש בזה חילוק בפרטי נפשות שכל אחד טועם כפי חלקו וכמו שאמרו בזוהר על פסוק נודע בשערים בעלה בשיעורין דיליה כל חד לפום מה דמשער בלבי', וזהו כסא הכבוד דעולם הכסא דבריאה שם התחלת עלמא דפירודא שיש בו חילוקים ופורור פרטי נבראים שונים מה שאין כן באצילות כוליה חד היינו בחלקי חי' יחידה שהם בבחי' מקיף לאדם השגה דשם אין חילוק, ונקרא אלקים כי מקיף הוא בבחי' עגולים ודבר עגול אין בו חילוק מדריגות כי לא נודע מקום הראש וסוף כלל רק בבחי' יושר שהוא הנשמה הנכנסת תוך הגוף, ומצד האמונה שהוא מה שישראל מאמינים דרך כלל בלא הכרה ברורה כאלו השם יתברך נוכחו ממש שיצדק לשון אלקים רק בהעלם השגה גלוי' מכל מקום מאמין גם במה שאינו משיג כלל שזהו גדר האמונה וכטעם ואמונתך בלילות דהיינו בחשיכה והעלם האור הבהיר שאז משתמשים באמונה,

מה שאין כן בשחרית אמת ויציב כי את הוא דבר המבורר אליו לגמרי שאי אפשר לטעון נגדו בהיותו גלוי לעין, והוא מצד השגת החכמה כמו שאמרו (ברכות ה' ב') אין אמת אלא תורה שהוא תורה שבכתב מדת יום אור הבהיר משחקים המאיר בכל דבר להיות נגלה לעין שבזה יש חילוק כל אחד נכוה מהשגתו של חבירו וכמו שאמרו (בפרק הרואה) שאין דעתן של בני אדם דומה זה לזה, אבל האמונה שבהעלם בה אין חילוק מדריגות וכל ישראל מאמינים כמו שאמרו (שבת ל"ז א') שזהו שורש כנסת ישראל וכלל הכנסי' מבנ"י יש להם אמונה, וזה דרגא דדוד המלך ע"ה שהוא התחלת התשובה שמתוך ההעלם השוה בכל, וכל השב מיד זוכה לסליחה ורפואת נפש, אבל ההגעה עד כזא הכבוד הוא הגעת התיקון עד שורש נשמתו המאוחז בכסא הכבוד הוא דרגא דשלמה המע"ה שנא' בו וישב על כסא דק למלך, וכסא ד' הוא כסא הכבוד ועולם הכסא שהוא שרשי כל הנשמות דישראל שהם הן כסא כבודו יתברך:

ומלכות שלמה המע"ה אמרו עליו מהאי קרא במגילה (י"א רע"ב) שמלך על העליונים ועל התחתונים, ומלות ועל התחתונים לכאורה מיותר לענין דאתו עלה דמלתא אחריתא דהוי בי' הוא מה דמלך על העליונים וגם מקרא דכסא ד' נפיק רק זה, אבל באמת אם היה זה דמלך על העליונים רק תוספת במלכותו אם כן עדיין הקושיא במקומה ומה בכך דמלך גם על העליונים מכל מקום מלך גם על כל העולם כולו כמוהם והי"ל לחושבו בכלל המולכים בכיפה, ועל כן אמר דמלתא אחריתא הוי בכלל מלכותו כי כל מלך הוא שורש כל האומה שעל כן נמשל מלך בעולם כלב בגוף שהוא שורש הגוף וממנו תוצאות חיים לכל האברים וכן המלך אפי' מלכי או"ה, ובזמן שישראל תחת ממשלתם הוא גלות השכינה שהיא מלכות שמים שמתלבשם בהם להשפיע לישראל על ידם, וכשהוא אין מכיר זה שרק מלכותו יתברך בכל משלה ואין מורא שמים עליו נקרא גלות כאיש נודד ממקומו, שהוא אצל מלכי ישראל שמברכים עליהם שחלק מכבודו ליריאיו כמו שאמרו (בפרק הרואה) שבהם תכלית היראה בתוקף כמו שאמרו (ברכות ל"ד רע"ב) מלך כיון שכורע שוב אינו זוקף וזה מפני תוקף היראה שעליו ומפני שמי נחת הוא כי מדת מלכות שמים היא מדת היראה נוסדה בו ואז מדת המלכות במקומו, ומדת היראה היא התרעא לדרתא והוא דרגא דדוד המע"ה ראש למלכי ישראל והוא עשה השערים לבהמ"ק, ואמרו ז"ל על פסוק טבעו בארץ שעריה שלא שלטו אויבים במעשה ידיו, כי השליטה הוא כאשר יש להם שייכות לאותו כח ויראת שמים דדוד המע"ה שהוא שורש כנז"י כידוע לא עשה כן לכל גוי ונשבע להם שלא יחליפם באומה אחרת ושורש היהדות לא ימוש, וכח זה לעולם נטוע בכנסת ישראל לבד אלא שהוא בהעלם כי עיקר היראה הוא בין בטיבו בין

בעקו לא כמנהג או"ה כי ירעב והתקצף וקילל במלכות ואלקיו, כי היראה שבעלם היא יראה תתאה היא יראת העונש מתפשטת בכל העולם כולו, אבל אצל או"ה אין זה קרוי יראה כלל שהרי אם יגיעם העונש ולא ימלטו יבעטו בו מה שאין כן אצל ישראל וכמו שאמרו (בר"ה ד' א) לחלק כן בין ישראל לאו"ה עיין שם ברש"י דישראל כשמריעין לו אין קורא תגר, ועל כן נקרא צדיק גמור גם ביראת העונש שלהם שגם בה גנוז יראת הרוממות, וזהו הטביעה בארץ שעריה יראה הגמורה שהיא השער לד' טבועה וגנוזה בארץ שהיא יראה תתאה והיינו בארץ ישראל וכנסת ישראל ולא שלט בהם ידי אויבים מאו"ה דהם ביראת עונש שלהם נקראים רשעים כמו שאמרו שם:

אבל שלמה המע"ה מדה אחרת היתה בו הוא מדת החכמה מצד הזה היה מלכותו דעל כן אמרו (ר"ה כ"א סע"ב) במלכים קם, רצה לומר במדת המלכות שהיה למשה רבינו ע"ה שהיה רק מפני מעלת חכמתו דע,כ מלך על דור המדבר דור דיעה, וגם לאידך מ"ד שם מה דביקש להיות כמשה הוא מן הצד הזה, ויצתה ב"ק ולא קם וגו' כי כל חכמתו היתה טפלה לנבואתו ונמשכת ממנה שהוא חכמת תושב"כ שכולה נבואה מפי ד' שהוא בראי' גמורה ובאספקלריא מאירה, מה שאין כן חכמת שלמה המע"ה הוא חכמה תתאה, דעל כן משה רבינו ע"ה מלך במדבר על אוכלי מן שלא הי"ל חלק בארץ ובעולם הזה כלל ועל כן לא מלך גם כן על או"ה שחכמתו היא חכמה העליונה שלא מצד התפשטותה בתחתונים היינו בחכמתן של בנ"י שהיא חכמת תורה שבעל פי, אבל חכמת שלמה המע"ה הוא ג' ספרים שעשה שהם ברוח הקודש לבד שהוא נבואת החכמים כמו שאמרו הרמב"ן (ב"ב י"ב ב)עיין שם והוא כח החכמה המתפשט בתחתונים שהיא מתפשטת גם באו"ה כמו שאמרו ז"ל על פסוק והאבדתי חכמים מאדום האומר יש חכמה באו"ה תאמין וכן איתא במגילה (ע"ז א) דגם באו"ה נקרא חכם, ובפרק הרואה דמברכין שנתן מחכמתו על חכמי או"ה אלא שאין אומר ליראיו דליראה אין להם שייכות אבל לחכמה יש להם שייכות על כן שלטו במעשה ידי שלמה המע"ה, וגם זה רק מצד העולם הזה דלעתיד נאמר והאבדתי וגו' ואין עיקר חכמה אלא בישראל ששורש נשמתם בכסא הכבוד הוא שורש החכמה שבמיח של כל אחד מישראל, וזהו כסא ד' והמלוכה בעליונים שהוא שורש החכמה שבעולם הכסא ועל ידי זה מלך גם על התחתונים שהוא גם כן על כסא ד', כמו שהתפשטות כבוד מלכותו יתברך בתחתונים אינו מיוחד בהם רק נמשך מצד השתלשלות התפשטותו בעליונים כן אצלו הכל התפשטות מלכות א' מראש ועד סוף, וזהו המלתא אחרינא דהוי בי' גם במלכותו על התחתונים שלא מלך בכיפה דרצה לומר עולם כולו שתחת השמים הדומים לכיפה דשפ הוא מלכותם להיות שורש

לכל העמים שכל זה רק מצד העולם הזה ותחת הכיפה לבד, אבל הוא שורש מלכותו היה מעל הכיפה ולא בכיפה:

וזהו שאמרו (שבת ל' א) בחיי שלמה בנך אני מודיע וכו', ובירור מעלת דוד המע"ה הי' בפתיחת שערים שזהו דרגא דדוד, כנזכר, ומכל מקום ההודעה הזו שהוא בירור תיקון הקודם כמו שכתבתי לעיל סימן א' זה היה רק בחיי שלמה שהוא המגיע בתשובתו עד כסא הכבוד דישב על כסא ד' ואז אין חטא כלל כטעם גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, אתה הוא הכרת נוכח דהשם יתברך זהו עמדי ממש בעולם הכסא שנקרא את ד' אלקיך כנזכר אז גם כי וגו' ואעשה מה שאעשה חס ושלום אין כאן יראת רע דלא יגורך רע כתיב ואין דבר רע יורד מן השמים, וכרת הנוכח היינו דמלא כל הארץ כבודו גם כן ואם כן אין מציאות לרע כלל, וז"ט מה שנשא שלמה נשים נכריות גם מה שאמרו עליו בירושלמי (הובא בתוס' פ"ק דחגיגה) לשון אין למידין מתקוע דהוא תקע עצמו לדבר הלכה להכניס עצמו לעניינים נראים כליכה בגיא צלמות, ועד שבקשו למנותו באותן שאין להם חלק לעוה"ב (בפרק חלק) והשיבו להם המעמך ישלמנה רצה לומר אתם סבורים שהוא עמכם ואנוש כערככם ואינו אלא עמדי ועל כסאי ועל כן לא ייראי רע כלל, ושלמה המע"ה הוא ראש השגת דריגה זו דכי אתה עמדי ודבר זה חלוק למדריגות כנזכר לעיל וגם עד סוף כל דרגין מי שאחיז במדרגת השגה זו דאתה עמדי לא יהא רע כלל וממילא נתקן הקודם ולמפרע גם כן על ידי זה, ועל כן אמרו ז"ל (בקהלת רבה) בחכמתו של שלמה המע"ה שהיה יודע לרפאות את הקודם [וקבלתי שכן הוא עיקר הגירסא שם ולא גרסינן הקירום] רצה לומר לתקן חליי הנפש בחטאים שקדמו, וכן מה שאמרו שם שידע כיצד ממתיקין התורמס רומז לעבירות כי רע ומר עזבך את ד' וצריך להמתיקו עד שהמר עצמו חוזר להיות מתוק:

וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא כי כבר נגלה הכ למשה רבינו ע"ה רק שאז עדיין בהעלם וברמז ואחר כך בא בהתנלות, וגם זו המדרגה שהוא התחלת התורה נגלה תחלתו למשה רבינו ע"ה ברמז במתקת מי מרה שהיה על ידי השלכת עץ ואמרו ז"ל אין עץ אלא תורה שהוא תבלין ליצר ועל ידה הוא התהפכות המר למתוק, וזה לשון ויורהו ותרגם אונקלס ואלפי' והוא מלשון תורה ושם היה התחלת התורה שנצטוו על קצת מצות וכמו שנאמר שם שם לו חוק סמשפט ומשפט היינו דינין דאיפקוד שם דרגא דיצחק שהוא שורש התורה דאורייתא מסטרא דגבורה נפקת כמו שאמרו בזוהר כמ"פ, ולשון הגמ' (מכות כ"ג ב) על אנכי ולא יהיה מפי הגבורה, וההכרה דאנכי ד' אלקיך הוא הכרה דאתה עמדי וזהו מסטרא דיצחק כמו שאמרו (שבת פ"ט ב) מחוי להו יצחק

הקב"ה בעיניי', דהראיה הגמורה לנוכח עין הוא על ידי יצחק, דהשגה זו הברורה לעין ובחילוק מדריגות הוא מצד מדת הצמצום המצמצמת ההשגה לשיעורין ומדריגות שהוא הראשון הנימול לח' שכבר נתקן שרשו להיות טוב מתולדה וטרם ידע מאוס ברע ובחור בטוב כבר הוא נימול ונרשם בברית חותמו של השם יתברך ששיך לחלקו וגורלו ולא ייירא רע כלל ועל ידי זה נמתק המר, אלא שאצל משה רבינו ע"ה היה במים ואין מים אלא תורה שיש בה גם כן סמא דמותא למשמאילים ונמתק על ידי עץ החיים, והיינו קלקולים שבמחשבה ובחכמה שבה נשקעו במצרים בחכמת מצרים, ודור המדבר נקרא דור דעה שכל עסק ומשא ומתן של השם יתברך עם היה בענין הדעת והמחשבה לבד וכל העונשים שלהם היה כפי המחשבה, וזהו רק להם מצד מעלתם אבל בעלמא קיי"ל (בפרק קמא דקדושין) מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, והמתקת המר שבמעשה ובפועל לא נתגלה עד שלמה המע"ה שידע המתקת התורמוס דבר גשמי הרומז למעשה ופעולה גשמית, וכל ספר משלי מיוסד על זה לדעת חכמה ומוסר וגו' חכמה הוא הכרה הברורה כמו שאמרו ז"ל על פסוק אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך וכו', ומוסר ר"ל המייסרת לאדם ופועלת בלב להסירו מדרך רע על ידי זה לא כחכמה המצוי' גם באו"ה שאינה מוסר ואין בה תבלין ליצר הרע, ואמר לתת לפתאים הם הנפתים ביצרם ערמה איך לינצל ממנה על ידי הורה תבלין שזהו ערמה שדומה מר ואינו אלא מתמתק, שאמר ישמע חכם ויוסף לקח כי הוא שורש חכמת תורה שבעל פי שהיא הולכת ומתפשטת בלב חכמי ישראל עד אין קץ, וכן רפואת הקודם על ידי החכמה והכרה גמורה דאתה עמדי והכל מאתו יתברך הוא השגה חלוקה במדריגות הנפשות מישראל ועל כן הוא מתפשטת ומקבלת התוספותו כפי מה שהוא ראוי לחכמת כל נפש פרטי, ואמר בזה מלת לקח כטעם ולקחתי אתכם לי לעם שהלקיחה באדם הוא השתנות הדיעה ורצון הלב בשורשו לגמרי, כמו השתנות על ידי לקיחה גשמית שהוא השתנות גמור, ועל ידי החכמה פועל השתנות בשורש שזהו רפואת הקודם:

פרק ג

שדוחה ל"ת שבתורה, היינו שמתקבלת ומוילה גם כשאינו במשפט שיועיל תשובה וכדרך שאי' (בסנהדרין ק"ג א) במנשה שעשה לו כמין מחתרת וכו' וכיוצא בו (בפסחים קי"ט א) על פושעי ישראל, ובזה טעה אחר כששמע אותו בת קול כמו שאמרו (בחגיגה ט"ו ב) לא ידע שידו כביכול פשוטה לקבל השבים אף נגד שורת הדין, וכל כ"ד דברים המעכבים התשובה אין מונעים לקבל לגמרי כמו שאמרו רמב"ם כי באמת אין לך דבר

עומד בפני התשובה, ואף על פי שעל פי התורה אין לקבלה זהו גדולתה של תשובה שפורצת גדר דין התורה, ובעיקר קבלת התשובה אמרו בירושלמי (פ"ב דמכות עיין שם ביפה מראה הגירסא) שאלו לחכמה וכו' לתורה וכו' לנבואה וכו' עד לקוב"ה אמר יעשה תשובה, וג' אלו עד"ש (ברכות ג' ב) יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים שהם חכמה תורה ונבואה כמבואר, וג' עצות אלו צריך לכל דבר, ואמר שאלו ולא אמר מי השואל רק רצה לומר כי התחלת כל דבר על כן הוא נשאל ונמלך לפני ג' יועצים אלו איך יעשה שישנם בכלל ישראל, וכן הם בכל נפש פרטית גם כן ג' דרכי התבוננות הללו בכל דבר מצד חכמה אנושיתת וחכמת התורה ורו"ק דהיינו השגת חכמי ישראל בנבואה או אורים ותומים ורוה"ק, וג' אלו הם יועצים ומנהיגים כל דבר בעצתם והתשובה הי למעלה מהם שאי אפשר לעמוד עליה בשום עצה אנושיית אפי' נבואה דהוא השגת אדם מהשם יתברך וכן התורה שהאי מן השמים, מכל מקום מאחר שכבר נמסרה לבני אדם ולא בשמים היא אי אפשר עמוד מצידה גם כן על עומק מעלה התשובה, וכדרך שאי' (ברכות ל"ד ב) מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, כי מקום הצדיקים גמורים הוא המגיע להם כפי מעשיהם שהוא עפ"י התורה והנבואה והחכמה ולא ילאו מגדרם והם בעלי גדר וגבול את זה תעשה וזה לא ועד פה תבוא ולא תוסיף, אבל בעל תשובה הוא שכבר פרץ גדרו של עולם הנגדר עפ"י התורה והנביאים והחכמים ונשקע במקום שנשקע וכשוזר לשוב אל ד' ולתקן הקודם בהכרה ברורה דאתה עמדי ובכל מקום שיהיה אין עוד מלבדו זוכה לנחלת יעקב אבינו ע"ה שהוא נחלה בלא מצרים כמו שאמרו (קי"ט) רזהו דרגא דידי' שהיה מיטתו שלימה, דיצחק אבינו ע"ה אף שכבר היה מתוקן משרשו ואף עשו הנולד ממנו נקרא (בפרק קמא דקדושין) ישראל מומר, מכל מקום כבר היה יכול להמיר שם ישראל ממנו ולהיות ככל הגוים ועוד גרוע מהם כמו שנאמר קטן נתתיך בגוים בזוי מאוד דמ שהנביא קורא קטן ובזוי אינו מצד החשיבות בעיני בני אדם רק מצד אמיתות עניינם וזהו הפסולת שיצא ממנו כי מצד מדת הצמצום יש גבול וגדר ומסטרי' אורייתא המדרת האדם בפקודין דעשה ול"ת, ואף התשובה שהיא אחת ממצות התורה היא מומצמת בגבול שלא יועיל חוץ מאותו גבול, וכן שורש טוב בתולדה שזכה לו יצחק שהוא שורש ענין ישראל הוא מוגבל בגבול ואם יפרוץ גדר וגבול ה הרי זה נעקר משם ישראל ונעשה ככל הגוים, מה שאין כן נחלת יעקב אבינו ע"ה היא בלא מצרים שאין שם גבור המגדיר כלל ואפי' הגדיל ק' עונות זה למעלה מזזה לא נעקר שם ישראל ממנו לכל דבר דקדושיו קדושין וגיטו גט כידוע, וכמו שאמרו (סנהדרין מ"ד א) אף על פי שחטא ישראל הוא רוה אי אפשר לנתק

ולעקור מזרע יעקב אבינו ע"ה השורש שיש בו מיעקב שאין בו פסולת כלל ואי אפשר היות נפסל ונעקר על ידי שום דבר מאחר שאין לשורש זה דבר המגביל כלל:

ודרגא זו דתשובה שמצידו הפורצת ודוחה כל גבולי התורה הוא המקום שאין צדיקים גמורים בעלי גבול יכולין לעמוד בו כי כח הצמצום והמגביל הוא היפך כח הבלתי בעל גבול, כי מדת יעקב אבינו ע"ה הוא נגד שם הוי' שהוא המקום שאינו נתפס בעולם הזה כלל דעל כן אינו נהגה כי העולם הזה הוא בגבול והשגה זו הוא בלא גבול דכך משמעותו שהיה הוה ויהי' בלא ראשית ולא תכלית, ומצד העולם הזה גם דברי המ"ד שם דכל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה וכו' הוא אמת דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ומצד ההשגה המושג לנביאים מדריגת בעלי תשובה פחותה מצדיקים גמורים כי דרגא זו דתשובה אינו מושג מצד הנבואה כל ל כמו שאמר שם ר"י עצמו כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעוה"ב וכו' אלקים זולתך וגו' וזהו מדריגת התשובה ששאלו להקב"ה בעצמו, והפלוגתא היא רק בעין תפיסת והשגת הנביאים וגם בזה דברי שניהם אמת כי מצד משפט הנבואה המושג בעולם הזה אין זה מושג דהשגת עוה"ב עין לא ראתה, אבל זהו דרך ראיית עין שזהו השגת נבואה אשר יקרא לפנים הרואה שהוא כרואה בעין מה שאין כן השגה דרך חכמה והבנה יכולים להשיג גם מה שהקב"ה משיב וגם מה שיהי לעוה"ב כמו שגילו לנו רז"ל מהזה דברים הרבה, אלא שהוא דרך השגה נעלמת מה שיהי ולא ברואה בעין מה שלנוכח עיניו, ולאידך מ"ד נמצא גם השגה כזו בנביאים אבל גוף הענין עצמו הכל דברי אלקים חיים ואין מחלקת כלל ואנו דנין בעולם הזה הכל כמשפט התורה:

והנה על פי התורה אף דהיא וכל הנביאים הזהירו על התשובה, מכל מקום אין זה מועיל לבטל דברי תורה דהיינו לפטור ממיתת ב"ד ומלקות במזיד וקרבן בשוגג אפי' שב בכל לבו באמת ולא כמו שאמרו קצת אחרונים בזה מחשש רמאות ושלא שב באמת לא נפטר ממשפט התורה, שמצד משפט התורה אין התשובה מועלת לפטרו ממשפטה על אותו עוון, ואפי' בעונשים שלמעלה בעולם הזה שנינו (ביומא פ"ו א) ד' חלוקי כפרה ועברה על כריתות ב"ד אפי' תשובה עם יוה"כ אין מהני לפטרו לגמרי וצריך וגם כן ליסורין ממרקין העונש דכרת ומיתה] ומכל מקום אחר המיתה מתמרק לגמרי בכח התשובה אפי' עוון חילול השם החמור מכולם, דכל מה שאין תשובה מועילה למרק לגמרי הוא רק מצד העולם הזה דתשובה הוא מכח הבינה דלבבו יבין ושב שהוא סוד עלמא דאתי כנודע ומצד העולם הזה שהוא בעל גבול ותכלית גם לתשובה יש גבול מה בכחה למרק והחמורות אינה ממרקת עדיין, אבל אחר המיתה בעוה"ב אין עוד שום עונש משעב

אפי' החמורה שבחמורות, וכן מצד הנבואה דהשיבה הנפש החוטאת היא חמות מכל מקום משמת נתכפר לו מיהת אלא שאין נגאלת ונלת מהמיתה כטעם והנביאים לעולם יחיו דנגד כל העונשים יש פדות לנביאים על פי כח הנבואה ומשפטה להציל מיסורין ממרקין, כי מדריגת הנבואה הוא תכלית הכרת הנוכח דאתה עמדי עד כי רוח ד' דבר בו ממש לומר כה אמר ד' שזו הכרה גלויה יותר מההכרה שעל פי חכמת התורה, דאף דחכם עדיף מנביא כמו שאמרו בבבא בתרא (י"ב א) היינו מצד העומק אבל גילוי וראי' חושיית הוא אצל הנביא יותר גדול ועיקר תיקון הקודם הוא על ידי הגילוי הברור דאה עמדי כענין דמחוי להו בעינייהו ועד שיוכל לדבר לנוכח כמראה באצבע אתה עמדי ומצד השגת הנבואה הוא תכלית תיקון זה, ומכל מקום אינו* ניצול אלא מעונשי יסורן המגיעין לאדם מצד חטאי עצמו ומתקן שרשו מתולדתו אבל אין מועליל לתקן שורשו באיפה שהיה תלוי באדה"ר ולתקן שורש חטא דאדה"ר שנגזר עבורו מיתה לדורות, דעל דבר זה נסגר בעדו דלתי התשובה כפי הנראה מדברי רז"ל (עירובין י"ז ב) דק"ל שנה ישב בתענית והעלה זרזי תאינה וכו' והרי חזר בתשובה ולא הועיל לו, ובבראשית רבה (סו"פ כ"ב) דא"ל קין עשיתי תשובה ונתפשרתי אמר כך כחה של תשובה וכו', ולא נגלה להם כחה רק לפשר לא לכפר לגמרי:

וענין הפשר בחטא אדה"ר הוא לתקן מכאן ולהבא ולא לעקור למפרע לגמרי להיות כמי שלא חטא, ועל כן עונש מיתה שנגזר עליו על זה לא נתכפר כמשפט התורה דאין התשובה מצלת מהעונש, ועל זה אמר ועתה פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים וגו' ומה שנקרא לשון הכתוב חיים היינו ודאי חיי עולם חיים נצחים שפועל בנפש תקון הקלקול וגזירת מיתה שגרם ע העת, ובבראשית רבה (פרשה כ"א) אמר אין ועתה אלא תשובה וכו' ועיין שם סיים והוא אמר פן ואין פן אלא לאו, וצ"ל דאז בג"ע הוא שלא רצה לשוב ואח"כ נמלך ושב, אבל אפשר דהן מדרשות חלוקות או דגם כונת מדרש זה והוא אמר על השם יתברך עצמו שפתח לו פתח לתשובה אבל לא לגמרי, ועץ החיים זו תורה כמו שאמרו (בתרגבא"ר פ"א) והוא המתבל היצר לתקן הקודם גם כן על ידי התשובה בצירוף התורה זה נמנע ממנו, וגם הנביאים שזכו לצפות בפרדס ובמראות העליונות וטעמו שהם לא זכו עדיין לטעום מעץ החיים לחיות לעולם שדבר זה אינו מצד מדרגת הנבואה שהוא שהאדם נבדל מהשם יתברך ומקבל שפע נבואתו ודבורו ממנו לבד, אבל חיי עולם הוא על ידי הדביקות הגמור בו יתברך כדרך שנאמר ואתם הדביקים וגו' חיים וגו'. סכדרך שאי' על לעתיד מי משים כסותו בין לביא ולביאה כשנזקקין זה לזה שהוא למעלה מעלה ממדריגת הנבואה ואז יבולע המות לנצח וישתלמו על ידי זה בצלם ודמות

לגמרי עד שאמרו (ב"ב ע"ה ב) עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה, והיינו כמו שאמרו בבראשית רבה דמלך בו"ד אין עושה אחר כיוצא בו אבל הקב"ה עושה צדיקים כיוצא בו, ומצד הזה אמר ביצירת האדם בצלמינו ובצלם אלקים שהוא כיוצא בו כביכול, אלא שאחר החטא מלבד דנשתנה זיוו כמו שאמרו ז"ל הנה גזירת המיתה עצמה גורמת שאינו מעתה כיוצא בו בזה על כל פנים דאין חי לעולם (סו"פ כ"ב) דא"ל קין עשיתי תשובה ונתפשרתי אמר כך כחה של תשובה וכו', ולא נגלה להם כחה רק לפשר לא לכפר לגמרי:

וענין הפשר בחטא אדה"ר הוא לתקן מכאן ולהבא ולא לעקור למפרע לגמרי להיות כמי שלא חטא, ועל כן עונש מיתה שנגזר עליו על זה לא נתכפר כמשפט התורה דאין התשובה מצלת מהעונש, ועל זה אמר ועתה פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים וגו' ומה שנקרא בלשון הכתוב חיים היינו ודאי חיי עולם וחיים נצחיים שפועל בנפש תקון הקלקול וגזירת מיתה שגרם עץ העת, ובבראשית רבה (פרשה כ"א) אמר אין ועתה אלא תשובה וכו' ועיין שם סיים והוא אמר פן ואין פן אלא לאו, וצ"ל דאז בג"ע הוא שלא רצה לשוב ואח"כ נמלך ושב, אבל אפשר דהן מדרשות חלוקות או דגם כונת משרש זה והוא אמר על השם יתברך עצמו שפתח לו פתח לתשובה אבל לא לגמרי, ועץ החיים זו תורה כמו שאמרו (בתדבא"ר פ"א) והוא המתבל היצר לתקן הקודם ג"כ על ידי התשובה בצירוף התורה זה נמנע ממנו, וגם הנביאים שזכו לצפות בפרדס ובמראות העליונות וטעמו מהם לא זכו עדיין לטעום מעץ החיים לחיות לעולם שדבר זה אינו מצד מדרגת הנבואה שהוא שהאדם נבדל מהשם יתברך ומקבל שפע נבואתו ודבורו ממנו לבד, אבל חיי עולם הוא על ידי הדביקות הגמור בו יתברך כדרך שנאמר ואתם הדביקים וגו' חיים וגו', שכדרך שאי' על לעתיד מי משים כסותו בין לביא ולביאה כשנזקקין זה לזה שהוא למעלה מעלה מממדריגת הנבואה ואז יבולע המות לנצח וישתלמו על ידי זה בצלם ודמות לגמרי שאמרו (ב"ב ע"ה ב) עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה, והיינו כמו שאמרו בבראשית רבה דמלך בו"ד אין עושה אחר כיוצא בו אבל הקב"ה עושה צדיקים כיוצא בו, ומצד הזה אמר ביצירת האדם בצלמינו ובצלם אלקים שהוא כיוצא בו כביכול אלא שאחר שחטא מלבד דנשתנה זיוו כמו שאמרו ז"ל הנה גזירת המיתה עצמה גורמת שאינו מעתה כיוצא בו בזה על כל פנים דאין חי לעולם ועל כן אין הצלם שלם ואי אפשר לקראו בשמו כביכול, רק אז שיקראו בשמו שהוא למעלה ממדריגת נבואה רק מצד מדרגת הדבוק הגמור וכדרך שאי' בשהש"ר תאומתי תיומתי לא אני גדול וכו', ודבר זה אלמלא אמרו הקב"ה בעצמו כביכול נעשה אדם בצלמינו וגו' אין כח בפה לאמרו, ואמרו

(בר"ה י"ז ב) ד' ד' אני הוא קודם שיחטא אני הוא לאחר שיחטא ויעשה תשובה ומשמע גם אחר החטא ממש כמקדם:

וזהו דרגא דשם הוי' מדת יעקב אבינו ע"ה כי על ידי החטא שם זה משתנה ואינו שלם ולא כמו שנכתב נקרא ולאחר התשובה חוזר למקודם וכמו שאמרו (בפסחים נ' א') דבעוה"ז שמו אחד, וזהו אחר התשובה כפי תוקף מדרגתה שמגיע עד עוה"ב שמשם שורשה ואז חוזר להיות כקודם החטא וגם אחר החטא כששאלו להקב"ה בעצמו שם ההוי' הוא אמר אני הוא וכו' שיש כפרה מכל וכל על ידי התשובה שהיא גדולה מכל מיני חכות והשגות שיש בעולם הזה שהם בכלל ג' הנזכרים נגד ג' אבהן שבהם נכללו כל הו' קצוות שהם נגד אות ו' דבשם הוי' בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה ומחבר ב' ההי"ן עלמא עלאה ועלמא תחאה, אולם זהו מדרגת האבות מצד עצמן דהיינו כפי מה שעשה האלקים האדם ישר קודם שיחטא, אבל לאחר שיחטא ראש המדרגה בקבלת התשובה הוא דור המע"ה רגל ד' שבמרכבה שהקים עולה של תשובה' והאבהן דבכל שאר ז' המדריגות כלולות בו בפרטיו והוא ראש ותחלת הקמתה בתרעא לדרתא דהוא נגד ה' אחרונה, וסיומו במשיח שהוא נגד ה' ראשונה שהוא הבינה שבלב שבו שלימות התשובה לגמרי ועליו נאמר ירום ונשא וגבה ודרשו רז"ל על האבות שיגדל מהם, כי חכמה ותורה ונבואה הם ג' דרגין דאברהם יצחק ויעקב, דחכמה ידוע מ"ש (בבבא בתרא ט"ו ב) אצטגנינות גדולה היתה בלבו של אברהם אע"ה כו' וב' כליותיו כב' מעינות ותחלת התקרבותו להשם יתברך הי' מצד חכמה אנושית שהיה יושב וחקר כלום אפשר לבירה בלא מנהיג כמו שאמרו בבראשית רבה, אבל אורייתא מסטרא דגבורה והתעוררות יצחק לא הי' עוד מצד עצמו וחכמה אנושית שכבר קיבל תורה מאביו, ונבואה מסטרא דיעקב דכתיב כי הנה ד' נצב עליו:

וגדולה תשובה שדוחה משפט התורה והחכמים ופורצת הגבולים שקבעו ואפי כל מ"ש חכמים ומפורש בנביאים ובתורה שאין תשובה מועלת, מצד הקב"ה עצמו והוא על ידי הדיבוק הגמור בו יתברך כמו שיהיה לעתיד הוא אומר יעשה תשובה ונתכפר הכל לגמרי, ומ"ש דמקודם שאלו לחכמה לתורה ולנבואה אין זה שיתה בטלה ודרך מליצה רק כך הוא השורה הראויה וסדר המדריגות להיות נשאל להם קודם ועדיין לא הגיע השאלה להקב"ה ושיבולע המות עד שיבוא משיח השואל זה מהקב"ה שנאמר חיים שאל נתת לו וגו', וכמו שאמרו (בסוכה נ"ב א') ועד מתן תורה שהוא עד התחלת ב' אלפים תורה מאת הנפש אשר עשו כמו שאמרו (בע"ז ט' א) הוא הזמן דשאלו לחכמה והשיבה חטאים תרדוף רעה כי אין תשובה לגוים כלל, ובאברהם אבינו ע"ה התחילה תורה

ושורש היהדות שיש מציאות כפרה לחטא על ידי תשובה וצריך רק קרבן לכפר, וזהו סדר קרבנות שאמר הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה כמו שאמרו (בתענית כ"ז ב) ובאותו עמד בחר לו אברהם אבינו ע"ה גם כן הגליות שהן היסורין הממרקין ואין תשובה ממרקת לגמרי על פי משפט התורה כפי ד' חלוקי כפרה, ועל זה רומז הקבן לכוון כאלו נעשה היסורין בו כנודע, וזהו עד אחר מ"ת שהתחיל זמן דאלו לנבואה ודור המדבר זכו כולם לנבואה בשעת מתן תורה דעל כן אמרו (פסחים ס"ו א) אם אינן נביאים בני נביאים הן,ומצד השגת אנכי ד' וגו' דשמעו כולם מפי הגבורה התחיל השגת הנבואה שהוא דריך כלל ההשגה דאתה עמדי שיוכלו לתקן הקודם ולהציל מיסורין גם כן על ידי התשובה, אבל מכל מקום אין נתקן לגמרי להציל גם מהמיתה, ותשובתם נפש החוטאת וגו' כנזכר וזה מושך והולך עד משיח דאף על פי שדבר זה הוא שורש יעקב אבינו ע"ה דמטתו שלימה מכל מקום עולם הזה אין זה נגלה עדיין והרבה משומרים וכופרים יש בעוה"ר מזרע ישראל, אלא שהבטיחנו יתברך דלא ידח ממנו נדח וכשיקבץ נדחינו מד' כנפות יבורר לעין דבר זה דשום רע יעקב אבינו ע"ה לא נדחה כלל אז יהיה שלימות דרגא דיעקב אבינו ע"ה, וההשלמה הדמורה יהיה לימות המשיח שאז יתברר גדולה זו דתשובה שדוחה ל"ת שבתורה הוא ל"ת ראשונה דפן ישלח ידו וגו' דכל מקום שאמר פן הוא ל"ת וזהו שלימות המעלה:

והתחלתה היה כבר בימי חזקיה שאמרו (בסנהדרין צ"ד:) דביקש הקב"ה לעשותו משיח שהוא כבר התחיל לגלות מעלה זו של תשובה שהיא למעלה ממשפט התורה והנבואה, וכמו שאמרו (ברכות י' א) דאמר לישעיה כלה נבואתך וצא כך מקובלני וכו', דאין לך דבר העומד בפני בקשת רחמי שמים דגדול כח התשובה למעלה מכל המפשטים וחטאו היה דלא נסיב לפי שראה שיצא ממנו מנשה שיחטא וידע שיפליג לחטוא עד שמן הדין לא יהיה שיקובל בתשובה, ומיד שגילה דבר זה של כלה נבואתך וכו' שאין להשגיח גם בנבואה בזה נתגלה לו ממילא שגם למנשה יועליל חתירה לקבלו בתשובה, וחכמים שמנאוהו בכלל שאין להם חל ק לעוה"ב היינו מצד משפט החכמים אבל לא מצד משפט הקב"ה שהוא קיבלו במחתרת ובהעלם מעיני כל חכמים ונביאים גם כן דהוא האומר דתשובה מועלת בכל ענין, ודורשי רשומות (בסנהדרין ק"ד בע"ב) דרשו על כולם שיש להם חלק לעוה"ב והיינו מצד שהם זרע יעקב אבינו ע"ה דמטתו שלימה ולא ידח ממנו נדח, ודבר זה לא נגלה בעולם הזה אלא רשימו ממנו נרמז ונודע לדורשי הרשומות אבל משפט חכמי המשנה כפי משפט החכמה המסורה בידיהם וגלויה לחכמים לא היה כן, וחזקיה הוא המתחיל לעורר דבר זה גם כן בניצוח סנחרב שהוא אמר המבלעדי ד' וגו' הוא הי'

שבט אפו יתברך והשם יתברך שלחו גם לירושלים, אבל חזקיה היה גנוז בו שורש זה שהיה ראוי לעשותו משיח היינו שהיה בו כח התעוררות של תשובה כ"כ לעורר על ידי זה רחמי שמים לשבור כל מאמר ד' גם כן:

ובירר זה ביחוד במה שאמר כלה נבואתך וכו', ואז נתן לו ישעיה בתו להוליד מנשה שכבר המציא והביא גילוי אור זה המחודש של מעלת התשובה כ"כ גד שכל התורה ונבואה עד שיועיל גם למנשה, אלא שלא נשלם אז עדיין התפשטות מדתו של נחלה בלי מצרים להיות באמת עד אין קץ שיהיה נמחל לכל העולם כולו לגמרי עד שיבולע המות דהיינו שיהיה משיח, ואמר על זה רזי לי רזי שהוא מהנסתרות לד' אלקינו וכבשי דרחמנא, דאור זה של מעלת התשובה כבר נתגלה ונתברר על ידי חזקיה דאין דבר עומד בפני התשובה, ודורו דור דיעה ובעלי תשובה כמו שאמרו ז"ל בשבח דורו של חזקיה רק שהוא רזי לי רצה לומר ידוע לו יתברך לבד ולא לברי' בעולם כי אין שום ברי' שיוכל להשיג מדרגה זו של תשובה שהוא רק מצד הקב"ה בעצמו ועל כן אי אפשר לעמוד על סודותי' וסדר גילוי', וכבר ישעיין גילה זה לחזקיה דיש כבשי דרחמנא כמו שאמרו (בברכות שם) דיש סודות שאין נגלים לברי' כמו לידת רשע כמנשה, ועל ידי זה שלידתו הוא מסוד ד' ממילא יש לו תשובה ותיקון גם כן מנד סוד ד' שרצה בכך כאשר יתגלה לעתיד סודו, ועל כל פנים שהדבר היה מסודר כך מכבשי דרחמנא אין כאן עוד חטא שהוא היציאה מהסדר ורצון השם יתברך והרי זה כך יסד השם יתברך אם כן אין כל החטא אלא מצידו שהוא לא ידע דבר זה של סוד ד' וחשב שהוא ממרה פני ד' בחטאיו, אבל על האמת הרי אין כאן חטא מעיקרו ועל דרך זה הם כל הדחיות סדר משפטי התורה על ידי מעלת התשובה זו שגילה חזקיה וישעיה בזה דיש כבשי דרחמנא וסוד ורז שנגלה לו יתברך לבד אף על פי שגוף הסוד לא נתגלה מכל מקום נתגלה דבר זה שיש סוד, ועל ידי זה ממילא אף שנראה כסותר משפטי התורה אין כאן התירה על האמת כי משפט התורה הוא מצד ההתגלות לבני אדם אבל מצד הנסתרות שיתגלה לעתיד לא היה חטא כלל, ועל זה אמרו (שבת פ"ט ב) אם יהיה חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית דהיינו מצד כבשי דרחמנא אז כשלג ילבינו לגמרי שאין חטא כלל:

פרק ד

שמקרבת או מביאה גאולה לעולם, וזהו התפשטות מדת מביאה רפואה דאלו ג' הקודמות מולידות עוד ג' מעלות אחרות מצד התפשטות והמשכת שפעם כמדתו יתברך בכל דבר טוב, והגאולה הוא התפשטות התיקון להבא יותר מרפואה והיינו דידוע מ"ש

(ברכות י"ד א) רצונינו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות, והיינו רצון האמיתי הנעלם שבנפש הישראלי זרע יעקב אבינו ע"ה אין לו שייכות לשום חטא שהם רק כהוצי הסובבים לאסא מרצונות זרות הנמשכות ללב על ידי יצר הרע ואו"ה היינו מצד עצמו שהיצר הרע שוכן בלבו ומצד אחרים הגורמים שלומר ממעשיהם והם האומות ששרשם רע, ורפואה הוא לחולי שבנפש עצמו להינצל מהשאור שבעיסה עצמה וגאולה הוא משעבוד מלכיות, וזהו דרגא דמשה רבינו ע"ה הוא הגואל הא' לישראל, ובעת מתן תורה שנתקן הקודם נעשה חרות לגמרי ממלכיות ומיצר הרע וגם ממלאך המות כמו שהיה לעתיד, אבל זה היה קודם שיחטא גדלות מצרים לא היה בשביל חטא שהרי עדיין לא ניתנה תורה שיהיה חטא רק היה הכנה למתן תורה, ולאחר החטא שיועיל התשובה להחזיר למדרגה זו זה לא היה עדיין כי הקמת עולה של תשובה היה על ידי דוד המע"ה ומזרעו אחריו הם המגלים ומעוררים מעלות ומדריגות התשובה אחת לאחת כמו שתבאר משלמה וחזקיה, ומעלה זו הד' אף ששלימותה הוא לעתיד כשיהיה גאולה השלימה על ידי המשיח מזרע דוד שהוא יברר ויגלה כל מדריגות התשובה כולם על שלימותם הראוי, מכל מקום כבר התחילה גילוי אור מעלה זו על ידי זרובבל בן שאלתיאל שהוא מזרע דוד המע"ה והוא נחמיה בן חכליה כמו שאי' (בסנהדרין ל"ח רע"א) ונקרא זרובבל שנזרע בבבל והיינו להיות הוא עיקר הגואל מבבל והוא ע"ד שאמרו על פסוק שם ירעה עגל על משיח שגדל עמם במדינה כמשה רע"ה בפלטין מצרים, דלעולם הגואל הוא מגידולי מדינת הגלות דוקא ע"ד שאי' (בסנהדרין ל"ט ב) מיני' וביי' אבא ניזיל בי' נרגא, ושם בעובדי' הוא מיני' עצמו דהוא לא היה הגואל רק נתנבא על מפלתם, אבל גואל בהכרח להיות מישראל ומקרב אחיך ומתקיים מיני' וביי במה שגדל שם, וזרובבל שנזרע שם והיינו דעיקר הזרעתו היה על ידי מלך בבל עצמו כמו שאמרו (בויק"ר) פייסו לגדלת וגדלת למלכה ומלכה למלך ולכך נטפל לו השם זרובבל, ולא הוא לבדו שהיה נזרע בבבל שהרי כל בני הדור ההוא נזרעו ונולדו שם רק שהוא עיקר מעלתו וכחו היה מצד הזה ועל כן נעשה לו זה שם תואר המורה תואר מעלתו, וההזרעה רצה לומר שורש התחלת היצירה דיכני' כבר נגזר עליו כתבו האיש הזה עירירי וגו' אלא שבבל גרמה לו דהגלות כיפר כמו שאמרו (סנהדרין ל"ז סע"ב), והזרעתו היה מורה שכבר פעל גלות בבל פעולתו וממילא מתחיל ממנו הגאולה באופן דשם זה מורה על טעלתו שהגאולה נצמח על ידו, וראוי היה להיות אז גאולה שלימה אלא שגרס החטא כמו שאמרו (ברכות ד' א):

ומכל מקום התחיל אז ענין גאולה על ידי תשובה, דגאולת מצרים לא היתה על ידי תשובה כלל רק על ידי מה שראה שעתידים לקבל התורה וכן נתן להם ב' מצות דם פסח ודם מילה שיגינו עליהם, כי עיקר הגלות גם כן היה רק בשביל זה כמו שאמרו (ברכות ה' א) שמתנת התורה היה על ידי יסורין והם יסורי גלות מצרים, אבל גלות בבל הוא גלות הא' שהיה בשביל החטא וגאולתו הוא גאולה הא' שהיה על ידי תשובה שמביאה גאולה, וזה נגד מדת הנצח היינו ניצוח שכל גאולה הוא ניצוח האומה המשעבדת שכל כח שעבודה לישראל הוא מצד החטא שהוא בפועל, ועל ידי תשובה שמתקן מכאן ולהבא לבד דנתבטל מעשה החטא בפעל אף שלא נתקן השורש דלמפרע ועדיין* שיחזור לקלקולו סכמו שהיה אז שגלו שנית, מכל מקום מצד כח התשובה בתיקון דלהבא שנתבאר (סימן א) בהבאת רפואה דהוא גם כן אף שלא נתקן בהחלט, הכי נמי הבאת גאולה על דרך זה כי אן השם יתברך מביט בזה אלא על מה שהוא אותה שעה, רק צריך לזה תשובה בתוקף יותר שיועיל לנצח האומה שכבר נמסרו לידן בסבת החטא שזהו ע"ד עבירה גוררת עבירה והבא לטמא פותחין שהרי שעבודם גורס לחטוא עוד יותר, וזה מצד שנכתם העון עד שפעל כבר גזירת הגלות על ידו והמציא הגזירה לפעל, ואם כן אפי' יועיל לרפא עצמם מכל מקום כיון שכבר נמסרו לאותה אומה צריך שיהיה להם עוד זכות על זה שיגיע המשפט להוציא בלעו של אותה אומה מתוך פי', (פסחים קי"ח ב) דכלום יש עבד שרבו נותן לו מתנה וחוזר ונוטלה ממנו, ואף דגלות ישראל חלילה לא היה דרך מתנה כלל כהאי דהתם מכל מקום הרי לפי שעה מיהת נגזר להיות תחת ידם וצריך על זה מפשט בפני עצמו שיוכלו לנצחם ולצאת תחת ידם, וזהו על ידי התפשטות כח התשובה בתיקונה דלהבא, ושורש התשובה דהוא החרטה מהחטא ושמירה ממנו להבא הנה קבלת השמירה מגוף החטא עצמו מביא רפואה למכת החטא, והתפשטותו הוא קבלת גדרים וסייגים על עצם הדבר שסבירות החטא שלא יבוא לידי חטא זהו הגורס גאולה וניצוח לאומה המשעבדת בהיותו מתרחק על ידי זה מהחטא לגמרי:

ונחמיה הוא היה הראשון לחדש גזירות וסייגות חדשות בישראל והוא כפי הנראה היה המתחיל בזה וכנזכר בספרו קבלת איסור מוקצה ומשא ומתן בשבת, וכן אחריו כל חביריו אנשי כנה"ג הם בעלי התקנות והסייגות בישראל והזהירו על זה בפירוש בג' דברים שאמרו (פ"א דאבות) ועשו סייג לתורה, ומוסיף עליהם נחמיה בעשיית סייג דלצורך שעה אף שאינו ראוי להתקיים לעולם שהרי במוקצה התירו וחזרו והתירו וכמו שאמרו (שבת קכ"ג ב) בימי נחמיה בן תכליה נשנית משנה זו, והכל כפי מה שראה צורך לגדור הדור שלא ישובו לכסלה, אף הוא חידש ענין חזרת קבלת התורה שבאו על

החתום באלה ושבועה לשמור תורת ד' ככתוב בספרו, ומבית אבותיו למדה כמו שאמר דוד המע"ה נשבעתי ואקימה וגו' ולמדו מזה (נדרים ח' א) דנשבעין לקיים המצוה לזרוזי נפשי', ואף הוא קיבלה מזקינו בועז שאמר חי ד' שכבי וגו' ואמרו ז"ל ליצרו שבע, ובא נחמיה ופירסמה לעצה זו בכל ישראל, וכל ענייניו ומעשיו היה בענין זה להוסיף גדרים וזירוזים אלהבא שלא יעברו עוד, וענין זה דתשובה הוא המביא גאולה וזה שאמר בעל ידי מקרא דשמרו משפט עיין שם בהרי"ף שהעיר בזה, ונראה דדרשי' ע"ד שאי' (במגילה ט"ו ב) על פסוק ולרוח משפט זה הדן את יצרו פירש"י כופהו לשוב בתשובה ומתגבר על יצרו ואינו הולך אחריו לעבור עבירה על כן, ודבר זה דשפיטת היצר וא המקרב גאולה ולגבי קירוב אמר לשון לעולם שכן סיים הכתוב שם ואל יאמר בן הנכר הנלוה וגו', כי לענין הקירוב מועיל לכל העולם כולו אבל גבי מביאה גאולה לא אמר לשון לעולם, וגם לשון הכתוב הוא ובא לציון דוקא הגואל וכן על התשובה אמר ולשבי פשע ביעקב, כי הבאת הגאולה לגמרי הוא תיקון גמור על הקודם גם כן וזה לא עשה כן לכל גוי, ועל זמן הגאולה השלימה נאמר ד' בדד ינחנו וגו' ואין שייכות גאולה שלימה בפדות הנפש לאו"ה כלל, ורק לימות המשיח אמרו ז"ל דהמשיח יבוא ליתן מצות לאו"ה והם בן הנכר הנלוה לא שנתגייר דבשם ישראל יכנו ובכלל אונאת הגר הוא לקרותו בן הנכר כמו שאמרו בבא מציעא (נ"ט:) דאסור לומר לו זכור מעשה אבותיך, ועל כן דבבן נכר ממש גאי וכמו שאמרו (בפרק קמא דע"ז) דיהיו גרים גרורים לעתיד לבוא והם אותם שיהיו עבדים לישראל כמו שאמרו ז"ל על פסוק והחזיקו י' אנשים בכנף וגו' ומצד התקרבות הישיעה והגאולה יהיה גם להם ליווי וחבור קצת ולא ירחיקם השם יתברך כל זמן שאפשר להם להיות מקורבים וכל זמן שיש להם מציאות עדיין, מה שאין כן בעת גאולה גמורה אין להם מציאות עוד כלל:

פרק ה

שזדונות נעשו כשגגות או כזכיות, והוא תיקון העבר במעשים יצאו לפעל כבר ועל ידי ההגעה בתשובתו שבלב עד שורש הנשמה שבמוח שזהו עד כסא הכבוד ממנו נמשך ומתפשט גם כן תיקון יציאת המעשים לפעל, וטעם כשגגות על ידי תשובה מיראה היינו דהוי כנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דמדמה (בבנזיר כ"ג א) לשגגות לענין סליחה וכפרה דהרי הוא מיהא לאיסורא איכוין, ואם כן אף שנתקן הקודם להיות נעשה הכל זכיות דהכל רצון השם יתברך ואין רע כלל כי אתה עמדי, מכל מקום גם כשעלה בידו זכיות אם הוא לאיסורא איכוין נחשב שגגות, וצריך לתקן כ"כ למפרע עד

שיוכל לחשוב גם כונתו שלמפרע שהיתה לזכות ולא לאיסורא כלל אף שאנו יודעים שהוא כיון אז להזיד ולהרשיע, וזה לכאורה נגד השכל כלל שיהיה באפשרות להגיע לתיקון כזה כלל דאיך נעשה בנפשינו שקר לומר שכיון לזכות והוא היה אז חוטא ורשע, וקרא דשובה דאמר בו עד ד' אלקים דהיינו עד כסא הכבוד מסיים כי כשלת דהוא רק כשגגות אף דהוא עתה מגיע עד כסא הכבוד דאין שם רע כלל, מ"מ מצד כונתו אז נחשב לו למכשול על כל פנים, רק בקרא דובשוב שאמר ועשה מפשט וצדקה מסיים עליהם וגו', וזהו החילוק בין מאהבה ליראה כידוע דאהבה שורש לקום ועשה ויראה לשב ואל תעשה ועל כן ועשה וגו' משמע מאהבה דעל ידי יראה הוא רק שביתת לב ומוח מהתעוררות לרע ועל ידי זה מתקן רק מעשה האיסור שלא יהיה נחשב לזדון, כי כל זכיות של העישה מיראה הוא רק מפני שהשם יתברך ציוה לעשות כן יראה להמרות ציוויו ומפני כן הוא עושה וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ט דברכות) עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה יראה ואין ירא בועט, וזה כח היראה למנוע מלבעוט והיינו לעבור על רצון השם יתברך ועיקרו בשם ואל תעשה, וגם בקום ועשה היינו רק שלא לבעוט בציוי השם יתברך, ואם כן העבירה אף דמכיר עתה דאתה עמדי והכל היה ברצונו יתברך וכיון דכך רצה יתברך הוא זכיות מכל מקום הוא לא היה מכניס עצמו לזה לעשות כן אפי' הי' יודע אז דכך רצון השם יתברך כיון דציוי השם יתברך בתורה הוא אדרבא להיפך ונענש על מעשה זה, אף דמכל מקום רצון השם יתברך שיעשה ויענש מצד היראה אין עושה אלא כדי שלא לבעוט ביוויו ולא לחקור אחר מעמקי רצונו ולעשות דבר שהיפך ציויו, אבל האוהב כל חשקו ותאותו למלאות רצון אהובו ולעשות מה שיהיה לרצון לפניו בין ציוהו בין לא ציוהו שכל מגמתו לעשות דבר שיהיה לו לנחת רוח, וזה מדת אברהם אבינו ע"ה שקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה כמו שאמרו (ביומא כ"ח ב) ומה שקיימו שאר אבות הוא מה שהוא צוה בניו וביתו אחריו, ועל כן נאמר אברהם אוהבי כי מרוב האהבה כל עסוק הי' לחקור ולדרוש איזה דבר יהיה לרצון לפניו יתברך ויעשנה ואיזה דבר שנוא ולא יעשה עד שעמד על כל התורה כולה:

ומצד האהבה יוכל להכניס עצמו לענין כזה על דבר עבירה לשמה דיעל, ולא מצינו בפירוש בתורה שדבר זה מותר רק מהתם הוא דילפינן והיא מרוב חשקה ואהבתה לצלת ישראל ולבער צורר ואויב ד' כמוהו מהעולם לא הביטה על העבירה ועל הזוהמא שהטיל כמו שאמרו (בנזיר כ"ג ב) שדבר זה רעה הוא אצלה, מכל מקום הפקירה גם עשה בשביל דבר זה שחשבה אפי' אין שום היתר לדבר זה והיא תענש על זה מכל מקום וטב תאבד היא ויאבד צורר ד' מהעולם, וע"ד זה עשהת אסתר במה שאמרה וכאשר אבדתי אבדתי

היינו גם על אבידת הנפש חס ושלום על ידי מה שעשתה עבירה ברצון להצלת ישראל, וכן מה שאמר שמשון תמות נפשי עם פלשתים לשון תמות נפשי אינו מורה מיתת עולם הזה לבד שזהו מיתת גוף לבד והנפש תשוב אל האלקים ומיתת נפש היינו בעוה"ב וכמו שכתבתי במק"א על פסוק תמות נפשי מות ישרים דבלעם, וידוע דמרגלא בפומי דאינשי דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב ויש לו קצת רמז לדבר מהא דגיטין (נ"ז ב) דשאלו אם אנו טובעים בים אנו באים לחיי עוה"ב ושמעתי דכונת השאלה על ההטבעה עצמם בידים כיון דהי' להצלת נפשם מעבירות, ושמשון המית עצמו לא להצלת נפשו מעבירות ולא להצלת ישראל רק כדי להמית פלשתים הרבה ולנקום נקמתו ועל זה היה חושב דאפשר שיש לו דין מאבד עצמו לדעת דאין לו חלק לעוה"ב, אבל נתרצה גם בזה כדי להמית הרבה מאויבי ד' דבאבוד רשעים רנה ועל כן אמר תמות נפשי עם וכו' כאלו חלקו עמהם יחד במיתת הנפש חס ושלום גם כן דלא חש לכל זה כדי למנוע חילול שמו יתברך שהיה על ידי שתפשוהו ולאבד אויבי ד' ושישראל ודבר זה הוא רק על ידי תוקף האהבה לו יתברך:

ועל זה אמר במצות האהבה בכל נפשך דפשוטו הוא כמו שאמרו למסור נפשו ונשמתו גם כן בשביל אהבת השם יתברך, והקדים בכל לבבך שאמרו ז"ל בב' יצריך דזהו ג"כ ממדת האהבה וכמ"ש בירושלמי (פ"ט דברכות) אברהם אבינו ע"ה עשה יצר רע טוב שנאמר ומצאת את לבבו נאמן ודוד המע"ה לא הי' יכול לעמוד בו והרגו, כי מדת המלכות הוא תוקף היראה משכרע אינו זוקף והוא דרגא דאשה יר ד' והיא מדת הגבורה לכבוש יצרו ולאכפייא ולפיכך מצד מדתו א' אפשר לאכפייא לגמרי דרך כבישה כי עיקר האחיזה בסטרא דנוקבא כידוע הוכרח להרגו לגמרי ולהאבידו ממציאות, אבל מצד מדת האהבה ותוקף החשק להשם יתברך יוכל לאהפכא ולעשותו טוב כיודע ממשל הזונה המובא בזוהר דעיקר ברייתו הי' ברצון השם יתברך, וכן בבראשית רבה טוב זה יצר טוב מאוד זה יצר רע דעל ידי זה יוכל להיות טוב מאוד, כי עיקר שם יצר הוא על חשק הלב ויצר רע הוא על חשק הרע, אבל מי שבתוקף אהבת השם יתברך דכל חשקו ותאותיו הוא למצוא דבר לנחת רוח לפניו יתברך גם כשיזדמנו לפניו חשקי ותאות עולם הזה אין צריך להתגבר נגדם ולאכפייא להו כי מי שלבו בוער באהבת השם יתברך כל אהבות אחרות בטלות לגבה, כמו שאנו רואין אהבות עולם הזה כממון וכיוצא שמי ששקוע ושוקד למלאות אהבתו ותאותו בדבר זה גם אם ימצא ויפגע באהבות אחרות לא יפן להם ואין חילוק אליו בלכתו להרויח ממון הרבה אם אוכל מעדנים או לחם צר ולא יטריד עצמו אפי' רגע מועטת בשביל אכילת מעדני עולם אם יפסיד על ידי זה רויח

העצום ששוקד להרויח וגם כשאוכל אין לבו פונה לעידון המאכל ומילוי אוה זו כל זמן שלבו שקוע ובוער למלאה בתאוה אחרת, וכל שכן באהבת השם יתברך דמעט מהאור שמאירים עיניו על ידי זה דוחה הרבה מן החושך וכל תאות עולם הזה מאוסים בעיניו לגמרי, אלא שהאוהב השם יתברך וכל חשקו למצוא איזה דבר לעשות נחת רוח לפניו נה הוא מוצא גם בתאות עולם הזה מה שיהי' לנחת רוח לפניו דמאחר שהוא יתברך ברא דבר זה וחשק זה בעולם ודאי יש בו צורך ותועלת לקדושה ולהיות לו יתברך גם כן נחת רוח מזה, וזה כל עבודת האוהב ד' בענייני עולם הזה שאין צריך הלתאמץ לאכפייא רק לאהפכא שימצא בהם דרכי עבודת ד', וזהו שעשאו אברהם אבינו ע"ה טוב והוא נקרא טוב מאוד, כידוע המשל מבן מלך שהיה בשבי' ביד אויבים והביאוהו לו דיותר שמחה הוא לפניו בו לאין ערך ממה ששמח בבניו האחרים שהם לפניו תמיד ואפי' יהי' זה הבן פחות המעלה הרבה מהם, וכן מה שמוציא יקר מזולל בעבודת ד' בענייני תאות וחמדות עולם הזה המעט בזה לרב ולטוב מאוד יחשב לפניו יתברך:

וזהו בכל לבבך היינו אפי' באהבות ותאות עולם הזה, ובכל נפשך הוא על דרך שאי' (בפרק הרואה) בכל דרכיך דעהו ואפי' לדבר עבירה שהכונה כענין עבירה לשמה הנזכר, ובכל מאודך דקאי אממון כמו שאמרו (ברכות נ"ד א) והיינו גם כן ד"א דשם בכל מדה שמודד לך הוי מודה לו דרצה לומר אפי' בעאקו רצה לומר, ועיקר יסורין דעולם הזה הוא בממון כמו שאמרו ז"ל חסרון כיס קשה מכולם ומפורש באיוב כי כל זה בחרת מעוני, וידוע דיסורי איוב הם תכלית תוקף היסורין שאפשר במציאות בעולם הזה ועוני הוא יותר מזה ועל כן לענין עאקו רצה לומר נקט ממון, וזהו תכלית בירור האהבה כי כאשר השם יתברך מראה לו כנגד פנים מסבירות גם כן אין האהבה* כ"כ וכדרך בני אדם האוהבים זה לזה כמים הפנים וכו' וכמו שאמרו ז"ל מה דבלבך על רחמך וכו' גם כלפי השם יתברך (כן), ובהתחלת כניסת האדם למדת האהבה אין השם יתברך מביא עליו נסיונות עדיין רק אחר שכבר נתברר בב' המדריגות דכל לבבך וכל נפשך אז השם יתברך מנסהו ביסורין רצה לומר, ובאמת אשר יאהב ד' יוכיח וגם זה מצד תוקף אהבתו אליו יתברך רוצה כביכול לברר שלא בחנם אוהבו כי הגם שהוא מראה לו פנים זועמות רצה לומר עכ"ז הוא לא ניתק מאהבתו שזהו תכלית שלימות האהבה כי הוא דבוק במעמקי לבבו בו יתברך אשר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ודבוק במעמקיו יתברך אשר הוא באמת אוהבו, ועל כן לא כתיב בפרשה ב' דק"ש בכל מאודיכם כי אין נסיונות לצבור ולכלל ישראל רק ליחידים היכולים לעמוד בנסיון וכמו שאמרו בבראשית רבה שאין מנסה אלא קנקנים חזקים:

ואברהם אבינו ע"ה הוא הראשון לנסיונות כי הוא הראשון שבירר מדת האהבה בכל תוקף עד שנעשה מרכבה למדת האהבה, כנודע דכל נסיונות מצד יסורי עולם הזה כרוב נסיונות אהברהם אבינו ע"ה מצד היראה אינו רבותא דאדרבא יותר יראה יש על האדם כאשר רואה מדה"ד חס ושלום מתוחה שהוא המטילה יראה על האדם ומדת חסדיו יתברך מביאה אהבה לבני אדם, אבל אם הוא אוהב גם בעאקו רצה לומר זהו בירר על שלמיות האהבה ואלו היסורין הן הנקראין יסורין של אהבה שגם השם יתברך אין מביאן על האדם אלא מאהבתו אותו כמו שנאמר אשר יאהב וגו' ונאמר ד' חפץ וגו' ודרשו (בברכות ה' א) מי שחפץ בו עי"ש, כידוע דכמים הפנים וגו' ואתערותא דלתתא ודלעילא מעוררים זה את זה רק שאנו אומרים משכני וגו' והשיבנו וגו' שיהי' אתערותא דלעילא קודמת לעוררינו ואנו נמשוך ונרוץ אחריו אח"כ באתערותא דלתתא, והשם יתברך אומר בהיפך שובו וכו' ועל זה הוא כל אורך הגלות שהשם יתברך רוצה שנעורר אנחנו באתדל"ת ואם ישראל עושים תשובה מיד נגאלים, ובעתה נאמר ביד חזקה וגו' אמלוך וגו' ועשיתי אשר בחוקי תלכו בלי שום אתערותא דלתתא, אבל בעולם הזה אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד היראה היא האתערותא דלתתא כידוע דעליו נא' זה השער וגו' דהיא תרעא לאעלא גו מהימנותא, דבתחילת כניסת האדם לעבודת השם יתברך הוא על ידי יראת שמים שהיא ראשית חכמה רצה לומר התחלת הכרת האדם דכן חכם בארמי רצה לומר הכרה שיש מציאות השם יתברך מיד יגיע אליו היראה וההכנעה וכו' כלשון רמ"א (בריש ש"ע או"ח), ונא' מה ד' וגו' כי אם ליראה דאין המבוקש מהאדם רק מדת היראה, אבל האהבה א"א להגיע בהשתדלות אדם כי אין האהבה אלא בין הדומים ואיך יתפאר הגרזן על החוצב לומר שאוהבו רק השם יתברך ברוב רחמיו וחסדיו קורא לכנסת ישראל אחותי ותמתי תאומתי ואמר אהבתי אתכם וגו', וכשהי"ת אוהב האדם ממילא האדם אוהבו גם כן והאתערותא דלעילא קודמת בזה לעולם, ולכך מצד עבדות ישראל שהוא באתערותא דלתתא היראה קודמת אבל מצד מדותיו יתברך ידוע דאהבה קודמת וכמו שנאמר לך ד' הגדולה והגבורה גדולה קידמת וכן באבות שהן המכבה אברהם הוליד את יצחק, דרק בעבודת פרטי הנפשות אחר מתן תורה שנעשו קנין להשם יתברך ורצונו יתברך ושואל מהם ליראה ולהעיר באתערותא דלתתא, אבל האבות שהם בנין כלל הכנסי' ושורשה ומקורה ודאי באתערותא דלעילא לבד כמו תחלת בריית העולם שהיה רק במאמרו יתברך יהי אור ובעדל"ע לבד דאדם אין לעבוד באתדל"ת, וכן זריחת אורו דאברהם אבינו ע"ה מתוך החושך נא' מי העיר ממזרח וגו' שהש"ת העירו ועוררו ולזה:

וזהו מצד מדת אהבתו יתברך שמטבע הטוב ואיש החסד להטיב חסדו מבלי שיקדמנו הלה לבקשו על זה כלל, ואך מצד מדה זו הוא שבא אתערותא דלעילא הקודמת לאתדל"ת וכל אתדל"ע הקודמת היא המעוררת מדת האהבה, כי האהבה מעוררת אהבה שהאהבה הוא בדברים הדומים והוא שוים בשניהם, מה שאין כן היראה ממי שהוא מתייירא על כן אינם דומים ואין המדה שוה בשניהם שזה מתייירא וזה מטיל ונותן המורא, ולכך בהתעוררות מדת הגבורה שלמעלה שעל ידי זה מוליד היראה בלבב האדם כדרך שאי' כשהקב"ה עושה דין ברשעים הוא יראוי וכו' אין זה נקרא אדל"ע הקודמת לאתדל"ת שאין שניהם ענין אחד, ולכך אף דגם היראה אינו מצד האדם ועל כן נאמר מי הקדימני ואשלם דגם בזה השם יתברך המקדים להביא אליו דבר המעורר היראה מכל מקום נקרא שבא באתדל"ת כיון שאין אותו דבר מעורר בפועל ברור כמו אהבה המוליד אהבה וכטעם משכני וגו' והשיבנו וגו', ועל כן זה לא דייך רק בישראל דאהבתי אתכם יאמר ד' מצד שהם קרוים תאומתו כביכול ושייך אהבה גבייהו, מה שאין כן כדת היראה הוא דם באו"ה רק שהיא יראה תתאה ביותר שיראים מעונשיו יתברך כי על כל פנים בהתעוררות מדת גבורה מוליד יראה אלא שמכל מקום אינה נמשכת אחרי' בבירור, שהרי באו"ה נא' והי' כי ירעב והתקצף וקלל וגו' שהתעוררות מדת הגבורה וזעם אם מוליד בלבו גם כן כן הוא אדרבא גם כן חפץ להתגבר ולזעום ולהתקצף ולמרוד כביכול בהשם יתברך, וזהו באותן שהן מפסולת וזוהמת מדת הגבורה ושמרי' בזה לעומת זה, ואף באותן שאין בהם כח המרד ונופלת עליהם יראה מעונש וזעף מכל מקום אפשר דאינו אלא יראה גרועה ותחתונה ואינה קרוי' יראת ד', רק אותם שנאמר בהם החפיצים ליראה את שמך שהמחפשים כמטמונים להבין יראת ד' הם ימצאוה, ועל כן נקרא אתערותא דלתתא וזה כל ענין התורה דמסטרא דגבורה נפקא המצווה ומזהרת לאדם להשתדל לחור בטוב אתערותא דיליה:

ואחר שנתברר אברהם אבינו ע"ה באהבה הגמורה בנסיון י' דעקידה שהיה לגבי' כלית תוקף דבכל מאודך, נאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה דאתכליל אז במדת יצחק כי זהו שלימות האהבה דאברהם אבינו ע"ה שהי' מדתו אהבה, לבד שהיא מאתערותא דלעילא רק שהוא הוסיף אומץ השתדלות מרובה על ידי האתגל"ע שקדמתו עד שזכה להיות נקרא על שמו כאלו הוא המעורר שזהו מדת היראה, והאהבה הבאה על ידי היראה נחשב שבא על ידי אתערותא דיליה שעל ידי שהוא נתעורר ליראה על ידי זה רוח אמשיך רוח אהבה לעילא ונתעורר אח"כ לאהבה, וזהו שאיתא באברהם שבחרו אבל לא קרבו רק הוא קירב את עצמו, פירוש חלת האדל"ע שהי' עליו ונבחר הוא מכל העולם

כולו לעוררו לאהבת השם יתברך זהו מה' שבחר באברם והוציאו כ' אבל אח"כ נתנסה בנסיונות, וידוע דמספר י' הוא מספר כולל ומדת קומה שלימה היינו שתכלית כל ענין הנסיונות שיסד השם יתברך ושיש במציאות בעולם הביא עליו, וכל ענין הנסיון ידוע דהיינו שהשם יתברך מראה עצמו מרוחק ממנו בתכלית והוא צריך בהשתדלותו לקרב את עצמו אליו, וכך רצה השם יתברך באברהם אבינו ע"ה שאף על פי שהוא בחר בו ועוררו מכל מקום לא קירבו שלא יצטרך השתדלות רק רצה שבהשתדלותו יגיע לזה כי זה יסוד אומה הישראלית לתת מקום לתורה שהיא המזהרת בהשתדלות אדם ומאברהם אבינו ע"ה הוא שהתחיל ב' אלפים תורה, ואף יעקב אבינו ע"ה שהוא שורש שם ישראל בחרו ולא קירבו, כי יסוד בנין אומה הישראלית בעולם הזה הוא להשתדלות לקרב את עצמו, ורק בעת קץ א הוא יקרבם ונשתוקק לזה דור המע"ה אשרי תבחר ותקרב דגם הוא בחרו ולא קרבו דהוא רק הקים עולה של תשובה אבל אל השלימה עדיין לגמרי, דשלימותה על ידי משיח שיתוקן כל הקודם גם חטא אדה"ר דיתהפך הכל לזכיות זה אי אפשר רק על ידי התגלות הקירוב הגמורממנו והסרת ההשתדלות לגמרי כי יתברר דגם כל מחשבותינו ומעשינו פעלת לנו והכל ממנו יתברך, כדרך שאיתא בבראשית רבה באחי יוסף כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית וכו', וכך רצה יתברך לתת בלב האדם לשנוא וגם זה מאתו ית' שרצה לקרבו על דרך זה והריחוקים הכל הם קירובים, כענין יסורים של אהבה שהרי הייסור הוא ריחוק והיפך האהבה ובשעת מעשה כסבורים אנו שהוא ריחוק ובאמת אינו אלא קירוב ותוקף אהבה ואשר יאהב וגו' שעל ידי זה מתברר תוקף אהבת אדם, וכן כל העבירות שהביאו האדם לשוב ולזכות למדריגת בעל תשובה שאמרו ז"ל שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד הרי הריחוק הוא סבת קירוב:

ומדריגה זו הוא על ידי תשובה מאהבה יותר בקירוב שאחר הריחוק, וכדרך שאמרו ז"ל בטעם טומאת נדה כדי שתהא חביבה עליו, ונמצאו הזדונות גם כן כזכיות שהם הזוכים הקירוב ויש לו זכיות הרבה אלומות אלומות מה שאין לצדיקים גמורים כך, ולעתיד על ידי משיח יתוקן כן בכלל ישראל שעל זה נאמר יבוקש עוון ישראל ואיננו וגם בעולם הזה נעשה מקצתו להשבים מאהבה, ואף דוד המע"ה סדאי שב מאהבה הגמורה ומכל מקום נאמר לו בחייך איני מודיע וכו' דעליו נאמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ דעדיין לא הגיע זמן שתחפץ כי האהבה עיקרה מאתדל"ע וצריך לזה זמן שתחפץ לירד שפע האהבה מאתדל"ע ואינו ביד האדם לעורר אהבה בהשתדלות ואתערותא דלתתא, ודוד המע"ה נקרא גם כן דלא קרבו והוא קירב את עצמו ואמר בחנני ונסני אף שלא עלתה בידו למראית עין על האמת עלתה בידו שהרי זהו שהביאו להקים עולה

של תשובה שזהו עיקר התעלות מדריגתו מה' תתאה מדת מלכות לעשותה ה' עלאה הרומזת לתשובה כנודע ועל ידי זה קירב את עצמו, ואשרי אהרן בכפלים שנבחר ונקרב שהוא לא קירב את עצמו בעבודה והשתדלות רק השם יתברך קירבו לעבודה זו, ודבר זה לא הי' עדיין בעולם הזה שהוא זמן העבודה וההשתדלות והיום לעשותם ומי שנתקרב היינו שאין צריך השתדלות, וזה הי' רק ביתרו ורחב שקרבו אבל לא בחרו והקירוב שלהם הי' שיבואו להתגייר וליטפל לאומה ישראלית שזה לא הי' בהשתדלותם כלל רק יתרו על פי סבה שהיה חותן משה רבינו ע"ה ורחב בסבת המרגלים שהיו בביתה, וזה קירוב מה' בלא השתדלותם וישנו בגרים דעל תחלת ההתגיירות שייך קירוב ואח"כ צריך השתדלות להיות בשם ישראל מתכנה כיון דלא נבחר כלל, אבל מי שהוא נבחר ונתקרב אם כן אין צריך השתדלות - אי אפשר בעולם הזה רק גבי אהרן הכהן שנבחר לעבודה, וזכה לו על ידי עשיית העגל שהוא אדרבא עבירה ועל כן הי' בוש דידע בעצמו שאינו כדאי והגון עד שא"ל למה אתה בוש לכך נבחרת, וראיתי הפירוש דבשביל זה עצמו שאתה בוש בשביל זה נבחרת, היינו דלעבודתו אין הקב"ה משתמש אלא בכלים שבורים ומי שלבו שבור ודואג בקרבו:

וזהו מדריגות זדונות כזכיות שבעולם הזה לא כלעתיד דיבוקש העון ואיננו כי יהיה גלוי לכל איך הוא זכות ואינו עוון כלל ואין בוש כלל, אבל בעולם הזה אין גלוי ומבורר לעין איך הוא נדון* שאף על פי שחשב לאיסור וכונתו מיהת לאיסורא לא יצא מכלל שוגג כנזכר לעיל דנקרא חטא ומה שמביא לידי זכיות אחר כך הוי כמו עבירה לשמה דנמי צריך סליחה וכפרה על העבירה, וכמו שאמרו לקמן (סי' י') מדברי תוס' נזיר (ב' סע"ב) ותענית (י"א א) גבי נזיר חוטא [ויושב בתענית חוטא] אף דמצוה רבה על החטא ונקרא נאה מכל מקום נקרא גם כן חוטא עיין שם, ולכך בעולם הזה יש לו בושה מזה עדיין ואסור לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים אפילו למי ששב מאהבה מכל מקום יש לו בושה מעבירות שקדמו דעל כל פנים בשעת העבירה היה מרוחק אף דבאמת ריחוק זה קירוב הוא, ולעתיד יתגלה זה בבירור שגם בשעת הריחוק והעבירה הי' מקורב וזהו כזכיות לגמרי, בעולם הזה אין זה נגלה עדיין רק בשעת עבודה דקרבנות או עבודה שבלב זו תפלה דהקב"ה קרוב יותר למי שלבו דואג בקרבו, ותפלה דעני מעטפא כל צלותין וכאשר השם יתברך קרוב אליו הרי הוא מתקרב להשם יתברך גם כן, כי זהו העבודה שהוא כעבד לפני המלך שהוא בן בית אצל המלך, וכמו שאמרו בריב"ז על רחב"ד אלא שהוא כעבד לפני מלך ועל כן יכול לפעול בתפלה יותר דתפלה הוא כעומד לפני המלך והוא לשון דיבוק וחבור כידוע, ואז בשעת העבודה שעומד לפני המלך

ומקורב אליו ומאיר לעיניו אור פניו מלך חיים האמיתים שאין בהם מות ורע כלל אז מתגלה נוח עיניו דבר זה איך הכל זכיות גמורות:

וזהו דרגא דאהרן שבחרו וקירבו בעסק העבודה דלא עשה שום השתדלות המגיע למדריגה זו רק הבושה שהי' לו ממעשה העגל שהיה למראית עין השתדלות להיפך שהיה ראוי להתרחק מחמתו מעבודת השם יתברך ככהנים ששימשו לע"ז דנפסלו לעבודה אף ששבו בתשבוה והיינו בתשובה בעולם הזה דאין מועיל להיות כזכיות לגמרי ממש, ואצל אהרן הי' להיפך דבאמת ריקול זה קירוב הוא דעל ידו נתקרב ורק למראית העין ומצד האדם אז הי' ריחוק, וקירוב זה הוא לענין העבודה דבעת העבודה שעומד לפני המלך שפיר שייך הקירוב הגמור גם בעולם הזה, וזהו נגד מדת ההוד אשר הוא התפשטות מדת הגבורה דמדה זו הקב"ה יראוי ומאויים וכן במדת ההוד שהרי משה רבינו ע"ה שזכה לקרני הוד ייראו מגשת אליו, רק שהגבורה הוא מדה עצמיית וההוד עניינו זיו המתפשט מן העצמיות והוא מתפשט מצד דת הגבורה שהיא המצמצמת כבוד המלך שלא יהיה בהתפשטות כמדת החסד ועל ידי זה מתגלה ההוד והזיו לבד, ועל ידי התעוררות מדת הגבורה מתפשט היראה ובהתעוררות מדת ההוד והזיו מלך מתפשטת מדת הבושה שהוא גם כן ענף היראה, כמו שאמרו (בנדרים כ' א)המען תהי' יראתו על פניכם זו הבושה שהיא יראה שעל הפנים המכסה את הפנים, והוא ההיפך מהוד שהזיו מכסה הפנים וכמו שהיראה היכך מגבורה שהגבור אינו מתייירא רק זה ירא מפני הגבור, וכן הבושה הוא מפני זיו המלך שמכיר שזהו דרגא דשויתי וגו' המוזכר בהג"ה (דריש ש"ע או"ח) שמביא בושתו ממנו תמיד:

ודבר זה דהכרת אנוכח בבירור הוא דרגא דיצחק אבינו ע"ה דמחוי להו הקב"ה בעינייהו כמו שאמרו (בשבת פ"ט ב) וזה אי אפשר להיות בתמידות כידוע דעל כן כל הברכות מתחילין בלשון נוכח ומסיימין בלשון נסתר דמיד נעלם הנוכח דפני המלך, אבל הנוכח דזיו אפשר לקיים בו לנגדי תמיד, וזהו דרגא דעבודה דכהנים בביהמ"ק ששם ניכר זיו שכינתו יתברך תמיד, והתקרבות זה דזיו הודו זכה לו אהרן על ידי הבושה שהוא העלם זיו ההוד שבפנים דפניו מלבינות דעל כן הוא כש"ד כי פניו כפני המת שמשתנה זיו הפנים כמו שאמרו בירושלמי (סוף יבמות) ובמדרש, וכענין שנאמר בבלשצר זיו אפוהי אשתני על ידי שלבש בגדי כהונה ונשתמש בכלי הקודש שהם זיו והוד פני מלך יתברך, וזהו מדה טובה שבנשים וכמו שנאמר כל כבודה בת מלך פנימה ואין מגלית זיו פניה, וזהו מדת ההוד מסטרא דנוקבא וכנסת ישראל שהיא אשת חיל להעלים זיוה ובושה לתבוע בפה, מה שאין כן אשה זונה העזה פני' ואמר וגו' ונאמר מצח אשה זונה הי'

לו מאנה הכלם ונאמר אשת כסילות הומיה וגו', מה שאין כן אשת חיל עיקר מדתה הצניעות והוא מדת רחל בשתיקה, ומדת לאה כנגדה בהודייה כל התגלות שלה היה רק להודות פני המקום יתברך ולידבק במדת ההוד שלו יתברך ותבעה בפה להרבות בנים שבטי י', וא מלידת יהודה וישששכר וזה אחר לידת לוי שאמרה הפעם ילוה וגו' דזכתה למדת הדביקות לגמרי ולהיות מרכבה למדת ההוד שלמעלה שכן יצא ממנו אהרן הכהן שהוא נלוה אליו יתברך כעבד לפני המלך וזכה למדת ההוד על ידי שלימותו במדה זו מצד מה שהוא בכנסת ישראל דהיינו העלמת הזיו שנראה כבושה ובאמת זה עיקר זיוון והודן של בני ישראל שהן ביישנים שהוא מג' סימנים דכנסת ישראל אשת חיל, ועל כן אמרו (ברכות י"ב ב) העובר עבירה ומתב"ש מוחלין כו' ולמדו משאול דא"ל אתה ובניך עמי במחיצתי, וידוע דרגא דשמואל השקול כמשה ואהרן שהם מדת נצח והוד דמשם יניקת הנביאים, ושמואל רבן של כל הנביאים שהוא בא והוריד התפשטות הנבואה בעולם, ועמו במחיצתו היינו במחיצת ההוד שזכה לה על ידי הבושה:

וזהו מדת זדונות כזכיות שזוכין בעלי תשובה מאהבה בעולם הזה הוא מצד מדה זו שזהו מדת אהרן אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ואמרו ז"ל דעל ידי זה הי' מקרבן על ידי שהי' מתחבר ומראה אהבתו לו והי' הלא בוש מעבירות שבידו על ידי זה ועוזבן, ואם זהו על ידי אהבת אדם כאהרן כל שכן על ידי אהבה שמראה לו השם יתברך שהוא מוליד בושה גדולה בקרבו על ידי זה על עונותיו, ועל כן על ידי תשובה מאהבה הוא תוקף הבושה ועל ידי זה הוא מתקרב לעבודתו יתברך ומתפלל ונענה, וכיון שהתקרבות זה שהוא הדביקות באלקים חיים הוא על ידי העונות הרי עליהם ועל ידם חי' יתברך ונעשה אותו ריחוק דעבירה דוגמת נידות דאשה הנזכר שהאו לחבבה על בעלה ועי"כ כל היום דוה, ונודע דרומז לאלף החמישי שאותו יום כולו בגלות שהוא נגד ההוד דבהיפוך אתוון דוה והיינו כאשה דוה שהריחוק הוא לקירוב סלהוסיף אהבה שזהו מדת הקירוב של מידת ההוד לא אהבה מפורשת הבא על ידי אהבה גלוי' כמו שיהי' לעתיד, רק אהבה הבא מכח ריחוק כי הוא מהתפשטות מדת הגבורה שהוא נגד האהבה רק שהיא הביאה לאהבה, ובשעת הריחוק טרם נתגלה אהבה נקרא דוה שהוא ההיפך מהוד, ועל זה נאמר בדניאל והדי נהפך עלי למשחית כשבא אליו המלאך להגיד ממלכות יון ורומי, והרומים הם שגרמו היפוך ההוד לדוה שהם זרע עשו שהיה פסולת הגבורה והם הפסולת דהתפשטות שהוא פסולת ההוד דאהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום והם בהיפך זרעא דעשו דכתיב בי' על חרבך תחיה, רק למראית העין היו מדמים עצמם גם הם כן וכנודע מדברי אותו רשע טיטוס הכתוב בספר יוסיפון איך בדבריו היה מבקש

רק שלום אף שבאמת כונתו הי' רק להרע כתב כן דרך אשת זנונים החפיצה להתתקן בתיקונהא ברזא דאשת חיל:

ולעולם כל אומה באותו רע שהם שקועים שבהם הם ההיפך מכנסת ישראל הם חפצים בו דוקא להתדמות לכנסת ישראל כנודע בזוהר שהוא כגונא דקופא דאזיל בתר בר נש, והוא בזרע דעשו ביחוד שנמשל לחזיר שפושט טלפיו וכמו שאמרו במדרש דמצעת הבימה ע"ש באורך, ובאמת בזה עצמו הוא ההיפך מרזא דאשת חיל שכל הודה וזיוה וכבודה תנימה בהעלם וצניעות, ובגילוי הוא אדרבא מדת בושה שהוא היפך הזיו והיינו הריחוק שסבת הקירוב, כי הריחוק והעבירות דבני ישראל הם רק למראית עין וכפי הנגלה אבל בפנימיות מעמקי לבבם ורצונם הוא רק לטוב, והם בהיפך כל הרע שלהם פנימה בהתגלות חפצם להראות עצמם טובים ולפשוט טלפיים, וזהו ממש ההיפך ממדת הוד דכנסי"י ועל כן על ידי ניצוחם להיות כנסת ישראל בגלות תחת ידם ולהיות הם המושלים לפי שעה הפכו ההוד לדוה, וגם מלכות יון הוא השחתת ההוד וזיו דכנסת ישראל שהוא מדת הבושה והם כל כחם בעזות פנים דעל כן נמשלו בנמר ושנינו הוי עז כנמר ועיין רשב"ץ בספר מגן אבות כי הוא ממזר וממזרים עזי פנים, וכן אלכסנדר מוקדן ראש ושורש ממשלת יון היה ממזר ומדתו היפך הבושה ורצו להכניס קליפה זו בבני ישראל:

ומתתי דנצחם ידוע בספר פע"ח שתיקן ההוד דעל כן אמרינן על הנסים בהודאה עי"ש, והוא כהן וזכו דזרעו למלכות אף על פי שנענשו על זה לפי שהם כהנים ונטלו לוכה וכמו שאמרו רמב"ן (פ' ויחי) על פסוק לא יסור שבט, והיינו דענין המלכות אינו אלא חלוקת כבוד שכן מברכין עליו שחלק מכבודו וגו' ואין הכבוד מפאת עצמותו רק מפאתת זיו והוד מלך המתפשט ממנו, ועל כן זכה יהודה שתפס בפלך הודי' מדת הוד למלכות והיינו שבט מושלין שהוא הוד מלכותו יתברך וזהו מלכות דוד ושלמה שנאמר בו וישב על כסא ד', ומדת הוד דאהרן הוא הוד דנוקבא מדת הבושה כנזכר ונאמר הן יורו משפטיך ליעקב וגם הוא הוד מלכות כמו שאמרו (בגיטין ס"ב א) מאן מלכי רבנן ונאמר כבוד חכמים ינחלו, אלא שהוא מלכות בלא שבט מושלים שאין הממשלה אלא לאיש שנאמר והוא ימשול, וגם ביהודה נאמר ומחוקק מבין רגליו ודרשו רצה לומר על נשיאי ארץ ישראל שהם מנוקבתא דבית דוד דאין להם שבט לרדות במקל רק הם מלכי דרבנן דזהו עיקר בכהנים כמפורש בקרא בכל מקום, והחשמונאים שתיקנו מדת ההוד זכו למלכות, רק לפי שהם לקחוה בשבט מושלים נענשו, ובארמת בימי בית שני שהיה פקידה בעלמא לא הי' ראוי מלכות לישראל ועל כן לא מלך מלך מבית דוד, ועל ידי שהם

לקחו מלכות דממשלה לעצמם ולא על פי ביא נענשו על ידי הורדס שהאביד כל זכר לאו ובא המלכות לעבדים שאין ראוים למלכות כלל, ואז נבחר הלל שהוא מנוקבתא דבית דוד לנשיא שהי' בתחלת מלכות הורדס שהיה ק"ג (שנים) בפני הבית והלל ובניו ק' בפני הבית כמו שאמרו ז"ל, בוס' עשרה מאמרות כתב דעשו זה למלאות מקום המלכות ועל כן ירשו בניו אחריו כמשפט מלוכה עיי"ש, והם ממלכי רבנן כי הלל ראש לחכמי המשנה ואמרו (בסנהדרין י"א א) דהי' ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו ע"ה וע"ש במהרש"א בח"א הטעם, והספידוהו שם תלמידו של עזרא כי גם אעזרא אמרו (שם כ"א סע"ב) דהי' ראוי שתנתן תורה על ידו כמשה, ושניהם עזרא והלל יסדו תורה בארץ ישראל אחר שנשתכחה כמו שאמרו (בסוכה כ' סע"א) אלא שעזרא עיקר מה שיסד היה תורה שבכתב על כן אמר שתנתן תורה, אבל הלל עיקר יסודו היה תורה שבעל פי על כן אמר שתשרה שכינה דגילוי תורה שבעל פי הוא על ידי השראת שכינה, ועל ידי זה נתגלה למשה רבינו ע"ה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ועזרא הי' עם נחמי' יחד ראשי הדור כמו שאמרו (בסנהדרין ל"ו א), ושניהם ראשי אנשי כנה"ג וראשי מביאי גאולה דבית שני לעולם שהוא אתערותא דלתתא דהופעת אור הגאולה הנזכר (לעיל סימן ד), וכל ענין נחמי' כלול בעזרא על כן נקרא ספר נחמי' על שם עזרא כמו שאמרו (בחלק צ"ג ב) אף דשם נתן טעם על זה לעונש דנחמי' סוף סוף הרי כלול כל ספרו שהוא חקיקת דברי חכמתו שחידש בעולם על שם עזרא והרי כלול בו ועל כן עשו עזרא לעיקר בכל מקום לנתינת התורה על ידו ולייחם הלל לתלמידו:

והנה הלל היפך עזרא ואנשי כנה"ג ששקדו להוסיף שייגות והזהירו על זה (כנ"ל סימן ד), אבל הלל לא הי' רוצה בריבוי הסייגות כמו שאמרו לענין י"ח דבר עיין שבת (י"ז א) ובתוס' (שם י"ד סע"ב) מהתוספתא ועיין (שם קנ"ג ב) וערש"י דפלוגתת ר"א ור"י לענין י"י דבר ור"א שמותי מתלמידי ב"ש כמו שאמרו תוס' (שם ק"ל ב) ד"ה דר"א אמר על זה לשבח אבל ר' יהושע מב"ה אמר לגנאי דמחקו סאה על ידי ריבוי סייגות וכן בכל מקום ב"ה לקולא, ואף על פי שהוא נקרא תלמידו של עזרא ולא לחד לפניו רק שהי' הולך בעקבותיו והיינו בענין הענוה והחסידות שתארוהו שם וכל אחד לפי דורו, בדור עזרא היו צריכים להרבות סייגות ובזה הי' חסידותו גם ענוותו שאין מספיק לפי שפלותם מצות התורה לבד וזהו תיקון הבעל תשובה דלהבא, אבל אח"כ שמתתי' תיקון ההוד, ואחריו בא הלל מזרעא דדוד שהקים עולה של תשובה ועורר תיקון מדת התשובה מצד תיקון ההוד והזיו המאיר בה שהוא התיקון דלשעבר שיהי' זדונות כזכיות אין צריך עוד לריבוי סייגות מעתה לשמירה דלהבא, מאחר שגם הזדונות שבו זכיות ונתקן לשעבר

גם כן ועל כן בהופעת אור הזה על ידו אז לא הוצרך עוד לריבוי סייגים, ונמשכו תלמידי הלל הנקראים בית הלל שהם כאנשי ביתו הנמשכים אחריו עד החורבן שהי' ריב"ז הקטן שבתלמידיו עדיין קיים ונשיא אח"כ, ונמצא כל הד' דורות עד רשב"ג הנהרג שהיו נשיאים עד החורבן כולם על שם הלל יקראו כי עדיין ביתו קיים והם גילו אור זה עד רשב"ג וחבריו י' הרוגי מלוכה מגדולי התנאים שביררו ריש מיתה בלא חטא רק כך עלה במחשבה לפניו יתברך כמו שאמרו (במנחות כ"ט ב) ברע"ק, ויש מפרשים כך עלה במחשבתו דרע" שהוא בעצמו רצה בכך כמו שאמרו (ברכות ס"א ב) מתי יבוא וכו', והיינו מה שרצה לברר תוקף אהבתו לו יותר בכל נפש והשם יתברך מלא רצונו, ועל כל פנים הרי מצינו מיתה לא לעונש רק לזכות או מכבשי דרחמנא והרי הוא יצר הרע הוא מה"מ כמו שאמרו בבבא בתרא, אם כן כך במעשה העבירה והזדון של יצר הרע יש שהוא כך או שהוא מכבשי דרחמנא שכך עלה ברצונו יתברך, וכיון שהמעשה הוא כרצון ד' האו זכיות אלא דכונתו לאיסור עושהו כשגגות או שמתוקך אהבה הופכו לזכיות שהחטא הי' לבירור תוקף אהבתו וכמו המיתה לברר בכל נפשך כפשטיה כן החטא שהאו אחר תיקון כעבירה לשמה דהיינו גם כן בכל נפשך כנזכר לעיל שהוא גוברת יותר על ידי התשובה שאחר החטא כנזכר, וגם על ידי תוקף האהבה המעוררות כח התנועה במוח ולב להיטיב דההתעוררות לפעול טוב בא על ידי אהבה שהיא שורש לקום ועשה, על ידי זה מתקן גם כונת מוח ולב הקודמת להיות מתמתקת ומתהפכת ומתבטלת וכמו שאמרו שאינה לרע:

פרק ו

שמארכת שנותיו של אדם, הוא על ידי התפשטות מדריגת יעקב אבינו ע"ה לא מת שזכה לה חזקיה בהארכת חיים דוהוספתי על ימיך וגו' על ידי התעוררות תשובתו בתוקף כ"כ לפרוץ כל הנדרים והגזירות והגבולים לחייו עד פה תבוא רק בנחלת יעקב בלא מצרים, דעל כן לא מת כי המיתה הוא על ידי הגבול ששם הבורא לחיי האדם מה שאין כן כשהוא בלא מצרים לא שייך מיתה ומיתתו הי' רק בעולם הזה למראית העין, וכמו שאמרו (בתענית ה' ב) מקרא אני דורש וכו' מקיש הוא לזרעו וכו', רצה לומר אתה מביא לי מעדות הכתוב על מה שראו במוחש בעולם הזה אבל אני דורש המקרא שהדרש הוא השגת העומק הנעלם מהפשט וידעת הדבר לאמיתו הנעלם בעולם הזה הוא הדרש הנעלם תוך הכתב שהוא הנגלה לכל, וענין חיותו הוא מקיש הוא לזרעו וכו' פשוטו

הכונה דחיות שבזרעו היינו חיותו דשורש נפשות כל דור ודור בכלל הוא נפש יעקב אבינו ע"ה:

והנה תולדות יעקב יוסף שהוא עיקר תולדותיו, ואמרו ז"ל דזיו איקונין דומה לו, ונודע דכ"ד אינו באיקונין דגוף שבעולם הזה שהוא דבר שלשעה רק באיקונין דנפש וצלם אלקים דנשמת חיים שהוא דבר הקיים לעד וזה הי' דומה לו, ועל כן נקראו ישראל על שמו שארית יוסף כי גם הוא כולל נפשות ישראל בכל דור, והיינו דידוע דהוא נקרא יוסף הצדיק דזהו מדתו ונאמר ועמך כולם צדיקים שזהו מדת כל ישראל, כולם היינו אפי' פושעי ישראל ורשעים גמורים דעיקר שם צדיק ידוע דרצה לומר שומר הברית כיוסף, והרי אמרו בנדרים דאין הערלה נקראת אלא על שם או"ה ואפי' ערלי ישראל נקראים מולים, ובפרק עושין פסין אמרו דבועל ארמית מימשכא ערלתו ולא מבשקר ליה היינו דאינו מכיר לבד לא שבאמת ערל דהרי המשוך אינו ערל רק מדרבנן מפני מראית עין צריך לתקן והיינו ראית העין דלא מבשקר, לפי ראות העין והנגלה דקלקל הברית היפך יוסף שבזה עיקר נסיון שמירת הברית שהוא לאכפייא בדרגא דצדיק בצמצום הוא בארמית דאין לה שייכות עם זרע ישראל, מה שאין כן נסיון דדוד המע"ה בישראלית לא עלתה בידו שדם הנסיון הי' לאהפכא לא לכפייא דבאמת ראוי' היא לו ואין זה דרגא דיוסף, ועיקר ההבדלה בין ישראל לעמים הוא באות הברית דעל כן הערלה נקראת על שם רו"ה, ורצה לומר בקדושת שורש התולדה כי במעשה אפשר שיהיו שניהם דוים רק זה שורשו טוב ועל כן אפי' פושעי ישראל בכלל שארית יוסף כולם צדיקים, ואפי' חסידי או"ה אין להם שייכות לזה כי המשכת מקור חיותם ממקום טומאה וערלה, מה שאין כן בני ישראל שורש חיותם מיעקב אבינו ע"ה ועל כן עיקר תולדותיו יוסף לומר דזרעו כולם צדיקים מצד הולדתו אותם דעיקר תולדותיו הוא כן משרשם, דכל ענין יעקב אבינו ע"ה מטתו שלימה היינו שכל הולדותיו בקדושה כי הוא שלימות תיקון חטא אדה"ר שהי' בתאוה, ועל כן אמרו על ישי שמת בעטו של נחש היינו שורש הסתת הנחש בחטא אדה"ר דבעוון מלא אפי' חסיד שבחסידים וכו' דהי' בו שורש של כוונה להנאת עצמו, ומזה נמשך הבושה לאדם ואשתו אחר החטא כשהכירו שהם ערומים על ידי שהרגישו בהנאה גופנית מה שאין כן מקודם נאמר ולא יתבוששו, וכן יעקב אבינו ע"ה אמר הבה את וגו' מה דקל שבקלים אינו אומר כן מפני הבושה שבא אחר חטא אדה"ר רק הוא דלא הרגיש בשום הנאה גופנית רק להעמיד תולדות לבד נתכוון, וכמו לעתיד לבוא דאמרו ז"ל על פסוק לב בשר לב להוציא בשר הרי זה אצלו כהנחת תפילין וכל מצות התורה ולא שייך בושה, ועל כן מטתו שלימה דשומר מצוה לא ידע דבר רע ואי

אפשר כלל שיבוא ממצוה עבירה ודבר רע חס ושלום, רק יציאת הפסולת הוא על ידי עירבוב הנאות גופניות הנמשכות מעטו של נחש שנתערב על ידי חטא אדה"ר בכל זרעו, והאבות הם שבאו לתקן זה וגמר התיקון הי' ביעקב דאמרי עליו אשר פדה את אברהם, וגם אברהם ויצחק נקראו יעקב כמו שאמרו ז"ל היינו אחר שבא הוא לעולם נתבררו גם הם דאין נקראו דרעו של אבות אלא יעקב בלבד כמו שאמרו בנדרים, ונמצא גם מטתם הי' שלימה שהרי הפסולת אינו דרעם כלל כי לא הי' זה מצידם וכמו דאצל יעקב אבינו ע"ה מטתו שלימה אף שנראה שיש איזה פסולת למראית העין באמת אינו פסולת כלל כן אצלם אף דלמראית העין הי' נראה איזה פסולת מהם באמת אינו שלהם כלל, דזה כל כח יעקב נחלה בלי מצרים היינו גבולי העולם הזה שהוא כפי ההתגלות למראית העין דבזה הם הגבולים:

וזהו דחיית ל"ת שבתורה הנזכר (בסימן ג) שזוכין לה בעלי תשובה בעומק תשובתם, וצדיק גמור הוא בהיפך מזה שנשמר שלא לעבור על שום דבר מדברי תורה, והוא זיו איקונין של יוסף שהוא התפשטות מדת יעקב אבינו ע"ה בזרעו שבחיים בכל דור, ומדת יעקב אבינו ע"ה עצמו שלא מת כלל זה לא נתגלה עדיין בעולם הזה עד שיבולע המות אבל למראית העין גם איתו קברו לבקייא וחנטו וכו', רק ההתפשטות בעולם הזה הוא בחיות זרעו וזה נקרא יוסף לשון הוספה שעל ידי זה נתוספו נפשות רבות דזרע ישראל בכל דור ודור, וע"ד שאמרו (ע"ז ה' א) אלמלא אבותינו חטאו אנו לא באנו או מי שלא באנו, שהיינו כלולים בהם ולא הי' מקום להתפשטות בפני עצמו, והנה התפשטות זה הוא גורם התפשטות והתרבות חלת ונפש יעקב אבינו ע"ה עצמו שהוא עצם נפשות דישראל ונמצא העלם חיותו שלסבורין אנו שהוא מיעוט חיות אינו אלא ריבוי והוספת חיות שנתרחב וניתוסף התפשטות הרבה יותר, וזה גם כן ענין הוספת ימים על ימיו דחזקי' אחר שקיבל על עצמו לינסב ויוליד זרע שהיהיו התפשטות חיותו לדורות כידוע דכל הצאצאים גנוזים אבותם שהרי מהם יצאו ובהולדה הם יוצאים מההעלם לגילוי ומהצמצום להתרחבות וזה גורם גם כן התרחבות והוספה בחיותו וימיו על ידי התשובה שאחר החטא בזה, והוא הי' מד התחלת מדרגה זו דרגא דיעקב אבינו ע"ה שהוא בהלם בעולם הזה ועל כן איכא למ"ד (יבמות נ' א) דרך השלימו לו ומשלו נתנו לו ואין כאן עדיין הארכה גמורה עולם הזה, וגם למ"ד הוסיפו לו לא האריך ימים יותר משאר בני הדור ואין כאן עדיין דריגת מארכת ימיו רק מה שנדחה הגזירה והגבול מימיו, וזהו רק כדחיית ל"ת וגזירת התורה, אבל כאשר יעמוק יותר בתשובתו ובדביקותו באלקים חיים יזכה לחיים והארכת ימים על ידי שובו מרשעתו על ידי זה יחי' כי יוסף שהי' צדיק גמור והוא עיקר

דרגא דהוספה אמרו ז"ל דאדרבא נפחתו לו י' שנים בשביל חטא דשמע עבדך אבינו הענין דהוספה רי נראה כמוסיף ומעדיף על העיקר וצריך זה שמירה יתירה שלא יבוא להתגאות ולחשוב שהוא באמת טוב יותר, ועל זה הוזהרו אל תתאמר בצדקתך וביושר לבבך וגו' ואזהרה זו הוא למי שהוא צדיק גמור וזה עלול לטעות ובזה יוכל להחשיב עצמו טוב יותר מעילתו ושרשו ואין מכיר שעיקר מה שהוא טוב הוא רק ממנו:

וידוע דג' שרשי הטומאה דיצר רע זה לעומת זה לג' אבהן הם קנאה ותאוה וכבוד שהוא כעס הבא מפסולת הגבורה דיצחק ותאות מפסולת החסד דאברהם שהם שרשי הרע שבאומות אדום וישמעאל ברציחה וניאוף, וגאוה הוא נגד מדת אמת ליעקב שמדתו ענוה, דרגא דנחושת נגד כסף וזהב שהם רומזים לג' אבהן כידוע, כי הגיאית הוא שקר דאפי' אצל השם יתברך נאמר גאות לבש רק דרך לבוש ומתגאה על גיותנא אבל ענוים יתן חן וכבוד ובמקום גדולתו אתה מוצא ענותנותו, וזהו צורתו של יעקב שחקוקה בכסא הכבוד דאני מרום אשכון ואת דכא ושפל רוח והיו המלאכים מביטים למעלה ורואים צורתו וכן למטה דהיו עולים יורדים בו דהיינו מקום גדולתו וענותנותו,וכן הוא צורת אדם בעולם שאמרו ז"ל דגאה בכולם אדם דמתגאה על הכל, ועיקר השם מורה פחיתות כמו שאמרו (בסוטה ה' א) דמורה אפר דם מרה, והיינו כי הוא באמת מורכב מנפש החצובה מעולם הכסא למעלה מלאכים וגו, עפר מן האדמה שהוא תכלית השפלות ונפש הוא חלק אלקי ממעל ומצידה וא הדביקות בהשם יתברך, ועל זה נאמר ביהושפט ויגבה לבו בדרכי ד' ועל ידי זה יוכל להכניס בו יצר רע גסות הרוח, ע"ד שאי' תענית ברשב"י שלמד תורה הרבה וזחה דעתו ונזדמן לו האדם מכוער, וידוע דהיופי והכיעור בתורה ובדברי רז"ל הכל בענייני הנפשיים וגילה לו דבר זה דהכל האומן שעשאני ואם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כאלו השתדלותך גרמה רק כי לכך נוצרת, ובאמת נא' בטרם אצרך בבטן ידעתיך ואף דהכל בבחירה מכל מקום אמרו גם כן בבבא בתרא בראת צדיקים בראת רשעים, וכן בברכת רנבה"ק על ששמת חלקי מיושבי ביהמ"ד דעל האמת הכל מהשם יתברך, וכידוע מסוד הידיעה והבחירה שנתקשה בו הרמב"ם סגילה שם תכלית ידיעתו במה שאמר שלא ידע תירוץ על זה כי אין ידיעתינו כידיעתו והוא התירוץ האמיתי על קושיא זו ולא כהראב"ד שכתב שהניחה בקושיא, וסודו ידוע בתיקוני זוהר חדש ובספר ד' מאות שקל כסף מהאר"י ז"ל,ותורף הענין דבמקום הידיעה אין בחירה ובמקום הבחירה אין השגה לידיעתו יתברך, והיינו דהבחירה הוא רק מצד העולם הזה וכל זמן שעדיין דבוק בחומריות ואינו דבוק לגמרי בו יתברך ואז אינו בתכלית שלימות הבחירה עדיין שהוא לידבק באלקים חיים לגמרי דאז

כשיגיע למדרגה זו משיג האמת שאין בחירה ואינו בצדקתו וביושר לבבו, והגיאות הוא מצד השפלות והחומר שבו ואז גם השם יתברך מרומם ממנו שאלו הי' מכיר שהשם יתברך עמו ושהכל ממנו אין מקום לגיאות, דאז הוא במקום גדולתו ושם ענותנותו ונמצא הענוה הוא הגדלות דאדם כאשר נפשו דבוקה במקורה, והגיאות הוא מצד הגוף המרוחק מהשם יתברך שמצידו הבחירה ועל ידי זה בא הגיאות כאלו הוא משתדל ובותר בטוב:

וכל בקשת יעקב אבינו ע"ה הי' אם הי' אלקים עמדי וגו' אז הוי' ד' לי לאלקים, דידע שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו רק אם הוא יהי' עמדי וישמרני אז יהי' וגו' והמצבה וגו' שאוכל לעבדו, וזה מידה יתירה שבישראל מבגרים שאי' (בפרק י' יוחסין) דמקודם השם יתברך להם לאלקים והרר והם וכו', והוא על דרך משכני אחריך נרוצה כי ישראל משיגים כן דרך הוא המנהיג בכל פרטי מחשבות אדם ותחבלותיו ושהכל ממנו ומדה כנגד מדה השם יתברך מתנהג עמו כן, מה שאין כן הגרים חושבים דבר בהשתדלותם שבחרו בטוב על כן הם צריכים השתדלותם קודם, וכל ענין יעקב ע"ה הי' לברר דבר זה כי הכל ממנו יתברך ואין עוד מלבדו שזהו מדתו בדביקות, ועיקר גלגולו לבית לבן הי' בשביל רחל שהיא עקרת הבית בין ישראל כי היא יפ"ת ויפ"מ ההיפך מאדם מכוער דהיינו ביופי הנפש דהאומן עשאה ביופי וכן זרעה צדיקים גמורים, וזהו עלמא דאתגליא שהם בהתגלות בעולם הזה נאים במעשיהם בכל מיני יופי כטעם יוסף יפ"ת ויפ"מ, וזהו שאחזה פלך השתיקה היינו ההגדרה שהוא מצד הגוף כטעם לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה היינו שב ואל תעשה בלא התפשטות שהוא דבור כי ברוב דברים לא יחדל וגו', וזהו יקר המכוון דבית ישראל דעמך כולם צדיקים שיהיו כן בפועל גלוי לכל ועל זה כל אזהרות התורה, וזה כל חפץ יעקב להעמיד תולדות צדיקים המקיימים דרך ד' שזה כל ענין האבות להעמיד אומה שלימה עושי רצון השי"ת ואל רצה שיהי' במטתו פסולת כלל ועל כן אהב את רחל רצה לומר חשק בהולדה כזו דצדיקים גמורים, ולאה היתה בהיפך כי היא סוד עלמא דאתכסיא היינו דטובי' שהוא מדת צדיק אמרו צדיק כי טוב גניז בגוי' וההתגלות לא כן וזהו מדת הבינה דלבבו ושב דרגא דבעל תשובה שהוא למעלה מצדיקים גמורים, והיא וכל זרעה תפסו פלך ההודאה דזהו עיקר התשובה דמודה ועוזב ירוחם, וראובן בכורה פתח בתשובה תחלה וכן הושע מזרעו כמו שאמרו ז"ל:

וזהו וירא ד' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה, דחלילה שיעבור יעקב אבינו ע"ה על לא תשנא אחיך בלבבך ועל לא דבר וכל שכן בהיותה אשתו ויהי' חס ושלום בני שנואה ועל כן דרשו רז"ל (ב"ב קכ"ג א) ששנואים מעשה שו בעיני', ומכל מקום אין מקרא יוצא

מידי פשוטו גם כן כי מעשה עשו ברציחה ויצרא דכעס הוא שורש מיצרא דע"ז שאיבדו אנשי כנה"ג כמו שאמרו כל העועס כאלו עובד ע"ז, כידוע דשם אלקים הוא לשון איל כח וגבורה שהוא בעל הכוחות כולם וזהו מדת הגבורה שהיא הכובש יצר כמו שאמרו ז"ל, וממנו התפשטות דאלהים אחרים בזה לעומת זה אשר שה אלקים ומהם מתפשטת מדת הגבורה הרעה בכעס ורציחה, ועל כן ראשית גוים עמלך שהוא השורש מכל מיני ע"ז של כל ע' אומות דכל אומה יש לה כח מיוחד שבו מתפארים כחם ועוצם ידם עשה זה, וזהו ע"ז שלהם דכל ענין ע"ז היינו שמפרידין איזה כח מהשם יתברך ואומר שהוא שליט ובעל כח בפני עצמו, ועמלק הוא הראשית והמקור שבכולם כי הוא שורש פסולת מדת הגבורה דרגא דאלהים אחרים, ואינו נופל אלא ביד זרעה של רחל שהם האוחזים במדת הגבורה דקדושה לכבוש את יצרם ויבוא מי שנאמר בו את האלקים אני ירא דרגא דיצחק ויפרע ממי שנאמר בו ולא ירא אלקים, דאף דזה נאמר על ישראל היינו דעמלק, פגע בהם בשביל זה כי הוא שרשו מצד אותו פסולת דיצחק ועל כן כשרואה גם ישראל למראית אין כן יש לו טענה לקטרג חס ושלום עליהם, והבריות היו אומרים הגדולה גדול דמצד ההתגלות הי' נראה כאלו חס ושלום דומית אליו, אבל באמת שנואים מעשה דעשו ביני' ובזה נתעלית היא על רחל דזרעה הם רק שטנו של עשו היינו מקטרגים בהיות הם טובים והוא רע אבל אם חס ושלום יחטא האדם הרי חס ושלום נראה דומה לו, אולם היא שורש מעשיו שנואים אצלה והשנאה היא בלב שממאס הדבר ואף אם בפועל אינו כן הוא רק למראית העין באתגליא אבל השורש שבלב אינו כן, ועל כן אמרו במגילה הכופר בע"ז נקרא יהודי דזהו שורש יהודה מזרעא דלאה שאין לו אמונה בלב בע"ז ושום כח נגד השם יתברך:

וזה שורש דרגא דדוד המע"ה ואני תפלה להכיר שהכל מהשם יתברך ואין לו אלא מה שמקבל ממנו בתפלתו, משח"כ מזרעא דיוסף עמד ירבעם שחידש ע"ז בישראל ובאמת גם הוא לא האמין בע"ז כי גם כל בית יוסף נקראים יהודים כמו שגם כל בית יהודה נקראים שארית יוסף דכל השבטים כלילים זה בזה במעלותיהם כמו שאמרו ז"ל דחזר וכללן בברכותיהם, ועיקר כונתו הי' מצד הגיאות והכבוד כשיראו רחבעם יושב והוא עומד כמו שאמרו ז"ל (בפרק חלק) וכן אמרו דלא רצה לשוב בשביל שא"ל בן ישי בראש, וזה הביאו לע"ז כי כל המתגאה כאלו עובד ע"ז, והיינו דרז"ל חשבו רק ב' יצרים דע"ז ודעריות כי רק מאברהם ויצחק יצאו פסולת דעשו וישמעאל ועשו הוא שורש לע"ז כנזכר דכעס וגאוה הם ענפי יצרא דע"ז, ודמעתי על פסוק ושם אמו צרועה דענין טומאת צרעת בא ממדת הכעס ושורשו דירבעם אגב אימי' הי' ממדת הכעס דבזה הי' החסרון

שלו, והוא נכון גם כפי מה שכתבתי דהגאות נמשך מהכעס וגבורה דרע שחפץ להתגבר על הכל, ובישראל גם כן חלוקים ב' יצרים אלו בזרעא דרחל וזרעא דלאה, ולכך שנאת מעשה עשו הוא רק אצל לאה שהיא ההיפך ממנו ממש ולא שטנו, ובאתנליא היו הבריות אומרים דראוי' לו היינו דידוע דהב' יצרים הם זכר ונוקבא ועשו הי' דכורא ביצרא דכעסוע"ז וחשבו כאלו היא חס ושלום הנוקבא ביצרא דעריות לעשו שהוא השורש דרע וגדאי זווגו הראוי לו הוא על ידי שהיא גם כן שורש דרע ומיצרא דעריות והיא מתלת בת ישמעאל, אבל לאה היא שורש קדושה העליונה דכנסת ישראל מצד דת התשובה שאפי' יחטאו חס ושלום ויגדילו עונות עם כל זה שורשם דבוק באלקים שנואים מעשה עשו בעיניהם וכופרים בע"ז וכל החטאים רק כהוצים הסובבים לאסא, רק לפי שהגוים אין להם שייכות לשובה על כן לא ידעו מזה, דבאמת הכיעור שבלאה דעיני לאה רכות דזהו כמספר בגנותה כמו שאמרו ז"ל בבראשית רבה אפי' בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב אלא שהיתה בוכה וכו':

וענין הגנות דעינים הוא עיקר באשה כמו שאמרו בשהש"ר על פסוק מבעד לצמתך כל כלה שעיניה יפות וכו', והאו כענין הסבי עיניך וגו' שהם הרהיבוני ואמר הסבי וגו' שאינו רוצה בכך לפי שהם הרהיבוני הכניסו בי גדלות וגיאות כידוע עין רואה ולב חומד שממנו התחלת התאוה וכמו שנאמר ותאוה היא לעינים, ועל כן בזרעא דיוסף נאמר עלי עין ומדה כנגד מדה אין העין שולט בהם, ועיקר היופי הוא בכבישת התאות ועל זה אמרו (בנדרים כ' ב) מפני מה ביך יפיפין שכשהוא מספר וכו' בשבילה קודושה בלידתם, ומי שהוא גבור הכובש יצרו בתאות אין כל גופו צריך בדיקה דזהו דרגא דיראת ד' ואשה יראת ד' היא תתהלל והוא תרעא לאעלא גו מהימנותא ומה ד' שואל כי אם ליראה, אבל מי שעיני' וכו' כל גופה צריך בדיקה ומכל מקום בבדיקה מיהת מהני שאין להשגיח עוד בגנות העינים והיינו כי יש שאינו בעצם ובלאה הי' אדרבא לשבח לפי שהיתה בוכה כו', כי אחר התשובה והתיקון באותו אבר שבו הקלקול נעשה אדרבא אותו אבר משובח יותר והגנאי עצמו שב להיות שבח כטעם זדונותת כזכיות ובשבחה דבר הכתוב לא בגנותה דמה שעיני' רכות הי' מצד ששנואים מעשה עשו ביעני', דידוע דכעס ותאוה הם ב' הפכים, ומכל מקום למראית העין כפי הנגלה בפשט הכתוב נראה כגנות וכיעור וכן כפי פשט לשון הכתוב שנואה לאה מוסב עליה, דעל ידי ששנואים מעשה וכו' על ידי זה נגרם למראית העין דהיא שנואה רצה לומר שנואה במעשי' חס ושלום כמשז"ל על פי וא' שנואה הוא מצד הראי' דוירא ד' כטעם ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ד', כי קלקול הברית הוא כיעור העינים וגורם גם כן בעיינין דלמעלה כביכול להיות רע

בעיני ד', ויראת ד' שנאת רע שזהו דרגא דירא ד' הכובש יצרו להיות שונא רע שהוא מי שאינו שומר הברית כידוע בזוהר מקרא דער, וראיה אותיות יראה שזהו מצד ראיית השם יתברך היינו הסתכלותו בעלמא דאתגליא דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שזהו עסק האדם בעולם הזה שהוא עולם המעשה:

וכל עסק קדושת לאה וזרעה הוא בטהרת המחשבה ושלא להשגיח במעשה אם לא כן והוא הדבקות במחשבתו יתברך כטעם ישראל עלו במחשבה, ואוכמא הוא לגבי מדריגות שלמטה הימנו ושנוא לגבי מדריגת הראי', אבל זה גרם לפתיחת הרחם שאינו בלא דם וטומאה דלידה, כי כל לידה והוספת קדושה יתירה וריבוי בנפשות מישראל אינו אלא על ידי התשובה הבאה אחר החטא והריחוק דעל ידי זה נתגדל ונתרבה חלקו וגורלו שיוכל להתרבות הרבה יותר מכפי גבולו הנקצב, דזהו מדת התשובה לפרוץ מצרים וגבולים ולעשות זכיות חדשות מזדונות, מה שאין כן צדיק גמור שאינו אלא הולך בדרך התורה הקצוב והמוגבל ואין הוספה ועל כן רחל עקרה וכן יהושע ב"נ הגדול מזרעא דיוסף לא הו"ל בנין, ועל כן אמר בעון חוללתי ובחטא יחמתני וגו' ועיקר ההולדה מנפשות יקרות ומשובחות כשבטי יה והדומה אותן שצדיקים כרחל ויהושע ב"נ מתאוים להם לא כבנים דעלמא אינו אלא על ידי דרגא דתשובה שהיא אימא עילאה אם הבנים, מה שאין כן רחל מדת כנסת ישראל הנקראת ברתא ובת שמעי בת וראי ואמרו (בר"פ בן סו"מ) בן ולא הראוי ליקרא אב ה"נ בת ולא הראוי' ליקרא אם, ונקרא רק אימא תתאה רצה לומר מצד התחתונים ועלמא דאתגליא גם זה נקרא אם, כי בעולם הזה אדרבא צדי' גמור חשוב יותר מבעל תשובה כי האדם יראה לעינים מי שעיני' יפות וד' יראה ללבב לטהרת המחשבה והמעמקים שבו,ושם אמר יראה לשון עתיד הראי' גם כן ללבב וזה הי' בעת בחירת דוד המע"ה הגבר אשר הקים עולה של תשובה שתלוי' בלב דלבבו יבין ושב ועיקר הסתכלות השם יתברך בו ללבבב אף דהוא הי' יפה עינים גם כן כי כל לשון עתיד מורה על השגה דלעתיד לבוא כטעם אין והיה אלא שמחה שהוא לשון עתיד מה שאין כן ויהי, וכאן וירא ד' לשון עבר הוא ראי' בעלמא דאתגליא ולפי שמפתח של עקרות בידו יתברך ולמדו ממקרא הזה דויפתח דלא הי' הולדה טבעית כלל לית בנים דעלמא רק הולדת נפשות יקרות מידו ית"ש כפי מעשיהם הראוי להם הי' המשפט רק ללאה, ולפי שהי' מצד הראי' נולד ראובן על שם הראי' כי ראה ד' בעניי (וכי שנואה אנכי) ובו נתגלה דבר זה שהוא הראשון מזרע ישראל המקודשים שנאמר בו בתורה חטא עצום כזה ונתגלה תיכף על ידו מדרגת התשובה בעולם שאי אפשר לה בלא חטא:

ות"ח שחטא אל תהרהר דודאי עשה תשובה מיד ונאמר מיד ויהיו בני יעקב שנים עשר דנתקבלה תשובתו, ואף שאמרו ז"ל כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה רק מעלה עליו הכתוב מכל מקום הרי הכתוב חפץ בטובת ובשבח כל הבריות וכל שכן שבטי י' ולמה יספר בגנותן מה שלא חטאו ויתלה בו חטא עצום כזה להיות מעלה עליו הכתוב כאלו עשה ובפרט שבאמת שב אח"כ, רק לפי שכל חטאו הי' לגלות מדרגת התשובה ולהודיע תשובתו אם כן בהכרח הי' לגלות החטא ועוד להגדילו כדי להגדיל כח התשובה וזהו שבחו שאחר התשובה שב החטא עצמו להיות שבח וזכות וכן ביהודה מאתו יצאו כבושים לברוא אורו של משיח ובו נתגלה תכלית השלימות של התיקון דאף שהי' נראה כחטא וביאת זנות באמת הי' דבר קדוש מאוד דמאריא בישא ופועל רע גוריא טבא לא נפיק, ומאחר שמזה יצא שלשלת בית דוד ומשיח שם נפשות היותר קדושות בישראל על כן הי' הענין קדושה יתירה מאוד שלא הי' עדיין כזאת ושיהי' ראוי לזה ואף על פי שלמראית העין אין כן, וזהו תכלי שלימות דרגא דלאה ועל כן אמרה אז הפעם אודה את ד' שכבר נתברר ענייניה ומעלתה, ואז עמדה מלדת עד מעשה הדודאים שאז התחדש גילוי ענין נוסף במעלת לאה בהולדת יששכר וזבולון שהם לומדי התורה ותמכי אורייתא, והתורה נובלות חכמה העליונה כמו שאמרו ז"ל והוא למעלה ממדרגת הבינה שמשם התשובה דרגא דלאה מצד עצמה, וכשיצא ממנה שלשלת הגבר שהקים עולה של תשובה כבר נשלם מדריגתה בשלימות אבל מצד מדריגה גדולה יותר חבורה עם יעקב שבחבורו עם לאה גם הוא נתעלה למדרגת חכמה דרגא דישראל המורה על ת"ח כמו שאמרו (בבא מציעא ל"ג א) ונודע דחכמה ובינה תרין ריעין דלא מתפרשין, רק לפי שעצמות יעקב דרגא דאמת היא התורה שהיא רק רשימות מחכמה עליונה המושג בעולם הזה ומצידה הוא ההגדרות דעשה ול"ת על כן אהב את רחל:

וזהו מצד ההתגלות בעולם הזה הי' רק באוהל רחל אבל לעוה"ב אינו כן שכן קבורתו במערת המכפלה עם לה נראה דלעוה"ב שנתעלית מדרגתו לשרשו שהוא שורש חכמה העליונה שם אין הגדרות והם יעקב ולאה ברזא דאבא ואימא דלא מתפרשין, ובוה"ז לא יצא עדיין לגילוי בפעל דרגא דלאה בשלימות עד ביאת המשיח מזרעה במהרה בימינו, וכל לידת השבטים הם התגלות השרשים לבד בעולם הזה, ושורש ראובן ושמעון הוא רק תיקון הראי' והשמיעה, דמצד עין רואה בא החמדות ומצד אוזן שומעת בא קבלת התוכחה והתשובה כמו שאמרו ז"ל האוזן הזה כקנקל לגוף, וכל חשק לאה להרבות שבטים וזה עיקר מעלתה מצד החמדה והחשק, אף על פי שכל חשק היא מצד היצר בעולם הזה שהרי אמרו (ביומא ס"ט ב) דבכבישת היצר לא אשתכח ביעתא בת יומא ונמנע

ההולדה, מכל מקום כאשר הוא בקדושה אין קדושה למעלה ממנו ונקרא טוב מאוד דלא תוהו בבראה ורצה שיהיו נביאין המכירין כח מלכותו יתברך, והיא לא רצתה להעמיד תולדות רק מיעקב אבינו ע"ה שידעה דכולו זרע אמת ומצד העולם הזה נראה זה חסרון בעיינין ובאמת זה הי' עיקר המעלה, ולכך ראובן הוא ראשית אוני דיעקב, וידוע דמעלת הבכור דבו נכלל כל הנולדים אחריו דזה טעם חיוב כיבוד אחיו דול כנודע מטעם האר"י ז"ל, וזהו שורש כלל מדריגות האמיתות המתפשט בעולם הזה שהוא עלמא דשקרא, עיקר שקרות העולם הזה הוא מה שכל הנאותיו הוא רק כרגע מגת לשון שקר מה שאין כן שפת אמת הוא מה שתכון לעד:

וכל התאות דעולם הזה נקרא ערב לאיש לחם שקר וגו' מהאי טעמא, מה שאין כן בבני ישראל נאמר ומספר את רובע ישראל כי הם קיימים לעולמי עד, וכמו שאמרו בזוהר (מובא בחסדי אבות לה"ר חיד"א) על פסוק אלה מי ילד דגם מכל טיפין שאין נולד בפועל אינם לבטלה ויהיו מהם תולדות לעת"ל, וזה מדת האמת ליעקב שאינו לחם שקר אלא שבעולם הזה אין בירור גמור בזה אפי' לחסיד שבחסידים כמו שאמרו ז"ל על פסוק בעוון מלא, וכל שכן הפחותים עד סוף כל המדריגות מזרע יעקב דכולם לא ידח מהם נדח דלעולם אף על פי שחטא ישראל הוא ובשרשו דבוק באמת, וזה ראשית אונו דיעקב התגלות הקדושה דעין רואה שמחמתו הלב חומד דגם זה זרע אמת ומה שנגלה בעולם הזה לא כן הוא רק מצד המהירות, ע"ד שאי' בדוד המע"ה אכלה פגה וזהו פחו כמים ומים מורה תאות כנודע, ולכשיתגלה ויתברר דהכל דבר מצוה הרי זה דהירות למצוה וזריז ונשכר קרי' ליה, דאין לך גרוע מבנות לוט ומכל מקום אמרו ז"ל מפני שקדמתה למצוה קדמתה ד' דורות ולמלכות, והיינו אחר שיצא השורש הטוב שהי' בה ונקלט בישראל ונתגלה הקדושה הגנוזה בדבר זה, מצד הקדושה נקרא קדימה למצוה אף על פי ששם רובו ככולו ממש הי' כלול במחשבות רעות שהרי לא נבחר מכל אחת מהם אלא פרידה אחת טובה, ונקרא תרידה לשון יונה ולשון פרד דהא והא איתי' כנסת ישראל ליונה אמתילא ואל אחר דאסתריס נמשל לפרד שאינו מוליד ומורה על זימה כמו שנאמר כסוס כפרד וגו' והוא ממזר וכלאים מסוס וחמור, וכן הם מצד שרשם כן רק אחר שנפרדה משרשה דגר שנתגייר כקטן שנולד יצא מהם מלכותישראל שהוא שורש הכנסת ישראל ונמשל ליונה כמו שאמרו (בפרק חלק) דוד המע"ה בעובדא דישבי, וק"ו בן בנו של ק"ו לכל התאות שבזרע ישראל שהם כולם זרע אמת:

ועל כן ברכת ראובן יחי ואל ימות שהמיתה נמשך מהתאוה כמו"ש לעיל דזהו עטו של נחש, אבל שלימות הברכה בדרגא דראובן היא המביאה חיי עד, וסיים ואל ימות דבאמת

הרי יש חיי עולם נטוע בכל ורע ישראל והמיתה רק בעולם הזה לבד וכמו דיעקב אבינו ע"ה לא מת ומכל מקום הי' בהתגלות מיתה וקבורה, אבל מצד הברכה הוא היברור בעולם הזה גם כן דלא ימותכלל כמו שיהי' בימות המשיח, וזהו מצד התגלות ראשית אונו דיעקב שהוא שורש האמת דתכון לעד ואין שם מיתה ובטול כלל דאם כן אינו לעד, והתגלות זה רק על ידי דרגא דלאה דהיינו לאהפכא ולא לאכפייא ומזה נשלם הראיה שהוא מענייני שחוץ לגוף, ועדיין קראה שמעון כי שמע ד' כי שנואה אנכי דעדיין לא נתברר בפנימיות, דידוע דהראי' הוא השגת האדם בדבר שחוצה לו והשמיעה הוא קבלת הדבר שחוצה לו לגופו דעל ידי זה הוא כקנקל לגוף דכל הגוף מקבל חיים על ידו ועל ידו הוא הכניסה לגוף, וכן הם סדר התחלת השלימות בתחלה בראי' להיות כל מה שרואה מענייני עולם הזה הכל הסתכלותו וראייתו הוא רק לכח השם יתברך הגנוז בגוום דאתה מחיה את כולם, ועל ידי זה ממילא כל מה שהוא מקבל מהעולם הזה לגופו הוא מקבל ממקור חיותו יתברך המחייה אותם וממילא גם גופו מתקדש על ידי זה בכל כחותיו הפנימיים ואז מסתלק השנאה דלמראית העין גם כן וגורם הדביקות הגמור דהפעם ילוה אישי שכבר נעשה כל גופו מרכבה ומשכן לכבוד שמים וזהו כל חלקה של לאה בבנים, אך חלק זה אפשר להשיג גם כן מצד דרגא דאכפייא להיות צדיק בכל דרכיו והוא חלק המגיע לרחל גם כן, אבל על ידי דרגא דתשובה יש הוספא כנזכר לעיל, וביהודה הוא התגלות דרגא דתשובה וברכתו הוא שמע ד' קול יהודה דכל מדריגתו בהשגת הקול קול יעקב, רק שאצלו הוא הקול דתפלה דרגא דדוד מה שאין כן קול יעקב הוא קול דתורה: **ושלימות** התורה גם כן איני אלא בזרעא דלאה דליכא צורבא מדרבנן דמורי אלא מלוי ומישכר, ועיקר מתן תורה הוא מלוי שמזרעו הוא התגלות התורה לפועל בעולם מתן תורה על ידי משה רבינו ע"ה והכהנים בהם נאמר יורו משפטיך וגו' ועיין בספר יוחסין דגם בדורות תנאים ואמוראים היו עיקר מייסדי התורה כהנים בכל דור, וזהו חכמה המתגלות בעולם שהוא נובלות חכמה העליונה אבל החכמה שבלב כל חכם שאי אפשר לו לגלותה ולהוציאה מכח לפועל זה נקרא בינה שזכו לה בני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל לא ללמד ולהורות מה ישו רק לדעת בידיעה לבד, ועל ידי הידיעה שלהם ידעו בני ישראל גם כן מה יעשו כי לעתים היינו מה שהוא עת לעשות ודבר של שעה כי התורה הוא חוקים קצובים וגדרים שוים תמיד דלא ישתנה כל ימי עולם, וזהו מצד ההתגלות בפועל אבל במעמקי הלב דהוא עקוב מכל הוא משתנה בכל רגע ועל ידי זה יש לפעמים עת לעשות ל ד' הפרו וגו', ועל זה אמרה תורה פרשת נדרים ונקרא איש כי יפליא ולא ניתנה נזירות אלא להפלאה וידוע דהוא דרגא

דחכמה כמו שנא' הנני יוסיף להפליא וגו' ואבדה חכמת וגו', והוא על דרך מסעף פארה ובכל תבואתה תשרש דרצה לומר הסרת הסעיף והשורש וכן להפליא רצה לומר הסרת ההפלאה וכל שורש בלשון הקודש מורה על דבר והפכו כנודע, ופלא הוא לשון העלם כי חכמה עליונה נעלמת בעולם הזה רק רשימו שלה מושג בבינה שבלב, ועל ידי זה הלב יודע מרת נפש יוכל להגדיר גדרים לעצמו כפי מה שראוי לו לאותו נפש פרטי ולאותו זמן פרטי, ואינם עניינים כוללים לכל ישראל שתגזור עליהם התורה רק מסרתם למי שיודע להפליא ולהשיג הפלא הנעלם בהרגשת הבינה לעתים על ידי זה מה שראוי אותו עת ובאותו רגע מה שאינו כפי משפט הכולל שבתורה:

ודבר זה נקרא דעת שהוא המחבר חכמה ובינה ופירש"י בפרשת שא דדעת הוא רוח הקודש, והיינו דדבר זה אי אפשר להשיג כלל בעולם הזה מעצמו רק על ידי המשכת רוח מקודש העליון ברזא דחכמתא, וכנודע ברמב"ן (ב"ב י"ב א) דרוה"ק הוא השגת חכמה הבאה בלב האדם מה שלמעלה מהשגת שכלו, והיינו כי חכמה העליונה היא למעלה מהשגת שכל האדם בעולם הזהוהשגה זו אינו בא לאדם מצד החכמה שבמוח כלל רק מצד הבינה שבלב וסימנו ההרגשה דבלב הוא כח ההרגשה, וכל חכמתו של דואג מהשפה ולחוץ היינו דלא נכנס ללב ולא פעל הרגש בו דאז המאור מחזיר למוטב, כי חכמה הנגלית אפשר לכל אחד מישראל להשיג מצד הנגלה אבל על זה אמרו (בפרק במה מדליקין) מוטב שלא העלית, וכמו שאמרו (ביומא ע"ב ב) דלמשמאילים וכו' ואין זה חכמה באמת וכמו שנאמר למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין, דהעיקר הוא שיהי' לו לב כלי קבול להחכמה שהוא היראה שבלב דאז הוא סמא דחיי למיימינים להיותה חיי עולם אבל החכמה של המשמאילים אינו אלא מחיר לקנות חכמה ולא חכמה באמת כיון שאינו קיים לעד בו כמו שאמרו בדואג דמלאך השכיחו, אבל למיימינים אמרו בהיפך במדרש (והובא בתשב"ץ קטן) דמלאך מזכירו הכל, ופירוש מלאך הוא הנוצר מהלימוד דמכל מצוה נוצר מלאך רצה לומר כח רוחני המתקיים בדבר זה שהוא עוסק בתורת ד' דמדבורי תורה הוא עיקר קיום המלאכים, ואותו מלאך עצמו הוא שהשכיחו כטעם סמא דמותא שהיא עצמה נעשית משום דפושעים יכשלו בה ואלמלא תורתו של דואג לא הי' בא לכל מה שבא נגד דוד ונוב דהכל גרס לו מה שהי' אביר הרועים וראש סנהדרין, ועל כן זה עצמו השכיחו אף שהי' מלאך טוב הנוצר ממצוה דאין עבירה מכבה תורה מכל מקום על ידי שהי' משמאיל בה הטוב שבו גרס להשכיחו, מה שאין כן במיימין על ידי כח הרוחניי שבדברי תורה הוא נזכר הכל אחר שנפשט מהגשמי חומר המשכיח, והשכחה הוא רק בדבר שאינו נבלע בלב דמה שעושה רושם בלב אי אפשר להיות נשכח

אלא שלא הכל נבלע מיד בלב להיות מורגש בכל אברים, אבל מכל מקום כל שיש לו לב מבין אפי' רק בדבר אחד שנפתחו שערי הלב כחודה של מוחט הקב"ה פותח כפתחו של אולם, דרוח אמשיך רוח ועיקר משכן הרוח הוא בלב ובו הוא כח ההמשכה לאתערותא דלעילא כטעם צור לבבי דהקב"ה לבן של ישראל, והפתח כחודה של מחט הוא על ידי היראה שבלב שזהו ביד האדם, ומה שהקב"ה שואל מעמו, ואח"כ מה שהקב"ה פותח הוא תקוף החשק והצמאון שבלב לדברי תורה דכפי תוקף החשק כן הוא הבלעת הדברי תורה בלב, ודבר זה הוא מצד האדם ועבודתו בעולם הזה להיות כוסף וחושק אליו יתק וגם זה יש לה גבול, ומה שאין כן הקיבול שכר דלעתיד לבוא הוא הבלעת דברי תורה לגמרי בלב בלי גבול כטעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו, וזהו מ"ש דהמלאך מזכירו מה שאין כן מה שנבלע אין צריך להזכירו:

והיראה הוא השער לד' וצדיקים יבואו בו דרגא דיוסף דירא אלקים סהיא תרעא לדרתא לבד, אבל הדרשק תא הוא בזרעא דלאה על ידי תוקף החשק, ולפי שלא נשקט ממנה החשק להעמיד שבטים שענין חשק זה הוא ממש מה שאמר הכתוב למאה נפשי לאלקים לאל חי, כי צורתו של יעקב אבינו ע"ה חקוקה בכסא הכבוד, ושבטים הם כלל השראת שכינתו יתברך בתחתונים, וגם אחר שבירורה כל שלימות מדריגותה ועמדה מלדת בפועל מכל מקום החשק שבלב לא נשקע עדיין כי זה תכלית תוקף החשק שאין לו שביעה כלל כמו שאמרו על פסוק אוהב כסף אוהב מצות לא ישבע, ושכרתו בדודאי בנה ראובן היינו ממדרגה הא' שבהתחלה דאחר השלימות חוזר להתחלה כמו אדם שסיים ימודו כל הש"ס וחוזר להתחלה ללמוד' פעם ב' בעיון עמוק יותר, ודבר זה דחזרה אחר שנשלפ הוא מה שהשם יתברך מטעים לאדם שטוב מפרי מעשיו בעולם הזה והוא קיבול שכר, וזהו שאמרה נתן שכרי אשר נתתי שפחתי זהו התחלת הצמאון שלה אחר ההשלמה להרבות שבטים על כל פנים משפחתה ויהיו קראים על שמה, ודודאים אמרו דמסוגלים להריון היינו דמעוררים חשק לשון דודים כי פעמים מניעת ההריון מצד מיעוט החשק והתאוה, וראובן שהוא בירור נקיון הראי' דזרע יעקב במה שעין רואה ולב חומד הוא הכל לשם שמים מצא הדודאים בשדה מקום הפקר שלא באיסור, כי כל חשק לשם שמים צריך שמירה שלא יחשיק במה שאין שייך לו דעל זה אזהרת לא התמוד שהיא אחרונה בי' דברות, ונעוץ זיפן בתחלתן דמי שמכיר דאנכי ד' אלקיך אינו חומד ומתאוה במה שאינו שלו כי יודע דמשלך יתנו לך ואין אדם נוגע במוכן לחבירו מאחר דד' אלקים מנהינך, והא בהא תליא שאמרו דהחומד סוף לעבור על כל עשרת הדברות, כי עיקר חטאי ישראל הוא בתאות כמו שאמרו לא עבדו ע"ז אלא להתיר עריות, וחמדה

האסורה הוא כשחומד מה שאין ראוי לו ואף מה שראוי לו לאל שאין ראוי עכשיו רק לאחר זמן כמו שאמרו שאכלה פנה הוא דוגמת נידה דגם כן עכשיו אינה ראוי' לו ודוגמת חטא אדה"ר שאמרו ז"ל (בביצה) שלא יכול להמתין, וזהו ענין ראובן פחו כמים שהוא ראשית החמדה ובירורה בתיקון חטא דאדה"ר עד שיתוקן ויבולע המות ואל ימות, וזהו דודאים בשדה דאף שאינו שלו מכל מקום כיון שהוא הפקר יכול לחמוד לו:

ורחל קנאה באחותה, וידוע קנאה הוא היפך תאוה וחמדה והא קנאה בחמדה זו בקשה לקחת דודאי בנה, אבל באמת זה לא הי' שייך לה וזהו חמדה במה שאין שייך לה ולפי שהיא בקשה חמדה ואין זה מדתה ולא ידעה דאצלה החמדה הוא שאין שייך לה ואסור גרס לה לזלזל על ידי זה במשכבו של צדיק שהוא היפך החמדה לגמרי, וע"ד שאיתא דגם מה שהי' לו ניטל אלא דשם הוא עונש בעל כן, אבל בכאן דהיא כיונה לשם שמים וחלילה לא חמדה מה שאין ראוי לה באמת דהרי היא נתנתם לה רק דלא הי' ראוי לה בחנם אלא בשכר היא בעצמה נתנה שלה מדעתה, וזהו תיקון קנאתה דידוע מדת הקנאי יסכים לסלק טובה מאחרים אף שגם לו לא יהי' ויגרע עוד יותר, אבל היא הי' לה טובת עין לתת ללאה שתלד יותר רק שגם היא יהי' לה על כל פנים ובשכר זה קנאה הדודאים היינו החמדה על ידי סילוק הקנאה מלאה, ובזה זכתה לאה לישכר שהוא קיבול השכר אחר שסילקה רחל קנאתה ממנה דבכל מקום שנתנו חכמים עיניהם וכו' שזה מונע הטוב, וברצות ד' דרכי איש וגו' כמו שאמר רבי על ר"ח (במועד קטן), ונתברר אז טהרת לבבה במה שאמרה אלי תבוא כמו שאמר יעקב הבה אשתי לפי שלא הי' כונתו אלא להעמיד תולדות לא שייך בושה אף היא כן ותבעתו בפה שהוא התגברות החשק לשם שמים גמור, ועל ידי זה זכתה לבנים דאפי' דורו של משה לא אשתכח כמו שאמרו ז"ל דחכמתם הוא מחכמה עליונה הנוטפת לבינה שבלב שבו הידיעה רצה לומר ההרגשה כטעם וידע אלקים:

ובראובן נתברר הראי' ובישכר הידיעה בלא ראוי' דזהו הידיעה דבינה שבלב שלא בראי' נגלית כלל רק על דרך ולבי ראה הרבה חכמה שהיא ההתחלה שנית דקיבול שכר בשלימות הראי' רוחנית, ואח"כ זבולן הפעם יזבלני אשי קיבול שכר נגד לוי הפעם ילוה אשי, וילוה היינו דבקות בשעת חיבור ויזבלני היינו דביקות גם שלא בשעת חיבור כמער איש ולויתו רק דירה תמידות על דרך אבא ואימא תרין רעין דלא מתפרשין, וזהו תמכי דאורייתא דחכמה עילאה שיהי' לה דירה קבוע וקיימת בחדרי לבו כענין בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים והוא לוף ימים ישכון, דידוע ים מורה תוקף החשק שאין לו שביעה כמו שנאמר כל הנחלים וגו' והים איננו מלא והיינו חשק דעולם הזה שהוא

מלא טרדות וכמו שאמרו ז"ל דכל יורדי ים אין להם נייחא עד שיעמדו ביבשה, וזהו המיון האומות שהוא כשאון ימים בשקיעה יתירה בכל חמדות עולם הזה שאין להם קץ, ועל כן הים ראה וארונו של יוסף שהוא ההגדרה מחמדות עולם הזה וינוס ונעשה יבשה, אבל זבולן הוא לוף החול אשר בגבול ימים והוא גבורה דמארך דכמלא חוטא דחול אין יכול לעבוד כמו שאמרו (בהספינה) דזהו מצד מדת הגבורה המצמצמת לתאות ומשביח שאון ימים, ומאיתו חול נעשה דכוכית לבנה הוא אספקלריא המאירה דמחוי להו יצחק הקב"ה בעינייהו כי עין בעין יראו בשום ד' ציון דגם עיני הדשמים שבו להיות רוחנים ואז היראה מלתא זוטרתי, ועל כן הכל צריכין לו על ידי חלזון תכלת שהוא מורה על יראת שמים כמו שאמרו בזוהר (סו"פ שלח) כי סוף הקיבול שכר דעולם הזה הוא שגם היראה שהוא בידי אדם והוא כל השתדלות אדם גם זה ינתן לו מן השמים בלא השתדלות כלל: **וזהו** תכלית שלימות זרעא דלאה שהם עיקר עבודתם באהבה וחשק וזוכים גם ליראה שהוא עבודת זרעא דרחל, וחוט דתכלת דציצית היינו התעוררות יראה מן השמים דוראיתם אותו וזכרתם, דהשכחה באה מצד העדר היראה וזה אתחלתא דכל רע כמו שנאמר והי' אם שכוח וגו', כמו שהיראה תרעא דצדיקים ועל ידי היראה בא הזכירה כי דבר שאדם ירא הוא נקבע בלב דעל כן אמרו ולב אין על העדר היראה ודבר שהוא בלב תמיד אי אפשר לשכוח בו, וזה טעם מה שאמרו חז"ל על פסוק וטוב רואי כל הרוא הדור נזכר לתלמודו והיינו דענין ציווי התורה במלך שתהא אימתועליך אין הכונה אימת בו"ד כפשטיה דעל זה נאמר מי את ותיראי מאנוש ימות וגו', רק דמלך ישראל מלכיתו נמשכת ממלכות שמים וכידוע דרגא דדוד המע"ה הוא מדת המלכות דהי' דבוק במדת מלכותו יתברך וכטעם וישב שלמה על כסא ד', ועל כן מברכין שחלק מכבודו ליראיו על כל מלך ממלכי ישראל יהי' איזה שיהי' דבהכרח מצד המלכות ששופע עליו מדת מלכותו יתברך אשר בכל משלה דמכחה זכה למלכות מגופתו יראה גדולה הנמשך ממדה זו כידוע בזוהר, וכמו שכתבתי (לעיל סימן ב) דעל כן מלך כיון שכרע שוב אינו זוקף מצד תוקף היראה, ודוד המע"ה שהוא רגל ד' דמרכבה שורש למידה זו כל הרואהו מסתלק ממנו השכחה לגמרי, וזהו שנוזכר לתלמידו דדרשו ממלת וטוב דאין טוב אלא תורה וכמו שאמרו (במנחות נ"ג ב) מקרא דלקח טוב דמשלי דשלמה המע"ה גילה שם זה לתורה וכן דוד המע"ה אמר טוב לי תורת פיך, דעיקר שם טוב רמוז לצדיק כטעם אמרו צדיק כי טוב כנודע והיינו בעל מעשים טובים וגדול ביראת שמים:

ונודע דחלוקים בכל מקום בעלי תורה ובעלי מצות כי העוסק בתורה אי אפשר לו להיות כ"כ בעל מצות ומעש"ט מפני שקודתו בתורה אלא דהתורה עצמה היא כוללת כל טוב,

ואולם ענין תורה שבכתב שנקראת תורת ד' אינה אלא לימוד המעשה ומצד זה מעשה גדול שהוא עיקר המכוון, אבל תורה שבעל פי הנקרא תורתו זהו עיקר גדולת התורה דכל חפצים לא ישוו בה אפי' חפצי שמים ואוהב ד' שערי ציון המצויינים בהלכה מכל משכנת יעקב הכל הוא על חידושין דאוריתא בתורה שבעל פי, שעל זה אמר לקח טוב נתתי לכם היינו מה שניתן במתנה לישראל דלא בשמים היא מעתה, ומתיבתא דרקיע נחלקו עם הקב"ה בהלכה בהפועלים ופסק הרמב"ם שם הלכה כמתיבתא דרקיע ולקחו נווכוח רבה בר נחמני חכם מהאי עלמא דוקא כי כבר ניתנה תורה לתחתונים מתנה גמורה שנקרא תורתם, ומצד הזה הוא נקרא טוב דהוא עצם הטוב הכוללות כל טוב שבכל מיני מעשים טובים, וזה טעם טוב לי וגו' מאלפי זהב וכסף הם אהבה ויראה כנודע, ואלפי הוא תכלית השלימות בעולם הזה דכל ברכאן דהאי עלמא הוא במספר אלף שהוא נגד עולם העשי' כי המספרים יחידות עשירות מאות אלפים הם נגד ד' עילמות אבי"ע, ותורת פיך היינו תורה שבעל פי דמלכות פה תורה שבעל פי קרינן לה והיינו טוב לי דוקא שזהו דרגא דידי' והוא שורש לתורה שבעל פי, וזה טוב מכל עבודת האדם בעולם הזה באהבה ויראה שהם רק גדפין אבל אן דאחיד באורייתא שהוא גופא דמלכא אחיד בכולא, ואחיזה הוא רק על ידי תורה שבעל פי שזהו התאחדות האדם בתורה דעל ידי זה נקרא תורתו דהיינו מה שהוא מחדש דהו עיקר תורה שבעל פי מה שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש בדברי תורה וכשמשיג החדושים השייכים לחלקו הרי זה אחיד באורייתא, ועל כן אמרו ז"ל על פסוק וישב לבו בבועז דעסק בתורה גם כן מלשון ויטב וטובה שבלב הוא השגת התורה שבעל פי שבלב כל אחד ואחד דשם הוא עיקר השגת תורה שבעל פי כטעם לשון רז"ל אליבא דר' פלוני, ואז נזדמנה לו רות הנקראת אמו של מלכות, ועל כן נקרא גם כן יהודה מחיקקי וגם ממנו מחוקק מבין רגליו בהשגת תורה שבעל פה דשרשה הי' בזרעא דיהודא:

ושלמה המע"ה הוא הראשון שעשה אזנים לתורה כמו שאמרו ז"ל דהיתה כקופה שאין לה אזנים, היינו בית אחיזה להיות אחיד באורייתא דזה אי אפשר רק על ידי הרגשת הלב והשגתו בבינה שבלב במעמקי התורה ולא מצד ידיעת תורה שבכתב לבד דכתיבה ומנחא דהיא גלוי וסתום, היינו גילוי מצד הנגלה אבל מעמקיה סתומים וחתומים מאוד ורק איש תבונה ידלנה היינו שיש בו בינה שבלב לספק חבל בחבל כמו שאמרו ז"ל על שלמה המע"ה, וכל תורתו של עולם הזה הבל הוא עדיין בפני תורתו של משיח כמו שאמרו ז"ל, לשון הבל אינו גנאי כי הוא בסוד ז' הבלים שאמר קהלת על כל ענייני עולם הזה כולם הנכללים בז' מדות וז' ימי הבנין והכל הוא דוגמת העוה"ב הקיים לעד רק

שעולם הזה הוא דוגמת הבל היוצא מהקדירה שיש בו טעם התבשיל או הבל הוצא מהפה בעת הדבור גדם בהבל כלול אותיות הדבור אבל בהעלם עצום מאוד שאינו נגלה כלל, ואף על פי בעולם הזה הוא עולם הנגלה ונראה לעין ומראין עליו באצבע במלת זה, הנה מצד ההתגלות שלו נקרא עלמא דשקרא שכולו שקרים והאמת שבו שהשלך השם יתברך ארצה הוא בתכלית ההעלם, ואף אחד שנתן אמת ליעקב התורה דכתיב בה אמת האמיתות הוא בתכלית ההעלם ומה שמתגלה לחכמי ישראל האמיתים בכל דור ודור אינו אלא דוגמת הבל היוצא מתורתו של משיח שהוא יהי' שלימות הדבור דתורה שבעל פי:

ועל כן אחר לוי שבו כלול כח הורדת תורה שבכתב לארץ על ידי משה רבינו ע"ה נולד יהושה שהוא שלימות התורה שבעל פי על ידי המשיח, וזהו תכלית השלימות כולו כפי מה שיהי לעתיד ועל כן נקרא יהודה מחוקקי כביכול מחוקק אותי כי אורייתא וקוב"ה חד, והחיקוק דדברי תורה בלבבות בני ישראל כדרך שנאמר לעתיד על לוח לבם אכתבנה שלא ישכחו עוד זהו על ידי יהודה, אבל אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא בעולם הזה להילוך בני אדם דבלכתך בדרך היינו טירדא דעולם הזה וכמו שאמרו ז"ל על פסוק בהתהלכך תנחה דהיינו הילוך דעולם הזה וזהו לשון הלכה שהאו הנהגת ההילוך הוא בלוי וישכר, היינו הנהגה דתורה שבכתב ושבעל פי המושגים בעולם הזה לצורך הנהגת אדם בו כפי מה שהיא כצל ימינו עלי ארץ כמו הלל שהוא דוגמא וגוון לבד מצורת אדם האמיתי שהוא הנפש העשארת קיימת לעוה"ב, כנודע דעליה הוא עיקר חלית שם אדם, אבל הגוף דעולם הזה נקרא רק בשר אדם כמו שאמרו בזוהר והוא הצריך הגדרה וכמו שנאמר צדיקים ילכו בה דההליכת עולם הזה בדברי תורה אינו אלא לצדיקים המוגדרים במעשיהם, ובזמן הבית הי' עיקר הנהגה על ידי התורה שבכתב ונביאים דהיינו גם כן התגלות משמים ואף על פי שבאו דוד ושלמה וחידשו תורה שבעל פי כמה דברים, עדיין הי' במדריגת כתובים כי השגה שלהם הוא רשימו מורתו של משיח שבעולם הזה דאז יעשה אלקים חדשה בארץ דנקיבה תסובב גבר, היינו דרגא דתורה שבעל פי יהי' גם כן מורגש לעיל דהכל משמים לא כמו בעולם הזה שהוא בהעלם והאדם חושב שהוא מחדש דבר בחכמתו, אף על פי שהוא באמת רוה"ק כל מהש הוא מחדש דברי אמת דאתאמרא הלכה למשה מסיני כותי' וממה שגילה השם יתברך למשה רבינו ע"ה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש מכל מקום בעולם הזה הוא נחשב להשגת אדם:

וזהו כל ענין עולם הזה דטובי' גניז בגוי' כמו שאמרו ז"ל שהוא בגניזה והעלם ורק האדם מצד השתדלותו בוחר בטוב, מה שאין כן בזמן הבית שהי' גילוי שכינה בתחתונים ועל כן לא הי' אז התפשטות תורה שבעל פי כ"כ עד אחר החורבן דהשליך משמים ארף תפארת ישראל היא התורה דנקראת כן כנודע ולא זכר הדום וגו' דעל ידי זה בא השכחה ועל ידי השכחה הוצרכו להעמיק עיונם יותר בדברי תורה, וכל התחדשות התגלות תורה שבעל פי הוא רק על ידי השכחה וההעלם שנוסף שכל דור ודור וכל מה שהשכחה מתוספת תורה שבעל פי מתוספת דצריכים להעמיק יותר ולחדש יותר, ואנשי כנה"ג הם שהתחילו לייסד תורה שבעל פי אחר חורבן ראשון, וגם בבית שני דלא שרתה שכינה כמו שאמרו ז"ל הי' התפשטות תורה שבעל פי יותר מבבית ראשון כמו שאמרו (בפרקי היכלות) דעיקר זיוה דתורה הי' בבית שני ויעוין שם באורך כל לשונו, ואחר חורבן בית שני נתרחבה עוד יותר בדורות תנאים ואמוריאים עד שאמרו ז"ל (בויקרא רבה) דראתה עינו של רבי עקיבא וחביריו מה שלא ראתה עינו של משה, ור' עקיבא הוא המיסד כללי ופרטי תורה שבעל פי אז כמו שאמרו (בירושלמי דשקלים) והוא הי' נושא כלים דבן כוזיבא כי הוא המוכן להיות נושא כליו דמשיח כי תורה שבעל פי שהשיג הוא דוגמא כלים תורתו של משיח:

ולכך לאה גם כן עמדה מלדת אחר לידת יהודה ועל ידי זו העמידה מלדת נעשה הכנה ללידת יששכר שהוא השגת התורה שבעל פי בבינה שבלב להילוך שבעולם הזה דהיינו אליבא דהלכתא הילוך הלב בעולם הזה, וכל לידת שבטים הוא התגלות אור והעמידה מלדת הוא העלם ההתגלות ועל ידי ההעלם ומצמאון שמתוך ההעלם בא גילוי השגה זו לעולם הזה, ואז אח"כ מתגלה אור דזבולן שהוא כטעם בצל החכמה בצל הכסף, ומכל מקום הקדים זבולן בצאתך לישכר באוהלך שזהו מדריגה יותר גדולה שגם בצאתו בעניני העולם יהי' לבבו דבוק באלקים חיים ומלך עולם, ואף על פי דטוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף שהוא דרגא דצל הכסף דזבולן שהוא הכיסופין לעבודתו בצאתו בעולם הזה דזהו עסקן של בעלי מצות כמו שאמרו דעתיד הקב"ה לעשות צל וכו' ממקרא זה והצל הוא מצד צל ימינו דעולם הזה, ובעוה"ב דנגלה דזה צל לבד צל החכמה גדול ויחוס דבעלי מצות הוא רק מה שהם אצל בעלי תורה, וזהו טוב לי דייקא לדרגא דדוד המע"ה דהוא משיח בעצמו והשיג מדריגת גילוי עצם האדם עושה הצל דהוא שלימות צורת אדם דידוע דהוא ר"ת אדם דור משיח אבל מקרא דשמח וגו' שהוא השמחה שמצד הגילוי שבעולם הזה עיקר החכמה שבלב הוא נעלמת והגילוי אינו אלא במעשה ופעולת נגלית, אף מעלת בעלי תורה בעולם הזה אינו אלא מצד ההתגלות דעסקם בתורה שהוא קיים

מצות ת"ת שהוא גם כן אחת מתרי"ג מצותיו של תורה, וזהו מצד הגלוי לכל העמים שאין קרוים אדם דישראל יש להם הרגשה בפנימיות הצורת אדם מה שאין כן מדריגה הגלוי' לעמים הר יקראו העיקר על ידי זבולן, וזהו הר יקראו כאברהם שקראו הר דהוא אב המון גוים והם אין משיגים אלא מדריגת הר שהוא גילוי רשום ומצויין במה שהוא גבוה מכל, אבל דרגא דזבולן יזבלני לשון דירה שהוא בבית השייך לזרעא דיעקב אבינו ע"ה שקראו בית, דהשבטים הם תקרתו של עולם כמו שאז"ל על פסוק ישראל מקוראי ועל ידם נבנה הבית בית יעקב להיות שכינתו בתחתונים דזהו מקוראי כביכול עושים תקרה עליו על גבי שכינת כבודו יתברך כי מקום שכינתו יתברך הוא רק בקרבם:

ולאה היא עקרת הבית ובגילוי גמור הוא הבית המקדש וזה עיקרו בימות המשיח, ובעולם הזה הי' גילוי מעט בבית לדור שבנה שלמה המע"ה והי' רק לשעה בזמנו דהי' סיהרא באשלמותא וגם הוא מלך והדיוט ותיכף אח"כ נחלקה מלכות בית דוד, אבל עיקר גילוי שכינתו יתברך בועה"ז בתחתונים הוא בחדרי הלבבות דבני ישראל דיכוין את לבו כנגד בית קדשי קדשים, ובגילוי הוא מה שאמרו אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה והוא עצמו האוצר של יראת שמים שאמרו גם כן דאין לו להקב"ה בעולמו אלא וכו' דהא בלא הא לא סגי, רק זהו אוצר הגנוז בחדרי הלב ומתגלה בפועל בד' אמות של הלכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא שזהו הסימן למי שיש בקרב לבו אוצר של יראת שמים, ואם אין יראה אין חכמה היא התרעא דיראה שבהשתדלות אדם, ואם אין חכמה אין יראה הוא מורא שמים שעליו מעצמו על ידי הכרה בחכמתו דהשם יתברך נגדו תמים ממילא יגיע אליו היראה כמו שאמרו (בהג"ה דריש או"ח), וכדרך שאי' ובמורא גדול זו גילוי שכינה דעל ידי ההתגלות בא תוקף היראה הנקרא מורא גדול, וידוע דגדול מורה התפשטות עד אין קץ והיינו ירא שאי אפשר לשכוח ממנה כלל, וזהו היראה דזבולן הבא אחר החכמה שישכר על ידי שהוא בית זבול לגילוי שכינתו יתברך דהכל צריכין לו בזה לקלוט יראה זו דזבולין על ידי חלזון הגורס זכירה, והוא עולה מהים ושפע ימים יינקו על ידי זה דהיינו שפע כל מיני חמדות עולם הזה יינקו הם לקלוט הכח של קדושה המקיימם וממציאם בעולם הזה, דכל העולם כולו נברא בשביל ישראל דיש לו שייכות אליהם אלא שאם ישקיעו עצמם בזה לבד יבואו ליפרד חס ושלום מאחדותו יתברך כטעם שמנת וגו' ויטוש וגו' וכמו שנאמר ורם לבבך על ידי ריבוי חמדות עולם הזה ושכחת וגו', ועיקר דרגא דיר"א דיוסף הוא להיות צדיק מוגדר ונבדל בכל חמדות עולם הזה אבל זהו בירא שמים שמצד בחירתו כיוסף, אבל כאשר השם יתברך יקבע שכינתו בקרב לבו בענין שהיראה מקיפתו ממילא זהו החוט של תכלת דחלזון הגורם

זכירה ומסיר השכחה אז יוכל לינק הקדושה לבד משפע ימים ולא ידבק בקליפה הסובבת לפרי כי ישיג שפוני טמוני חול דישראל נמשלו לחול מצד ההעלם, דמה שהם ככוכבי השמים הוא מצד התגלות אורם לעתיד לעין כל אבל כשיורדים יורדים עד לעפר הם כחול גבול לים שלא להניח או"ה בחמדות שלהם לשטוף כ העולם כולו כמו בדור המבול, והם הגבול בזה ומצד הזה הוא כח ההעלם וכמו שאמרו ז"ל על פסוק ויטמנהו בחול אלו ישראל, היינו דענין ההטמנה וההעלם הוא רק בהם שמונים ללבנה שפעמים מתכסית והיא באתכסיא ורזיהי כסיין כמו שאמרו (בסוף שבת): **וזהו** סוד מה שאי' רוב גנבי ישראל דמאן דבלבנה אי גניב מצלח מה שאין כן או"ה דמונין לחמה רזוהי גליין, ואפי' עשו שיש לו אחיזה קצת ביעקב דידו אוחזת בעקבו ועיקר שמו יעקב הוא על שם אחיזת העקרב דעשו, והיינו דעשו נקרא (בפרק קמא דקדושין) ישראל מומר כי מצד שהי' זרע יצחק ורבקה שלא הי' בו צד רע כלל מאבותיו כבישמעאל ונימול לשמונה הי' מלידה חל עליו שם ישראל דגם אברהם ויצחק נקראו ישראל כמו שאמרו ז"ל, אלא שהם לא זכו עדיין לשם זה אלא לעצמם לבד אבל שיהי' כן קבוע לדורות שלא יהי' אפשר להתקלקל כלל זה זכה רק יעקב שנקרא ישראלי בעצם דעלמותו כך ואי אפשר להשתנות עוד, וכמו שאי אפשר לאדם שיוליד בהמה כך אי אפשר לישראל מזרע יעקב אבינו ע"ה להוליד גוי ואפי' ישתמד עדיין ישראל הוא וזרעו שמישראלית משומדת אחריו כן, מה שאין כן עשו היה אפשר לו להשתמד ולהשתנות להיות גוי גמור, ומכל מקום מה שמלידה הי' ישראל זה לא על חנם הי' כי באמת הי' גנוז בו הרבה נשמות גדולות וכידוע מהאריז"ל על פסוק ליד בפיו דהי' בו נשמת ר' עקיבא יסוד תורה שבעל פי ור"מ שבא מנירון קיסר הוא מצאצאיו וסתם משנה כותי' שזהו עיקר תורה שבעל פי המשניות שנקרא הלכות, אבל אצלו הי' זה רק בעקביו רצה לומר מה שאינו אצל האדם עיקר מכוון זה נקרא בכל מקום שדש בעקיבו ושם הם חהטאים כטעם רגליה יורדות וגו', והוא המדרגה התחתונה שבקומת אדם ואצל קומת אדם בליעל מעט הטוב שבו הוא בעקב כי עיקר הקומה שלו הוא ההיפך מזה וסוף מעשה במחשבה תחלה דזה הי' חלת המחשבה ביצירתו, וכנודע (מספר גלי רזיא) דתחלת יצירה הי' ראוי לצאת דוד המע"ה עם יעקב שהי' גם הוא אדמוני, רק עם יפה עינים שכבר נתקנו בו העיינין דלאה והי' התיקון הגמור לאלתר אלא שלכל זמן ועת לכל חפץ מצד מדת העולם הזה שהוא תחת הזמן ויש עת אשר שלט האדם באדם וגו' דהוא שליטת האדם בליעל כנודע (בספר הגלגולים), על כן לא יצאה אז נשמת דוד עדיין מהטיקלא ונתהפך לעשו, ומכל מקום בעקבו יבוא מלך המשיח שיתפוס המלכות אחריו כמו שאמרו ז"ל (בבראשית רבה) על

פסוק ידו אוחזת, והיינו דשם בעקב גנוז תחלת המחשבה ושורש דוד שהוא נגד עולם העשיה דהוא שלימות המעשה, ומצד זה הוא אחיזת עשו דפושט טלפיו כחזיר דהיינו עקיבו ואמרו ז"ל מצעת הבימה דמראה עצמו כצדיק, דמקצת מצות קלות יש באו"ה כמו שאמרו (פ"ק דב"ב) על פסוק דביבוש קצירה אף דגם זה אמת דחסד לאומים חטאת הוא להם דכל מה שעושין אינו אלא להתיהר כדאי' שם ולפשוט טלפיים ולגבי או"ה נקרא בזה רשע כמו שאמרו (פ"ק דר"ה) מכל מקום מצד הגילוי העולם הזה אין ניכר:

וזהו כח עשו על ידי שורש קצת טוב שהיה בו בתולדה דנעשה לו סמא דמותא ופושעים יכשלו בה, דעל ידי כח ההעלם שיש בישראל להעלים הקדושה בהם נשתמש הוא באותו כח להעלים הרע שבו ולהיות רזוהי דהיינו הרע כסיין ושליטת האדם באדם היה לרע לו, דבאמת על ידי זה קלט יעקב גם כל מה שבעקב עשו גם כן לקבל הטוב שבפשיטת טלפיו רק שאצלו אינו דרך פשיטת טלפיים רק גופו אחיד ביה, ודרגא דישראל דרצה לומר ת"ח דאחיד באורייתא זה לא עשה כן לכל גוי, רק דרגא דיעקב שהם עמי הארץ דישראל בעלי מצות לבד בפועל מעשה הנגלית בעולם הזה זה ישנו גם באו"ה ובעשו מצד התגלות למראית העין, דעיקרו הוא דרגא דעשו לשון עשי' אלא שאצלו הוא רק בעקב ועשי' למראית העין, ויעקב אחז גם בעקב זה ומשכו אליו, ועשו באמת ריקן מכל כי הוא מונה לחמה דרזוהי גליין ועל זה נאמר איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו דאף על פי שהי לו כח ההצפנה גם זה הוא רק למראית העין לבד נראה כרז וסוד נעלם ובאמת גליין ונבעו לכל:

ולאה היא עלמא דאתכסיא וחשבו הגדולה לגדול דלמראית העין הי' נראה בעשו כח זה ויעקב מצד התמימות הי' נראה להיפך, דהתמים הוא שכפיו כן לבו ורק דרגא דישראל הוא מעמקי החכמה שבלב איש תבונות דאין נגלה לפועל, ובאמת גם דרגא דיעקב הוא כן דאף דהוא תמים מכל מקום אמרו אחיו י ברמאות, וע"י זה רימהו לבן לתת לו לאה דרך רמאות ולא בהתגלות כי מצד ההתגלות הי' נראה לעיני העולם דשייכה לעשו, אבל באמת מצד מדריגתה באתכסיא היא עקרת הבית בית יעקב בבנין השבטים ומצד המעמקים אין לה שום שייכות לעשו כלל, וזהו תכלית שלימות מדרגתה שנשלם בלידת זבולן לינק שפוני מוני דברים יקרים הטמונים בשכל שיציאתם לפועל הוא בזבולן שבו הוא גילוי המטמון הזה דגילוי שכינה שבקרב לבם ודגם המורא הגדול ויראת שמים שהוא תכלית שאלת השי"ת מהאדם בעוה"ז הוא באמת בלבבם מעצמו נמשך ממילא מגילוי השכינה, וזהו הקיבול שכר נגד לוי, אבל שמעון נכלל ברכתו ונחלתו ביהודה, והיתה ראוי' לאה להוליד גם את יוסף כמ"ש ז"ל דנתחלף בדינה ע"י שדנה אה דין

בעצמה וזה הי' הקיבול שכר נגד שמעון ויהודה, דשלימות מדריגת בעל תשובה הוא כאשר חטאם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית והכל זכיות והוא שב להיות צדיק גמור:

ועיקר בירור זה לעין כל יהי' לעתיד ואז יקרב השי"ת עץ יוסף ויהודה אחד אל אחד להיות חבירים, משא"כ בעוה"ז דעדיין האמיתות בהעלם הם הפכים, כי התחלת התפשטות יהודה בצאצאיו שבזה הוא התפשטות כחות אבות הנעלמים לפעול הי' בער ואונן שהם פגמו הברית המעשה דדור המבול, ומזרע שמעון הי' הכ"ד אלף שנפלו בשיטים וגם נשיא שבטו והוא פגם דביאת ארמית דב' אלה לא נתפרש אזהרת איסורן בפירוש בתורה רק עונשן לבד והרי בכל מקום לא ענש אלא אם כן הזהיר, ועל כן נתעלמה ממנו הלכה ממשה רבינו ע"ה עד שא"ל פנחס כך למדתנו דקנאים פוגעין דבאמת אין בו עונש מפורש דמצד האמיתות אין שייכות לזרע דישראל עם בת נכר כלל ואי אפשר שיחשוק בה והיא בו, אלא אם כן יש לו שייכות מה לה וכמו שאמרו באשת פוטיפרע דראתה באצטגנינות וכו' והחיבור הי' על ידי בתה וכן באשת טורנסרפוס ורע"ק דלולי זה לא שייך באנשים כאלו וכן בדור דעה כדור המדבר, דלעולם הרע שונא את הטוב ואין ארור דבק בברוך ושמעתי מדיוק לשון זה ולא אמר בהיפך אין ברוך וכו' דרצה לומר דגם הארור אין רוצה, וכן נודע מהאריז"ל בשכם דחשקה נפשו וכו' דהי' לו שייכות ונתגלגל בזמרי, אלא שמכל מקום כל זמן שלא נתגיירו אין להם שום שייכות רק אח"כ גר שנתגייר כקטן שנולד, ועל כן ר' עקיבא רקק אף דשחק וידע דשייכה לו דעל כן נתעורר בה החשק מכל מקום בו לא פעלה כלום להעלות אף הרהור כל שהוא בלב ושיצטרך לאיזה כפיית יצר כלל כיון דבגיותה אין לה שום שייכות עמו ודי הי' לו ברקיקה לבד (שהוצרך לה להיותו בן גרים), ואותו תלמיד (במנחות) שהוצרך לציציותיו שיטפחו המנאוהו שהוא התגלות שפוני טמוני דישראל דאין להם שום חיבור עם גוי, לפי שכבר נשתקע קצת בהוצי דסובבים לאסא והיא גם היא נשתקעה בזנות ולא הי' אפשר שתתגייר רק על ידי סיבה זו שתציע מצעות באיסור, ועד שיתעורר בו שורש הנעלם דיהדות הגמור ובזה משך גם ניצוץ הטוב דגניז בגווה שיתעורר בקרבה הרצון להתגייר וזכה שתציע לו המצעות בהיתר, ולא שייך בזה לאכול פגה דרק בזרע ישרל שייך פגה דהוא אותה הפרי רק דעתה לא הגיע השמן אבל גוי' שנתגיירה היא ברי' חדשה ופנים חדשות ואין זה אותו הפרי פגה כלל:

אבל יודע מה שאומרים שלא עשני גוי דיש נשמות ישראל שבאים בסוד הגלגול בגוים וזה אין לו ענין לגרים דנפש הגר הוא ממקום אחר ולא ממחצב הנשמות דישראל, וזה

יש לו שייכות עם נפשות הגוים עצמם ומטיקלא דידהו שהוא בחדר אחר כמו שאמרו התוס' (ע"ז ה' א) בשם הר' אלחנן, וכנודע גם כן ע"ד הסוד דהם בסוד קליפת נוגה דמתהפכת מרע לטוב שהוא סוד נוגה לו סביב שהם הרשעים אשר סביב יתהלכון סביב לקדושה על דרך ציוה ליעקב סביבות צריו, ומהם הם הגרים דגלו ישראל על זה להוסיף גרים על ידי שליטת האדם בליעל דקליפת נוגה שהיא אשת זנונים המהלכת בתר אשת חיל כקופה בתר בר נש כנודע, ושולטת באשת חיל לרע לו דעל ידי זה יוציאו בלעה מפיה הם נפשות הגרים הנקלטים מהרע לטוב, ושליטתה הם נפשות דישראל הנתפשים ברשתה להתגלגל בגוים ואין מתגיירים אבל מכל מקום אע"ג דאיהו לא חזי מזליק חוי ויש לו חשק להתדבק בישראל, וכיוצא בו הי' הענין הזנות דבנות מדין וכמו שאמרו (בספר תפארת יונתן פ' פנחס) דחלילה לחשוד זמרי ושאר דור המדבר דור דעה אוכלי מן שיחטאו בתאות מגונות רק כל חטאים שלהם הי' לשם שמים על ידי איזה טעות ושגגה שהי' להם עיין שם באורך על פי דרכו, אבל באמת הם סמכו על זה גופי שידעו דכבר גדלו מ' שנה על התורה ועבודה ובאכילת מן שנזדכך גופם לגמרי ונבלעו דברי תורה בגופם כמו שאמרו ז"ל והכירו בעצמם דנקיים מתאות לגמרי ואי אפשר שיתאוו לזנות לדבר שאינו רצון השם יתברך, ועל דבר זה נסמית עינו של אותו רשע שאמר ומספר את רובע ישראל דראה שכל תאות שלהם גם כן בקדושה וחביב אצל השם יתברך ונתן עצה להכשילם בבנות מדין, דרק בבני ישראל שהוא והיא מזרע קודש ודבוקים בקדושה וקרוים בני אל חי כל מעשיהם הם פעולת צדיק לחיים ודבוק בחיות חי העולמים, אבל כשידבק בבת אל נכר שהיא מסטרא דמותא דרס מיתה להם ולכ"ד אלף כי בהיות ולדה כמותה הרי אין זה נקרא רובע ישראל כלל מה שבא לגוף הקוי', והוא ידע זה דאי אפשר שיתחברו לאלא אם כן יש איזה שייכות וזה שאמר לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית וגו', ורז"ל דרשו איעצך אעצה דזנות ולכאורה הרי סיום הכתוב אינו כן, אבל באמת אשר יעשה וגו' הי' על ידי דוד ומשיח הבאין מזרע רות שהי' על ידי התחברות עם בנות מואב, והתחברות מחלון וכליון ה'י קודם שנתגיירו דאח"כ הוא שנתגיירה רות והם מתו באמת בלא בנים אבל הם גרמו ליבום וגאולת בועז והולדת זרע קודש אחר שנתגיירה והם ראו זה מאצטגנינותם, וכמו שאמרו (בספר תפארת יונתן שם) דעל ידי זה טעה זמרי גם כן יעוין שם עפ"י דרכו, ובלעם ידע דזה יהי' באחרית הימים ועדיין לא הגיע עתו ויעצו שיעשה עתה מה שיעשו לעמו וגו' בהתחברות לבנותיו, ועתה שהוא פגה ובלא גירות ידבקו על ידי זה בסטרא דמותא ולא הגיע עת התיקון עדיין כבימי בועז:

והם טעו בזה ולא ידעו דולדה כמותה וחשבו דיכניסוס לקדושה כשהרגישו החשק בקרבם על ידי דיש איזה שייכות, וכידוע מהאריס"לך דבכזבי הי' ניצוץ דינה וכן מסתמא בשאר בנות מדין נתתלקו ענפי ניצוץ זה וכיוצא, כי ענין מה שנתגדל משה רבינו ע"ה במדין ונשא בת יתרו כהן מדין הראש והגדול שבהם והוא נתגייר וזכה שנקרא פרשה בתורה על שמו פרשת יתרו ובאותה פרשה נאמרה מתן תורה, דענין שנמכר יוסף למדינים ואמרו בזוהר (יתרו ס"ח א) משה ויוסף ברזא חד וכהן מדין רזא דאשת מדינים ע"ש, והענין פירש (בליקוטי תורה) שהוא נגד יסוד אבא שבקדושה דשם תורף האהבה דלא מתפרשין וכנגדו בקליפה אשת מדינים ויתפרשו וגו' ע"ש באורך, ואחר שזכתה לאה לזבולן דיזבלני אלו הולידה אח"כ גם את יוסף שהוא היסוד דקדושה ומצד תבור לאה עם ישראל הי' נקרא יסוד אבא הי' תכלית התיקון דלא מתפרשין לגמרי ותוקף האהבה גדם כל השבטים היו אוהבים אותו והיו מתאחדים כמו שיהי' לעתיד, כי יסוד אבא נקרא היוצא מצד החכמה לא כיסוד זעיר שהוא ו' קצוות דו' ימי המעשה שיוצא מצד כח המעשה לבד, דזהו ענין צדיק שעיקרו מעשה והגדרה כיוסף הצדיק שעיקר מדריגתו הגדרת המעשים, ועל כן הביא דיבת השבטים רעה שאין מוגדרים במעשה כמיהו, אבל באמת הם דבוקים באלקים חיים וכל מעשיהם לשם שמים ואעפ"י שנגלה של המעשה לא כן המשכיל יבין דמעמקי לבבם באמת דבוק בו יתברך:

וזהו דרשת דורשי רשומות (בפרק חלק) דכולם יש להם חלק לעוה"ב כל אותם שהם מזרע אברהם יצחק ויעקב חוץ מבלעם, ורשומות נקרא דרגא דחכמה שלמעלה מבינה שהוא עוה"ב כנודע והוא לבא דשם ההרגשה אבל חכמה שבמוח אינה מורגשת רק הרישומו ממנה מורגש בלב שרישומו ניכר מצד חיבור מוחא ולבא שהם תרין רעין דלא מתפרשין, ומצד השגת החכמה אין בזרע יעקב שום פסולת כלל ואף דברים שאין להם תקנה בתשובה שרומזת לעוה"ב כנודע הם מתתקנים בפתיחת תרעא דחכמתא שהיא למעלה ממדרגת התשובה, ומדת יסוד ידוע שהוא ההתקשרות והתחברות שבין ישראל לאביהם שבשמים שזהו יסוד הבריאה והעולם כולו כמו כל בנין שיש לו יסוד בתחתיתו שעליו עומד כל הבנין וגם כל בנין הבריאה יש לו יסוד שעליו נתכונן וכמו שנאמר צדיק יסוד עולם שעליו העולם עומד ולולי כן הי' העולם חוזר לתוהו ובוהו, וכמו שהי' בדור מבול דנשאר רק נח איש צדיק דמנופו הושתת העולם אח"כ, והוא המדרגה התחתונה כלפי כלל אצילות קדשו שאין מושג לאדם אלא כפי מה שהוא בריאה תחתונה כלפי נבאים עליונים אלא שבו הוא התחברות תחתונים ועליונים שמים וארץ על ידי חיבור נפשו ורוחו עם גופו, וכל התחברות תחתון בעליון היינו במדה אחרונה של עליון אלא

שאחר הנסירה דנעשו אנפין בהנפין אלו לא חטא ונכנס ליום השבת בקדושה שאז עליות העולמות הי' מתעלה לגמרי להיות נקבה תסובב גבר כלעתיד שיהיו רעין דלא מתפרשין לעולם ומחוברים לגמרי, אלא שזהו שפע השגה יתירה שאין העולם הזה ראוי לה שנברא במדת הדין רצה לומר מדת צמצום האור מהשגה דמה שלמעלה מהשגת עולם הזה ושאינו כדאי לה נתעצם, וזהו שדגה לאה דין בעצמה הכניסה בה מדת הדין והתצמצמות ההשגה שמצד הדין לא הי' העולם הזה אז כדאי עדיין להתגלות אור הזה בעולם שיוגמר שלימות התיקון דזרע יעקב לגמרי איך הם לא מתפרשין כלל ממנו יתברך, ועל ידי זה נתהפך לנקיבה שכל מדת הדין הוא מסטרא דנוקבא כנודע כי כל מדת הצמצום הוא מצד המקבל שהוא הכלי לקיבול שהכלי מצמצמת שפע ההשפעה ולא מצד המשפיע: **וכל** הגליות ועיכוב התיקון הגמור הוא מצד מדת הדין ודינא דמלכותא ית"ש הרומז לשם האדנות מאחד מכ"ד צירופין שהוא מדת כנסת ישראל המקבלת עול מלכותו יתברך באהבה יומם ולילה כל י"ב חדשי השנה [ועל כן הם כ"ד צירופים מה שאין כן שם הוי' רק י"ב נגד מדת יום לבד שהוא מדתו יתברך שמש ומגן ד', וסטרא דנוקבא הוא מדת לילה שליטת הלבנה המקבלת אור החמה והוא חיבור יום ולילה על כן אצלה הי"ב הם כ"ד רצה לומר השגת עצמה והשגת המשפיע שהם חומרה וצורתה, ועל כן מזכירין מדת יום בלילה ומדת לילה ביום בברכת ק"ש], ונראה לי כי הצירופים אדי"ן ודינ"א שהם אותיות דין סדורים יחד, והא' דהוא אלופו של עולם הגנוז בגוי' בתחלה הוא נגד חודש אב דנראה לי שנקרא כן לפי שאברהם אבינו ע"ה בחר הגליות כמו שאמרו ז"ל, והיינו דאברהם הוליד את יצחק דאעפ"י שמדתו חסד הוא הוליד מדת הדין והצמצום, וכל הולדה הוא כפי השתוקקות המוליד ואברהם הוא הנקרא אב המון גוים ובתחלה אב לארם ואח"כ לכל העולם כולו, דמלת אב הוא עיקר שמו המורה על עניינו שהוא אב העולם וראש לאבות העולם, דמה שיצחק ויעקב גם כן אבות הוא רק מצד כח אברהם הגנוז בהם כי הוא שורש לענין אב דהיינו ההולדה שהוא התפשטות הבא מצד החסד, אלא שמצד שפע ההתפשטות אין מקום להולדה והבדל בין אב לבן ועל דרך אלמלא אבותינו שחטאו אנו לא באנו או כמי שלא באנו לעולם, ועל כן הי' תחלתו עקר דכל הולדה הוא רק מצד ההתצמצמות שהוא דרגא דמדת הדין, ואף דאברהם אבינו ע"ה מצד עצמו הוא רב חסד בחר בגליות מצד חשק שלימות מדתו שהוא שלימות שם אב שמוכרח להוליד בנים ומוכרח להוליד מדת הצמצום ולהביאה לעולם, ועל כן שם החודש אב המוליד הדינין, ולהמתיק הדינין שהוא כנסתן בשרשן קראוהו אב שהוא שורשן המולידן שהוא אדרבא רב חסד, כי כל יסורי ישראל וגליותיהם הוא לתת להם על ידי זה אחרית ותקוה טובה

הנמשכים ממדת החסד, וזהו הא' הרומזת למדת החכמה שהוא חסדים הנעלמים בעולם הזה המתחברות לאותיות די"ן ובתחלתו היינו כפי דרך ירידתם מלמעלה שזהו נגד מדת יום, ואל"ף בסוף הוא מדת לילה שהוא השגת הכנסת ישראל הסוף והאחרית מזה יהי' לטוב ולהשגת פלאות החכמה דימות המשיח ועוה"ב, ועל כן יצירת החידש באות הט' דטובי' גנוז בגוי' ומזלו ארי', ונראה לי שהוא נגד שבט דן ואף שכפי מה שקבלתי סדרן של שבטים נגד חדשי השנה אינו כן, באמת יש כמה נוסחאות שונות בזה עיין במפרשי ספר יצירה, ולדעתי אלו ואלו דברי אלקים חיים כי יש באמת סדרים שונים בזה וכולם אמת מצד זולת צד, ועל כן לא נתפרש בספר יצירה עצמו סדר השבטים לי"ב פשוטות ואין כאן מקום ביאור זה גור ארי' שהוא הירוד שבשבטים כמו שאמרו ז"ל, ומכל מקום נקרא ארי' כיהודה ובכל מקום מחובר ליהודא כנודע במלאכת המשכן והמקדש וגם לימות המשיח כמו שאמרו בזוהר, והוא מצד מדת העגולים דהראש והסוף מחובר יחד וגם זנבא דארי' ארי' הוא ודן ידין עמו כאחד וגו' מיוחד שבשבטים זה יהודה:

ושמשון ושלמה שניהם נשאו נשים נכריות ועיין בהרמב"ם (הל' איסורי ביאה) שגיירום ע"ש, והיינו דכל כוונתם הי' להכניעם על ידי זה ולהכניסם לקדושה וכמו שאמרו ז"ל דמשיח יבוא ללמד תורה ומצות לאו"ה, אבל ישראל לא יצטרכו לו דילמדו מפי הגבורה ואנו אין לנו מלך אלא אתה, וכל מלכות ישראל הוא מלכותם על האומות ומה שיכניסום גם כן למקום הגרים תחת כנפי השכינה, וזהו מצד מדרגה התחתונה שבמדת המלכות שהיא מלכותא תתאה והוא דרגא דארי' מלך בחיות הם או"ה נמשלים לחיתו יער שאין להם צורת אדם כמו שאמרו ז"ל דאין קוים אדם, ולפי שרגליה יורדות מות כנודע וכל שליטת האדם בליעל הוא רק ברגלין ומדרגה התחתונה שם הוא מתהפך לרע לו שעל ידי זה יכלה הרע ומעט הנשאר יתהפך לטוב, ומשיח יהי' סוף הרגלין דהוא מלכות שבמלכות, ושלמה המע"ה הי' יסוד שבמלכות והוא זנבא דארי' מצד מדת המלכות שבארי', ואף על פי שמלך במשפט יעמיד ארץ וכל מדת מלכות היא מדת הדין ודינא דמלכותא לשפוט תבל בצדק מכל מקום זהו רק להעמדת ארץ והנהגת המלכות שזה נקרא מדת מלכות אבל עצם המלך אדרבה מלא רחמים, ועל כן מלכות ישראל הוא משבט יהודה דנקרא כולו על שמו של הקב"ה שם הוי' שהיא עצם המלך והוא מדת הרחמים והוא הנקרא מלך ישראל כי אנו בניו ית"ש, והמלך בביתו אין שייך הנהגת המלוכה דכל איש שורר בביתו והנהגת מלכות הוא רק על זולתו אבל בביתו הוא ככל אב לבניו ודבוקם בעצם המלך, אבל מדת המלכות שהוא הנהגת המלוכה מתפשט בכנסת

ישראל להיות מושל בגוים ולשפוך חמתו עליהם חמת מלך מלאכי מות, מה שאין כן בבני ישראל דהיסורין רק כאב המייסר את בנו להחיותו ולהטיב אחריתו על ידי זה:

ודוד מהע"ה שורש מדת המלכות אמרו ז"ל דאמר למה הרצועה תלוי' הלקיני דהקב"ה אמר לו חיים אתה מבקש צפה ליסורין שזהו סטרא דידי', והוא דל"ת שביהודה הרומז לכנסת ישראל העני' והדלה וכמו שאז"ל דכל מקום ד' וכו' בישראל הכתוב מדבר שאין להם כלום מצד עצמם, וזהו תכלית יסורין כמו שנאמר כל זה בחרתי מעוני שהוא תוקף יסורי אדם בעוה"ז דעל זה אמרו יאי עניותא לישראל דעל ידי זה זוכין לעוה"ב שניתן רק על ידי יסורין כמו שאמרו (ברכות ה' א) על ג' מתנות טובות שהם נגד ג' עלמין בי"ע, דשם יש מציאות לרע ואימא מקננא בבריאה הוא עוה"ב קן שלה בעולם הזה הוא בנשמתן דישראל החצובים מכורסייא, ואף דנשמה מצד עצמה טהורה היא מכל מקום יש בה גם כן חיבור לרע מצד חיבור לגוי' כמשל חיגר וסומא כי הנשמה חגרית דאין לה רגלין בעולם הזה דרגליה יורדות מות ושם שליטת הרע בגוף שהוא רגלין דילה ורוכב על הגוף שהוא סומא כי הוא אינו אלא כלי המעשה הגומרים, אבל העין רואה שעל ידי זה הלב חומד הוא כחות נפשים הנמשכים מהנשמה, ואף על פי שעיקר ראיית הנשמה הוא בטהרה וקדושת הראי' להיות רואה רק מראות אלקים גם בכל דבר גשמיי שבעולם הזה וזה הראי' הנמשכת מהיראה דרגא דארי' אתוון דדין כאתוון דדין שורש קרושת כנסת ישראל שהוא קביצת נשמות ישראל, מכל מקום מצד ההתחברות הגוף החומרי שהוא הרגלין דעל ידי שליטת האדם באדם שולט גם במדת הראי' להיותה משמשת אל חמדת הרעות אל חמדת הרעות להכניסם ללב:

והתעלות קדושת הראי' נאמר בכתוב בלידת ראובן כי ראה ד' בעניי על ידי מדת העוני כי לתקן שורש התחלת החטא והתחלת שליטת האדם בליעל שהוא בראי' דעל ידי זה חשוב הנשמה טהורה כמו שהיתה היא בעוני, ודוד המע"ה שהי' טוב רואי קרא לנפשי' עני ש ברזא דתפלה לעני כשראה רשעים יוצאין ממנו שפגמו מדתו ואמר על עצמו הכינותי בעניי כי הוא קיבל על עצמו יסורין דעוני, ואף על פי שהי' עשיר גדול ומלך ישראל דלא שייך עניות במקום עשירות, אין הכונה על עניית בפועל גופני דכבר אמרו ז"ל איזהו עשיר השמח בחלקו ויש עני השמח בחלקו ומתענג בכך ואין חסר כלום וזהו מדתן של חסידי ישראל כדוד המע"ה ולא שייך דבייהו עניות אפס כלל ועיקר עניות הוא כאשר לרש אין כל וחסר הכל ועוני גופני הוא מדה רעה והרשעים אף שהם עשירים אינם בשלוה דיש לו מנה רוצה מאתים והם עניים גדולים וזהו עניותא דאו"ה, אבל עניותא דישראל הוא כברזא סומקא לסוסיא חיורא שהוא יופי היפך העניות שהוא ניוול

כמו שאמרו בנות ישראל נאות אלא שעניות מנוולתן כי באמת כל ישראל בני מלכים וכלום חסר מבית המלך, וזהו דרגא דיעקב שאמר יש לי כל דאין חסר כלום לא שעשו שאמר יש לי רב ולא כל דעדיין חסר דבטן רשעים לעולם תתסר אבל צדיקים שמחים בחלקם ושבעים ואין חסר להם כלום, וזהו סוסיא חיורא שהסוס הוא הגוף שעליו רוכבת הנשמה וכמו שאמרו (בתיקוני זהר) על פסוק עבדים רוכבים על סוסים וכשהוא לבן היינו נקי ומלא חסדים ומכל מקום גם הטוב שבסוסים צריך לשבט ורצועה לאלקאה והיא סומקא ומדת הדין וכשהיא יורדת על הסוס יש בה נוי ויופי לפי שהיא רצועה אדומה, ואינו כשוט לסוס הנמשל לשבט לגון כסילים דהשוט עשוי להכות לבד מה שאין כן הרצועה של עור עשוי לנוי גם כן וכשמונחת על הגוף יש בה נוי למראית עיני אחרים רק הסוס עצמו לבדו הוא שמרגיש ההכאה ושהיא רצועה לאלקאה, וכן עניותא דישראל אינו חסרון גופני הנראה לכל שהומה ומהמה אחר חסרונו רק חסרון נפשי דרק הלב יודע מרת נפשו והוא עיני רוחני דנפש שמכיר בחסרונו דלית ליה מגרמי' כלום, ובזה או"ה עשירים דמדמים בנפשם שיש להם כח ועוצם יד לעשות חיל ועל כן הם מתפארים בעשרם כמו שנאמר בהמן שסיפר כבוד עשרו והיינו על ידי שאמר דבכחו אסף לו עושר רב כזה, מה שאין כן כפי האמת דהכל בידי שמים ונגזר קודם יצירת הולד נאמר אל יתהלל וגו' כי אם בזאת וגו' הוא דרגא דירא שמים הרמוז במלת זאת דזהו בידי אדם והוא ההשכל וידוע אותי להכיר את קונו דהכל ממנו והחכמה והגבורה והעושר ממנו ואפי' יש לו אוצרות מלכים מכיר דאין לו מגרמי' כלום ואם השם יתברך לא ירצה שיהנה מהם הוא כאלו אין לו כלום ורק מה שהשם יתברך יתן לו הוא שיש לו והוא אין לו שום כח ושום סבה מגרמי' לעשות חיל כלל ואל יאמין בעצמו עד יום מותו דכל ימי חייו הוא בעוני זה כי לא ידע מה יולד יום:

וזהו תכלית היסורין שזוכה על ידם לחיי עוה"ב שהוא קבלת השכר דצדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים וכו', שאין חסרים כלום על ידי הנאת זיו השכינה הגלוי לעיניהם בקביעות וישיבה בלי שום הילוך והשתדלות שהוא דרגא דעולם הזה דפעמים נגלה ופעמים נעלם רק ריעין דלא מתפרשין, וזה הדל"ת דיהודה הרומזת לדלות זו שדלות עיניו למרום ולת ליה מגרמי' רק מה שמקבל משם הוי' ית"ש, ועל זה אמרו (בפרק ערבי פסחים) אף על פי שדלותי לי נאה להושיע על ידי זה גופי' דבדלותיו עינינו צופות לשמים, ואחר הישועה נעשה מד' ה' שהוא בחר דקבילת עוברה שהוא הישועה ומילוי החסרון, והוא גם כן רזא דדור ד' תחלה וסוף וה' באמצע שזהו עיקר מלכות ישראל להיות מכיר דלותו וחסרונו לבלתי ירום לבבו מאחיו, וזהו שלימות המלך כששומר מצות המיוחדות

למלך דעיקרם הזהירות מרום הלב והרגשת נגעי לבבו שאין בו מתום מראשית המחשבה ועד סוף המעשה, רק ו' באמצע אות אמת מבריח מקצה אל הקצה דרגא דיעקב אבינו ע"ה שצורתו חקוקה בכסא הכבוד ודבוק כולו בו יתברך ובעצם המלך ומזה נמשך מדת המלכות רק על ידי דביקות בעצם המלך שהוא המנהיג המלוכה:

ודן הוא זנבא דכללות הארי' והוא שורש מדת הדין כשמו, ועל כן שמשון הי' שופט וידין עמו לא מלך, ועל כן בברכת יעקב נמשל לנחש לא לארי' ונודע דכעס הארי מעורב ברחמנות גם כן כמו שאמרו הטבעים מה שאין כן חמת זוחלי עפר ונחשים ועל כן לא נאה לו המלוכה כי מהכעס בא לגסות כמו שכתבתי לעיל דשניהם חד, והם ענפי יצרא דע"ז דעל כן שם ירבעם הא' בדן ושם הוא שורש למציאות ע"ז בישראל כמו שאמרו (בספרי) על פסוק פן יש בכם משפחה או שבט זה שבט דן, והיינו כמו שאמרו (בפ' חלק) דפסל מיכה עבר בים ובתדב"א דמיכה בעט באנכי וזהו שורש היהדות דישראל דעל כן לא אמר אנכי בלשון ציווי כי שורש ישראל מאמינים בני מאמינים, וגם עובדי ע"ז דישראל בכלל זה ואף על פי שמבעטים בלא יהיה לך מכל מקום שורש לבבם דבוק באמונת השם יתברך רק מיכה שנתמכמך בבנין, כי אותם ששמו במקום לבנים בבנין הוא כאלו אין בהם אלא חומר העפרי לבד ואף על פי שכל זרע יעקב יש בהם חלק אלקי ממעל, *לעוצם ההשתקעות במצרים יש שהי' גופם חומריי כ"כ עד שלא הי' לו התחברות כלל עם נפשו הרוחנית עד שגם בחייו הי' כאלו נפרד ממנו ועומד עליהם בסוד מקיף לבד, וזה טעם ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר שהוא למטה מכל --ומה אלא שמכל מקום בסוד מקיף הי' מזככם עד שנעשו ספיריים, ולפי שח-ק משה רבינו ע"ה היה שיהיה תיקון הגמור בימיו כי לא חשב שיקולקל על ידי העגל דעל כן קיבל הגרים דערב רב כמו שיהיה לעתיד גרים גרורים אף דאין מקבלים גרים בימות המשיח וכן רצה לתקן גם אלו וכל מה שאפשר לבוא בסוף לידי תיקון חשב שיהיה כן בימיו, וציוהו השם יתברך להוציא מיכה לפי שאליו הי' לו שייכות שהרי נתחבר אליו יהונתן מזרעו ועל ידו נתברר שורש טעותו במה שאמר עתה ידעתי כי ייטיב ד' לי וגו', דנראה לי דמכתיב ה למדו שבעט באנכי ולא בלא יהיה לך מה שאמר ייטיב ד' שם הוי' ולא נמצא כן בע"ז בשום מקום כידוע דעל שם זה נאמר וכבודי לאחר לא אתן אבל זה מורה על גסות חומרו שהי' מרוחק לגמרי מרוחניות ולא הבין ענין הרוחנית כלל, ואף הוא הי' מכלל המאמינים בני מאמינים והאמין בד' אבל דומה שעל הפסל שלו ג "כ חל שם ההוי', וזהו הבעיטה באנכי דלא עבד ע"ז להמציא אלהים אחרים כלל דהאמין בהוי' רק שהנשים כפי חומרייתו והרי כפר באמיתות השם יתברך ובעט באנכי לא בלא יהי' לך:

וכל מאמיני ההגשמה כן, אעפ"י שהראב"ד (בהלכות תשובה) קראם גדולים וטובים היינו לפי שהיו שוגגים בזה אבל מכל מקום מודה דשגו בזה ואף גדם השוגג צריך כפרה מכל מקום לא נקרא רשע כלל אף על פי שלא הכיר כל ימיו בשגגתו ולא שב ממנה, ואף מיכה ודאי מוטעה הי' ומכל מקום נקרא בעט לפי שהי' לו ללמוד ולא למד והי' קרוב למזיד בזה על ידי שעבר תחלה על ב' דברות לא תגנוב ולא תשא ששמע אלא וקיבל על עצמו ולא הודה ועל כיבוד אם ובתלתא הוי חזקה שבא לטמא להיות פוחרין, והוא הי' מזרע דיוסף ונתגלגל פסלו לבני דן שהם התחלת גילוי זרעא דרחל על ידי בלהה שפחתה שרצתה להבנות ממנה בעוד שהי' עדיין מדת הדין נותנת שלא תפקד רחל, דעל כן אמרה דנני אלקים ר "ל על שמנע ההולדה ממנה הצדיקה הדין וגם שמע בקולי ליבנות משפחתה וקראתו דן על שם מדת הדין בה כי בלידת כל שבט ויציאתו לאויר העולם נתגלה אורו בעולם ונודע למביני מדע כאבות ואמהות כל מעלות וחסרונות שבו, והרגישה ביצרא דע"ז וכעס הנמצא בו והתחלתם בזרעא דיוסף והבינה מזה הצדקת דינה, ומכל מקום שמע בקולה גם כן דתוכל להבנות על ידי זה דעל ידי זה נחלש כח אותו יצר דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו דכפי תוקף המעלה כך תוקף החסרון מסטרא דעץ הדעת טוב ורע שהם זה לעומת זה הרע נגד הטוב ומקביל לעומתו כידוע, ודן שהוא ירוד שבשבטים מצד המעלה גם האסרון שבו ירוד ואין היצר תקיף כ"כ בו, ולפי שכבר נתחלק ממנו לדן שיצא תחלה נתלש גם ביוסף אח"כ ואף שבו עיקר תקפו והתחלתו ביציאה לפועל דמה שהי' בדן הי' על ידי ירבעם וכן בני דן לקחו ממיכה, מכל מקום שורש יוסף הוא עיקר תולדות יעקב זרע אמת ואין לו שייכות באמת לע"ז ולא לגוים כלל וממנו קמו מלכים גדם בהם יש בשורש תוקף היראה והכרת החסרון ולבלתי רום לבבו והגיאות הוא רק בהוצי הסובבים לאסם ולא חסרון בעצם, אך דן שהוא הירוד ורגליה דיורדות מות רצה לומר נחשב אצלו זה כחסרון בעצם שלבבו פונה וגו', ועל כן לא נפל לשבט הדני נחלה בתוך שבטי ישראל עד פסל מיכה שהיו מבקשים אז עדיין נחלה כמו שאמרו בענין (בספר שופטים), דנחלת הארץ לזרע ישראל היא ירושה מאבות מורה על שורש קדושת ישראל מתולדתם כי השם יתברך נקרא אלקי הארץ וכן התורה עיקרה בארץ ישראל כמו שאמרו הרמב"ן, וזהו קדושת הארץ שהקיאה כל הגוים ולא קיבלה אלא בני ישראל שיש בהם שורש קדושת אבותם שזכו על ידם להבטחת נחלת הארץ, ומה שלא נכבש הכל בימי יהושע עד ימי דוד היינו שלא נתבררה קדושת ישראל עדיין לגמרי עד דור דוד המע"ה שהוא שלימות הכנסת ישראל, ובני דן שלא נתברר חלקם ונחלתם בארץ ישראל היינו שלא נתברר עדיין שורש מעלת קדושת ישראל שבקרבם עד

אז כי נתברר מעלתם, ולעולם המעלה מושכת החסרון עמה ונתגלה אז גם כן חסרונו שמחמתו לא מצאו נחלה עד אז ולפי שזה חסרון בשורש היהדות על כן איחרו הכתוב: **וסידר** סיפור זה אחר סיפורי שמשון אף שקדם לו הרבה, כמדת הכתובים להקדים הרפואה למכה כי שמשון הוא הי' היותר גדול שבשבט דן בעולם הזה ובו הי' תיקונם שאף על פי שגם הוא בחר בבנות הערלים ונראה כאלו יש לו שייכות עם ערלים מכל מקום הכתוב העיד עליו כי מאת ד' היתה זאת לנקום אדרבא על ידי זה מהם ולהכניעם ולרע לו לאדם בליעל, ונאמר שם בענין מיכה וכן בענין התחלת סיפור דבני דן אח"כ דבימים ההם אין מלך בישראל, והיינו כי מצד מדת המלכות הוא שלימות הכנסת ישראל ואי אפשר להיות חסרון בהם בשורש היהדות רק כאשר עדיין אין מלך ולא נשלם עדיין בנין קומת כנסת ישראל בשלימות ועל כן עמד פסל מיכה, רק כל זמן היות בית אלקים בשילה שהוא בשבט אפרים אשר לא יבחר בו לנחלה וכל זמן שלא נבחר ירושלים שהוא הנחלה היינו שעדיין לא נתברר בחירת ישראל לגמרי שיהי' שכינתו יתברך בתוכם לנחלה קבוע וקיימא ועל כן הי' אז מציאות פסל מיכה שהוא הבועט באנכי שהוא שורש קדושת ישראל:

וחורבן הנחלה ובית המקדש דירושלים הי' גם כן בחודש אב שהוא נגד דן שמצידו הוא זה, כי כל השבטים כלולים זה בזה והחסרון שבו ישנו גם כן בכלל הכנסי' רק שבו נתגלה ביותר כי כל הכנסי' קומה אחת שלימה, ומשנכנס אב ממעטין בשמחה וכן בני דן נקראו שם בכתוב (בספר שופטים) מרי נפש שאין להם לב שמח הגורם טובת נפש, כי שמחת בני ישראל הוא רק לפני ד' כמו שנאמר ושמחתם שם לפני ד' ונאמר שמחו בד' וגו' וכן בהרבה מקראות וע"ז גורמת עצבות ומרירות נפש לנפש היהדות דבני ישראל שמרוחקת באמת מהם, ושמשון סופו גם כן גרס גלות לעצמו בין העמים ועד שמאס בחייו ואמר תמות נפשי וגו' שהוא מצד מרירות הנפש על מה שראה עצמו כבוש תחת ידם והוא טוחן בבית האסורים כדרשת רז"ל שאנסוהו לבוא על בנותיהם ושיולידו ממנו בנים ערלים ומצד מרירותו העצום על זה נתרצה במיתת נפשו עם פלשתים חס ושלום כאלו כשב חס ושלום חלקו עמהם על ידי מעשיו, דעל כן הוצרך יעקב להתפלל עליו לישועתך קויתי דבאמת לא נשתקע כלל חס ושלום ביניהם ולא נשאר מזרעו כלום, ואדרבא על ידי גלותו זה וכבושתו בידם כ"כ עד שהוצרך להמית את עצמו זה גרס להכניעם ביותר כמו שנאמר כי רים אשר המית במותו וגו' דכל שליטתם לרע להם, ולא נתגלה בימיו עדיין האל"ף שבסוף הדינא דמלכותא וגם יעקב אבינו ע"ה לא גילהו, רק משה רבינו ע"ה בברכתו שהוא הברכה דלעתיד לבוא קראו ארי' מצד התגלות מדריגת העיגולים

כשיעשה הקב"ה מחול לצדיקים לעתיד לבוא ויהי' דן מחובר יחד עם יהודה להיות נעוץ הסוף בתחלה, וזהו היו"ט דט"ו באב שבו הותרו שבטים בוא זה בזה דעל ידי זה הוא התאחדות כל השבטים יחד דמורה היות כולם עם אחד ולא כל שבט עם בפני עצמו וממילא כולא חד וגם זנבא דארי' ארי' הוא, אז יהי' גם ט' באב לששון ולשמחה ולא יהי' עוד מרי נפש כלל:

ומשנכנס אדר שהוא נגד יוסף על שם וידגו לרוב וכן הם ב' אדרין שכן יוסף נמנה ב' שבטים, מרבין בשמחה כי בו הוא שורש השמחה בד' דעל ידו הוא יחוד קבה"ו וחבור כנסת ישראל לאביהם שבשמים על ידי הצדיק יוסד עולם, שיוסף לא סבל שום התחברות עם גוי' והוציא דיבת אחיו שנושאין עיניהם בבנות הארץ והוא גם כן מצד גודל ריחוקו בזה שזה גל קדושת ישראל שהם מובדלים מהעמים וקדושה הוא לשון הבדלה וכל זרע יעקב מובדלים מהם לגמרי בעצם, אבל בפועל ומעשה הנגלה אצל בני אדם הי' יוסף מוגדר יותר מכולם וכן זרעו אחריו אפי' הגרועים דעל כן ירבעם הרים יד בשלמה על שנשא בת פרעה ועשה המילוא בשבילה, ועדיין לא נתברר אז דבר ז דגם שלמה המע"ה הי' מרוחק מהם בתכלית ודכל כונתו הי' להכניסם תחת כנפי השכינה מה שאפשר להכניס מהם ולהוציא בלעם מפיהם, כי לפי הנגלה לא הי' כן ולא לפי הנגלה לעיני בשר לבד שהרי גם הכתוב סיפר בגנותו בזה, ואנשי כנה"ג בקשו למנותו מאותן שאין להם חלק לעוה"ב חס ושלום עד שהודיעום משמים דלא מחשבותיו יתברך מחשבותיהם, דאף שכפי הנגלה בעולם הזה ועולם העשי' שבטו עליו מה ששפטו זהו כפי החכמה והידיעה המתגלית לחכמים ונביאים בעולם הזה ולא כפי אמיתות חכמתו יתברך שיתגלה לימות המשיח ועוה"ב שאז יהי' חיבור אבא ואימא ביסוד אבל וישיגו חכמה העליונה:

ואלו זכו ונולד יוסף מלאה כבר הי' אז כן תיקון כל זרע יעקב בשלימות כמו שיהי' לעתיד וזרעא דרחל הי' בנימין לבד, ולפי שרחמה על רחל ורצתה להשלים קומתה שהיא קומת השכינה שממנה דינא קשיא על ידי זה זנה דין בעמצמה והודית דמצד מדת הדין הקשה עדיין לא הגיע זמן התיקון הגמור ועל ידי זה נתהפך לדינה אותיות די"ן על מדתה וההי' בסוף היא ה' אחרונה שבשם שרומזת לנוקבא ושכינה, רק שזה י' אצלה בסוף ואחרית וכללותה הוא די"ן הקשה וצמצום גמור מהתגלות אור השכינה שעל ידי זה גרס מעשה שכם שנדבקה בו עד שאמרו ז"ל ממנה דהנבעלת לגוי קשה לפרוש, וכן אמרו על בן הכנענית זו דינה שנבעלה לכנעני ועל ידי זה גם היא כנענית כאלו נדבקה בו לגמרי להיות חס ושלום כמוהו, ועל כן אמרו (בבראשית רבה) חדא הו"ל והלואי קברה דלמראית

עין בעולם העשי' הי' נראה כן ועל כן ולואי קברה ואחר הקבורה והסתלקותה מעולם הזה שהוא עלמא דשקרא נתגלה האמת ה' אחרונה שבא שהוא שורש כנסת ישראל אשר ד' בדד ינחנו ואין לו שום שייכות וחיבור לבני נכר כלל, ובת אחת שהיתה לו ליעקבב אבינו ע"ה מצד מדת האמת ליעקב ודאי היא שורש נוקבא דקדושה רק לפי שהאשה הביאה מיתה לעולם דבה אחיזת החיצונים כנודע דרגליה וגו', וכמו שאמרו (בבראשית רבה) דאין ס' בפ' בראשית עד בריאת האשה שנברא השטן עמה והוא יצר הרע והוא מלה"מ שורש כל הרע שבעולם הזה הנמשך מצד מדת הדין שבה רצה לומר כח הצמצום שהוא מסטרה שהיא הכלי קיבול לצמצם האור ולהעלימו, ואין בהם שום התגלות אור דתורה רק מצד חיבורן לבעליהן ולבניהן כמו שאמרו (בברכות) הני נשי במאי זכיין כו' דרק על ידי זה מזדככות אבל מצד עצמן אין בהם התגלות אור מאיד, ומצד גודל ההעלם על ידי זה אשת זנונים מתתקנא ברזא דאשת חיל כידוע זוהר, ויש אשת זנונים ואשת מדינים והם הקליפות שנגד רחל ולאה כי זה לעומת זה עשה אלקים ואשת זנונים הוא היפך רחל ואשת מדינים הוא ההיפך מלאה וזה מבואר מתוך מה שכתבתי למעלה:

וכאשר הי' הרצון להתגלות יסוד דאבא בעולם אלא שדנה דין והתעורר קטרוג מדת הדין, גרס התעוררות אדם בליעל באותה מדרגה כידוע דלעולם שליטת אדם בליעל באדם דקדושה הוא באותו אבר עצמו ואתה מדריגה עלמה שהוא בו כנגדו ולעומתו, ועל ידי זה נתעורר כח אשת מדנים שהי' לה קצת שייכות באותיות די"ן שבדינה, והמדינים הם זרע אברהם אבינו ע"ה ממני קטורה ועל כן נכללים בכלל ישמעאלים בסיפור מכירת יוסף ויש בהם גם כן זוהמא דישמעאל בתאות רעות וזימה שהוא הפסולת דמדת החסד לאברהם אבינו ע"ה, רק לפי שהוא יצאו מאברהם אבינו ע"ה אחר שנימול ואחר לידת יצחק והעקידה דאתכלילו אברהם ויצחק וזכה אברהם אבינו ע"ה גם לדרגא דיצחק כמו שנאמר כי ירא אלקים אתה ולצמצם החסדים שלא יתפשטו למקום שאין צריך, על כן נקראו מדין שהוא לשון דין ומדנים המורה פסולת גבורה רעה והיפך התאוה כי תאותם היתה מצומצמות קצת לא בהפקר גמור כישמעאל רק כזנותבית מדין שהי' רק לעורר מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי זה, ועל כן נקראו מדין דזה כל ישעם וחפצם כי יסוד אבא רצה לומר התקשרות גמור דלא מתפרשין ואי אפשר לו להפריד חיבור זה לגמרי על ידי הסתת אשת זנונים בזנות שהוא דבר המפריד וגורם שילוח וגלות, מה שאין כן הסתת אשת מדינים הוא רק בדברים המעוררים קטט כרגע וקר למראית העין כי מצד אותה מדרגה אין עוד מקום לזנות גמור שהוא הפרדה כי תזנה האשה מאישה דזה אי אפשר בדור דיעה כדור המדבר, רק שהי' להם שייכות מה וכמו שהי' אח "כ

דאותם שלא ידעו איש החיו בני ישראל להם ונדבקו בישראל, ואלו גם הם לא ידעו תחלה בזנות ואיסור היו נדבקים אח"כ בהם בהיתר דמצד היותם זרע אברהם אחר שזכה לשם ישרל וליקרא אזרחי יש להם שייכות וחשק לידבק בישראל, אלא שחשקם להיות ישראל נדבקים בהם כמות שהם בגיותם שיהי' ידם על העליונה, וזהו ענין אשת מדינים הרוצית למשול בבעלה ועל ידי זה מעוררת מדינים וקטטות:

וזה היה כל עצת אותו רשע שנקרא מחליק לשון כמו שאמרו (בדברים רבה) דזה בלעם שהחליק לשון לישראל כדי לטורדן מהעולם, רצה לומר גילה להם מעלתם העצומה באחרית ששום חטאים לא יפרודים וחושך לא יחשיכום ועל ידי זה הכניס בלבם לעשות כל מה שבלבבם ואף אם למראית העין הוא נגד התורה לפי שבלבבם ידעו שהם דבוקים בכל מעמקיהם באמת באלקים חיים ודאי כל מעשיהם איננו מתנגד זה, והתורה היא נובלות חכמה העליונה ויוצאת מיסוד אבא וכאשר עובר על דברי תורה למראית העין אף שבלבו לשמים מעורר מדינים וקליפה דאשת מדינים שנגד יסוד אבא, ועל כן מדין ועמלק מחוברים כמה פעמים כמבואר במקראות כי גם עמלק מתעורר נגד זה כידוע ומבואר אצלינו מקום אחר בסוד הפורים, וכמו שהי' קטרוג המן על מה שלא עשו אלא לפנים בהשתחוי' לצלם כמו שאמרו ז"ל כי הוא ראשית גוים ותחלת ההתפשטות הוא מדין והו התחלת הרע ועמלק הוא שורש הרע וכלול בו כל מיני רע של כל האומות כולם, ן"כ אף על פי שהוא ראשיתם ופושט טלפים אחריתו עדי אובד לגמרי, ושאר כל אומות כל אחת כולל רע מיוחד לבד שבו שרשו ועיקר אחיזתו, ושורש מדין הוא לעורר מדנים נגד שורש ויסוד ישראל דאורייתא וישרקאל כולו סד היוצא מיסוד אבא וישראל סבא, ועל כן לעבד נמכר יוסף להם, דענין מכירתו שהשבטים לא ידעו דיעקב אבינו ע"ה שטתו שלימה וחשבו גדם בו יצא פסולת כמאברהם ויצחק ודימו על יוסף כי ראוהו חפץ למשול בהם וחשבו דזהו פסולת מדת יעקב אבינו ע"ה קו האמצעי המחובר מחסד וגבורה כי גיאות היא מתאוה וחשקות רעות ומכעס וגבורות רעות, ולפי שכל מיני רע מחוברים יחד ומי ששרשו באיזה רע פרטי יש לו שייכות לכל מיני רע, על כן אף שהכירו בו שהוא מוגדר מתאות חשבו דאין זה באמת ובסטרא דרע אם נראה בגונו איזה דבר טוב ידוע דפנימיותו היא ממש להיפך, ולפי שבדבר זה הוא בתכלית הרוע הוא חפץ להעלים כדרך עלמא דשקרא שמראה הכל היפך האמת, ועל כן חשבו למכרו לישמעאלים שהם שורש הרע דתאוה ולא עלתה בידם שנמכר למדינים שהם החפצים בכך לעורר מדנים נגד יסוד קדושת ישראל לומר שגם בהם יש פסלת ושיש להם חיבור

לעמים, ועל כן הם חזרו ומכרוהו למצרים ערות הארץ לומר שיש לו חיבור ליסוד הרע גם כן כי הם נגד התחלת ההבדל שבין ישראל לעמים:

ובהיות השבטים שבטי י' ותקרתו של עולם ודאי אין מחשבותם מחשבות הבל ופעולותם מקיים וכל שכן כפי מה שאז"ל כשרצית נתת בלבם לשנוא, כי הי' באמת עדיין דבר זה צריך לבירורים כי עד שלא נתנה תורה לא היה עדיין בחירה גמורה בישראל ולא נתברר עדיין שאין בהם פסולת, והבירור היה העיקר על ידי הבדלתם מהעמים והתחלת הבירור בזה הי' צריך ביוסף שמדתו הפרטית הכלילה בכנסת ישראל הוא מדה זו דהגדרה מבנות הארץ, וכאשר נתברר הוא בזה באשת פוטיפר נתברר דמחשבתם לרעה האלקים חשבה לטובה דעל ידי זה נתברר קדושת יעקב וזרעו דגרס בזה להשפיע להם מזון וקיום החיות לקלוט מעט החיות שבמצרים ערות הארץ נגד היסוד דצדיק, ועד שלבסוף עשאוה כמצולה שאין בה דגים אחר שנתבררו כל ישראל בשנות השיעבוד שהיו גדורים בעריות ובחיבור עם מצרים דעל ידי זה זכו לגאולה דרק אחת היתה משבטו של דן שפירסמה הכתוב, דאותו שבט הי' עדיין צריך לבירורים קלצת עד שמשון, ועל כן מחשבת השבטים הוא שגרמה מכירת יוסף והצרכת הבירורים ועל ידי זה גרמו התחלת התעוררות שליטת האדם בליעל שהוא במדינים, ועל כן גרמו גם כן עונש לעצמם בי' הרוגי מלוכה שהי' גם כן שליטת האדם באדם לרע לו דעל ידי זה הוציאו ניצוצות קדושות הרבה כנודע, וכן התחלת שליטת אדם בליעל אחר מתן תורה הי' על ידי בנות מדין שהם התחלת הרע, ועל כן מיתת משה רבינו ע"ה הי' תלוי בנקמת המדינים כי הוא בסוד הדעת המחבר חכמה ובינה כנודע:

ועל כן כל זמן שהיו ישראל עדיין בגלות מצרים ואמרו ז"ל על פסוק גוי מקרב גוי שהיו בקרבם ממש מוקפים מהם לגמרי כעובר ירך אמו שאין לו חיות בפני עצמו, הוכרח הוא להיות במדין שהיא הקליפה המקפת יסוד אבא שבו חיבור אבל ואימא ששם היא העלמת חיבור זה ומשם הי' חיותו על ידי צפורה שחמדה בו כחשק בנות מדין לידבק בזרע ישראל, ויתרו הוא הכהן והראש שבהם שבו עיקר כח האומה אלא שנתגדה אז מאצלם עוד טרם בא משה אליו וכבר נתרקל מהרע אלא שעדיין לא נתקרב אל הטוב, והוא הי' בואתה עצה דפרעה לעכב יציאת ישר לעם בפני עצמם אלא שברח, ושם איתן מושבו רצה לומר נתעורר בו שורש הקובע בו משרשו שיצא מאיתן זה אברהם אבינו והוא גם כן אביהם של כל הגרים, ויתרו הוא הי' הראש לגרי הצדק שהוא גם כן מזרעו אף על פי שאין נקרא זרעו אלא יעקב, זה נתברר אחר שיצאו ממצרים ונבחרו לעם מיוחד אבל בהיותם במצרים כעובר בבטן אמו הי' עדיין שם זרע אברהם על כל מי שהי'

מזרעו, ואף על פי שאין זה באמת היינו שאינו שפת אמת אשר תכון לעד אבל מכל מקום הי' לו מציאות גמור עד אריגעה שהרי הי' אז מציאות לגלות מצרים ועל כן הי' מקום להתעוררות אור ביתרו מאחר שנתרחק מהם עוד קודם מתן תורה, ועל כן הוא ראש הגרים שבא מכח של אברהם שהי' תחלה לגרים אלא שהוא זכה להיות אח"כ אזרח בישראל ואב לאומה הישראלית, ויתרו נשאר במדרגת תחלה לגרים והי' יושב בתוך עמלק כמפורש בענין שאול כי סמוכים במדרגתם זה ראשית גוים סזה ראשית גרים צד הטוב שבגוים כאשר בשם ישראל יכנו, כי התחלת התורה והאומה הישראליתת הוא יוצא מיסוד אבא על דרך ישראל עלה במחשבה, וכל יציאה לפועל הוא דרך היסוד כנודע ומשם גם כן זה לעומת זה התחלת הרע וכשהטוב מתברר הוא קולט עמו גם מן הרע מה שאפשר להיות נקלט ממנו ולהתחבר אל הטוב, וכדרך שאי' לא גלו ישראל אלא להוסיף עליהם גרים כי זה כל צורך הגליות שיהי' שליטת האדם באדם לרע לו שבצאתו יוציא עמו כל ניצוץ טוב שבו וישאירו כמצולה אין בה דגים:

ומשה רבינו ע"ה על ידי גלותו במדין קלט עמו את יתרו שהוא מכח הפסולת שנגד יסוד אבא שאין מניח לצאת לפועל מה שבמחשבתו יתברך לעשות ישראל גוי אחד וליתן להם תורה ומצות שהוא המחברתם יחד והם חפצים לעורר מדנים ולמנוע חיבור זה שעל ידי זה ירדה חורבה ושנאה לאו"ה כמו שאמרו (בפרק ארע"ק), ולפי שהאומות גם כן בריותיו יתברך על כן יש באותו כח גם כן צד מה הטוב שממנו הגרים באותה אומה הנקלטים בישראל, והטוב שבמדין שהוא החכ שרוצה להיות פירוד ומדנים ולא חיבור וגוי אחד מיוחד לאביהם שבשמים קלט משה רבינו ע"ה לעורר מדנים בין האומות לאבינו שבשמים, וכמו שאמרו ביקש שלא תשרה שכינה על או"ה והוריד חורבה ושנאה להם ושאפי' ירצה גוי להטיב מעשיו לגמרי לא יוכל כל דאפי' חסידי או"ה אין להם שייכות שמץ ואפס קצהו לקדושת ישראל אלא אם כן יתגיירו ובשם ישראל יתכנו וזהו הטוב שבכח מדנים זה לעוררו נגד או"ה, ועל ידי זה נתעורר יתרו ובא למדבר שנתעורר בו שורש כח דמדין מצד הבריאה שהוא הריחוק הגמור לכל מיני כחות דאומות שהם כחות מפניים דעולם הזה שאין להם שייכות לקדושה כלל, ומה שהם חשבו שככל הגוים בית ישראל אדרבא על ידם הוא עיקר בירור ההבדל והריחוק ביניהם ושאין לשום אומה ולשון אפשרות לידבק בהשם יתברך כלל אלא אם כן יתייהדו, ועל כן הוכרח לעזוב משכנו ברומו של עולם רצה לומר שהי' בעיני עצמו כבר בתכלית השלימות מתרומם מכל ענייני עולם הזה דעל כן נידוהו ורחקוהו בני מדין דהי' מרוחק מהם, מכל מקום השיג כי עדיין אין זה כלום אם לא ילך להתחבר עם ישראל דוקא כדי להשיג מקדושתם

שלא עשה כן לכל גוי, וזהו כח הטוב שבמדין להכיר ריחוק האומות ושצריך להתגייר, אם כן הוא הגר הראשון במתן תורה ושהשם יתברך קרבו כי בו בכחו שבתולדתו הוא התחלת ענין הגירות, רק שבכח הרע רוצים לדמות ישראל להם בכח הטוב הוא שיכירו ריחוקם וירצו ליכלל בישראל, ומשה רבינו ע"ה שהוא שורש היסוד והתקשרות ישראל לאביהם שבשמים בקשר אמיץ דלא מתפרשין לעלמין נתגדל במדין לבטל הקליפה הסובבת להעלים ולהתנגד קשר זה והוא התאמץ נגד זה להיות חרבם תבוא בלבם ולרע לו:

ועל ידי זה נתעורר שורש הגרים ולכן קיבל הערב רב שהם הגרים מאו"ה שרצו להתרחק מהאומות ולהתחבר עם ישראל, והשם יתברך קראם עמך כי באמת אינם בכלל עם ד' רק כח זה של קיבול גרים קלט משה רבינו ע"ה ממדין על ידי בת יתרו והוא רק כח טוב שבאומות, והם שעשו העגל שאינם חפצים בשלימות הגמור כלעתיד דאז ד' בדד ינחנו ולא יהי' גרים כלל, ועיקר התעוררות מדינים דמדין שבבריאה הוא נגד הדרים דהשגת האומות הוא רק בהם והם יש להם שייכות עדיין עמהם כמו שאמרו גיורא עד י' דרי לא תבזי וכו' כי אין להם דבקות גמור באלקים חיים ועל כן הם גם כן חפצים לעורר מדנים ולבטל הדבקות הגמור מישראל, ושלימותם הוא רק כאשר ירצו ל התגבק בישראל לגמרי ואז קשים לישראל כספחת שהוא נגע הדבוקה בעור הבשר ועל ידי זה חוץ למחנה מושבו כי גורמים לריחוק שכינה אינה שורה לאלא על משפחות המיוחסות ומבטלים גם כן הדביקות הגמור אלא שהוא רק לשעה דמיד נרפא הנגע, וז הי' אות ראשון דמשה רבינו ע"ה בנגעי ידו ששבה כבשרו ודעל ידי מה שאמר הן לא יאמינו י שחשד חסרון אמונה בבני ישראל וגם הוא בכלל בני ישראל ולפי שהי' בו חסרון אמונה בבני ישראל שהם מאמינים גרס לחשדם בחסרון אמונה בהש"י, וזהו מצד הקליפה דמדין שעדיין לא נתפרש אז ממנה לגמרי שהם החושדים כן לבני ישראל ועל ידי זה חשב גם כן שיש לגרים חיבור עם בני ישראל, ועל כן הראה לו הנגעים בידו שהיא המקבלת הגרים ובכל מקום הקיבול מיוחס ליד וכמו אתה נותן יד לפושעים, והראה לו אח"כ שבה לבשרו דבסוף לא יזיק כלום לישראל וכל מה שקלקלו הגרים הי' רק לשעה ועל כן לא חש וקבלם:

ויתרו בא מעצמו מהתעוררות השם יתברך רצה באומות שהרי ישנם בעולם מפני איזה ניצוץ טוב שהם כל שכן שרצה בגרים מפני איזה ניצוץ טוב שבהם והוא יתרו, כי השם יתברך רצה שיהי' בעולם הזה קליפה הסובבת לפרי ותכלית הקליפה מפני איזה טוב הנקלט מהם לקדושה הרי יש בהם איזה דבר טוב הנטפל לקדושה וזהו נפש הגר שרצה

השם יתברך בקליפה שעל ידו יהי' העלמת הפרי, וזה שאמר ליתרו והיית לנו לעינים כי הסנהדרין נקראו עיני העדה וכן אי' (בבר"ר פ' ס"ג) על פסוק עם יפה עיים מדעת זנהדרין ומזרעו של יתרו ישבו בלשכת הגזית והיו ראשי סנהדראות, וגם הוא ייתר פרשה אחת בתורה והוא פרשת סנהדרין והמנאת שופטים, כי העין מורה בכל מקום על ההשגחה ושימת לב על הדבר כמו ואשימה עיני עליו עיני ד' אל צדיקים וכדומה והסנהדרין הם המשגיחים על העדה וכמו שאמרו ידינו לא שפכו וגו' שלא ראינוהו והנחנוהו וכו' כי על הסנהדרין להשגיח בכל דבר, ודבר זה חידש יתרו שאמר נבול תבול וגו' דמשה רבינו ע"ה לא רצה להמנות סנהדרין אף דידע שאי אפשר לו לבד להשגיח על ס' ריבוא מישראל בכל פרטי ענייניהם הוא רצה להנהינם בענין זה שיאיר עיניהם שיוכלו לראות כל אחד געי עצמו בעצמו ויהי' כל אחד עיניו בראשו ולא יצטרכו לעיני העדה כלל, וזהו אור שיהי' לעתיד דלא ילמדו עוד איש את רעהו, וזוהי שלימות מדת משה רבינו ע"ה שהיא רבן של ישראל שרצה ללמדן בתכלית השלימות עד שלא יצטרכו לרב עוד, אבל אור זה אי אפשר אלא לבני ישראל אבל הגרים בהכרח להם לקבל מבני ישראל, וכמו שאמרו דלעתיד משיח יבוא רק ללמד לאו"ה דהם יצטרכו לימוד גם אז, ולפי שבעולם הזה אין התגלות הפרי אלא דרך הקליפה על כן נעלם כח זה גם בבני ישראל ועל כן הסכים לו השם יתברך, ומכל מקום נקרא שהוא ייתר הפרשה בתורה כי אין זה מצד עצם התורה שהיא מצד עצם הנפשות דישראל רק מצד היתור והתוספות שיש על נפשות ישראל בגרים נתייתר ונוסף גם כן פירוש תורה:

ונראה לי כלי שורשי נפשות הגרים בתורה הוא בפרשה זו דיתרו והוא גרסכיסי עינים דישראל, אלא שהי' רצון השם יתברך כן ולרומם על ידי זה נפשות מיוחדות להיות לעינים לעדה ועל ידי זכה גם הוא לזה, ועל כן נכתב מתן תורה בפרשה הנקראת על שמו, והשם יתרו הוא על יתור פרשה שהיא חוץ לתורה והרי מתן תורה הוא עיקר התורה, רק ענים ס"ת הכתובה בדיו על גבי קלף גם כן רק מצד העולם הזה המעלים ומסתיר אור האמיתי, דלעתיד לבוא נאמר ועל לוח לבם אכתבנה ועל כן לא יצטרכו למלמד ורק בעולם הזה שנתחלף עור בעד אור כמו כתבנית עור דאדה"ר תמור כתנות אור שהי' לו קודם החטא, כן התורה דעולם הזה שמסטרא דעץ הדעת טוב ורע טמא וטהור כשר ופסול מליבשת בכתנות עור וקלף וכן כל מצותיו מל בשים בעניינים מעשיים דעולם הזה הגופני, וזהו עיקר התורה וחיי עולם שנטע בתוכינו ואף על פי שהוא רק לבוש להפנימיות מכל מקום בעולם הזה שהאדם בלבוש נעשה גם זה הלבוש מצד התורה, וזהו מצד הקליפה הסובבת לפ\רי בעולם הזה ועל כן נכתב בפרשת יתרו שמצד הזה שבראה

השם יתברך בעולם הזה דבר יתור המקיים לדבר העיקר מצד הזה נתלבשה התורה גם כן בלבושים הללו, והגרים אין משיגים אלא הלבושים, ובהליכה במדבר שלא הגיעו עדיין לארץ ישראל ששם יזכו לבנין ביהמ"ק והשגת הפנימיות הי' הוא להם לעינים מצד השגת להבוש, ועל כן זכה לדושנה של יריחו עד זמן בנין ביהמ"ק שאז האיר אור דגילוי שכינה בארץ ישראל ונתרחקו הגרים מנחלתה:

ומצד הלבושים דתורה הם כל דיני דינים יש בה, וזה הי' על ידי גידול משרע"ה במדין ועל כן נתלה מיתתו בנקמת המדינים כי הם גרמו כיסוי והעלם אור התורה בעולם הזה וזהו מצד השורש שיש בהם בקדושה אבל מצד הרע שבהם רצו להעלים לגמרי שיתערבו בגוים, ופנחס שבא מיתרו עיכב בדבר זה ומני' ובי' אבא ניזול נרגא, ומכל מקום שורש ההעלמה נשאר וזה גרם מיתת משה רבינו ע"ה שהוא העלם התגלות אורו והוצרך לצרור למדינים מקודם שלא יבואו אחר זמן להעלים לגמרי מצד הרע שבהם, כידוע דהלבוש היא סטרא דנוקבא המסובבת גבר ומלבישתו, ועל כן דינה נתגלגלה בכזבי בת נשיא מדין שכזבה באביה שהי' נשיא ושורש כח הרע שבמדין ורצה להכשיל ישראל ולהמשיכם למקום שאין להם שייכות ולהיות ככל הגוים, אבל היא לא שמעה לו ודבקה רל במקום שהי' לה שייכות והיא היתה מתרצית להתגייר גם כן אלו רצה זמרי, וזהו טעם טענתו בת יתרו מי התיר לך כי גם היא דוגמתה חפצה לידבק בישראל לא להמשיך ישראל להם, אלא שהוא חפשה בבלוריתה שהוא דרכי האמורי ונאשר היא עדיין בגיותה כי הוא גלגול שכם והרגיש בדבר זה שיש נפשות גוים מתגלגלות בישראל ודישראל בגוים, ודימה מזה דאפשר להיות גם כן קליטה לנוקבא גם בעודן בגויתן ובפרט במדין שסמוך לעמלק, ובעמלק ביארתי במקום אחר דאי אפשר לקלוט הנוקבא שבו אלא על דרך זה דבו כתיב תמחה ואמרו (במכילתא) דאין מקבלין גרים מעמלק ומכל מקום מבני בניו של המן למדו תינוקת בירושלים ועל כן דהי' על ידי שבא גוי אחד מבני בניו על בת ישראל דהולד כשר וישראל הוא ומכל מקום קרוי גם כן בן הגוי כמו שנאמר בתורה והוא בן איש מצרי, וחשב דגם במדין חבירו שהוא גם כן התחלת הגוים הקליטה על דרך זה דוקא, וטעה בזה גדם שם חלילה להיות ברצון ואי אפשר לקלוט הנוקבא מעמלק אלא כאונס ושלא כמתכוין וכענין לבסומי בפוריא עד דלא ידע, וזהו רק באשה דקרקע עולם היה ומה שכתבתי לעיל אונס, וגם זה רק כגוי על בת ישראל דהולד כשר אבל ישראל על הגוי' הרי ולדה כמותה ושרשו שהי' נפש הגוי גרם לו טעות זה, ולפי שלא אסרה תורה אלא דרך מתנות אף דידע דהוא איסור חמור גם שלא דרך חתנות חשב דלכך לא נתפרש האיסור לפי שפעמים יש שאנו איסור, ובאמת מה שלא נתפרש הוא

לפי שזה דבר שאין לו שייכות כלל לזרע ישראל, וכדרך שנאמר אנכי וגו' שלא אמר בלשון ציווי, אלא שמכל מקום כתבו בתורה ולפי שמכל מקום יש שורש לחסרון זה גם כן בישראל בשבט דן אף דהוא רק מצד עובי החומריות כמו שכתבתי לעיל סוף סוף הוא חסרון למראית העין והוצרך ליכתב:

וכל תרי"ג מצות התורה הם תרי"ג עטין לזרע ישראל נגד כל החסרונות שיש להם בשרשם, וכל שבט יש לו חסרון מיוחד דעל זה נאמר י"א ארורים נגד י"א שבטים ושמעתי דהוא נגד החסרונות שבשורש כל שבט כי ארור לשון חסרון ונגד שמעון לא כתוב ארור לפי שלא רצה לברכו כמו שאמרו (רש"י פ' תבוא), ואין דברי תורה באים במקרה ונראה מזה כי הוא דבר שאין מתלבש בכתב ואי אפשר לכתבו, כי באמת חסרון כזה הנמצא בהם במעשה דשטים אי אפשר כלל להאמין שיהי' בזרע יעקב כי ע"ז אינו חיבור באמת רק כפי הדמיון שמדמה זה לאלקות אבל באמת הוא עץ ואבן בעלמא וכמו שמשלו במדרש על העגל למגפפת לסריס, אבל הבא על בת אל נכר דיהיו לבשר אחד שיוכלו להוליד בדומה לשניהם גוף ששניהם שותפים בו זה חיבור ודיבוק גמות וכן תורה כתבה בו לשון ודבק באשתו למטה אבותיו ידבקו וכדומה, וישראל הדבקים באלקים חיים איך אפשר להם לידבק במה שכנגד זה, והכתב הוא דבר הגלוי לכל ושיהי' החסרון כפי הנגלה מהמעשה הוא דבר שאי אפשר אבל יש דברים בגו ואין החסרון כמו שהוא בהתגלות, כי שורש כח קדושת שבט שמעון נעלם אוד בעולם הזה כי הוא שורש עלמא דאתכסיא הנעלם, כי ו' בני לאה ובת אחת הם נגד ז' מדות שיש בכל דבר ו' קצוות דדכורא ונוקבא כידוע, ושמעון נגד מדת הגבורה שהוא מדה המצמצמת ומעלמת הדבר ועל כן נוסף בו העלם על העלם וכן כח השמיעה אין לותפיסה בדבר גשמי וממשיי כראיה כי הדבור והקול רוחני ואינו נרגש ומוחש בעולם הזה כלל, ועל כן חוש השמיעה רוחני יותר מכל החושים שיש לו תפיסה רק בדבר רוחני ולא בגשמי כלל ובשמיעה יוכל האדם לדעת מטמונותיו וסתריו של חבירו מה שבלבו נעלם וטמיר שישמע לו בדבורו מה שאי אפשר בראיה ושאר חושים להשיג אלא נגלה למראית העין בעולם הזה, ולידתו הי' על ידי כי שמע ד' וגו' דגם למעלה יש כן אף דד' יראה ללבב והוא רואה גם הנסתרות מכל מקום יש חילוק בין ראיה לשמיעה, כי הראי' הוא כפי תפיסת עין הרואה בדבר הנראה והשמיעה הוא רק מה שהלה משמיע לו והמשמיע משמיע כפי תפיסתו והשגתו, ועל כן בראי' נאמר כי ראה ד' בעניי כי אתה יאהבני ולא נזכר לשון שנאה דמצד ראיית השם יתברך לא הי' נקרא שנאה רק חסרון אהבה ועוני:

וזהו שורש ישראל שהם עניים ודלים שאין להם כלום דוגמת האשה דלית לה מגרמה, על כן הם מונים ללבנה ואו"ה לחמה שהם נגד זכר ונוקבא כי כל אומה יש לה כח מיוחד ובאותו כח הוא דוגמת דכורא דאית לה מגרמה ואין צריך לקבל כי כך רצה השם יתברך שהי' כחות נפרדים בעולם הזה המראים עצמם כפי דמיון עולם הזה לנפרד לגמרי שאין צריך כלום ועושה לעצמו מה שחפץ, אבל ישראל גוי אחד מיוחד בזה שאין להם שום כח מעצמם ועל ידי זה הם בתכלית העניות והדלות בכל עניינים הנפשיים אלמלא הקב"ה עוזרם וכמו שאמרו (בסוכה נ"ב סע"א) שמניח או"ה ומתגרה בישראל, והיינו דהחסרון דיצר לב האדם רע מנעוריו הוא בישראל יותר שאין להם שום כח עצמן לנצחו אבל נגד זה או"ה אין להם שום עזר אלקי וכחם הוא המורידם לשאול תחתית מאחר שסבורים שזהו כחם ועוצם ידם ונפשרדים מהשם יתברך ממילא הם בתכלית הריחוק מהשם יתברך, אבל בני ישראל דלית להם מגרמייהו עיניהם צופות להשם יתברך ועל זה נא' אל זה אביט אל עני וגו' דאין הבטת עיני השם יתברך אלא עליהם מפני עניים ונאמר דלותי ולי יהושיע דמהפני כן לי יהושיע מפני שאני דלה וענייה מה שאין כן האומות, ובפסחים (קי"ח ב) אף על פי שדלה אני מהמצות לך אני ולי אה להושיע, דזהו גם כן תוקף מעלתם שאף על פי שהדלות הוא חסרון מכל מקום הוא תוקף המעלה ותכלית רצון השם יתברך בעולם הזה שהוא עולם המלא חסרונות ורצה שיכירו חסרונם ושהוא עוזר והמושיע ועל ידי הדלות לך אני דמכיר שאין לו שום ישועה אלא מהשם יתברך כמו האשה שעיני' נשואות לבעלה ואין לה אלא מה שהוא משפיע, ועל כן לי נאה להושיע שוי כל דבר הוא כאשר הוא כמית שהוא ראוי להיות ונוי הישועה כשמושיע למי שהוא דל ונצרך להישועה, והתחלת התקרבות האדם להשם יתברך הוא בזה שיכיר עניו ויחכה לעבודתו יתברך, וזהו התחלת ההתעוררות הבא בלב האדם על ידי בת קול היוצא בכל יום שובו נים שובבים דראיית השם יתברך למעמקי הלב דבני ישראל הוא מכיר שרשם דעיניהם צופיות רק אליו, ובנות ישראל נאות דלהם נאה להושיע וזהו הנוי שלהם אלא שעניות הדעת מנוולתן שגם זה מכלל חסרונם שאין להם כח המתעורר לזה גם כן להכיר חסרונם ולצפות להשם יתברך:

והתחלת ההתעוררות לזה גם כן הוא מהשם יתברך על ידי יצ"ט הניתן באדם המעוררו לטוב וזהו על ידי הראי' דהשם יתברך כי הקב"ה לבן של ישראל כמו שאז"ל על פסוק ולבי ער וכאשר הוא מתעורר בראיית עינים גם לב האדם מתעורר להכיר עניו ולבקש אהבת השם יתברך וישועתו, וכאשר מוסיף להעמיק בהתעוררותו ולהתבונן יותר בדרכיו רואה ומכיר ריחוקו מהשם יתברך עד שחושב עצמו שנוא חס ושלום לפני

השם יתברך, ודבר זה אינו מצד התעוררות השם יתברך ודבר זה אינו מצד התעוררות השם יתברך כי דבר זה אינו באמת כלל וגם כי מצד ההכרה שהוא שנוא לא יבוא השם יתברך לעוררו זהו מצד אהבה או מצד רחמנות והעדר שנאה על כל פנים, אבל האו מצד תפיסת האדם בעצמו שאינו מכיר מעמקיו באמת וכפי התגלות לבו חושב עצמו לשנוא ומרוחק לגמרי מהשם יתברך ועל ידי זה מתעורר יותר לצעוק להשם יתברך להושיעו ואין סומך שהשם יתברך יעוררו בעצמו ועל ידי זה מעורר אהבת השם יתברך, וכמו שאמרו (בפסחים קי"ח ב) אימתי אני אהובה כשישמע קול תחנוני, כי השם יתברך משתוקק לשמוע הקול קול יעקב כמו שנאמר השמעיני את קולך כי קולך ערב ולמדו מזה (בברכות כ"ד א) דקול באשה ערוה, כי הקול הוא יוצא מפנימיות ומעמקי הלב ולפי שאין תשוקתה של אשה אלא לבעלה כמו שאמרו (בבר"ר) על פסוק ואל אישך תשוקתך דעל כן אמרו (באדר"נ) שכל שיחתן ניאוף לכן כמים הפנים לפנים קולה מעורר אהבה ותאוה בלב האיש, וכן אין תשוקתם של ישראל אלא להקב"ה על כן קולם מעורר אהבתו יתברך להם ואז האהבה בהתגלות שגם האדם אין חושב צמו לשנוא:

ומתחלה הי' האהבה בהעלם על כן אף שאמרה עתה יאהבני אישי חזרה לומר כי שנואה אנכי לפי שלא הרגישה התגלות אהבה אגם שילדה לו בן עם כל זה חשבה כי היא שנואה בתכלית, וזהו תכלית ההעלם של עלמא דאתכסיא עד שהוא נדמה ממש בהיפך וזה גורם שמיעת השם יתברך צעקת האדם כפי דמיונו בהעלם, ועל ידי זה נולד שמעון שבו הוא כח זה דשמיעה דהשם יתברך כי הקול עצמו הוא נחלת וברכת יהודה כמו שנאמר שמע ד' קול יהודה ובזה נרמז ברכת שמעון כמו שאוז"ל וברש"י (פ' הברכה), היינו שמיעת הקול כי הנפשות דבני ישראל הם חלק אלקי ממעל שהוא בעל הכחות כולם המתחלקים בפרטי הנפשות דישראל דעל זה נא' בצלמנו כדמותינו, וידוע דצלם ודמות הם דכר ונוקבא היינו שיש כחות משפיעים ומקבלים כמו ראי' ושמיעה, הראי' הוא כח הרואה ויוכל לפעול גם כן בכחו כידוע מכח עין הרע ומדה טובה דעין טובה מרובה אבל דבר הנראה גשמי ואין פועל ברואה, וכח השמיעה הוא בהיפך שהמשמיע פועל בשומע ועיקר לשון שמיעה היינו קבלת דברים והוא כח מקבל, ועל כן במעשה בראשית נזכר ראי' תיכף בבריאת האור נאמר וירא אלקים וגו' נאצל כח הראי' עמו שהראי' הוא באור, אבל שמיעה נזכר ראשונה בתורה באדם וישמעו את קול ד' אלקים מתהלך וגו' דעיקר יצירת כח זה הוא לאדם שישמע הקול ד' ולהיות שמע ישראל ד' אלקינו וגו' שהוא המקבל קול ד' המשפיע, וזהו קול הראשון הנזכר בתורה כי יצירת ענין הקול הי' רק להשמיע לאדם קול ד' ומצד עץ הדעת טו"ר בו הי' התחלת קלקול

האדם כמו שנאמר כי שמעת לקון אשתך שרק על ידי זה הי' החטא, ומה שנוצר להיות וא מקבל מהשם יתברך ואשתו מקבלת ממנו על ידי הנטי' לתאות עולם הזה היפך הסדר, כי כאשר הוא נמשך אחר התאות הרי התאוה מושלת עליו והיא משפיע והוא מקבל וכאשה מקבל לקול אשתו המשפיע לו, אלא שהקב"ה הקדים רפואה למכה היא התשובה שקדמה לעולם ואף על פי שאינה באה אלא אחר החטא ועל כן שמיעה זו בקול ד' נאמר אחר החטא, מכל מקום הוא לשון שמיעה הראשון שבתורה שנכתב בתורה קודם לשון שמיעה דרע כי שמעת וגו', דהאמת כפי סדר השם יתברך התשובה קדמה במחשבה כי תכלית החטא הי' בשביל התשובה שאחריו, ואף על פי שזה אינו מצד האדם דאדרבא האומר אחטא וחשוב אין מספיקין בידו ואדם החוטא אין דעתו לשוב ועל כן במעשה החטא קדם בתחלה, כפי האמת שבמחשבתו יתברך התשובה קדמה:

ושורש התשובה הוא במקרא זה דשמיעת קול ד' ויתחבאו, שזהו עיקר התשובה הבושה מהחטא וכמו שאמרו (ברכות י"ב ב) העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין וכו', וזה בא על ידי השמיעה דעל ידי החטא הוא בהסתר פנים ואין זוכה לראי' דשויתי ד' לנגדי המביא גם כן בושה ודם האדם על ידי הכרת החטא מסתיר פניו כי ירא מהביט ובהית לאסתכולי באפי' ומטעם זה חושב כי שנוא הוא, אבל מכל מקום זוכה לשמיעת קול ד' בדברי תורה ודברי חכמים המעוררים בושה בלבו, ולא נכתב תחלה שמיעה ראשונה דקודם שיחטא שהוא שורש כח השמיעה שנוצר באדם, כי מיד לציוי ראשון לא שמע דבכח זה הוא שורש כח הקלקול דכח זה הוא עיקר כח התחתונים שהם המקבלים אלא שהשם יתברך בעל החכות כולם דלא שייך לומר שנוצר כח שחוץ ממנו יתברך, בל רצונו יתק שיהי' כח מקבל הוא השורש לכח המקבל שהרי יש מציאות לכח זה ברצונו יתברך כי הוא ורצונו חד, והיינו כיון דרצה השם יתברך שיהיו נבראים המקבלים וכשנעשה כן הרי נעשה רצונו ונחת רוח הוא לפניו שאמר ונעשה רצונו הרי כביכול כאלו הוא מקבל מנבראים שהרי יש לו נחת רוח מזה, וזה שאמרו על פסוק תנו עוז לאלקים דישראל מפרנסים לאביהם שבשמים ומוסיפים כח בפמליא של מעלה כי מאחר שהי' הרצון בבריאה הרי קיום הבריאה הוא מילוי הרצון, אלא שדבר זה הוא רק מצד הבריאה דבאמת אם צדקת מה תתן לו:

וזה ענין בצלמנו כדמותתינו שהם כל הכחות משפיעים ומקבלים, וההשפעה שהוא עיקר כח העליונים נקרא צלם אבל כח הקיבול הוא רק דמות ודמיון שיש בעליונים דמות זה גם כן ולא באמת, אבל באדם הוא באמת מצד מה שהוא מקבל מהשם יתברך אלא שכח זה נאצל לו מדמות שלמעלה היינו כח הקבלה מתחתונים על כן נשרש בו כח זה

גם כן דקבלה משלמטה הימנו הראוי' לקבלתו, וזהו שורש לכח החטא דשמיעה לקול אשתו וקבלת הנאה ונחת רוח מדברים השפלים ושלמטה הימנו שבשורש שלמעלה הוא טוב, דזהו עיקר כח השמיעה דלמעלה לשמוע זעקת התחתונים וכמו שאמרו (בשוח"ט) על פסוק אזנים כרית לי אין אזנים שלמעלה כרויות אלא לצורך ישר, כי אוזן הוא כלי הקיבול דלא שייך כלפי מעלה כלל אלא בשביל ישראל הכתיב השם יתברך בעצמו שהוא מקבל מהם, וזהו מדת המלכות המקבלת מאת הממליכים אותו דלולי הם אין מקון למדת המלכות ועל כן רגליה יורדות מות, רצה לומר היינו מדריגות התחתונות המתפשטת בנבראים שבהם הוא עמידת רגל מדת המלכות מה שמלכותו בכל משלה כשבהם מתפשט כח חשק זה לקבל מתחתונים, זהו שורש להשתקעות בכל מיני רע דעולם הזה שכללותן המות שהוא הזילוק וביטול מעולם הזה שזה הי' עונש חטא אדה"ר, דעל ידי השימוש בכח זה דקבלה מתחתונים בהיותו חלק נפשרד משרשו יוכל לבוא לפירוד גמור, ותקנתו שיסתלק ויוכלל בשרשו למעלה ששם הוא טוב, וזהו מדת שכינה תתאה היינו שכינתו יתברך בתחתונים בפועל גמור בנגלות המעשים כולם, אבל שכינתא עילאה היינו שכינתו יתברך בהנתסרות ומעמקים והיא הבינה שבלב שאין מתגלית לפועל מצידה הוא התורשבה המהפכת זדונות לזכיות ודהכל הי' שמיעה בקול ד' כיון שהמעמקים דבוקים לעולם בו יתברך הרי לעולם החלק כלול בהכל:

וזהו שורש קדושת נפש שמעון שהוא שורש דמות כח השמיעה שלמעלה דאף על פי ששנואה מכל מקום שמע ד', דמה ששנואה הוא רק למראית עין ההתגלות בעולם הזה אבל באמת אהבתי אתכם אמר ד' ולא ירדה שנאה אלא לאו"ה שנא' ואת עשו שנאתי, וכן אצל שורש ישראל שנואים מעשה עשו ומצד הזה נדמה לשנוא כטעם כל הגדול מחבירו יצרו גדול, דכפי המעלה כן החסרון שבלב כנגדו המעלים המעלה כקליפה הסובבת לפרי דזה לעומת זה עשה אלקים, וכח השמיעה שבו שורש הטוב שבאדם מצד שהוא אדם המקבל בו הי' גם כן שורש כח הרע, וכל עמל האבות והאאמהות הי' לתקן חטא אדה"ר כידוע וביחוד לאה עקרת הבית בית יעקב כי בה עיקר התיקון, דתיקון החטא הוא על ידי תשובה ועל ידי אנשין שהקימו עולה של תשובה זרעא דדור ומכיח שהוא גמר התיקון לא על ידי צדיק גמור שלא חטא מעולם, ותחלת התיקון צריך להיות בכח ואח"כ בפועל ולידת ראובן ושמעון הוא התיקון שבכח, ולוי ויהודה הוא בפעל שכבר נסתלק השנאה בפועל גם כן דהפעם ילוה ומשבטו הי' עמוד התורה והעבודה במשה ואהרן שהוא התחלת התיקון בפועל בעולם הזה ואח"כ הגמר על ידי משיח בן דוד מיהודה, וכהח ההתחלה הוא בראובן שהוא הראי' וההשגה דשויתי ד' לנגדי ומצידו

התחלת התעוררות התשובה בלב, והגמר כשזכתה להוליד שמעון שהוציא השם יתברך נפש זה חלק אלקי וכח השמיעה דממעל שכל שמיעותיו אינן אלא לצורך ישראל מצד המעמקים ולא כפי ההתגלות, שדבר זה אינו נגלה בעולם הזה כלל דאם כן הי' תיקון הגמור לחטא אדה"ר ובלע המות לנצח:

ותיקון הגמור הוא על ידי זרע יהודה שהוא המתקן בכועל אבל בכח ומצד המעמקים הוא בשמעון ועל כן אין ברכתו בהתגלות רק כלולה בברכת יהודה שבו הוא תהתגלות ובשמעון הוא בהעלם, אבל תחלת גמר הישועה בהעלם הוא בכח שעל ידו באה אהבת השם יתברך לישראל במעקים היפך הדמיון שהוא שנוא וכן בלבו נטוע אהבת ישראל באמת, אף על פי שלמראית העין שנאת יוסף התחיל ממנו שהרי ראובן חשב להצילו, זה לפי שלא הי' עדיין גמר התיקן בפועל ממש, וזהו החסרון שיש בו מה שמצידו התיקון רק במעמקים ולא בפועל ובהכרח מושך חסרון אחריו בופעל, ועל כן נא' ויאמר איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו וגו' בהתחננו ולא שמענו, ואמרו ז,ל איש אל אחיו שמעון ולוי שהם היו העיקר במכירתו ושמעון הגדול המתחיל בדבר דבו עיקר השנאה ליוסף שעל כן בחרו יוסף מכולם לאסרו, כי הוא ממש היפך יוסף הצדיק אתגליא ובפועל ואין מביט למעמקים והוא כל עסקיו רק במעמקים ואין מביט למה שבפועל, ודבר זה חסרון אבל החסרון רק דלא שמענו שלא שימש בכח השמיעה שלו במקום שהי' ראוי לשמש בו אבל לא שישמע במקום שאין ראוי, שבזה הי' נסיון יוסף דלא שמע אליה, וגבי שמעון לא שייך כלל לנסותו בזה כיון דכחו הוא השמיעה דחלק אלקי איך אפשר שישמע למה שאין רצון השם יתברך רק אפשר שלא ישמש בחלקו הטוב ולא ישמע, ובזה הי' נסיונו שלא עמד בו מצד העולם הזה שהוא עולם הנגלה ואין כחו מתגלה בו, ועל כן לא העמיד מלך ולא שופט כי אין שייכות לו ממשלה בישראל בעולם הזה שהממשלה מצד התגלות כח המיוחד והמעלה שיש בו, דבכל שבט יש מעלה מיוחדת שכאשר היא מתגלית באיזה נפש פרטית מאותו שבט הוא מתנשא בו על שם ד' ומעלת שבט שמעון אין מתגלית בפועל בעולם הזה:

וכיוצא בו אמר ר' עקיבא לר' שמעון בן יוחאי דייך שאני ובוראך יודעין כחך, דגם הוא שמו שמעון ודרשינן שמות כי זה הי' כחו ושורש נשמתו, וכן קבלתי כי הוא הי' משבט שמעון, ועל כן לא נתגלה תוקף כחו בעולם הזה ובתלמוד הנגלה אף על פי שגם כן יש ממנו בהפלגות מעלתו (בסוכה) מה שאמר על עצמו ובבר"ר (פרשה ל"ה) ועוד בכמה דוכתי, מכל מקום בנגלות התלמוג לא נגלה מעלתו נגד חביריו כלל ורק בוראו וכן רק עקיבא ברוה"ק שבו להכיר הנעלמות ידע כחו, ואף הסודות שגילה לא יתגלה סודם לעין

הכל אלא בוף יומיא, ונראה לי דזה סוד מ"ש (בפרק גט פשוט) שני יוסף בן שמעון וכן בכמה דוכתי דנקט יוסף בן שמעון והי' לו לינקט למשל ראובן בן יעקב כדרך שאי' (בפרק המגרש) ראובן בן יעקב עד שהוא השבט הראשון סהבן הראשון בישראל וכדרך שאי' בכמה מקומות ראובן ושמעון ראובן שלקח שדה משמעון וכיוצא בו טובי שהם ראשוני השבטים וכן ביבמות (צ"ד ב) ראובן ושמעון ולוי וכן בכמה דוכתי ואפי' במקום איסור נקטו (יבמות י' א) יעקב אנס כלתו ומת ראובן וכו', ומה ענין לתפוס למשל יוסף בן שמעון שלא נמצא דוגמתו בכתוב כלל, וכן דברי חז"ל לא באו במקרה ושלא בדקדוק ואפי' במקום שנקטו למשל המורגל יש בו טעם נעלם גם כן וכל שכן במקום שנקטו משל שאינו מורגל, ורחוק לומר כי הי' מצוי ביניהם יוסף בן שמעון הרבה, וכמדומה כי השם שמעון מצוי בין התנאים ואמוראי ארץ ישראל כר' שמעון בן לקיש ובן פזי ובר אבא וכיוצא טובי הכל מארץ ישראל, אבל בין אמוראי בבל לא נמצאו כמדומה רב שמעון דהיינו שלא נסמך דאין סמיכה בבבל רק רבי שהוא מארץ ישראל נראה דהשם שמעון לא הי' מצוי כ"כ שם, והשם יוסף מצוי באמוראי בבל ולא בארץ ישראל רק יוסי לא בתנאים ולא במוראי ארץ ישראל, כמדומה אף ר' עקיבא בן יוסף וכיוצא אין מצוי כ"כ כי שם היו קורין ליוסף יוסי ואם כן אדרבא אין יוסף בן שמעון מצוי כ"כ וגם זה לא במקרה: **אבל** נודע כי הבנים מבררים האבות וכמו ששמעתי כי בבנים נגלה מעמקי לב האבות והנעלמות שבהם, ונודע דכל בירור צריך להיות בהפכו ועל כן אברהם הוליד את יצחק שהי' חפצו לברר דהחסד לאברהם הי' רק לשם שמים והפסולת דישמעאל יצא ממנו לא נקרא זרעו נתברר על ידי שהוליד יצחק שנקרא זרעו שבו גילוי מעמקי לבו, והוא אדרבא מדתו בצמצום ופחד לשם שמים בזה נתברר דגם החסד שהי' בהתגלות דמדת אברהם אבינו ע"ה הי' גם כן רק לשם שמים, ולא כאו"ה ששקועים במדה אחת ואי אפשר להם לשנותה אבל הוא הרי הי' במעמקיו גם מדה ההפכית ואם הי' צריך לשם שמים שלמה בה הי' משמש בה גם כן, וכמו שהי' בעקידה, כון מצינו ברבן גמליאל שהי' מתקיפי קמאי והעבירוהו מפני שלא נהג כבוד בחכמים הגדולים ממנו כמו שאמרו (פרק תפלת השחר), כי ר' יהושע הי' גדול ממנו כמו שאמרו בעצמו (בראש השנה) רבי בחכמה, וזה נראה כגסות הרוח ושקליה למטרפסי' בעולם הזה כל זמן שלא נתברר כונתו דלא הי' מפני גסות רוחו חס ושלום כלל, כי כך הוא המדה להעניש בעולם הזה כפי הנגלה בעולם הזה כל זמן שלא נתבררו ונגלו המעמקים בעולם הזה, וכדאשכחן בדוד המע"ה אף על פי שאמרו (בפרק במה בהמה) דלא חטא באמת ובחיי שלמה בנו הודיע השם יתברך דנמחק העון לגמרי כי באמת לא חטא כלל וכמו שאמרו גם כן (בהקדמת הזוהר), מכל

מקום כיון דבחייו לא הודיע עדיין הי' צריך לקבל עונש בחייו בעולם הזה על זה והעונש מדה כנגד מדה, ורבן גמליאל שחטאו בכבוד נענש בהסרת הכבוד ולא ממילא בידי שמים באיזה סיבה רק על ידי הסנהדרין דבזה הכפרה מיד כמו כל חייבי מיתות ב"ד והנעשים בבית דין דנתכפרים מיד, ועדיפים מנענשים בידי שמים והיינו דבזה מכירים החטא מיד כי הב"ד מודיעים להם חטאם ושבים בתשובה, וכמו שאמרו (בסנהדרין) כל המומתים מתודים ומה שאמרו כל וכו' היינו לא על פי ציווי ב"ד בלבד דמי ליכא פרוץ הממרה פי ב"ד רק מעצמו וממילא הי' כן, כי על ידי גזירת הב"ד עליו העונש והוליכו לקיים בו השפט הי' מתעורר הרהורי תשובה בלבו לשוב ולהתוודות, ורק באו"ה אמרו (עירובין י"ט א) דאפי' על פתחו של גיהנם אין חוזרים כדאיתא התם כי חטאם הוא בעצם נפשם כי כך עצמיותם ואי אפשר להם לחזור, מה שאין כן בבני ישראל דאינו בעצם וזהו גם ברשעים ובעלי עבירות חמורות, ובצדיקים גמורים שאין חוטאים כלל באמת רק מה שהקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה זה לא נמסר כלל לב"ד כי דקדוק זה הוא רק על ידי השם יתברך בעצמו, אבל הסנהדרין אם ידקדקו בחוט השערה גם בהם עצמם יצמאו כן כי אין אדם צדיק בארץ וגו' וקשוט עצמך ולא ניתן דבר זה לסנהדרין כלל, רק שם בהסרת ההתפארות עליהם ושיהי' דומה להם זה שפיר הי' בידם לטעון דמאי אולמי' מיהת מינייהו, ודבר זה גם כן הי' לזכותו ובשביל שכונתו האמיתית הי' לשם שמים על כן ענשו הי' על ידי גדולי ישראל (ועיין זוהר שמיני ל"ו ב) דבזה יש טובה גדולה ויתירה בהיות כונת המריעים גם כן לשם שמים, ומלבד מ"ש מהמתוודים דזה בא גם כן על ידי מה שכונתם לשם שמים, שהרי אפי' עץ שנסקל ואבן שנתלה עתיד ליתן הדין כמו שאמרו (בתדב"א), ועל כן הסנהדרין התענו אותו היום לכפר על עצמם ולברר עצמם שכונתם לשם שמים, והבירור הי' על ידי שהתוודה המומת כי מצוה גוררת מצוה וכל דבר קדושה ומעשהשלשם שמים מוליד קדושה בעולם ואם נתעורר בו פתח תשובה להתוודות הרי פעולתם הי' לחיים באמת חיי עולם ולא למות ועל ידי זה נתברר דפעולתם רק לשם שמים ולא לשום שנאה וענין עולם הזה:

ודוד המע"ה דעל ידו נטרד דואג האדומי בעונש בידי שמים למות בחצי ימיו ולא שב בתשובה דאין לו חלק לעוה"ב, קיבל יסורין על זה דכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין וכו' אלא אם כן גרס לו על ידי זה שישוב בתשובה, ועל כן הנידונין בסנהדרין שהם דנין על פי ציווי ד' ומחוייבים לבער הרע היו מעוררים תשובה בלב הנידון, עוד זאת יש בזה שבח ע"ד שאי' (בשבת ק"ח סע"א) זה שהרגו מלך משובח ויש בזה כבוד, ולפי שנענש (ר"ג) בהסרת כבוד והוא באמת הי' לשמים ולא רדף חס ושלום אמר הכבוד על

כן הי' ענשו דרך כבוד ואף שלעיני בני אדם בעולם הזה הוא להיפך אלו הועבר דרך מקרה על ידי גזירת מלך או כיוצא לא הי' בזיון כ"כ כמו כשהעבירוהו חכמי ישראל עצמם, על האמת למככירי האמת שגם כל המקרים הוא מהשם יתברך ולא עביד קוב"ה בלא דינא אדרבא זה כבוד יותר כשלא נמסר למקרים ולאספקלטור בעד חטאו, אלא השם יתברך בעצמו על ידי עבדיו שלוחי דרחמנא העשים לשם שמים שהוא כאלו השם יתברך בעצמו העושה ועל ידי זה גם כן אין רע כלל דמפי עליון לא תצא הרעות חס ושלום, ועל זה, ביקש דוד המע"ה מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה משרים כי השם יתברך רואה ללבב והעונש רק לרגע כפי העולם הזה לבד, ועל כן גם שם הוחזר והוא חזר לפייס את ר' יהושע והכיר שלא עשה כהוגן, ומה דתחלה לא נתפייס ר' יהושע לא שלא רצה למחול על כבודו דהרי גם תחלה לא ר' יהושע עצמו תב כבודו כלל וגם חלילה שיהי' אכזרי מלמחול, רק ענין פיוסו הי' שיחזרו להמנותו נשיא וזה הי' בעיטו תחלה כרודף אחר הכבוד כאשר חשבוהו תחלה כן, ועל כן לא נתפייס עד שאמר לו עשה בשביל כבוד אבא כי אין מתכוין לכבוד עצמו:

ובירור הי' בבנו רבן שמען בן גמליאל שהוא מג' ענוותנין והוא העיקר כמו שאמרו (בפרק הפועלים) שהראה ענותנותו קגד ר' שמען בן יוחאי שלא היו יודעין כחו בדורו כ"כ רק הוא הכיר האמת וזהו עיקר העניוות, דעל כן לא חשבו שם הלל שהי' גם כן עניו וכן משה רבינו ע"ה שהעידה תורה על ענוותו מכל האדם, אבל מי שהוא גדול באמת מכל אדם והוא עניו נגד הקטן ממנו אין זה רבותא כ", והרבותא הוא כשהוא ענין נגד מי שהוא גדול ממנו באמת ומכל מקום בעולם הזה הי"ל כבוד יותר ומכיר האמת להשפיל עצמו נגד מי שהוא שכפל באמת נגדו ולא לפנים בעולם הזה לבד וזהו סימן העניוות הגמור וכל הני ג' דחשיב שם יהונתן ובן בתירה ורשב"ג היו כן, ומכל מקום גם הוא דרש והתקין בכבוד הנשיא נגד החכם ואב"ד כדאיתא (סוף הוריות), ור' מאיר ור' נתן חשדוהו גם כן למבקש בכבודו וביקשו להעבירו כמו שעשו לאביו ולא עלתה בידם כי הוא לא הי' ענוותן במעמקים לבד רק גלוי לעין ומפורש בענין שאין מקום לחשדו בכך, והם שחשדוהו הי' מצד חסרון קצת שהי' בהם בזה כידוע דכל הפוסל במומו פוסל ואף בגדולי ישראל אין אדם צדיק בארץ וכו' שלא יהי' בו חסרון כל שהוא, ולפי שהם אמרו ניעבד כי לדידן כו' ונהוי אנא אב"ד ואת נשיא דנראה שכויינו לגרמייהו ועל כן לא עלתה בידם על ידי זה חשדו בזה לרשב"ג, ומכל מקום הם חס ושלום שכיונו לגרמייהו באמת ור' מאיר שהי' המעורר רצה להושיב לר' נתן בראש, ואף די"ל דהי' משום קמרא דאבוה שהי' בן ראש גלות ומבית דוד ור' מאיר בן גרים, מכל מקום כשהעבירו רסן גמליאל

ביקשו למנות ר' עקיבא אף דגם כן הי' בן גרים רק משום דלית ליה זכות אבות דילמא עניש ליה ורק מאיר משמע דלא חש לזה, ואף ר' עקיבא נראה דהוא לא הי' חושש לזה וכדאיתא (בירושלמי) דנצטער על זה שלא מינוהו והרי ראב"ע אמר לשתמש יומא חדא וכו' אף דהדר לתבר, ואם כן גם ר' עקיבא ור"מ ודאי רצו בזה ואפי' אם יענשו וליתבר אלא שהחכמים שם לא רצו למנותו מהאי טעמא דהם רצו להמנות נשיא שיתקיים, וכמו דשם לא רצו להמנות ר' יהושע מפני שהי' בעל דבר וכאן ר' מאיר ור' נתן גם כן בעלי דבר, והם לא חשו לזה וחשבו דהחכמים יסכימו לפי שהם היו היותר גדולים בתורה מכולם כמו שאמר ר"י שם תורה מבחוץ ור' מאיר הי' גדול הרבה בחכמה מר' נתן וכמו שאמרו (פ"ק דעירובין) דאין בדורו כמותו, אבל לפי שהוא הי' המעורר רצה להרחיק עצמותו מן הכיעור ולגבי נפשי' גם כן לבל יהי' כנוגע ודורש לכבוד עצמו לא רצה להיות נשיא רק אב"ד, והם ידעו כי באמת הם גדולים מרשב"ג אלא שמכל מקום למראית עין כפי הלשון הנזכר כונתם לגרמייהו ועל כן יקנסו עוד לשעה בהורדת כבוד הקודם ומכבוד רשב"ג לא נגרע מאומה כי אצלו הי' כבר מבורר שאיננו רודף הכבוד כלל:

וכן רבי בנו בן בנו דרבן גמליאל החזיק בענוה וכמו שאמרו (סוף סוטה) דמשמת בטלה ענוה ובסוף הוריות אפי' רבי דענותנא וכו' משמע דהוא הי' עניו יותר מאביו, ומכל מקום גם הוא הזהיר לבנו (בפרק הנושא) נהוג נשיאותך ברמים ולפי שכבר נתברר בענוה ידעו הכל כי אין כונתו בשביל כבוד עצמו כלל רק לשם שמים ולא חיישי לה, ועל ידי רשב"ג נתבררו גם מעמקי לב דרבן גמליאל כי הי' באמת מלא ענוה ולא כיון לכבודו כלל ועד שאמרו (פ"ק דסנהדרין) תא חזי מה בין תקיפי קדמאי לעינותני בתראי שהי' עניו עוד יותר מבנו, ועל כן נשאר שלשלת נשיאותו לזרעו עד שבטלה הנשיאות מישראל ומה שהעבירוהו הי' רק עד אריגעה, וכן כל בירורים הוא על ידי הבנים כאשר הם התכלית השלימות באותו ענין שהי' החסרון באב:

והנה שורש החסרון היותר עצום למראית עין שיש בנפשות דישראל הוא החסרון דשמעון, ועל האמת הוא החסרון היותר קל דעל כן לא נכתב בתורה כי על האמת אי אפשר שיהי' חסרון בזה בנפשות דישראל כלל, אלא שדבר זה צריך לבירורים גדולים ועל כן אין מיתתו בבית דין אלא מקנאי הפוגע בו והקנאי הוא שזריז ומהיר לנקום ואין מתון בדבר ומצדד לזכות ולהציל כמו שהיו עושין הסנהדרין, והבירור השלם הוא כאשר יהי' יוסף בן שמעון שהבן יגלה המעמקים שבאב כאשר יהי' הבן היפך לו מש, שזהו שורש יוסף שהוא מוגדר בזה בתכלית, ועל כן סתם בן המברר אביו יש לקרותו על דרך משל יוסף בן שמעון, כי בירור זה הוא ברור בכל ישראל שהרי חסרון זה אינו בעצם במי

שהוא משרשא וגזעא קדישא דישראל, ולכן נקטו למשל השם יוסף בן שמעון כשדברו משני בני אדם השוין בשמן כמו שאמרו במשנה (ב"ב קע"ב א) ובגמ' שם (קס"ז ב) ובכורות (מ"ח א) דנראה דהוא שם המצוי, ואף על פי שאין זה עצמו שם מצוי בפועל הם נקטו למשל מה שהוא ראוי להיות בשורש וכפי דרכם לתפוס למשל שמות השבטים שהם ראשי האומה הישראלית ראוי להיות שם בן ואב, רצה לומר בן המברר האב שעל זה הוא עיקר ענין הבנים המצוי הרבה יוסף בן שמעון, רצה לומר השמות יוסף ושמעון של השבטים יהי' זה בן לזה ומברר את זה, ולא שיהי' בפועל לדורות שמות בני אדם כן דלא כל שמעון ויוסף שבעולם הם דוגמת השבטים ופוק חזי כמה יוסף איכא בשוק שאין גדורים בעריות כיוסף הצדיק, ואף על פי שמכל מקום ודאי שמא גרים להיות לו שייכות מה לשורש שמו מכל מקום אין הבירור בשמות יוסף ושמעון בעלמא, רק לדוגמא נקטוה משמות השבטים ויהיו השמות איך שיהי' השם המצוי דהיינו הבירור המצוי בין בני ישראל להיות על ידי זה מצוי שמות אב ובן שוים, כי השם הוא עיקר הנפש והחיות כידוע ראוי להמשילו ולכנותו ביוסף ן שמעון:

ויש להוסיף דמה שאין מצוי אותן שמות בפעל כ"כ, כי באמת אף על פי שבירור זה ברור היינו מצד שרשי הנפשות בני ישראל באמת לאמיתו, אבל מכל מקום אינו גלוי ממש בפועל בעולם הזה ואפי' בגיהנם אברהם אבינו ע"ה לא מבשקר ליה כמו שאמרו (בפרק ב' דעירובין), דכל זמן שימוש האי עלמא שיש בו בחירה ושכר ועונש משפט עולם הנשמות וא כפי השתדלות האדם בעולם הזה מצד התפשטות קומת הנפש הפועלת בעולם הזה שבה הבחירה, ולא על פי שורש הנעלם המתגלה בבנים שאין תלוי בבחירה אלא שבכל עונות דאברהם אבינו ע"ה מצילם היינו שמצד שהוא ניכר עדיין לזרע אברהם אבינו ע"ה היינו שיש בו שורש יהדות גמור אין לעון תפיסה בו בעצם רק כהוצי הסובבים לאסא על כן על ידי השורש דאברהם אבינו ע"ה ניצול מדינה של גיהנם גם בעולם הזה כשמתגלה ומתברר שורשו בבנו, אבל בועל ארמית שקשורה בו ככלב כי מצד גילוי החטא נראה כיציאה משורש היהדות שהרי אין זה ראוי שיארע למי שהוא משורש ישראל דעל כן אברהם אבינו ע"ה לא מבשקר ליה שהוא מזרעו כלל וכאלו אין בו שורש נעלם דיהדות כלל, על כן אין מתגלה בפעל בעולם הזה שרשו הנעלם בבנו גם כן דאז הי' גם אברהם אבינו ע"ה מכירו בשרשו ומצילו מדין של דיהנם, אלא שמצד משפט הגיהנם דהעולם הזה הנמשך אחר פעולת העולם הזה אין השורש ניכר בזה אם כן אי אפשר לו להיות בירור גלוי בעולם הזה בבנו גם כן, ועל כן אמרו (בסנהדרין) דענשו דלא יהי' לו ער בחכמים ובן מגיש מנחה, שלא יהי' לו בן המברר שרשו ומזכהו במעשים

טובים ברא מזכה אבא, אבל מכל מקום כל זה מצד הנגלה בעולם הזה אבל יש לו חלק לעוה"ב ולא נמנה באותן שאין להם חלק לעוה"ז, כי מצד הבינה שבלב הנעלמת בעולם הזה אדרבא שרשו מבורר לגמרי וחז"ל דברו כפי האמיתות ונקטו למשל כפי מה שהוא הבירור המצוי באמת לאמיתו ולא כפי הבירור הנגלה בעולם הדמיון, וכל דברי חכמים מלאים חכמה גדולה אם בענין הלימוד והידיעה לתלמיד כחם ומבין מדעתו ואם לענין ההמתקה באמת כי דברי תורה יש להם כח הפועל בכל העולמות שכולם מתנהגים על פי התורה היוצאה מפי חכמי ישראל האמיתים, ועל כן לשון חכמים מרפא ומתיק לכל הדינים על פי לשונם לבד כי כל שיחתם תורה ונתברר שעל פי התורה דכתיב בה אמת שבה נתגלה ונתברר האמת לאמיתו הוא כן, ועל כן נקטו גם בזה למשל יוסף בן שמעון כפי הבירור האמיתי ללמד אגב אורחא להבאים ללמוד ולהמתיק כל ח\אי ישראל היותר חמורים בשרשן:

ובאמת עיקר שורש שמעון הוא בהיפך תכלית ההבדלה מן העמים דעל כן הוא נכלל ביהודה שבו תכלית ההבדלה דעל כן נקראים כל ישראל יהודים ובפרק קמא דמגילה דכל הכופר בע"ז נקרא יהודי, ובשמעון ההבדלה עוד יותר כמו שיהי' לעתיד דד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר ועל כן הוא עיקר המקנא על ענין דינה והרג לשכם, ונטפל אליו לוי שהוא גם כן נלוה לגמרי להשם יתברך לשעתו ולא עשה כן לכל גוי דאין כהנים ולוים אלא בישראל אלא שאצלו הוא רק מצידו שהוא נבדל גם מכל ישראל דאין כולם כהנים ולוים על כן מדריגתו גלויה בעולם הזה, מה שאין כן שמעון דהוא כאחד שבטי ישראל ומדריגתו הוא מה שיש בשורש קדושת כל ישראל ושיהי' כלל ישראל מובדלים כ"כ לגמרי בלי שום מציאות חיבור זה אינו גלוי בעולם הזה שהרי מצד העולם הזה נראה שאפשר לכל ישראל לבוא אל הגוי' ולהתחבר עמה, אל שמען הוא משורש כח זה המובדל לגמרי דעיקר זה הוא יחוד כח השמיעה להשם יתברך דעיקר שמיעה לשון קבלה וכמו שמתורגם כן כ"פ שמיעה בלשון קבלת דברים כי האוזן עשוי ככלי קיבול וזהו לקבל בתוכו מהזולת, וכאשר אין מקבל אלא מה שרצון השם יתברך לקבל ומה שהשם יתברך משפיע בזה הוא נבדל לגמרי מבני נכר, דזהו שורש דכנסת ישראל ואשת חיל המובדלת מאשת זנונים שאין מקבלת אלא מה שדודה נותן לה לא זולת זה כלל, ויהודה שממנו דוד המע"ה שהוא שורש כנסת ישראל הוא מצד הקבלה הנגלית בעולם הזה ועל כן העמיד מלכים והמלך עיקרו להיות משפיע לעם והם מקבלים ממנו, ומכל מקום גם הוא מקבל מהם כי כל מה שיש לו הוא מהם וכן עיקר מדת מלכותו וכבודו הוא מקבל מהם מה שהם מחזיקים אותו למלך, וזהו מצד דביקות בני ישראל במדת

מלכותו יתברך שזהו מדת המלכות ומצד הזה יש מציאות לעמים גם כן רק שיהיו נכנעין לבני ישראל וקבלים מהם, כי יש לבני ישראל מדת ההשפעה גם כן לזולת והיינו לעמים הנעשים גרים גרורים, אבל שורש שמעון הוא הקבלה לבד שאין מוכן להשפיע כלל ועל כן גם כן לא העמיד מלך ושופט שיש בו מדת ההשפעה גם כן:

וכל זה הוא הכל רק מצד העולם הזה דיש לאיזה נפש התנשאות שיוכל להשפיע להקטן ממנו, מה שאין כן לעתיד כשיעשה מחול לצדיקים יתגלה מדריגת העיגולים שבכל מקום המחול שעומדים הכל בעיגול לא יהא חילוק מדריגות והתנשאות כלל כי אז לא ילמדו עוד איש את רעהו ולא יקבלו אחד מחבירו כלל רק כולם יקבלו בשוה מהשם יתברך לבד ולא יהי' מציאות לכח ההשפעה להזולת, ועל כן לא יהי' מציאות לגוים גם כן כי הם אין יכולים לקבל מהשם יתברך עצמו שאין להם שייכות לו רק יכולים לקבל מבני ישראל כמו שאז"ל (שוח"ט כ"א) דמשיח יבוא ללמד ולמסור איזה מצות לגוים, ומצד הזה יהי' לו תואר מלך, אבל לעוה"ב דאז ד' בדד ינחנו לא יהי' להם מציאות כלל כי לא יהי' רק השם יתברך משפיע ובני ישראל מקבלים, וזהו כח שמעון הקבלה לבד דלית ליה מגרמי' כלל דבר זה נכלל דעולם הזה ביהודא שאין לו התגלות בפועל בפני עצמו עדיין, ומצד הזה שבעולם הזה הוא נעלם מושך אחריו חסרון שנראה בעולם הזה היפך מכח זה ונמצא אין החסרון נמשך בעצם שורש שמעון כלל שהרי הוא אדרבא היפך זה רק מצד ההעלם של מדריגתו בעולם הזה נמשך החסרון למראית עין בעולם הזה הנגלה, ועל כן לא הי' אפשר ליכתב עליו החסרון בתורה שהרי אין החסרון בו ומצידו כלל ונתגלה החסרון קודם כניסה לארץ ישראל, כי ארץ ישראל ההיפוך מזה דענין ארץ ישראל הוא המיוחד לישראל לבד בלא תערובות טממין, ועל כן העלוים בתחלה לכבוש אחר מות יהושע שהוא הכובש מזרעא דיוסף שהוא מצד ההגדרה אבל הנשאר אח"כ היינו מה שהי' או"ה טענה דגם ישראל בעולם הזה אין מוגדרים כ"כ נא' (בריש טפטים) דהשם יתברך אמר יהודה יעלה בתחלה ויהודה אמר לשמעון אחיו יעלה אתי בגורלי, כי מצד הגילוי בעולם הזה שמצידו הניצוח לאומות לא דרך הגדרה מעריות כיוסף רק דרך כפירה בע"ז כיהודה, הוא הראשון והעיקר הראוי לכך אלא דשם צטוו לא תחי' כל נשמה שלא ישאירו שורש וענף כי אין להם שום שייכות וחיבור עמהם, דבר זה העיקר הוא כח שמעון אלא שאין דלוי בעולם הזה על כן לא הי' אפשר לבוא ציווי השם יתברך עליו בפירוש, רק יהודה כללו עמו כי הם כלולים יחד שיהודה הוא הנגלית ושמעון הנסתרות ועל כן אמר לו והלכתי גם אני אתך כי שמעון בפני עצמו גם כן לא יכול לנצח בהתגלות, (ועל כן השם שמעון הי' מצוי בארץ ישראל כמו שכתבתי לעיל היינו מצד המעלה

שבשורש שם זה, אבל בבבל מצוי השם יוסף כי כח ההגדרה צריך להשתמש בוס העיקר בהיותן בין העמים לבל יתערבו בגוים וילמוד ממעשיהם, וזהו כל כח יוסף בהיותו לעבד נמכר בין מצרים שטופי זימה): **ועל כן** לא הי' כבישת הארץ על ידו בפועל רק בכח הוא נכלל ביהודה שהוא עיקר הכובש לגמרי אחר מות יהושע עד דוד המע"ה, ובימי שלמה המע"ה דקיימא סיהרא באשלמותא גם כן דבק לאהבה בבנות גוים, אבל על זה אמרו (ביבמות) אנן משלמה ניקו ונגמור כי באמת אז לא הי' שייכות לחטא זה דרך חטא בפועל אבל הוא לא נסיב רק שכפי מדרגתו החשיבו זה לחטא והטיית הלב, דהטו את לבבו דייקא לב כמותו הדבוק לגמרי בהשם יתברך כאשר הראה בשיר השירים ששר ברוח הקודש הנובע מלבו נחשב גם זה להטייה, אבל קודם הכניסה הי' חטא בפועל כידוע דקודם כניסה לאיזה מדריגה יש נסיונות הרוצים לעכב בידו והוא כברייתו של עולם להיות ברישא חשוכא והדר נהירא והקדרותא דצפרא שקודם התגלות אור הכהיר הוא חושך היותר עצום, ועל כן אז הי' מעשה דשטים, וכיוצא בו בגלות בבל בשעת כניזה לארץ נכשלו בחטא זה ושבו ואז נגלה תיכף נהורא שהוא נגד חושך זה, והכניסה לארץ הי' אז על ידי יהושע בן נון כי יוסף הוא ממש היפך זה ועיקר נחלת הארץ הוא על ידי שמירת הברית וכמו שנאמר ועמך כולם צדיקים ל עולם ירשו ארץ אלא שעם בני ישראל כולם כן, והראיה יהודה שהוא עיקר הכובש רי בו נמצא החטא דער ואונן שהוא היפך צדיקים ונקרא רע אלא שכל זה אינו בשורש באמת, וע"ד שאי' (סנהדרין מ"ד רע"א) אף על פי שחטא ישראל הוא דקדושת שם ישראל אי אפשר ליעקב ממנו אף אם ירבה חטאים עד למעלה, וכדרך שאי' שם בעכן דעבר על כל ה' חומשי תורה מכל מקום אי אפשר להגיע החטא כ"כ לעקור עצם היהדות ושם ישראל שהוא הקדושה שבשורש כל איש יהודי מורשה מאבות ויעק אבינו ע"ה ואי אפשר לשנות השורש, ואף שמרבה חטאים הוא הכל מצד השאור שבעיסה ושעבוד מלכיות המקיפים לשורש היהדות, וכמו שאי' (ברכות י"ז א) גלוי וידוע שרצונינו וכו' וע"ד זה ברמב"ם (ספ"ב מה' גירושין) בטעם כופין עד שיאמר רוצה אני עיין שם, ועל כן המשילו (שם בסנהדרין) לאסא דקאי ביני חילפי כי החטאים הם רק בחלפי הסובבים לאסא אבל עצם האסא לא נשתנה:

וכך לענין תואר צדיק כל ישראל קראים כן וכמו שכתבתי (ריש סימן זה), ואף על פי שחוטאים ופוגמים בברית בפועל הוא רק מצד התלפי והחוחים הסובבים את השושנה אבל אינו נוגע בעצם האסא סהשושנה, וע"ד שאי' (בשהש"ר) על פסוק ששזפתני השמש דאו"ה שחורים בעצם והיינו דהם שרשם ברע ועצם נפשם שקוע רק בתאות עולם הזה שזה כל חיותם ואם לא יהי' להם מילוי תאותם למה להם חיים כי אין להם שום הרגשת

והשגת חיות אחרת אלא חיות הגופני בעולם הזה ואין משיג עונג אחר אחא עינוגי התלאות הגופניות, דעל כן אמר בר ששך לרבא (ע"ז ס"ה א) אית לכו כהאי גונא לעלמא דאתי שהוא נחלת הצדיקים הפרושים ומרוחקים מתאות, ומה בצע להם מתקיתם להשיג על ידי זה העוה"ב ומה עונג יוכלו להשיג שם אם אין להם עינוגי התאות האלו שהי' לו כי הוא לא השיג כלל עונג אחר, ועל כן כל הגוים ערלים בעצם מה שאין כן כל בית ישראל ערלי לבד מצד משכן היצר שם על מפתחי הלב מנעוריו לא ערלי בשר שיהי' עצם הגוף בפועל רע ח"ן ושם ישראל הוא לענין קדושת עצם הנפש, ודבר זה הוא גלוי בפעל גמור בעולם הזה מאת שנבחרו בני ישראל לעם מיוחד דשם ישראל אין ניתק מהם עוד מצד שורש נפשם, כי שורש הנפשות דבני ישראל הוא מחדר אחר הנפשות דאו"ה כמו שאמרו (תוס' ע"ז ה' א) ואין לנפש זה שייכות וחבור כלל עם הנפש דאו"ה, ועל כן אפי' המיר לע"ז יש לו כל דין ישראל לענין קדושין וגירושין וכיוצא כי קדושת ישראל שבנפשות בני ישראל כבר נתבררה על ידי גלות מצרים דמאז נבחרו לגוי אחד בארץ, אבל השם צדי' הוא לענין קדושת הגוף הבשרי כי גם הגופות דבני ישראל משונים מגופות דאו"ה מלידה מבטן והריון זה בשר קודש וזה בשר חמורים, ודבר זה אינו גלוי עדיין בפועל בעולם הזה שהרי יש עדיין רשעי ישראל שאין עליהם שם צדיק בעולם הזה וכל זמן שהם שזופים ושחורים על זה אמר הלא כבני כושיים אתם לי וגו', ושמעתי דמקרא זה נאמר על פגם הברית שהשמור בו נקרא יפה תואר ויפה מראה כמו שנאמר ביוסף, וכן בכל מקום במקרא ובדברי רז"ל היופי וכיעור הוא בקדושת הברית שזהו יופי הבשר אדם והגוף:

ומקרא זה הוא הפטורת פרשת קדושים המדברת בקדושת הברית שזהו עיקר הקדושה כמו שאמרו כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, כי באמת כל ישראל קדושים הם וכמו שאמרו (בפרק רע"ק ובפרק קמא דחולין) ישראל קדושים הם ונאמר קודש ישראל לד' וגו', ורק למראית עין הם כבני כושים בכ' הדמיון על ידי שזיפת השמש ובמעט ריחוץ מתרחצים רק כ"ז שלא נתרחצו דומים לבני כושים והשפחה הכושית חושבת להתדמות לה ולירש גבירתה חס ושלום ועל זה הוא כל דלות זה לברר קדושת הגופות דבני ישראל שנקראים כולם צדיקים וכדמסיים המקרא דשם והניעותי וגו' ולא יפול צרור ארץ, כי באמת אין שם אפי' צרור אחר שיפול לארץ ולא ידח ממנו שום נדח כידוע בסוד וקבצו יחד מארבע כנפות כו' מרומז השם המיוחד לקביצת הניצוצות דהוז"ל, שזהו עיקר קיבול גליות מד' כנפות הארץ דהנידוד לכל ד' כנפות בא על ידי זה שאו"ה קולטים השפע שאינו יורד לארץ הקדושה ארץ אשר ד' אלקים דורש, הרומזת

לארץ עליונה שהמטרא בעלה דארעא בירידת השפע מולידה ומצמיחה כשהוא יורד למקום הראוי, מה שאין כן כששופע לחוץ חס ושלום לבטלה כטעם ד' צלך על ידי זהמוכרחים בני ישראל לנוע בין העמים, והוא עת אשר שלט האדם באדם לרע לו לאדם בלי על כי באמת ישראל קדושים והם חוזרים וקולטים השפע שלהם בכל מקום שהוא, ואגבה נמשך גם מעט השפע שהי' לאו"ה מצד עצמם גם כן לישראל עד שהם ישארו כמצולה שאין בה דגים ודגן חיי גופני ונפשי בחיי עולם, ואז יהי' קבוץ גליות שיקובלו כל הנדחים מן השפע לחוץ שלא נלקטו תיכף בנו"ק שהיא כלל הכנסת ישראל דקדושה ולא יפול צרור ארץ, ויבורר זה דעמך כולם צדיקים שדרשו זה (בר"פ חלק) על חלק לעוה"ב כי אז הוא שיתברר זה, ולעולם ירשו ארץ דיתברר אף שגלו מן הארץ הי' רק לשעה ובאמת ירושת הארץ הוא להם לעולם, כי מה שהי' לשעה שפע יורד חוץ לארץ המיוחדת לקבלת השפע לא נקבע חס ושלום להיות כן רק עתידים לחזור לקבעא קמא, וכיון דעל פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו כסותר על מנת לבנות במקומו הוא כמו שאמרו (בפ' במה מדליקין) דבי משכן, וכן בכלל הנפשות דישראל בוץ לארץ שהם דוגמת המשכן כי השם יתברך שוכן אתם בתוך טומאותם ושכינתו יתברך בקרב הלבבות דבני ישראל, ובכל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם ונעשה שם מקומם וכדרך שאי' (באיכה רבתי) וכי אית יהודי אכסנאי, והיינו דעל ידי הגלות שהם קולטים ם מעט הטוב שבאומות ומחזירים הכל ל קדושה נתקדם גם המקום ההוא בקדושת אוירא דארץ ישראל ועל זה אמרו דעתידה ארץ ישראל להיות ככל העולם כולו, היינו דיתקדש כל העולם כולו בקדושת ארץ ישראל על ידי מה שהיו ישראל שם בימי הגלות ונעשה גם אותו מקום שבחוץ לארץ מקומם ממש בענין שבכל מקום שהם הם במקומם ואין כאן ירידת שפע לחוץ כלל:

וזהו שלימות התיקון דביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וגו' ונגש וגו' לדורך ענבים במושך הזרע, ודרשו רז"ל על יהודה ויוסף ומושך הזרע רומז גם כן על שומר הברית וממשיך זרעו ואינו שופע לחיצונים, ויהודה תחלתו שהוא ער בכור יהודה ראשית אונו שבו ראשית התגלות המשכת כחותיו לפעל הי' נראה בעולם הזה היפך זה ונקרא דורך ענבים כטעם ענבים סחטה לו שהרבה יין עושה, וזהו עיקר גרם דעץ הדעת טו"ר דאח"כ הוליד רושו"ל מה שאמרו ז"ל דחזי לאונסו כמו שאמרו (בפ"ב דעירובין) והוא עיקר עטיו של נחש בתאות, וישי שמת בעטיו של חש נתברר בלידת דוד המע"ה דקרי אנפשי' הן בעוון חוללתי ודרשו רז"ל בעוון מלא אפי' חסיד שבחסידים וכו', וידוע מטעם האריז"ל דבכל מקום שנוספו אותיות משם הוי' מורים תוספת קדושה ומעלה וטובה, ואות ו' הוא אות אמת כידוע (בזהר ר"פ ויקרא), והתאוה נקרא שקר כמו שאמרו לעיל מקרא דערב

לאיש לחם שקר כי כל הנאה שלשעה ואחר ימלא פיהו חוץ ואין קיימת לעד רק עד אריגעה הוא דבר שקר ככל הנאות עולם הזה עלמא שדקרא, דעל כן נקרא השקר בלשון הקודש כז"ב דרצה לומר דבר הפסק כמו נהרות המכזבין, מה שאין כן שפת אמת תכון לעד ותאית בני ישראל הדבוקים באלקים חיים כמו שהם קיימים לעולם כך כל כחותיהם כי הכל דבוקים בקדושה, ועל כן אמר ומספר רובע ישראל דעל דבר זה נסתמית וכו' דאותו רשע לא הבין איך יהי' בזה קדישה ומי שהוא קדוש וכו', והיא ע"ד שאי' (בע"ז ס"ה א) גבי בר ששך עינא דבעא למיחזי לנו ישותא תפקע ופקעה עינו, כי עקר החמדה מהעין כמו שנאמר לא תתורו אחרי לבבכם ואחר עיניכם דעין רואה ולב חומד, ועיקר הניאוף בעין כמו שנאמר ועין נואף וגו' סכמו שאמרו (בסיטה) שמשון הלך אחר עיניו וכמו שאמרו (ביומא) טוב מראה עינים באשה וכו', ובלעם הי' חושב עצמו טהור עינים מראות ברע ותמה מי שהוא וכו' יסתכל נעשה שתום העין, כי באמת הוא עיקר הרע עין ופרץ גדר של זנות כי כך הוא באו"ה מי שנראה בגוון טהור עינים ונקי מאיזה דבר הוא במת בשרשו בהיפך, כי כך דרך פשיטת טלפיים שלהם להראות עצמו נקי במקום שהוא עיקר חסרונו בשרשו, ואצל בני ישראל הוא להיפך דבמקום שנראה למראית עין לא טוב הוא באמת בשרשו בתכלית הטוב, כי באו"ה הטוב הוא רק לפנים והוא לעומת הרע שבהם להעל מו ו כסותו מעין הרואים בעלמא דשקרא שהאמת נעלם, ובישראל הרע הוא רק לפנים מצד היצר הרע המסבב את הטוב ומתגבר ורוצה להעלימו:

וידוע דבטבע בעל תאוה הוא טוב עין ואיש טוב לבריות ומי שהוא רע עין ורע לבריות אינו כ"כ שטוף בתאות, אבל באמת כל הרעות מחוברות זה לזה וכל שכן כל הטובות ובשורש ישראל הוא הכל טוב ובשורש או"ה להיפך ובלעם הי' עין רעה מצד הלבוש שלו שהי' מראה עצמו נקי מתאות ונפש רחבה מצד פנימיות שורש הנפש הטמאה שבלבו שהי' מלא תאות כהמות ימים ורוח גבוהה מצד המוח והשכל הטמא שלי, וגוף ונפש ורוח יש לאו"ה גם כן רוח הבהמה ונפש הבהמית אבל לא נשמה דהוא רק נשמת חיים שמצד הקודשה במי ששקרא אדם דעל כן אומרים טהורה היא וגו', ובר ששך שהי' שטוף בזימה בעינין דזנות ערומות דימה דגם בני ישראל כן ומתעננים בזה, וזהו הבישות דבעא למיחזי בבני ישראל והוא לא חשב לקלל עצמו אך שדימה שזה באמת עונג וטובה ולא חפץ לראות רעתם כלל, אבל על האמת זה בישות לחשוב עים חס ושלום גם כן משוקקת לתאות הגשמיות כעינו של אותו נואף, ועל כן עני רבא בתריה אמן שיתקיים במי שהוא על האמת בעא ביכותי' ופקעה עינו שלא יכול עוד להתענג מתאוותו בעיניו, כי עין איש היהודי אין לו תענוג באת אלא על יצית הדומה לרקיע מביא היראה וכמו

שאמרו לעיל דגוון תכלת מורה על זה, ובזה נתלקו כל מיני תאות כי אפי' יראה רעה ויראת העונש מבטלת תאות רעות כנודע על פסוק רק אין יראת אלקים במקום הזה וגו': **וזהו** שאמר לו רבא אתון אית לכו אימתא דמלכותא ובזה מתלקת התאוה אבל אנן לית לן וכו', כי יראת שמים דבני ישראל הוא באמת תכלית התענוג שלהם דעל ידי זה זוכים לאהבה והוא דרגא דיצחק דמחוי להו הקב"ה בעינייהו כמו שאמרו (בפרק רע"ק), וזהו תכלית עינים העין רואה ולב חומד דבני ישראל כמו שאמרו ז"ל מהו תאותן של ישראל הקב"ה, ויראת שמים מבטלת כל מיני יראות דעולם הזה והיא מושכת אחרי' אהבה ועונג, ודרגא דדוד המע"ה הוא דרגא דאשה יראת ד' כנודע ועל כן נקרא טוב רואי ושפירא דעיינין התאוה שלו הי' למי שראוי' לו מששת ימי בראשית שממנה בנין מלכות בית דוד שנא' בו כסאו כשמש נגדי ומשיח בן דוד הגואל אמיתי לבני ישראל גאולת עולמים ונתאוה לדבר הקיים לעולמי עד לא להנאת שעה הפוסקת, וכך בעוון מלא דחיללתי אף שמצד התגלות עולם הזה נראה כונה להנאת עצמו ונקרא עוון ואף שהי' במותר לו, ואפי' מי שאין מקדש עצמו במותר לו אף לפי דברי רמב"ן (ר"פ קדושים) דעל זה נאמר מצות עשה קדושים תהיו מכל מקום אין לקרוא זה עוון, וכל שכן בזה שאמר אפי' חסיד שבחסידים וכו' דמשמע שאי אפשר לסלק ההנאה לגמרי לא שייך לקרות עוון, וגם מה שאמר על אמו בחטא שוגג ועל אביו עוון היינו כמו שאמרו ז"ל על פסוק עבדך בן אמתך שבקש ישי לבוא על שפחתו, ונראה ודאי לא הי' שפחה כנענית דצדיק כישי שמת בעטיו של נחש אי אפשר לייחס לו חטא גמור ואפי' שנזדמן אשתו מכל מקום הרי בכהאי גונא כתיב וד' יסלח ונקרא חטא ואיך אמרו עליו דמת בעטיו של נחש, ונראה דהיתה אמה העברי' ועל כן נאמר בלשון הכתוב אמתך והי' יכול לייעדה ותהי' אשתו אלא שהרגיש שאינה בת זוגו, ומכל מקום דוד המע"ה קרי לנפשי' בן אמתך על ידי שהיא בצדקתה גרמה לידתו נחשב לבנה כמשה רבינו ע"ה לבן בתיה על ידי שגידלתו, והרגיש שבנו שיוליד יהי' נחשב בנה על כן חשב שתלד ממנו שלא דרך נשואין רק בביאת זנות שאינה זיווגו לאישות, ואף שזה נקרא ביאת זנות נראה דהיינו כשאין ראויה לו דהוא זנות בעלמא אבל אם באמת ראוי' ומזומנת לו מן השמים וע"ד שאי' ביהודה ותמר ממנו יצאו כבושים ורמז למלאך הממונה על התאוה אינה קדישה כלל, וחשב גם הוא דכל בנין המלכית דישראל ראוי להיות על דרך זה, כי עיקר ענין המלכות נקרא ככל הגוים אשר סביבותינו כי הוא שייך רק לגוים דבני ישראל אין להם מלך אלא הקב"ה וכן אמרו (שוח"ט כ"א) במשיח דיבוא רק ללמד לאו"ה ונהרו אליו עמים רבים אבל ישראל לא יצטרכו לו, ועל כן נאמר שום תשים עליך מלך דאצל בני ישראל הוא

רק מה שהם משימים אותו ומקבלים מלכותו עליהם על דרך עשה לך רב דפירש הר"ב אף שאינו רבו באמת, ואינו מלוכה בעצם ומצד עצמו אלא על או"ה וכמו שאמרו ז"ל בדוד המע"ה ידיך חדות וחרוצות לפדות עולם, וכן שלמה המע"ה מלך על כל העולם כולו וזה מצד הגבורה והיראה וזה מצד החכמה והאהבה ורצה לאהפכא לא לאכפייא וכמו שיהי' כן לעתיד אז אהפוך אל עמים וגו', וחשב הוא שזה באמת עיקר המלכות רק על או"ה ומאחר דהוא נמשך ממלכות שמים וכמש"ש לברך שחלק מכבודו הוא החלק מה שהשם יתברך מושל בגוים ומחי' אותם גם כן:

וידוע מה שאמרו ז"ל בנביאי או"ה משל לבא על פלנשו במטמוניות, וכן כל ירידת שפע לאו"ה הוא ע"ד בעילת זנות במ' שאינה אשתו וזהו שורש בנין המלכות, אך זהו באמת במלכי או"ה דנקרא שחלק מכבודו לבשר ודם שאין לו שייכות לו כביכול, אבל מלכי ישראל שחלק מכבודו ליריאיו דהם תוקף היראה דלית להו מגרמייהו כלום הם עיקר אשה יראת ד' אזא דאשת חיל עטרת בעלה, ועל כן נקרא מלך ישראל לא מלך הגוים כלל כי כל השפעתו הוא על ישראל ולא לגוים דקולט השפע מהם ולא משפיע להם כלל, ורק ביהודה ותמר שהוצרך לתקן נפשות ער ואינן וקליטת אותן ניצוצות מיד להכניסן לקדושה גמורה לא הי' אפשר אלא על דרך זה שיהי' כעין בעילת זנות וגם זה קודם מתן תורה דלא הי' עדיין איסור בבעילת זנות, ונמצא כפי האמת הי' נחשב מחשבתו זו לעון אף מכל מקום אין כאן עוון בפועל כלל דהוא ל איכוין לאיסורא רק לשם שמים ולהוליד מלכות בית דוד, וגם לא עלתה בידו איסורא אלא פעולת היתר ועל כן חשבו העון רק מה שכיון להנאת עצמו, היינו דמכל מקום הי' זה טעות מה שחשב שמהאמה יצא מלכות בית דוד לא מאשתי, וידוע דכל טעות בא על ידי איזה נגיעה שיש בלבו לגרמיה שהוא כמו שוחד המעוור עיני חכמים שלא להשיג האמת דלולי כן ודאי אדם גדול הי' משיג האמת רק מפני שהי' לו נגיעה דהנאת עצמו בזה, וכבר אמרו (בסוטה) איהו בבוצינא ואתתי' בקרי ולאו דוקא בזנות גמור אלא הוא הדין בכל אבזהייהו דתאוה וכונה דהנאת עצמו כפי מה שהוא באיש גן הוא באשה עוד יותר דהם לבשר אחד מצד הגוף המתאוה ועיק התאוה ממנה, ומכל מקום אמר אאמו רק בחטא דכיון שהי' במותר לה אינו בגדר עוון רק חטא וחסרון בעלמא מיהת, אך כבי דידי' שיצא לפעל במחשבתו דבר הנחשב לעון נקרא עוון, ומכל מקום אינו עוון גמור דבאמת אין כאן עוון כלל כנזכר והכונה להנאת עצמו אינו מצד עצמו בגדר עסן רק מה שכאן הי' נראה כמו עוון, אבל זכה על ידי כונתו לשם שמים דנרמז כאן בעוון מלא שנתוסף בעון זה אות הו' דשם הוי' ב"ה המבריח מקצה אל הקצה ורומזת דלית מגרמי' כלום ואין עוד מלבדו וממני יצאו

כבושים,ועל כן דרשו מזה אפי' חסיד וכו' וכפשטיה גם מעון סתם נדרש זה אך מי יאמר דישי הוא חסיד שבחסידים, אף ממה שכתוב בעוון מלא למדנו דעון זה דכונה להנאת עצמו הוא מצד השם יתברך שרצה שיהי' כן וישנו אפי' בחסיד שבחסידים:

והיינו כידוע מהטבעים דכל הולדה הוא רק על ידי תאוה וכאשר הוא בתוקף התאוה אז יהי' הנולד זריז וממולא וחכם דעל כן רובן של ממזרים פקחים, ואם לא בתאוה כ"כ יהי' עצל וסכל ושלא בתאוה כלל לא יוליד כלל, וכן אי' (ביומא) דכשכבשו יצר הרע לא אשתכח ביעתא בת יומא ולא אמרו דלא הי' זיווג רק לא הי' הולדה שאינו בלא יצר ותאוה, וכך רצה השם יתברך שיהי' יצירת האדם על ידי תאוה ושיהי' בו יצר דתאוה בתולדה ועל ידי זה יהי' מקום לבחירה ולהשתדלות ומקום לתורה שהוא רק על ידי היצר, כמו שאמרו (בפרק רע"ק) כלום יצר רע ביניכם ואינכם צריכים לתורה שהיא ניתנה רק להיות תבלין ליצר על ידי תרי"ג עטין שבה, ועיקר נטיעת היצר באדם הוא על ידי תאות האבות בשעת יצירה, ושורש היצר אינו לרע דהרי יש יצר טוב גם כן נקרא יצר דחשקות הלב הוא הנקרא יצר כאשר יש בו תוקף חשק והמיון חמדה ותשוקה לאיזה דבר טוב או רע זהו תוקף היצר, ויצר זה לא יתבטל גם לעתיד כמו שאמרו (במדרש הנעלם) דנקרא לבן דאתלבן ולא יהי' בו זוהמא רק לב להוציא בשר כמו שאמרו ז"ל על פסוק ונתתי לכם לב בשר, ועל כן יש בעון זה אות אמת דתכון לעד, ואז כשיתלבן ויתברר דכל תאות דבני ישראל הוא מהשם יתברך יהי' הקמת סוכת דוד הנופלת דכל הפלתה בעולם הזה לשעה הי' על ידי חטאי התאוה וכמו שטענו בזה שונאי דוד על דוד המע"ה, ואף דהוא נתברר בחיי שלמה בנו דנמחל אותו עון ולא חטא, החלו אז לטעון בזה נגד שלמה המע"ה שגם הכתוב אומר עליו בזה בענין הנשים נכריות, ונכתב סורחנו כמו שנכתב סורחן דוד המע"ה כדי להורות תשובה לדורות דהרי ממנו עיקר שלשלת משיח המתקן לגמרי תאוה זו, כי כך המדה שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים קמורים וכו' כי הם ממתיקים הרע במקורו ולהפכו לטוב, שדבר זה הוא תכלית המכוון בבריאת האדם בעולם הזה מקום התגלות השקר והרע ושהוא יהפך הכל לטוב, ואז יהיו כל ישראל נקראים גם כן על שם יוסף שארית יוסף דיתברר דכולם צדיקים ואפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור וגו', כי בעולם הזה אפרים מקנא ליהודה כי הוא צדיק גמור ויהודה רואה שאינו כן ותחלתו ער ועונן וגם עליו הי' טענה במעשה דתמר וכן כל הנבחרים משבט יהודה כדוד המע"ה ושלמה המע"ה ימחשיב עצמו לצדיק נגדו ומעלוה ממנו, ואעפ"כ רואה שהקב"ה בוחר בזרע יהודה למלוכה וזה קנאה גדולה והוא קנאת ירבעם בשלמה המע"ה, וכמו ששמעתי דהוא הי' נקי מתאות ולא ראה קרי מימיו דעל

כן נקרא איש אפרתי ועל כן מצא חן ביני אחי' השילוני, ועל ידי קנאה זו מעורר קטרוג למעלה עד שעל ידי זה נחלק מלכות בית דוד ועד שניטלה מהם בחורבן ביהמ"ק ועי"כ יהודה צורר לאפרים, ועל כן אמר דלעתיד כשיבורר צדקת כל ישראל לאיהי' לא זה יקנא ולא זה יצרור:

ובירור זה היינו לא בעריות ואיסורין גמורים חס ושלום, רק בתאות דהיתר ובעון דהוצאת ז"ל דעל כן לא נכתב איסורו בפירוש בתורה, דאם כן בעולם הזה שלא נתברר עדיין חזרת כל הניצוצות לקדושה כל זמן שלא נתקבלו נדחי ישראל הי' נראה כנדח חס ושלום וכמו שאמרו (בזוהר) דעל עוון זה אין מועיל תשובה דאין עוון שמוסיף כח ושפע לחיצונים רצה לומר כמוהו, אלא שכל זה למראית עין בעולם הזה ועל כן לא כתב אזהרה על זה בתורה דנקראת תורת אמת שהיא קיימת לעולמי עד ועון זה אינו אלא מצד העולם הזה שיש מקום לחיצונים ושיהי' זרע קודש נשפע לחצונים ואין זה באמת כלל, ועל כן אף העונש על עוון זה בדור המבול ועד ואונן הוא מקודם מתן תורה שזה מצד מדת דרך ארץ שקדמה לותורה דהזיווג נקרא בתלמוד (בסוף נדרים ופרק מי שאחזו ועוד טובי) בלשון דרך ארץ והמוצא ז"ל נקרא שאינו בדרך ארץ, וזהו דרך עץ החיים שאמרו (בתדבא"ר רפ"א) דרך זו דרך ארץ דמי שהוא בדרך ארץ בשמירת הברית כראוי יוכל להגיע לעץ החיים שיחי' לעולם כמו שיהי' לעתיד, אבל לא זכה לזה עדיין אדם בעולם הזה זולת אליהו דנקרא מלאך הברית ואמרו (בזוהר) דהי' באמת מלאך ונשלח לעולם הזה וזכה שלא הי' בו יצרא דתאוה כלל, אבל שאר כל אדם אי אפשר להגיע לזה ואפי' חסיד שבחסידים וכו' כי יש כרובים ולהט החרב לשמור את דרך וגו', וידוע פירוש רז"ל על כרוב כרביא וכאן רצה לומר חטאת נעורים כי יצר לב האדם רע מנעוריו ובילדותו אי אפשר להיות נקי לגמרי מתאות, וגם אם ימצא הנקי לגמרי גם מילדותו שזהו על כן מי שבטבע תולדתו אין בו חסרון זה דתאוה יש לעומתו בו החסרון בכעס דהם תרין יצרין ההפכים שבאדם, וזהו להט החרב המתהפכת ואמרו (בזוהר ותיקונים) דמתהפכת לזמנין חיי לזמנין מותא, היינו דמי שנקי לגמרי מתאות אי אפשר שלא יהי' בו שורש כעס אלא דיש רוגזא דרבנן דאיהו טב בכל סטרין כמו שאי' (בזוהר) וכמו שאמרו ז"ל דאורייתא מרתחא ליה דהנה כח דברי כאש והם דברי אלקים חיים ויש בזה חיים ותוספת חיות, אך מכל מקום הנקי מתאות לא ימלט שלא יהי' לו חסרון בכעס דלולי כן הי' חי לעולם והשם יתברך לא רצה בזה עד עת קץ שיבולע המות לנצח וברא יצר הרע לשמור דרך חיי עולם:

ומשה רבינו ע"ה רבן שלישראל יוכיח דנקבר מול בית פעור הרומז לתאות שהי' נגד זה לגמרי, ומכל מקום אמרו ז"ל אף הוא בחטאו מת מה שאמר שמעו נא המורים והכאת

הסלא שהי' מכלל כעס ורוגזא שלא ברצון השם יתברך הנגלה, ואף למ"ד יש מיתה בלא חטא אלא בעטיו של נחש, עטיו של נחש היינו חסרון התאוה שיש בתולדה מעטיו של נחש כמו שכתבתי לעיל, וזהו השמירה לדרך עץ החיים ועל כן אמרו (בזוהר) דאין מועיל תשובה היינו שיועליל לדמרי כמשפט התשובה הגמורה דזדונות נעשו כזכיות שמתקן הקודם לגמרי ועד ששב עוד לזכות ועדיף מצדים גמור דבמקום שבעלי תשובה וכו', דזה אי אפשר בעון זה דאם כן הי' מסתלק ממנו השמירה מדרך עץ החיים והי' אוכל וחי לעולם ואין רצון השם יתברך בעולם הזה בזה ושם שומרים שלא יוכל להגיע לזה היינו שלא יוכל לתקן כ"כ ולשוב לגמרי עש שיוכל לחיות לעולם, אבל מכל מקום אין לך דבר שעומד בפני התשובה והתשובה שבמדת היסוד ברית קודש זוכה מיהת להארכת ימיו ושנותיו, וכל הבטחות התורה בכל מקום הוא על הארכת ימים וכן נא' בתורה אורך ימים בימינה ודבר ארוך יש לו סוף עדיים אלא שארוך, וזה לא כיעקב אבינו ע"ה שנחלתו בלא מצרים דעל כן לא מת כלל, ובאמת התורה נקרא חיי עולם שנטע בתוכינו וכן אמרו עץ החיים זו תורה שנא' עץ חיים היא למחזיקים זה ואוכליה חיים לעולם, וכל הנפשות ישראל שקבלו התורה על הר סיני אחידין באורייתא ועל כן כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב דהיינו חיי עולם, אך בעולם הזה דנקרא עלמא דשקרא שאין האמת ליעקב נגלה אין דבר זה בהתגלות, ועין קבלתי בפירוש לשון (התיקוני זוהר) גבי אבני שיש טהור דלעתיד יתגלה דלא הי' מיתה כלל בשורש זרע יעקב והמיתה דבעולם הזה הוא רק מצד ההתגלות שבעולם הזה ולא כשיתגלה האמת לאמיתו, ועל כן בקרא כתיב ובשוב רשע הוא יחי' סתם חיים היינו חיי עולם, ורז"ל למדו מזה דמארכת שנותיו כי עיקר התורה שבעל פי הוא ההתגלות של תורה שבכתב בנפשות דבני ישראל בעולם הזה דלא בשמים הוא, והכתב הוא דברי הנביא מפי ד' מגלה האמת לאמיתו אלא שבעולם הזה הוא נעלם ואי אפשר לדעת כלום מתוך התורה שבכתב רק על ידי פירושה שבעל פי שהוא גילוי מה שבכתב, וכפי הגילוי דעולם הזה הוא רק הארכת שנים כי בעולם הזה אין אפשר להתגלות יותר שהרי אף יעקב אבינו ע"ה דלא מת כפי הנגלה בעולם הזה הרי קברו קבריא וחנטו חנטיא:

ורבינו הקדוש שאמרו עליו (כתובות ק"ג ב) דבא לאחר מיתתו לביתו כתבו גורי האריי"ז"ל דהי' ניצוץ יעקב אבינו ע"ה דלא מת כמו שאמרו (בספר יין המשומר וזולתו), ואף על פי שהוא הי' קצת בגלוי יותר דבא לביתו מכל מקום אמרו שם דמשנודע לשבבתי לא בא עוד כי בהתגלות בעולם הזה אי אפשר, והוא גם כן מזרעא דדוד וזרע הלל ורשב"ג ותיקן מדת התשובה עד היסוד בה, דעל כן נקרא קדוש שהוא על ידי גדר עוה וכמו שאמרו

(בשבת קי"ח ב) דלא הניח ידו למטה מאבנטו והוא לשמירת הברית, וכן אמר שם לפי מותו דלא נהנה מעולם הזה באצבע קטנה ופירשו קמאי דרצה לומר ע"ד שאי' לא כל האצבעות שוות, ואף דאפי' חסיד שבחסידים וכו' מדרגת הקדושה הוא למעלה ממדרגת החסידות שמכניס קדושה גם בהנאת עצמו עד שאין נקרא בזה נהנה מעוה"ז, וכל ישראל נקראו קדושים כמו שכתבתי לעיל אלא שבעולם הזה אינו מבורר והוא הי' המברר דבר זה בעולם הזה, ועל כן אף דאמרו (בפרק הפועלים) דשלחה ו אשת ר"א ב"ר שמעון כלי שנשתמש קודש וכו' ומדהובא בגמ' דברי' משמע דלא דברה דברי ריק וגם משמע שם דרבי הודה לה, ומכל מקום הוא נקרא בשם קדוש סתם בין כל התנאים לא ר' אלעזר בר"ש היינו דהוא משבט שמעון כפי קבלתי הנזכר לעיל על כן היתה קדושתו נעלמת בעולם הזה והגילוי הי' ברבי, ועל כן אמרו (בסנהדרין צ"ח ב) אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש ובמדרש (איכה) וירושלמי (דשבת) אמרו עליו קרא דרוח אפינו משיחד' שהוא ההתפשטות דחזקיה דגם כן בקשו לעשותו משיח, ובדורו הי' הרבצת התורה ביותר בישראל כידוע בדברי רז"ל כמה פעמים וכן בדור רבי, ואמרו (בזנהדרין) דמימות משה רבינו ע"ה עד רבי לא הי' תורה וגדולה במקום אחד, וחזקיה לא הי' כולי שני דהוי שבנא שלא הי' כפוף לו ורבי משנתפרסם ונתגלה קדושתו בישראל שנתמנה הי' הוא היותר גדול דהכל כפופים לו, כי כן הדורות הולכים בגילוי יותר עד משיח שיהי' בתכלית הגילוי בפעל ואצל רבי הי' גם כן תכלית הגילוי בכח, היינו כי ידוע דנפש הפרנס וראש הדור הוא הכולל כל הדור, כי לעולם כל דור הוא קומה שלימה והראש הוא העיקר וכולם ענפיו ועל כן אמחרו (בערכין) פרנס לפי הדור והדור לפי הפרנס, ושניהם אמת אע"ג דמקשה התם מצדקי' ויהויקים היינו נענין ההתגלות בפעל במעשה בעולם הזה ומ"ש שם תוקפא וניחותא היינו כחות הלב:

ובדור רבי הי' התגלות הקדושה בו המעידה גם כן על קדושת כלל ישראל קדושים שהם ענפיו, והקדושה היא המדרגה אחרונה במדריגות דרפב"י (בסוף סוטה) [כפי גירסא דילן בגמרא והיא העיקר וכמו שאמרו בזה במקום אחר] בהשתדלות האדם המביאה לידי רוה"ק וביאת אליה ותחיית המתים, על כן הי' מעין משיח אלא שלא הי' ההתגלות בפעל בכל הנפשות דישראל שבדור עד שתשוב הנבואה ורוה"ק לישראל כמו שנאמר לעתיד אשפוך רוחי על כל בשר ויזכו לתחיית המתים, ומכל מקום הוא זכה לעצמו שלא מת וזכה לחבר המשניות חבור הכולל כל תורה שבעל פי שלא הי' עד זמנו, והתחלת תורה שבעל פי הוא מדור המע"ה שהתחיל להתגלות אור המלכות פה תורה תורה שבעל פי קרינן לה, ותכליתו במשיח שאז יהי' שלימות התורה שבעל פי שהוא החכמה המתגלית

על ידי חכמי ישראל בעולם הזה דעד זמנו יתגלה כל מה שמוכן לתלמיד ותיק להתחדש ולהתגלות, ובימי רבי התחיל שלמות זה בחבור המשנה שהוא הכולל כל תורה שבעל פי וגם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נכלל בה אלא שעדיין הכל בכח לא בפעל:

ועל כן אמרו (בסוף נידה) שהוא סיום הש"ס כל השונה הלמת בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, דהלכות רצה לומר משנה דקרו ליה הלכות והלכתא בכל הש"ס ומדרשות שבזה זוכה לחיי עולם, דהאחיזה באורייתא הוא רק על ידי תורה שבעל פי שבה הוא הגילוי דתורה שבכתב המושג ללבבות ונפשות דבני ישראל שאי אפשר להשיג בתורה שבכתב אלא על ידי שבעל פי, כי תורה שכתב הוא הופעת השם יתברך אורו לבני ישראל בשעת מתן תורה דנעשו על ידי זה חרות מיצר הרע ואז הי' די תורה שבכתב לבד וכמו שאמרו (בנדרים) דאלאמלא חטאו לא ניתנה להם אלא התורה וספר יהושע ערכה של ארץ ישראל, דהתורה הוא מצד הזמן והנפש וניתנה במדבר דקביעות המקום הוא נתפרש בספר יהושע וביארתי זה במקום אחר, ועל כל פנים הי' די להם להיות מובן הכל מתורה שבכתב לבד כי הי' גלוי אור השם יתברך בתורה המאיר ומגלה כל נעלם, אבל על ידי החטא עלם זה כמו שנעלם האור דששת ימי בראשית שנגנז לצדיקים לעתיד לבוא שאמרו דנגנז בתורה, וההתגלות הוא על ידי תורה שבעל פי שהוא תיקון החטא כי התורה תבלין ליצר הרעולא על להבא לבד רק גם על מה שעבר וכמו שאמרו ז"ל בתיקון העבירו להוסיף בלימוד ובזה נתתבל היצר, וכפי ההעמקה בדברי תרוה כך יוכל להשיג מעמקי מדריגת התשובה לתקן הקודם כי על ידי היגיעה בתורה שבעל פי להשיג מעמקי התורה על ידי זה מתגלה לו כל אורות התורה להיות מאירים לו וממילא נדחה כל מיני חשכות, ועל כן בשלימות התורה שבעל פי נשלם כל תיקון הקדום ונתגלה אור הבהיר שבבני ישראל דאחידא באורייתא ובעץ החיים:

והתחיל התעוררות גילוי אור זה בימי רבי בחבור המשנה ועל כן אמרו (בויקרא רבה) דבזכות המשניות הגליות מתקבצים כמו שנאמר כי יתנו בגוים וגו', והיא קבוץ הנדחים של כל הניצוצות דבני ישראל המפוזרות שהוא על ידי עוון קלקול הברית כזכר לעיל, ועל כן לימוד המשניות נראה לי דהוא תיקון לעון קרי והצאת ז"ל ומועליל לקבץ הנדחים ולהחזירם לקדושה כי כל הנפשות דבני ישראל שרשם בתורה דאורייתא וישראל חד, בסוד נפש דדור המדבר דורו של משה שקבלו התורה שבכתב שורשם באותיות התורה שבכתב כידוע, ושאר הדורות שהם הענפים המתפשטים מאותו דור נראה לי שדרשם בתורה שבעל פי שהוא ההתפשטות דתורה שבכתב וליכא מידי דלא רמיזי בתורה שבכתב, אלא שהוא שם ברמז והעלם וכך היות נפשות שאר כל הדורות גנוזות וכלולות

בהעלם בדור המדבר שהרי מהם יצאו, וכפי התורה שבעל פי המתחדשת בכל דור ודור כן הם הנפשות דבני ישראל שבאותו דור:

וידוע דעל ידי עץ הדעת טו"ר דגם תורה שבעולם הזה המושגת עתה הוא מסטרא דעץ הדעת כמו שאמרו (בתיקונים) נמסרו הרבה דברי תורה לחיצונים שצריך להוציא מהם כמו ישי בתורה שבכתב הרבה פרשיות מאוות ודברי לבן ועשו ופרעה וכיוצא ספרשת בלעם ובלק וכדומה, והם דברי תורה שנמסרו מחטא אדה"ר למקום שנמסרו, ובשעת מתן תורה חזרו הכל להדושה ויצתה כל התורה כולה מנרתקה התגלות לנפשות דבני ישראל בלימותה עד שאלמלא זכו הי' אז עת קץ הגמור להיות חרות ממה"מ ויצר הרע ושעבוד מלכיות אלא שגרם החטא, ואף דהתורה שבכתב הוא כבר בשלימותה לבני ישראל לבד ולא עשה כן לכל גוי, מכל מקום מצד ההתפשטות דתורה שבעל פי עדיין יש בה שצריך להוציא מהחיצונים רצה לומר שנמסר על ידיי החטאים דבני ישראל וביחוד עוון דהוצאת ז"ל, אלא שזה אינו אצלם דברי תורה גלוים בפעל כמו בתורה שבכתב שמדבריהם ושיחתם ממש נעשה דברי תורה, כי התורה שבכתב הוא מחשבת השם יתברך בבריאת העולם דעל כן הוא דפוס של מעשה בראשית כמו שאמרו (בבראשית רבה פ"א) שהיא הדפתראות ופנקסאות של ציור כל העולמות הנוצרים ונבראים, וגם האומות מכלל ברייתו של עולם ויש גם בהם אותיות דדברי תורה שמזה נמשך הניצוץ המחי' אותם דלולי כן לא הי' להם שום מציאות כלל, ועל כן החזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון לקבלה כי הי"ל גם כן צד שייכות מה אליה כפי הדמיון של עולם הזה, אף כפי האמת דשרשם ברע כל מציאותם הוא בשביל ישראל ולצרכם וכמו שהם בעצמם עתידים לומר לעתיד כשיכירו האמת דהרבה כרכים וגשרים ומרחצאות וכו' הכל בשביל ישראל כמו שאמרו (בריש ע"ז), והיינו דבאמת לאמיתו הי' הכל בשביל ישראל רק שהם לא כיונו לזה, ועל כן כל האותיות דדברי תורה שהי' בהם מצד השפעת השם יתברך בבריאה ניטל מהם וניתן לישראל מורשה קהילת יעקב וגוי העוסק בתורה חייב מיתה, אבל תורה שבעל פי הוא מה שחכמי ישראל מוצאים מלבם דבר זה אינו אלא ביד בני ישראל, והאומר יש תורה באו"ה אל סאמן ואף על פי שיש חכמה באו"ה מחכמתם אין נעשה דברי תורה כלל רק מחכמה הנובעת מלב בני ישראל, ולא בחנם אמרו ז"ל לשון זה אם יאמר לך אדם יש תורה וכו' ומהיכי תיתי יאמר כן, אבל הם צפו ברוח הקודש מה שעתידים המתפלספים שבדורות אחרונים לומר כי חכמה חיצונית דבני יון הם סתרי תורה והודיעו לנו שלא נאמין, ולא זהו הדרך בהוצאת דברי תורה מהחיצונים לקבל דברי חכמתם כמות שהוא ולומר שזהו דברי תורה שנקלט מהם על דרך שיש בתירה

שבכתב פרשת בלעם דהי' מנביאי או"ה עד שלא ניתנה תורה ומשניתנה תורה כבר טלו דברי תורה שהי' בהם מהם:

ואמרו בתנחומא (פרשת נח) דעל כן ניתן תורה שבעל פי שעתידין או"ה לתרגם התורה יונית ולומר אנו ישראל ויאמר הקב"ה מי שמסטורין שלי בידו וכו', והיינו דלתורה שבכתב יש גם להם שייכות שגם מדבריהם יש בדברי תורה דעל כן נגלית בכתב לכל באי עולם, אבל תורה שבעל פי הוא מסטורין של הקב"ה שאי אפשר לגלותו בכתב כלל דעל כן לא נכתב בתורה שבכתב, רק סוד ד' ליראיו הם כנסת ישראל אשה יראת ד' דמעמקי לבבם צופה להשם יתברך דעיקר היראה בלב וכמו שאי' (ביומא ע"ב ב) על פסוק ולב אין, ועל ידי כך השם יתברך שוכן בקרב לבבם ולכן יוכלו להשיג מסטורין וסוד ד' הגנוז בתורה שבכתב, והתורה שבכתב הוא נובלות חכמה העליונה כמו שאמרו (בבראשית רבה) ותורה שבעל פי הוא נובלות בינה שלמעלה דהיא לבא ותמן הלב מבין וממנה נשפע הבינה ללבבות דבני ישראל להבין דבר מתוך דבר שבתורה שבכתב, ובחכמה שהוא ראשית הגילוי דיש מאין כנקודה בלבד בלא התפשטות לאורך ורוחב דעל כן רמוזה באות י' שבשם כידוע יש מקום לאו"ה לטעות שגם הם נגלים בעולם הזה לישף ועל כן יש חכמה באו"ה גם כן בעולם הזה כמו שאמרו ז"ל עד לעתיד דהאבדתי חכמים מאדום כי אז ד' בדד ינחנו ואין וגו', אבל הבינה שהוא ההתפשטות ראשית הגילוי הסתום להיות נגלה מפורש בלב מבין תמן נבעו מצפוניו דעשו וחבריו כל שרי או"ה שאין להם שום שייכות אל הקדושה:

ועל כן בינה ומלכות שניהם רמוזים באותיות ההי"ן דשם כידוע, דבה' נברא העולם הזה שהוא התפשטות כל מיני נבראים שונים ויש מקום לצאת למי שרוצה כמו שאמרו (במנחות ק"ט ב), והאומות הם היוצאים ולא נשארו שם ואין להם שייכות לגוף הה' הרומז לכנסת ישראל, וקודם שיחטא הוא ה' תחתונה, ואחר שיחטא וישוב דמעיילא ליה בהך וקושרין לו כתר כדאי' זהו ה' עליונה הרומזת לתשובה דלבבו יבין ושב כידוע, ובמקום שבעלי תשובה עומדין וכו' דמתעלין על צדיקים גמורים שעולין דרך פתח העליון והקב"ה קושר להם כתר עליון לידבק בבינה אטימא עילאה שהיא למעלה מעלה ממדריגת צדיק גמור ועל כן רומזת גם כן לעוה"ב, אף דהעולם הזה נברא בי' מכל מקום אותם הנוחלים עולם הזה שהם כנסת ישראל דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב היינו דלעתיד יבורר דכולם עיילי בהך וכנסת ישראל רמוזה בה', אלא דבעולם הזה הוא ה' אחרונה והבעל תשובה נראה גרוע מצדיק גמור ובא אחריו אבל לעתיד ד' עושה חדשות דנקבה תסובב גבר ותתעלה בסוד אשת חיל עטרת בעלה כנודע, היינו

תתשוב להיות ה' ראשונה על ידי שלימות התורה שבעל פי בבינה שבלבם יזכו לדבק במדת הבינה שלמעלה היינו הבינה שהאציל השם יתברך להשפיע בעולם, כי הקב"ה לבבן של ישראל והשגת הבינה שבלבבם הוא השגת המסטורין דהקב"ה והבינה הגנוזה דאכתי לפומא לא גליא אלא שהיא מתגלית על ידי פיות בני ישראל בכל דור ודור בתורה שבעל פי עד עת קץ שיתגלה גם הקץ האמתי עין כל מלבא לפומא דבני ישראל, ואז יהי' תכלית שלימות התורה שבעל פי ותכלית שלימות מדריגת התשובה דהא בהא תליא כפי שלימות מדת התושבה בלבבות דבני ישראל באיזה דור כך הוא ההתגלות דתורה שבעל פי שבחכמי אותו דור, דעל כן דוד המע"ה שהקים עולה של תשובה ממנה התחלת תורה שבעל פי בהתגלות שהוא החכמה שביד החכמים דעדיפי מנביאיסבזה כמו שאמרו (בבבא בתרא י"ב א) עיין שם בהרמבן"ן ונזכר (לעיל סימן ג) דהוא השגת רוה"ק דנשאר גם משנסתלקה הנבואה וכל השגת חכמת החכמים הוא ברוח הקודש:

וידוע דכמו דמשה רבינו ע"ה הי' רבן של כל נביאים כן הי' דוד רבן של כל בעלי רוה"ק, וממנו התחלת התפשטות רוה"ק ישראל וממנו התחלת התפשטות הרבצת התורה והחכמה בישיבות גדולות ותלמידים רבים שלא על ידי נבואה והוא על ידי התעוררות הבינה שבלב שממנה בא להקמת עולה של תשובה, ובדור רבי נתבררו כל הו' קצוות דמדת התשובה שהם כל הכחות שבכח כולם ועל כן נתגלה אז כללות התורה שבעל פי בחבור המשנה דכוללת בכח גם כל מה שיתחדש מחכמי הדורות אח"כ:

ועל כן נראה לי דשורש כל הנפשות דבני ישראל כלולות בחבור המשנה, וכן כלולים בה גם כל הדברי תורה שיקלטו על ידי הגליות בין או"ה דעל ידי זה הוא קיבוץ הגליות דכל הגליות לד' כנפות הארץ הי' לצורך זה, כי על ידי החטאים נקלטו הרבה ניצוצות קדושות בשליטת האדם באדם וסופו לרע לו כשיוציאו בלעו מפיו בקיבוץ גליות דאז יהיו כל העמים משרפות סיד והנשארים יאחזו בכנף איש יהודי ויהיו גרים גרורים, כמבואר בכתובים ובדברי רז"ל, כי אותו ניצוץ קדוש מושך עמו כל החיות שבהם כמו שהי' מיתת הבכורים במצרים על ידי גילוי שכינה, והרבה דברי תורה מתחדשים על ידי ההתערבות בין האומות באופנים שונים ובדרך זה הוא קליטת הניצוצות מהם, והם רמוזים כולם במשנה בדרכים שונים ויש בזה הרבה עניינים עמוקים מאוד שאין כאן מקום ביאורם בפרט, ועל כל פנים זה אמת דרך כלל דכל תורה שבע"פ כלולה במשנה, אלא שהוא בה בכח ויוצאת לפועל במשך הדורות עד ימות המשיח, וכן מדריגות התשובה כל אותם ו' קצוות שהיו בכח הם יוצאים לפעל במשך דורות ההם עד המשיח שיגלה ב"ב אמן שיהי' שלימות מדת המלכות המוציאה לפעל מה שבכח הו' קצוות כידוע, ואז יתגלו כל

מדריגות התשובה ומעלותי' בהתפשטות גלוי בפעל וממדרגת הארכת שנים נזכה ונחיה וגו' לימות המשיח ולחיי עוה"ב שהוא עולם שכולו ארוך וחיי עולם ב"ב אמן (ונראה לי מזה דלימוד המשניות סגולה לאריכת ימים):

פרק ז

המדרגה אחרונה והשביעית בגדולת התשובה דיחיד שב מוחלין לו ולכל העולם כולו, ובעשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"א פי"ד) פירש על חלקם בערבות עיין שם ובמפרש (אות ט"ז) ואינו נראה לי, וגם דברי מהרש"א בחא"ג דחוק אבל לדעתי הפירוש כפשטיה, וזהו תכלית מעלת התשובה ויציאתה לפעל גמור בתכלית שלימות התפשטותה שהוא בלא מצרים ואין לך דבר שעומד בפני התשובה, ולפי שכל הנפשות כולן קומה אחת שלימה הוא קימת אדה"ר שבו נכללו נפשות כל צאצאיו וכמו"ש (בשמות רבה) על פסוק איפה היית ביסדי ארץ, ועל כן אפי' מי ששב בכל לבבו לד' אי אפשר לו לתקן לגמרי כל זמן שכל ישראל כולם לא שבו כמוהו להיות נתקן כל הקומה כולה, וכל זמן שיש ניצוץ אחד מן הקומה שלא נתקן לגמרי הרי חסרונו גורם חסרון לכל הקומה כמו האדם כשכואב לו צפורן רגלו הוא מרגיש הכאב מכל הגוף וגם חכמתו שבמוחו ובינתו שבלבו אברים הראשים שבו אין מיושבים על ידי זה הכאב שבקצה אבר היותר קטן, ועל כן אין אדם צדיק בארץ אשר וגו' אעל פי שמצידו הי' יכול לישמר להיות צדיק גמור בכל דבר אי אפשר לו להיות נקי לגמרי כל זמן שאין הדור כולו וכו', והחסרון שבדור ובכל אדם פרטי שבזרע ישראל באותו דור כנגש גם בו ולא דוקא שאותו רע של אדם האחר פועל בו רק שבאמת יש שמץ מחסרון זה גם בו מאחר שהכל קומה אחד, והלב ממנו תוצאות חיים לכל הגוף וכאשר הלב בשלימות לא יהי' קלקול בשום אבר מאברי הגוף ואם יגיע איזה קלקול הקלקול בא מדם שבלב דבריש כל מרעין אנא דם והוא הנפש, וכן אפי' קלקול וכאב הבא מבחוץ לאיזה אבר על ידי הכאה וכיוצא שאינו נמשך מהלב מכל מקום הלב מרגיש לא בכאב האבר אלא שעל ידי הכאב פועל איזה שינוי בדם ועל ידי זה הוא מרגיש בלב, והתיקון אח"כ לעולם הוא על ידי הלב הממשיך דם חדש וחיות חדש לאותו אבר שיוכל לחזור לבריאותו:

והאלקים עשה את האדם ישר אלא שגרם החטא ונתקלקל כל הקומה, ועל זה הוא התשובה לתקן להיות ישר כבראשונה ואז ממילא הוא בתוספת שבח והידור כאשר יתיישר אחר הקלקול, ועיקר התשובה הוא בלב כמו שנאמר לבבו יבין וממנה התיקון לכל האברים, ובכל דור יש נפש אחד שהוא הלב שבאותו דור וממנה תוצאות חיים

לכל הדור ובו הוא התעוררות התשובה לכל הדור, ודוד המע"ה שהקים עולה של תשובה הוא הלב של כלל ישראל ועל כן זכה למלוכה כמו שאמרו (בספר יצירה) לב בגוף כמלך בעולם, ואעל פי שהדבר ידוע שמדת המלכות היא האחרונה והח' לבינה לבא ובסוד עטרת היסוד בהיותה נקודה לבד, אבל בהתפשטותה לקומה שלימה קומת הנוקבא על זה אמרו (בשהש"ר) לא זז מחבבה עד שקראה בתי ואחות ואמי, היינו דכללות כנסת ישראל שנפשם חלק אלקי ממעל דמאן דנפש מתוכו נופח ואצולים מאצילת קדשו יתברך שהאציל בעת שעלה ברצונו להיות מקום לבריאת עולמות הם המדרגה האחרונה שבמדריגות הנאצלות שהיא המדרגה שאפשר שתתלבש בלבוש גופני דעולם הזה ולהיות שכינתו יתברך בתחתונים ובעולם הזה הגופני, ודבר זה הוא תכלית וסוף כל השתלשלות האצילות שרצה השם יתברך שיהי' התגלות אורו גם בדרי מטה וזה כל המכוון בבריאה, ועל כן אעל פי שהם הסוף מכל הבריאה הם גם כן הראש ועיקר לכל דסוף המעשה במחשבה תחלה וישראל עלו במחשבה, וזהו אחור וקדם צרתני כי באמת אחר הגיעם לשלימותם בנשלמה כונת כל הבריאה על ידי האדם הרי הוא קדם וראש הכל שעל זה הי' ראשית המכוון בבריאת עולם:

וזהו שקראה אמי שהיא המקור המולידה כל התפשטות ו' קצוות האצילות, כי העומק אחרית הוא עצמו העומק ראשית בסוד נעוץ סופן בתחלתן, דכל התפשטות האצילות הי' כדי להגיע להתכלית שהוא בנין קומת הכנסת ישראל והשראת שכינה בתחתונים ודבר זה הוא שורש התחלת ההתפשטות, ועל כן אשת חיל אע" שהיא אחת מצלעותיו בתחתית גופו מקום שהסגיר בשר תחתינה אחר שנבנית קומה שלימה נעשית עטרת בעלה, והם סוד ב' ההי"ן דשם הוי' דה' אחרונה באה אחר הו' קצוות והראשונה קודמת להם והכל אחד רק זה הסוף מעשה וזה המחשבה תחלה, ואחר שמגיעים לשלימות הסוף מעשה אז משיגים השורש דמחשבה תחלה דה' עליונה שהוא סוד עוה"ב כנודע, ועל כן אמרו (בר"פ חלק) כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב מקרא דירשו ארץ וידוע דארץ היא המדרגה היתר תחתונה אצל שלעתיד ארץ התחתונה עצמה היא עצמה מתהפכת להיות ארץ העליונה, ועולם הזה עצמו מתהפך בהתחדשות העולם להיות עוה"ב כאשר מתעלים הנפשות דישראל בהגיעם לתכלית שלימותם שיתבער הרע ויכלה מן העולם לגמרי, ומלך המשיח הוא דוד בעצמו כידוע אלא שדוד היה התחלת ההשתדלות מצד סוף המעשה ומשיח הוא סיום שלימות הקומה כפי מה שהוא במחשבה תחלה, וההגעה לשורש המחשבה תחלה עצמו זהו עוה"ב, וימות המשיח הם קודם עוה"ב שהוא סוף העולם הזה שממנו יגיעו לעוה"ב ותכלית השלימות האפשרי לאדם להגיע אליו בעוה"ב,

והאלקים עשה את האדם ישר ואלמלא חטא אדה"ר היה הוא דוד בעצמו בוף המעשה דבריאה ובהשתדלותו להגיע לתכלית שלימותו האפשרי לו הי' יכול לו להגיע גם כן אח"כ למדריגת המשיח, וכידוע דהוא כולל ב' נפשות אלו הרמוזים בר"ת שמו, אלא שגרם החטא ויצא מה שיצא כ' דור עד אברהם אבינו ע"ה שהתחיל לתקן ולכנות כנסת ישראל אומה מיוחדת מכל העמים שבהם ביחוד יהי' התגלות כבוד שמים בתחתונים, ושאר אומות הם הפסולת הנמשכים מצד הרע דחטא אדה"ר, ואחריו זרעו יצחק ויעקב ויוסף עם שאר שבטי י' ומשה ואהרן השלימו קומת הו' קצוות עד שיצא לפועל אומה שלימה כנסי' שהוא לשם שמים מוכנים לקבל תורה מהשם יתברך שהיא מדה אחרונה: **וכשטענו** עדת קרח כל העדה כולה קדושים ובתוכם ד', ולא הי' דבר שקר חלילה דלא הי' נכתב בתורה, דכן האמת שהי' השראת השכינה אז בתוך כל הנפשות דבני ישראל שבאותו דור ואלמלא זכו הי' אז תכלית השלימות שהיו הם כולם קומת מדת המלכות דקדושה, ועל דרך שנא' לעתיד והי' הנכשל ביום ההוא כדור כי דוד הוא שורש קדושת הכנסת ישראל מדת המלכות כנודע, ואז שיושלמו כל נפשותך דכנסת ישראל יהיו כולם בשלימות ההוא אלא שבית דוד יהיו אז במעלה יותר גדולה דכבר זכה דוד בשם המלכות ונטלו, להיות הוא שורש הכנסת ישראל והלב דבני ישראל ועל ידו הוא שנבנו ונתקנו כולם, אבל אלמלא אבותינו שחטאו הי' אז במתן תורה גמר התיקון בשלימות חירות מיצר הרע, והדור ההמדבר לא היו צריכים למלך כלל רק מאן מלכי רבנן, ומשה רבינו ע"ה הוא הי' אז מלך המשיח וכמו שאי' (בזוהר) דהוא יהי' משיח היינו שיהי' כלול נפשו משניהם שכן דוד משה בגמטריא משיח עם הכולל, אלא שגרם החטא והוצרכו להקמת עולה של תשובה על ידי דוד המלך ע"ה לתקן החטאים הקודמים, והכל לטובה להגיע על ידי זה למדרגה יותר גדולה מקום שבעלי תשובה עומדים, ובכל דבר יש ז' מדריגות ג' אבות וג' תולדות כיוצא בהן והז' המוציאה ו' קצוות אלו לפועל ולהיות שלימות כל המדריגות, וזהו המעלה השביעית של תשובה שאנו מחכים לה במהרה בימינו שיבוא היחיד מזרע דוד המלך ע"ה ששב בתכלית התפשטות כח התשובה בכל מדריגותי' עד שימשכו ממנו בהיותו הלב דכל ישראל תוצאות חיים לכל הלבבות דבני ישראל שבאותו דור ושבכל הדורות עד שעל ידי זה ימחלו לכל העולם כולו החיים והמתים, ובזה יהי' נבלע המות לגמרי ויכלה היצר מן העולם והוא היום אשר יבוקש עוון ישראל ואיננו וחטאת יהודה סלא תמצאנה וגו':

פרק ח

ועוד יש מעלה שמינית במה שגדולה תשובה ולא נזכר ביומא רק (בר"ה י"ז ב) איתא גדולה תשובה שמקרעת גזר דין של אדם ודייק מלבבו יבין ושב ורפא, וביומא אמביא רפואה מייתי מארפא משובתם ולא מהאי ואי משום דההוא רפואה דסליחה כמו שאמרו (במגילה י"ז ב) גם ארפא משובתם אימא כן וכמו שכתבתי (לעיל אות א) באמת כן, רק דארפא משמע להבא וכדדייק גמ' שם אח"כ לפירוש א' דרש"י, אבל ורפא היינו לשעבר שכבר נרפא ועוד ארפא משמע מפעולת השם יתברך אבל ורפא משמע מעצמו וזה דבר מופלא שיהי' נרפא מעצמו על ידי התשובה והרי השם יתברך ידו פתוחה לקבל שבים משמע דצריך לקבלתו, אבל ביוהכ"פ מיירי בענין הכפרה של התשובה להבא ולשעבר ודבר זה הוא הוצאת ענין התשובה לפעל, וכל דבר היוצא לפעל יש בו ג' ראשונות המולידות דבר ההוא בכח שמהם נמשכות ז' תחתונות מדות הבנין של ההוצאה לפעל, כי כל דבר מוגבל על כן נחלק לג' חלוקות והגבלות ראש תוך סוף והם הג' ראשונות ומהם נבנים היציאה לפעל בהתפשטות המקום ג' הגבלות דאורך ורוחב וגובה או עומק שבהם הו' קצוות דכל דבר והז' הוא כללות השטח כידוע, ומזה מיירי (בר"ה) דזהו ולבבו יבין הוא שורש התשובה בהיותו עדיין בכח בבניה שבלב לבד, ועשרת ימי תשובה הם י' מדות הקומה ובר"ה הוא ההתחלה וגו' ראשונות וביוה"כ הוא הגמר והסיום וכדרך שאומרים בר"ה יכתבון וביוהכ"פ יחתמון, ועל כן במס' ר"ה ביארו מעלה זו של תשובה שמצד עצמם מדתה שהיא מדה הח' מתחא לעילא כנודע דבינה תמן שורש התשובה שאינה אלא בלב והיציאה לפועל הוא מה שהשם יתברך גומר בעדו ומקבלה ואז יש לה ז' מדריגות ומעלות דיומא:

ואמרו (בר"ה) שם גזר דין דיחיד אינו נקרע והיינו כמו שנאמר אני ד' לא שניתי, כי הנה לשון נקרע וכן תשובה שמקרעת וכן לשון הכתוב ורפא מעצמו היינו דהתשובה מעצמה היא הקורעת ומרפאת, ומרפאת, כמו דרך משל שנפל מים על נייר כתוב ונמחקו האותיות כי אותיות הגזר דין הוא ממעשה העבירה עצמה כי חטאים תרדף רעה ומזה נעשה נייר של הגזר דין דהיינו ספרן של רשעים, דידוע שהספר של צדיקים ססל רשעים ושל בינונים הוא לב האדם עצמו וכששובר לבו ועשה תשובה ונשבר לבו בקרבו הרי נקרע הספר של גזר דין, רק מכל מקום צריך עזר השם יתברך שיוכל להשלים כל מדריגות התשובה בשלימות ולא ימנעהו יצרו המתגבר בכל יום וכמו שאמרו (סוכה נ"ב ב) דאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו וזהו לענין להבא דעל זה נאמר ארפא, ומטעם זה אין תשובה מועלת לפטור מעונשי ב"ד שהוא על ידי עקירת המעשה למפרע דעל

ידי התשובה כאלו לא חטא והזדונות כשגגות או כזכיות ולמה יענש, אבל כל תיקוני התשובה הכל בלב אף ביציאה לפועל שהוא מצד השם יתברך שמקבלו אני ד' לא שניתי, ומאחר דגזר דין כתוב בתורה אין אפשר לשנותו דתורה נקרא אמת כמו שאמרו (ברכות ה רע"ב) ואמת הוא מה שיכון לעד ולא ישתנה לעולם וכן חותמו של הקב"ה אמת כמו שאמרו (יומא ס"ט ב), ועל כן גזר דין דהיינו כשנחתם כדמשמע (בר"ה ט"ז א) אי אפשר להשתנות, ועל כן אמרו (בע"ז יז א) במינות וזנות שאם ישובו לא ישיגו אורחות חיים דעל זה לא יועיל התשובה, דוגמת לפטור ממיתת ב"ד דמאחר דאדוק בהו זה מקרי דנחתם גזר דין כמבואר (בר"ה י"ח א) דזהו מש"נ נכתם עונך, רצה לומר ככתם הנכנס בבגד בחוזק שאף שיעבירו כל ז' סימנין אין עובר שזהו סימן הכתם המטמא כמו שאמרו (בנידה) שאינו מתכבס ועובר כלל, כך השקוע בעון וברע בכל מעמקי לבבו שלא יכול להתכבס, וזהו חתימת גזר דין שאינו נקרע דכל באיה וגו', ואע"ג דאין לך דבר שעומד בפני התשובה מכל מקום בענין היציאה לפעל במעשה הרי יש ד' חלוקי כפרה הנזכר (ביומא) דצריך ליסורין ומיתה ממרקין, והיינו כל ימי עולם הזה שעדיין לא הגיע לשלימות מדרגתה שיגיעו לעתיד דיבולע המות ויכלו היסורין מן העולם כי יגיע למדריגת מוחלין לו ולכל העולם כולו שיהי' התעוררות התשובה בכל העולם כולו:

ובצבור נקרא דאז הוא עת רצון וכמו שאמרו (ברכות ח' ב) אימתי עת רצון וכו' וכמו שאמרו (בר"ה י"ח א) דביחיד נקרא בהמצאו בעשרת ימי תשובה ובצבור בעל קראינו ואפי' לאחר גזר דין עיין שם, והיינו דרצון הוא ההיפך מרוגז ודין וכיון דהצבור מעוררים עת רצון ממילא אין מקום לדין ואין כאן שינוי שהדין לא נשתנה רק שנתגלה אור חדש בעולם שהוא אור רצונו יתברך שהוא לעולם להטיב, ובהתגלות עת רצון זה שהקב"ה מרוצה בעולמו ומוצא ניחא ברביותיו על ידי התשובה שבלב ואובנתא דלבא אף על פי שעדיין לא נגמר היציאה לפעל על ידי עזר השם יתברך עד עת קץ מכל מקום כבר ורפא מעצמו וממילא נקרע גזר דין על ידי גילוי מדת רצונו וטובו יתברך:

ועיין (שם י"ח א) פליגי תנאי גם בגזר דין דיחיד ולאיבעית אימא (שם ט"ז א) הא דמצלינן אקצירי ומריעי דקיי"ל כר' יצחק דגם לאחר גזר דין יפה צעקה ודיקרע, אף מכל מקום אמרו דמועיל תפילה וצעקה אבל התשוה לבדה לדברי הכל אין מועלילה ועל כן לא מוקי הא דר' יצחק גם בגזר דין דיחיד כסתימות הלשון וכמ"ד הכי כיון דקיי"ל כותי', ועל כן משום דר"י בתשובה לבד דיבר ובזה ליכא למ"ד והוא מוכרח גם כן ממה שכתבתי דלא מהני תשובה למיתת ב"ד, [ובנוב"ק סימן ל"ה כתב גאם כן בטלת כל עונשי תורה עיין שם, ואין זה מספיק לעשות דינא בלא דינא ואין אחריות עונשין עלינו, ומה שחשב

שהעונשין כדי למנוע העוברין, אינו כן דאין עונש ב"ד אלא בעדים והתראה ואין זה מצוי כל כך וסנהדרין ההורגת אחת לז' שנה נקרא חובלנית, ואם יהי' הדור פרוץ והוא צורך שעה דבר זה נמסר לב"ד ענוש גם שלא מן התורה כמו שאמרו ביבמות ב', ואין עונשי התורה מי"ג מדות וצורך שעה אלא שכך קצב העונש המגיע לאותו עוון וכשקיבל עונשו נתכפר וכמו שאמרו כיון שלקה הריה וא האחיך, ונהירנא דראיתי באיזה ספר ובספר ה"ר חיד"א בשם אחרונים כתבו הטעם דשמא לא שב בכל לב רק איערומי מערים מפני פחד העונש,וגם זה אין מספיק להמיתו מפני הספק כיון דאם שב באמת פטור ספר נפשות להקל ואין להמיתו מספק שמא מערים, ולא שייך גם כן לומר בזה אין ספק תשובה מוציא מידי ודאי חטא להוציא הלה למיתה על ידי ה דהרי לקולא י"ל דלא אמרינן כן כמו שאמרו תוס' פסחים ט' א ד"ה כדי ובחולין ובנידה יעוין שם הרי דלאו מילתא פסיקא הוא גם באיסורין כל שכן בידני נפשות והלה צווח אני שב באמת] ועל כן דהתשובה אף על פי שמועילה היינו רק מצד השם יתברך שידו פתוחה לקבל שבים, אבל מצד החכמה הנפש החוטאת תמות כמו שאמרו (בירושלמי דמכות):

והיינו דודאי אלו הי' מצות התורה רק גזירת מלך לעשות רצונו וכל חטאי העובר והעונשין הבאין עליו רק מפני שעבר מצות המלך אם כן הי' בדין לכשישוב ויבקש מחילה וכפרה שיועיל שאפי' בשר ודם צריך שלא יהי' אכזרי מלמחול כשמבקש מחילה כל שכן ממ"ה הקב"ה שאעפ"י שכפי גדולתו המראת רצונו חטא גדול ועצום מאוד מכל מקום הוא מלך מלא רחמים וכבודו למחול לחוטאים המבקשים מחילה ובדין הוא כך למלך רחמן כמותו יתברך שהוא מקור הרחמים שיש בעולם שגם היותר רחמני שבבני אדם אין לו שום שייכות וערך לרחמנותו יתברך על הנבראים ולא יעלה על הדעת שיתאכזר ולא ימחול להמתחרט ומבקש מחילה וכל שכן שכבר הבטיח על התשובה ושהוא חפץ בתשובה רשעים ומרבה לסלוח, אבל באמת אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו להטיל עליהם גזירות כדי להענישם אם יעברו ועל זה אמרו (במדרש) שאל תאמר לרעתכם נתתי התורה לא ניתנה אלא לטובתכם ואין רצה לומר לרעתכם ממש דזה לא יעלה על הדעת חס ושלום רק רצה לומר שאינו גזירה בעלמא דאם כן רעה הוא לגבי העוברים שהם הרוב ואין אדם צדיק בארץ וכו' (קס"ה א) רובן וכו' ומוטב הי' שלא יגזור ולא יענשו, אבל באמת התורה הוא דפוס מעשה בראשית כמו שאמרו (בבראשית רבה פ"א) וכפי חוקי הבריאה ההכרח הוא לשמור חוקי התורה כדי לקיים העולם וחטאים תרדף רעה היא העבירה עצמה רודפתם ואין לו להתאונן על חי עולמים רק על עמו וטובה גדולה עשה השם יתברך במתן תורה שהודיענו הדברים אשר יעשה האדם וחי והזהיר

כמה פעמים על הבחירה בחיים כי הם חיינו מצד עצמם ואם כן מה מקום לתשובה ובקשת מחילה אם גוף הדבר מצד עצמו רע ומר ומביא העונש, הא למה הדבר דומה לאדם שפצע בעצמו היועיל מה שיתחרט אח"כ ועל כן לשום רטיות וסממנים מרפאים ואם קטע ידו אין לו תקנה עוד, מצות התורה הם חיות אברי הנפש והחוטא וא כפוצע או קוטע אבר כפי גודל החטא ולפיכך מצד החכמה אין מקום לתועלת התשובה להצלת המיתה הראוי' לנפש החוטאת, אלא שכל זה מצד חוקים שחקק השם יתברך בעצמו והמדות ומאמרות שבהם נברא העולם בז' ימים בראשית הנותנים גבול ולצבה לכל דבר וכפיהם הם חוקי התורה מגדרת האדם שהוא דוגמת העולם, אבל השם יתברך ברא התשובה קודם לעולם וקדמה לתורה גם כן כי יש מדרגה גבוה יותר שכשמגיע לשם כבר עבר למעלה מגבול העולם וחוקיו ואין חטאי יציאת החוקים מגיעים לשם, וזהו פתיחת השער לדופקי בתשובה הם שערי תשובה דלמעלה מכל השערים של הנהגות העולם, והם גם כן השערים הנפתחים ביוהכ"פ דעל ידי כן יוכל הכה"ג ליכנס אז לבית קדשי קדשים מה שאיה יכול ליכנס כל השנה:

וידוע בזוה"ק (שלח קס"א ב) דבית קדשי הקדשים הוא לבא דכל ארעא ועלמא עיין שם, ותמן הלב מבין רזא דינה עילאה שהוא עלמא דאתי שלמעלה מהתפשטות ו' קצוות דעלמא דין, ימים יוצרו ולו אחד בהם זה יוהכ"פ כמו שאמרו (בתנדבא"ר פ"א) שהשם יתברך קבע השנה שהוא דוגמת העולם כי הוא המשמש בעולם שתחת הזמן יום אחד שהוא ממדרגה עליונה משאר ימים שהם ז' ימי הבנין, וגם על שבת נדרש שם שהוא גם כן מעין עוה"ב, ויוהכ"פ נקרא שבת שבתון כי שבת הוא סוד ה' התחתונה היונקת מה' עליונה ויוהכ"פ סוד ה' עליונה עצמה ועל כן אז זמן תשובה לכל ומושכת עמה כל י' ימי תשובה כי כל הדברים כלולים בי' שהם קומה שלימה כנודע, ויוהכ"פ בשנה הוא דוגמת לדשי קדשים בעולם ולב בנפש ושם עיקר התשובה דלבבו יבין ושב, והוא אחת ממצות התורה שגם זה אחת מחוקי התורה שיועיל שובה שגם זה מחוקי הבריאה שחקק השם יתברך בעולמו, אלא שהוא בהעלם בהאי עלמא כמו קדשי קדשים בעולם דבזמן קדושתו שהי' שם לב העולם הי' בתכלית ההעלם דכל אדם לא יהי' באוהל מועד ואפי' אותם שדמות פניהם וכו' כמו שאמרו (ביורשלמי דיומא), וכן הלב באדם עקוב הלב מכל ועמוק מי ידענו רק אני ד' חוקר לב וגו' ונא' ד' יראה ללבב, וכן ביוהכ"פ ישראל מתדמים בו למלאכי השרת שמתרחקים מכל תאות עולם הזה הגופני שזהו העלם הגופניות כי מצד הגופניות אין שייכות לקדושת יום הזה כי הוא נעצם בעולם הזה:

וכן במצות התורה מצות התשובה הוא בהעלם מצד העולם הזה ולפיכך משפי זנהדרין שהם משפטים שבעולם הזה אין התושבה מועלת להם כי אין כח לתשובה שיועיל לתקן הקודם שיהי' כאלו לא חטא או עוד כזכיות מבורר בעולם הזה שהוא עלמא דאתגלייא והרי כפי ההתגלות של אדם אשר יראה לעינים הי' מעשה החטא, ואף בדיני שמים לאחר גזר דין שנמסר למלאכים והם אינה יודעין מחשבות שבלב כמו שנאמר אני ד' חוקר לב ולאפוקי מהתוס' פ"ק דשבת וכמו שכתבתי במקום אחר לא מהני אלא בעשרת ימ"ת דהוא בהמצאו, שאז מתגלה לכותו יתברך דעל כן אומרים המלך הקדוש והמלך המשפט והוא יושב על המשפט והוא יודע מעמקי הלב וסגי בתושבה לבדה להיות נקרע ממילא הגזר דין על ידי התשובה כיון דשב לד' בכל לבו אין מקום עוד לעונש שהוא מהעבירה עצמה דתרדפו רעתו והשם יתברך הרואה ללבב רואה דאין כאן עוד עבירה, וכן לצבור בשאר ימות השנה כששבים להשם יתברך וממליכים אותו יתברך עליהם להיות ד' שופטינו וכו' והוא יושיענו, מה שאין כן יחיד דאין מלך בלא עם אין יכול להמשיך התגלות מדת המלכות אלא בי' ימי תשובה נמשכים מר"ה שאז הוא התגלות מלכותו שהי' בבריאת עולם מצד עצמו שהוא ברא לוס עם כדי לגלות מדת מלכותו, וכן מתגלה בכל ר"ה מדת מלכותו על הנבראים מצד עצמו בלא אתערותא שלהם וישראל ממליכין אותו על עצמם מרצונם, ועל ידי התפלה להשם יתברך דהוא קרוב לכל קוראיו יכול לקרוע הגזר דין שנמסר למלאכים גם בשאר ימות השנה, כי השם יתברך יכול לשנות מה שאין כן להיות נקרע מעצמו על ידי התשובה לבד, כי זו המדרגה הגדולה שבתשובה שאינה מורגשת לאל בבינה שבלב ולפני בוחן לבבות ית"ש לבד וכמו שכתבתי:

פרק ט

ועיקר התשובה הוא בהרהור בלב בלבד שהרי נקרא בכך צדיק גמור אפי' הי' מקודם רשע גמור כמבואר (בקדושין מ"ט ב), ואפי' הוידוי דברים אע"ג דהוא מצות עשה מן התורה והתודו וגו' זהו מצוה בפני עצמה ואינו מעכב התשובה שעיקרה בלב לבד שמתחרט על העבר ומסכים בלבו שלא לשוב עוד לכסלה ושלא יחטא עוד, ואע"ג דלא נגלה לשום אדם ואפי' למלאכי השרת שאין יודעים מה שבלב קמי שמיא גליא והוא נקרא צדיק גמור באמת, אפי' הגדיל עבירות עד למעלה דבכל רשע גמור אמרוהו שם ואפי' עבר על כל תורה כולה, ובב"ש וח"מ (באהע"ז סימן מ"ב) כתבו דאפי' גזל ולא החזיר הגזילה רק שקיבל בלבו להחזיר מהני, וכן משמע (בברכות ה' ב) בעובדא דתי' דני דחמרא דסגי בהכי, ומ"ש

(בסנהדרין כ"ה ב) בחזרתן של בעלי תשובה היינו לענין נאמנתו לעלמא דחוששין שמא לא שב באמת ומרמה הבריות וצריך שיראו בני אדם ממנו מעשה תשובה בפעל, וההגדרות במותר שהזכירו שם הם עצות טובות להשב שלא יתקפנו יצרו להבא עוד, ועל כן צריך לגדור עצמו גם במותר כדי להרחיקו מהאיסור שכבר נכשל בו ובנקל יוכל היצר אשר כבר קנה לו קן בלבו ונעשה בעה"ז להכשילו ולכן צריך להגדרות יתירות, אבל אין זה עיכוב להתשובה בשעתה שאפי' יחזור וירשיע משמע מההיא דקדושין דמכל מקום הוי קדושין ואמרינן דנקרא צריק גמור על ידי רהור התשובה שבלבו באותה שעה באמת ואח"כ הוא שתקפו יצרו, וכן בדברי ב"ש וח"מ הנזכר בגזל אפי' אח"כ לא החזיר הגזילה ולא הועיל לתקן הקודם היינו להיות נמחל לגמרי אבל בשעת ההרהור התשובה שהי' בדעתו באמת זחזיר הרי זה צדיק גמור באותה שעה, ואח"כ הוא דאתרע וכצדיק גמור שהרשיע, ועיין בתה"ד (סימן שמ"ט) דרק כשלא הי' הוכחה בשעת מעשה ששב אמרינן הוכיח סופו על תחילתו דלא שב כלל ביניתים כיון דתחלתו וסופו ברשעות אבל אם הי' הוכחה מועיל, והיינו להאמינו על ידי ההוכחה דנראה שהאמת ששב מהני:

ומה שכתב רמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ב) ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, על כן כונתו כמו שכתבו בכל מקום ולח"מ שם דיקח לו את השם יתברך לעדות, והיינו לברר אמיתות רצונו אז ברגע התשובה דדעתו באמת שלא ישוב וכו', והגם דקושית לח"מ שם לא קשה מידי דמכל מקום הידיעה ובחירה שניהם אמת וכשבאמת לא יחטא הרי יעיד עליו הש"ת אז וגם קושית כ"מ שם לא קשה די"ל פירוש ולא נאמר וגו' היינו דבר ברור שלא נאמר עוד ולא נעשה זה וזהו כונת לשון ויעיד וכו' היינו שיהי' בבירור שלא ישוב וכו', מכל מקום אי אאפשר שיהי' זה מתנאי התשובה ורק כשבדעתו גם בשעת מעשה לחזור ולחטוא הרי לא שב בכל לבו כלל, וזהו מדתן של פושעי ישראל המלאים חרטה היינו חרטה לבד בלא עזיבת החטא כי רק על העבר שכבר חלפה הנאתו ואינה עוד מתחרט אבל אין דעתו לעזוב להבא הנאה זו אם יזדמן לפניו אפי' באותה רגע, וזה אין עליה שם תשובה כלל רק חרטה לבד שאחר החטא שעברה הנאתו מתחרט חרטה בעלמא בלא מחשבת עזיבת החטא והרהור תשובה שבלב המועיל היינו בעזיבת החטא שזה נקרא ששב לד':

ומדתן של תלמידי חכמים דעובר עבירה בלילה שאז הוא זמן עבירות דתאות בזנות כמש"ג בנשף בערב יום וגו' דאין רואה, ובשבת (פ"ט ב) אי' דל פלגא דלילא דאז אין חוטאין, ובזוהר הגירסא איתכא ת"ח שעבר עבירה ביום אל תהרהר בלילה, ונראה דדרך לשוב בלילה לפני השינה כדרך שאי' (מגילה כ"ח א) כי סליק לפוריי' אמר וכו' כי אז

טעים עעמא דמותא כמו שאמרו בזוהר ובהרואה דהוא אחת מס' במיתה, והוא על דרך שאי' (שבת קנ"ב א) שוב יום אחד לפני מיתתך ואז שעת החשבון למארי דחושבנא על כל מה שעשה באותו יום אל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה כמו שאמרו (בברכות י"ט א) לא בחרטה לבד רק בתשובה גמורה, ואפי' רואהו חוזר ושונה אח"כ בחטאו ומיהו אפשר דהך אל מהרהר היינו קודם שרואהו שונה בחטא דמחזיקין ששב ולא יחטא עוד, אבל כשראוהו שונה ותחלתו וסופו בחטא אפשר גם בת"ת לא מחזקינן ששב בדליכא הוכחה או על כל פנים אחר פעם ב' ששנה בחטא רשאי להרהר אחריו דהרי עבר ושנה נעשה לו כהיתר כמו שאמרו (ביומא פ"פ ב), אלא די"ל אם שב ביניתים בתשובה גמורה דהו"ל באותו שעה צדיק גמור כשחוזר וחוטא אין עליו דין עבר ושנה רק כתחילת חטא דהראשונה כבר נמחקה בתשובה הקודמת שבינתים והרי זה כצדיק גמור המתחיל בחטא וגם כן אל תהרהר דגם אח"כ ישוב וצ"ע מכל מקום בשעתו שב באמת, ואף על פי שהבא לטהר מסיעין אותו כמו שאמרו (ביומא ל"ח סע"ב) אפשר לומר מדלא סייעוהו על כן לא שב באמת, והך מסייעין היינו באותה רגע שבא לטהר ואלמלא בא לידו אז באותה רגע דבר עבירה אין ה"נ שהי' הקב"ה עוזרו ויכול לו, ואפי' תימא גדם באותה רגע לא יכול אם הוא גמר בלבו להתקומם נגד יצרו בכל כחו הי' יכול לו מכל מקום אם אח"כ יצרו אלבשי' והסיתו לדבר עבירה י"ל דלא נדחה על ידי זה שובתו הקודמת שהיתה באמת גדם בהוא דקדושין לא חילקו אפי' ראוהו תיקף ברגע אחר הקדושין חוטא ומרשיע כדרכו, ומה דמן השמים לא סייעוהו אחר שהכחל לטהר בהרהור תשובה שבלב עד שיש עליו שם צדיק גמור, הרבה תשובות למקום שהי' המשפט לנסותו ושלא לסייעו ומכל מקום לא נדתה משם צדיק גמור באותה רגע דהרהור תשובה:

ומה שאמרו היכי דמי בעל תשובה וכו' עיין שם (ביומא פ"ו א) כפי גירסא שלנו צריך שיזדמן ב' פעמים וניצול דבתרי הוי חזקה שלא יכשל עוד, ורי"ף ורא"ש ורמב"ם לא גרסי פעם ראשונה ושני' ובפעם אחת סגי ומכל מקום מצריך שיזדמן לידו וניצול, כבר יישבה רמב"ם (ברפ"ב מהל' תשובה) דזהו לענין תשובה גמורה ומן המובחר וכתב ואם כו' אף על פי שאינו תשובה מעולת היא, ואפשר לומר גם כן מה שאמרו היכי דמי בעל תשובה היינו שיהי' נקרא בשם זה דבעל תשובה וקריאת השם היינו שיהי' עצמותו כך דאז נעשה לו שם העצם קבוע וקיים, וכל בעל תשובה אף על פי שלשעתו הוא שב באמת והוא בעל תשובה לשעה כיון דאינו בטוח שלא יתקלקל ויחזור לסורו אינו נקבע לו לשם עצמו עד שיבוא לידו דבר עבירה פעם א' וב' כגירסא דילן דבזה בטוח דלא יחטא עוד, וכמו שאמרו (ביומא ל"ח ב) מקרא דרגלי חסידיו ישמור דחסיד נקרא

כשמתגבר יותר מצדיק ועל כן אמרו (באותיות דרע"ק) על פסוק וחסידיך ירננו אלו רשעי ישראל שעתידים וכו', כי יותר תוקף גבורה בניצוח היצר צריך הרשע כששב ועל כן נקרא חסידיסך פירוש חסידי ד' היינו מופלגי החסידות כמו עלי ד' ארזי ד' ובכל מקום שמסמיך אל ד' להפלגת הדבר ביותר, ומי שבא דבר עבירה לידו וניצול נקרא (בקדושין מ' רע"א) גבורי כח ובזה מובטח להשמר מעתה עד שקנה לו שם עצמו של בעל תשובה על ידי זה:

והעיקר נראה מה שאמרו כגון וכו' פירוש כגוון הזה שיהי' תשובתו בלב כגוון ואופם הזה של מי שבא וכו' שכ"כ מתחרט ושב מן הדבר עד שאם הי' מזדמן לו אותה וכו' הי' נמנע אבל אין צריך שיארע לו כן בפעל דוקא, ועל כן אפי' עשה תשובה באחרונה וביום מותו ולא נזדמן לוכלל דבר עבירה מכל מקום אם היתה בכל לבו ואפי' נזדמן לו אח"כ ולא עמד בנסיון אם בשעת מעשה היתה בכל לבו ואלו נזדמן לו באותה רגע לא הי' חוטא רי זה בעל תשובה גמור באותה שעה, ואין צורך לדברי רמב"ם בזה והכל תשובה מעולה, ומה שאמרו (בע"ז י"ט א) אשרי שעושה תשובה כשהוא איש היינו דבזקנותו אין לו כח במזימות לבבו להתגבר על יצרו לשוב בכל לבו באמת ובפרט שנשתרש בחטא סכתב (בליקוטי מהרי"ל) דעבירה שעברו עליו רוב שנותיו מלפפתו והלכת ועיין שערי תשובה (סוף שער ב) ט' טעמים בזה, אבל כששב תשובה מעולה הוא ואע"ג דלא משכחת ליה גבי' באותו פרק ועל כן צ"ל אינו רצה לומר בפעל ממש דהיכי משכחת לה ובשעת עבירה בתחלה נתייחד עמה ואח"כ שאר התקרבות והרי אסור להתייחד, וכי ס"ד דהותר איסור יחוד לבעל תשובה ולא משכחת לה באותו מקום ואפי' אם אירע שהיתה עמו ביחוד צריך לברוח מיד ודבר ה חובה על כל אדם וכל שכן על בעל תשובה שצריך לגדור עצמו ביותר, ובסנהדרין (ק"ז רע"א) דלעולם לא יביא עצמו לנסיון שלא יכשל וכל שכן בבעל תשבוה וכן הוא בספר חסידים (סימן קס"ז) דלא יאמר אדם הרי אני באותה וכו' אקיים זה דשמא תחרצה וסלא אמרו שיביא עצמו לעון עיין שם, ועל כן דהכונה רק שהתשובה יהי' על דרך זה שיהי' בו בטוח שיצרו בידו לכפותו, ומכל מקום לא יבטח על עצמו בפעל ואף על פי שההרחקות לכל אחד כפי מה שהוא מכיר ביצרו ומי שבוטח בנפשו אין צריך כ"כ הרחקה וכמו שאמרו הריטב"א (בסוף קדושין) מהא דר' יוחנן יתיב אשערי טבילה ועוד טובי יעוין שם באורך וכיוצא בו בתוס' (שבת י"ג סע"א) ד"ה ופליגא וכן בנדה (י"ג סע"א) עיין שם, זהו בהרחקא בעלמא משום גדר וסייג ולא הביא עצמו לידי נסיון דזה אסור דאז היצר גובר, ואנו מבקשין בכל יום אל תביאנו לידי וכו' וגם זה בצדיק גמור

שלא חטא מעולם ולא בבעל תשובה שכבר טעם טעם חטא ואף על פי שנדמה לו שכבר שב בכל לבו ודאי אין לו לבטוח בעצמו כלל:

ואיברא נהירנא זה זמן רב שהי' בידי ספר רב ייבא וראיתי שם בתהילים על פסוק החליק אליו בעיניו מביא מהבע"ש בשם מתיבתא דרקיע להתיר להביא עצמו הבעל תשובה לידי כך, ושוב ראיתי דגם בספר כלי יקר (ר"פ חוקת) כתב כן ופי' בשם יש מפרשים בזה מה שאמרו במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד היינו דהם אסורים התייחד ולהביא עצמם לידי נסיון מה שאין כן הבעל תשובה עיין שם,ואין כעת הספר אתי לדעת בוריין של דברים ובירורן בעיקר דבר זה צל"ע מאוד ולא ניתן ליאמר כלל וכמו שכתבתי, ואם הותר היינו רק בעניני היתר כדרך שאיתא בדוד המע"ה (בירושלמי פ"ב דסנהדרין הל"ג) בעשר פלגשים שהי' מקלען ומקשטן וכו' ואמר ליצר הרע כו' אני מתאבך דבר המותר לך, וזהו מדת בעל תשבוה לגדור עצמו במותר ובזה יכול להביא עצמו לנסיון ולא בדבר האסור כלל ובואתה וכו' ואולי גם הוא רצה לומר כהאי גונא בדבר המותר, והנה גם דבר זה אינו בירור גמור כי היצר חושק וגובר רק בדבר האסור וכמו שאמרו (בסנהדרין ע"ה א) דלא מייתבא דעתי' בהיתר אלא במים גנובים ולא עשה זה לבירור תשובתו ולנסיון רק להרגיז יצר טוב על יצר הרע ולשבור תאותו:

פרק י

שלשה מיני תשובה הם כפי מה שביארו לנו ז"ל (ביומא פ"ו סע"א), (א) תשובה מאהבה ובזה מתקן את הקושם ועיין (שם:) דתשובה מאהבה זדונות נעשו כזכיות, ואם כן פירש"י שכתב בד"ה דמעיקרא דשובבים כאלו תחלת חטא על ידי נטרות וכו' צ"ע לכאורה (ויעיין מה שכתבתי לקמן ריש סימן י"א לפרש בענין אחר ודברי רש"י צריך ישוב), ונראה דמעיקרא שובבים הכונה קודם התשובה דעל ידי תשובה מאהבה נתברר גדם שעת החטא שקודם התשובה לא עינה מלבו כלל רק מעשה נערות ושטות בעלמא וכמו שאמרו (בסוטה ג' א) דאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס רוח שטות, ושם אמרוהו דרך כלל על כל אחד מישראל לפי שבאמת כל ישראל לבן לשמים וכמו שאמרו (בשהש"ר) על פסוק ולבי ער שהקב"ה לבן של ישראל בברכות (י"ז א) גלוי ויגוע שרצונינו וכו' ומי מעכב שאור כו' והוא הרוח שטות, ועל כן אמר (סנהדרין מ"ד א) דאף על פי שחטא ישראל הוא משל לאסא דקאי ביני חלפי שעצמות לב איש הישראלי לעולם מריח ריח טוב כאסא, וכמו שאמרו (בבראשית רבה ובסנהדרין ל"ז א) על פסוק וירח את ריח בגדיו ריח בוגדיו והחטאים הם רק דוגמת חוחים הסובבים את השושנה כמו שנאמר כשושנה וגו' והתוח עוקצה לפי

שעה ולעתיד יבורר זה בכל ישראל שיבוקש עוון ישראל ואיננו כי כשלג ילבינו שהוא תכלית הלובן והבהירות כמו שאמרו בהרת עזה כשלג היינו שהיו כזכיות, ובעולם הזה מי שזוכה לשוב מאהבה זוכה לזה דנתברר גדם מקודם בשעת החטא הי' רק שובבות ומעשה נערות ו א זדון גמור ועל ידי זה אחר התשובה נעשה עוד כזכיות, ומהרש"א בתא"ג (שם:) תמה על זה איך חוטא נשכר ונדחק דרצה לומר שמוסיף זכיות, והי' לו לומר גם כן מפני שכח הבעל תשובה שכבר טעם טעם חטא ושב לשי"ת גדול יותר (שצריך התגברות נגד יצר הרע ביותר) וכמו שאמרו רמב"ם (פ"ז מה' תשובה ה"ד), וזה טעם מאן דאמר (בברכות ל"ב) דבעל תשובה גדול מצדיק גמור ועיין ספר הישר המיוחס לר"ת (שער י') עיין שם:

אבל לשון הגמרא מבואר דהזדונות עצמן נעשין כזכיות וכפירש"י דעליהם משמע על כל מה שעשה אף על העבירות, כי נחשב עבירה לשמה דחשיבא מצוה (בנזיר כ"ג ב) וכמצוה שלא לשמה דמתוך שלא לשמה בא לשמה הכי נמי מתוך עברה לשמה בא למצוה לשמה ועל כן העבירה עצמה תשובה מצוה וזכות דאלו כיון תחלה לכך הריה 'י מצוה לכתחלה גם כן ככל עבירה לשמה דעת לעשות לד' הפרו תורתך וכאליה בהר הכרמל, ואף דבנביא יש גבול בכל אם יאמר לעבור על דברי תורה שמע לו חוץ מע"ז, זהו רק על פי נביא אבל מכל מקום גם לחטא ע"ז דישראל יש תיקון להיות נחשב אחר התשובה כעבירה לשמה, דמצינו דוגמא גם בע"ז עבירה לשמה (בסנהדרין ק"ז א) על פסוק עש הראש שביקש דוד וכו' עיין שם, ומאחר דאחר התושבה זוכה על ידי החטא למדריגה גדולה יותר מקום שבעלי תשובה עומדין והעבירה הוא שהבאתו לזה אם כן אגלאי מילתא למפרע דהפרת התורה בעבירה הי' לטוב ולעשות לד', ואף דהוא לא כיון לכך בשעת מעשה הכל הי' מסודר סבא משמת ימי בראשית מרצון השם יתברך בריאה וכמו שאמרו (שבת פ"ט ב) על פסוק חטאיכם כשנים וכן (בסנהדרין שם) ראוי' היתה בת שבע לדוד משמת ימ"ב אלא שבאת לו מבכאוב שהוצרך לסבול אחר זה יסורין בעולם הזה, וזהו האכילת פגה שאין בו טעם כ"כ לפני זמנו דלא הי' הקדושה ורגשת עדיין בפעל באותה שעה לעין כל, אבל מכל מקום בלב דוד המע"ה הי' מלא קדושה גם באותה שעה ולא כוון לחטא כלל דעל כן נקרא פגה שהוא הפרי החשובה עצמה רק שלא נגמרה עדיין להיות חשיבותה בפעל וכמו שאמרו (בסנהדרין שם) דאמר על עצמו דהי' יכול לכפות ליצרו אם רצה, וכן אמרו (בע"ז ה' ב) דלבו הי' חלל בקרבו ולא הי' ראוי לאותה מעשה רק להורות תשובה, והוא ידע זה דיש בדבר הסתת היצר כמו שאמר לו הנביא אח"כ ממשל דהלך שדרשוהו (בפרק החליל) איצר הרע אבל ידע ברוה"ק דרצון השם יתברך הוא שיעשה זה, ואף על פי שהוא

בירה ושיענש עליה ולא רצה למזכי למארי' וכיון דרצון השם יתברך שיעשה הרי זה עבירה לשמה דלא רצה למזכי ולכבוד שמים, ומכל מקום הי' צריך ליסורין וכפרת עוון גדם בכל עבירה לשמה כן שמכל מקום צריך כפרה על העבירה וכמו שאמרו תוס' (ב"ק צ"א ב) ד"ה אלא בנזיר דנקרא חוטא ומכל מקום יש מצוה הגדולה מעבירה ואעפ"כ צריך כפרה על שחטא על הנפש והביאו ראי' מתענית חלום בשבת דאע"ג דאין חוטא שיתענה מכל מקום נפרעין ממנו עונג שבת וצריך כפרה בתענית לתעניתו, וכיוצא בו (בסנהדרין כ"ו סע"ב) דסברי מצוה עבדי ואפ"ה משמתי דסברי כפרה עבדו להו רבנן ועל כן ידעו כך הדין דמצוה הבאה בעבירה אף שמצוה לעשותה מכל מקום צריכין כפרה על העבירה שבה, וגם אליה בהר הכרמל מה שהוצרך לברוח אח"כ מפחד איזבל הי' נכפרה אהקרבתו בבמה אף על פי שהי' בדבר ד' כמו שאמרו ז"ל על פסוק ובדבריך עשיתי דבר ו' הי' שיעשה הדבר בעבירה, וכמי שאמרו ז"ל על פסוק וקהל גוים עתידין להקריב באיסור במות כגוים, ולא דמי לכלאים בציצית ומילה בשבת וכיוצא בו כל עשה דוחה ל"ת דמציתו בכך לעולם על פי חוקי התורה שבענין זה יעשה כך ואין כאן עבירה כלל, ודוקא בדבר שאין מצותו כך רק הותר ונעשה מצוה לצורך שעה זו לבד ועל כן קריי' כגוים, ודייק כגוים כי אותו דור חטאו בע"ז ולהיות ככל הגוים ממש:

וכל חטא הדור צריך להיות גם בראש הדור שמץ ממנו, כי כל ישראל קומה שלימה וראש הדור כולל כל הדור פרנס לפי הדור כידוע, וכשבירת משה רבינו ע"ה הלוחות בחטא ישראל בעגל שזה גם כן חטא מעין דוגמא אבל הוא כוון לשם שמים וכשאמר לו אכ"כ יישר כחך ששיברת אז פעל סליחה וכפרה גם לישראל כי נתברר דגם חטאם הי' כעין עבירה לשמה, וכן בדור אליה הוצרך הוא להקריב בחוץ שזה נקרא כגוים וכדרך עובדי ע"ז אבל הוא עשה מפורש בדבר ד' ולשם שמים, ועל ידי זה מצא מקום לטעון גם בעד ישראל ואתה הסבות את לבם אחורנית שגם חטאם הוא על ידך ואתה רצית שיעשו כן ועל כן הי' שיעשו כרצונך דלא יאמרו עבדא דזכי למריה ופעל לעורר תשובה בקרב כל ישראל, ומכל מקום לא נפטרו מן העונש בעולם הזה על חטאים הגדולים ההם כמו שנאמר והי' הנמלט מחרב חזאל וגו' והשארתי וגו' הברכים אשר לא וגו', וכל החוטאים נעשו וכמו בעגל וביום פקדי ופקדתי אף על פי ששבו בתשובה שלימה מאהבה דנעשה כזכיות מכל מקום צריך כפרה ככל עבירה לשמה ועל כן הוצרכה יעל לרכה דמה שנא' תבורך מנשים וגו' הוא להגן עליה מיסורים, ואין לך עבירה לשמה גדולה מאסתר ונכתב ברוה"ק מה שאמרה על עצמה כאשר אבדתי אבדתי דמסתמא יש בזה שם אבדה באמת מצד עבירה כזו דנבעלת לגוי שזהו תכלית הטימוע בין העמים שנקראים אובדים כמו

שנאמר ובאו האובדים בארץ אשור על אותם שנשמעו בין העמים, ודינה שנבעלה לגוי אף על פי שתחלתה בא נס מפני סופה שאמרו ז"ל עליה הנבעלת לגוי קשה לפרוש הוצרכה להתגלגל בגוי' כזבי בת צור כידוע, ואסתר שכל כונתה שם שמים ולהנלת כל ישראל מגזירת להשמיד ולאבד אי אפשר שהיא תאבד חס ושלום אבל היא תיקנה בזה כל ישראל שחטאו אז בהשתחוייה לצלם והנאת סעודה אינו ישראל שהוא העירוב בגוים וטימע ב"ה להיות כמוהם חס ושלום ועל ידי זה עוררו גזירת אותו רשע לכתוב על היהודים לאבדן, אבל הם לא עשו רק לפנים ובעל כן רק חטאם שלא מסרו נפשם על קידוש השם כחנני' מ"ו, וגם היא חטאה בזה שהשיבה תחלה למרדכי שאין ראוי להכניס עצמה לסכנה בשביל הצלת כל ישראל ולא רצתה למסור נפשה מה שהיתה מחוייבת על זה, ועל זה השיבה ואת וגו' תאבדי שיתקיים הגזירה בה כי חטאה גדול משלהם דבעל כן ולפנים לא נקרא על ידי כלל באמת ולא טימוע בין האומות אבל היא לא חשב להצלת אבדון כל ישראל בגזירה ודאית לפני', והיא שבא תיכף וסרה נפשה ולא בסכנת הגוף לבד רק גם סכנת אבדון נפש דהטלת זוהמא ותכלית הטימוע בן האומות רק שהי' בעל כן ובזה תיקנה עצמה וכל ישראל במה שעשתה עוד עבירה חמורה כזו דליכנס ברצונה, רק שמכל מקום אינה בצונה האמיתי כלל והוא עבירה לשמה בנחשב אדרבא למצוה גדולה כאשר קבלתי כי על דרך זה הוא תכלית התיקון לכל חטא ואכ"מ:

וכך מדתו של השם יתברך ממתיק המר במר כמו שאז"ל על פסוק וישלך וגו' סימתקו המים שהי' עץ הרדופני מר רק שהי' בציווי וברצון השם יתברך, ובזה נמתק המרירות הזה והקודם, והיא הוסיפה עוד באמירת כאשר אבדתי לקבל עליה עונש האבדון הנגזר על כל ישראל, וכדרך שאמר ר"י (ברפ"ב דנגעים) כל ישראל אני כפרתן שרצה לקבל על עצמו העונש דנגעים בעבורן עיין שם בהרע"ב ותוי"ט, וכמו משיח שסובל עניות ישראל וכן ביחזקאל בשעת החורבן וכן משה רבינו ע"ה שאמר לו לך רד דאמרו ז"ל שנתנזף של מעלה הוא לכפרת ישראל ולקבל העונש שעליהם כי ראש הדור הוא הדור, ועל כן אמרה להציל בזה כל ישראל מעונש הגזירה דלאבד כי כבר נתקיים בה דאבדונה מגוף קדוש דמרדכי אחר שכבר נאבדה מעמה ומולדתה נחשב אבדון גמור לה, וגם דאלו לא נאסרה למרדכי אפשר היתה מולידה ממנו הי' הולד טהור מאמו ומאביו ואז ודאי זרוק חוטרא אעקרי' קאי והי' נשאר ממנה זרע בישראל, מה שאין כן אח"כ שהולידה דריוש מאחשורש אף שהי' טהור מאמו והי' מלך כשר ובנה ביהמ"ק מכל מקום הי' מכלל הגוים ונטמע ביניהם ונתקיים האבדון בזרעה, וזהו איבודה מעולם הזה כמו שנאמר בכו להולך כי לא ישוב וראה וגו' שדרשוהו (בבבא בתרא קט"ז א) על מי שלא הניח בן, ועל

ביאת גוי מגיע עונש זה וכמו שאמרו (בסנהדרין פ"ב א) בביאת ארמית אם לא פגעו קנאין לא יהי' לו ער ועונה ובן מגיש וגו' כי זהו עיקר חילול הברית ונא' (תהילים נ"ה:כ') אשר אין חליפות למו ולא ירא אלקים וגו' חלל בריתו ודרשו (בבבא בתרא שם) אין חליפות על בנים הממלאים מקומו, וזהו שאמר וללא ירא אלקים כי איש ירא את ד' וגו' גבור בארץ יהי' זרעו ונא' כל ירא ד' וגו' אשתך כגפן פורי' וגו' כי כן יבורך גבר ירא ד' וגו' וראה בנים לבניך, כי היראה היא הגבורה כידוע וכן הם בגמטריא שוה כי הירא הוא המתגבר על יצרו והגבור מתייראין ממנו וכן כל מי שיש בו יראת שמים שם ד' נקרא עליו ומתקיים בו ויראו ממך כידוע, ועל ידי זה יש בו כח גברא להזריע זרע למינהו דתלוי בגבורה וכמו שנאמר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים וגו' וכמו שאמרו (בנידה) כל שאינו יורה כחץ וכו' ובד"ה (א' ח' מ) ויהיו גו' גבורי חיל דורכי קשת ומרבים בנים ובני בנים, מה שאין כן מי שלא ירא אלקים אין חליפות למו ובעמלק דכתיב בי' ולא ירא אלקים ונצטוו במחיית כל זכר לו כי הוא נקרא ראשית גוים שזהו השורש גוים שאין בהם יראת אלקים, ועל כן נקרא הערלה על שם או"ה כמו שאמרו (בנדרים) מקרא דכל הגוים ערלים ואף על פי שנימול, והוא חילול הברית שהוא להם מצד שרשם על ידי העדר יראת שמים הגורם שיקוע בתאות, וכמו שאמר רק אין יראת אלקים וגו' והרגוני על דבר אשתי דעל כן אמרו (בר"ה י"ז א) דפושעי או"ה בגופן הוא בעריות שהם משוקעים בזה, מה שאין כן בישראל דאפי' הערלים נקראים מולים שאפי' החוטא אינו משוקע כי שורשו מרזא דאשת חיל אשה יראת ד' לא נקראו פושעי ישראל בגופן אלא קרקפתא דלא מנח תפילין שהוא העבדר שורש היראת שמים בקריאת שם שמים עליו כמו שאמרו (במגילה) על פסוק וראו וגו' כי שם ד' נקרא עליך וגו' אלו תפילין שבראש שזהו האות שמיוחדים להשם יתברך לקבל עול מלכות כעבד הנושא עליו חותם רבו וסימנו:

וזהו היקר שדרשו שם זה תפילין שזכו על ידי הנס דאסתר, שאף על פי שהיא נטמאה על ידי אחשורש שזה נראה כאשת זנונים חס ושלום והיא היתה אז בשעת נס זה כולל הכנסת ישראל וכמו שאמרו (במגילה) על פסוק ותלבש אסתר מלכות שלבשתה רוה"ק היינו מדת מלכות הידוע שהיא רזא דאשת חיל, כי באמת גדולה עבירה לשמה ואין זה מורה חילול הברית חס ושלום בישראל אלא אדרבא על ידי זה נתברר דאפי' הנראים מחללי הברית באמת אינו כן, ואפי' בועל ארמית שזהו תכלית החילול שאמרו (בעירובין י"ט א) דממשכאערלתו ולא מבשקר היינו רק למראית העין שאין ניכר וכמו שאמרו (ביבמות) דמשיך צריך לחזור ולמולו רק מדרבנן מטעם מראית העין, אבל באמת גם זה מהול כי שורש היראת שמים קבוע בלבם מד התקשרות שורשם בהשם יתברך,

וזהו התפילין שבראש התחלתו קשור בהשם יתברך ועל ידי זה ויראו ממך ואף על פי שלמראית העין בעולם הזה אין כן הוא רק למראית העין, ומכל מקום מצד המראית העין דעולם הזה שצריך תיקון למראית העין הוא צריך עונש בעולם הזה לכפרה, והאומות שהם בשרשן כן לכן יהי' העונש כן בשורשן לעולמי עד וכמו שנאמר וליהט אותם וגו' אשר לא יהי' להם שורש ולא ענף ופשטיה באו"ה קאי, ובסנהדרין (ק"י סע"ב) דדרשי' ארשעי ישראל היינו מכל עושי רשעה ועל זה פליג רבי עקיבא אבל באו"ה מודים כדאי' התם מותאבד כל זכר למו, אבל בישראל בהיפך כל עונש הוא רק למראית עין בעוה"ז ואפי' מי שנגזר עליו ח,ו כילוי בנים היינו רק בעולם הזה אבל נפשם צרורות בד' וקמים לתחיית המתים ולעוה"ב, ואפי' מי שלא הוליד כלל היינו בעולם הזה אבל אמרו בזוהר כתב יד (הביאו ה"ר חיד"א חסדי אבות פ"ו מ"ב) על פסוק מי ילד לי אלה שאין שום טיפה שאינה באיסור הולך לאיבוד ונגנזות בהיכלא חד ולעתיד לבוא יהי' לו בנים ובנות רבי ויכיר כל אחד אביו עיין שם:

ובודאי גם באשה בעבירה לשמה כיעל ואסתר כן, וכידוע מ"ש ביעל דאז קלטה נפש רבי עקיבא ממנו והיתה אז תחילת יציאתו מהקלפיה, ומסתמא גם באסתר כן וכמו שהם לא עשו אלא לפנים כך הי' העונש רק לפנים ולמראית העין בעולם הזה לבד, וגם בפעל בעולם הזה הרי אמרו על פסוק ואלה בני בתי' דכל המגדל בן חבירו וכו' וכן מקרא דאלה תולדות משה ואהרן על המלמד בן חבירו תורה ואמרו גם בנפש יחידה דכל המקיים נפש אחת כמקיים עולם מלא, וכמו שאמרו המקיים עולם מלא וכל ישראל וגם ליהודים היתה אורה זו תורה דהדר קבלוה אז מאהבה והכל הי' על ידה דהרי הוא כהולידה עולם מלא וכל ישראל דאחר שנגזר עליהם להשמיד וניצולו הרי הם כברי' חדשה וכדרך שאז"ל על פסוק ועם נברא וגו' וגם זכתה לידי ושם טוב מבנים ובנות שאמרו (בסנהדרין צ"ג ב) זה ספר דניאל שנקרא על שמו וכן הוא מגילת אסתר נקרא על שמה וזה נקרא טוב מבנים ובנות, ואף על פי שקיבלה עונש על עצמה בעד העבירה לשמה וכן על כל ישראל אחר ששבו דנעשה כזכיות מעבירה לשמה זכתה ע,י זה לשכר הטוב מהעונש וכל העונש הוא רק בעולם הזה והשכר לעולמי עד:

וגם מצוה שלא לשמה הוא כן וכמו שאמרו לדמון אחד בתשובות מהר"ח אור זרוע הנדפס מחדש (סו"ס קס"ג) דגל שלא לשמה חד הוא וכולם עבירה אך אותה עבירה הותרה שסופה לבוא לידי מצוה וכו' סכן משמע (בנדיר) שמדמה אותה למעשה דיעל וכו' עיין שם, ודבר ד' בפיו אמת כי ודאי אף על פי שאמרו לעולם יעסוק שלא לשמה לאו היתר גמור הוא ועובר על לאו מדברי סופרים אל תעשה עטרה להתגדל או אל תהיו כעבדים

המשמשים על מנת לקבל פרס, ובזוה"ק צווח הרבה על אותם דעבדין לגרמייהו, ואף על פי שאין עונשין על זה בפעל דהרי אפי' מחשבה רעה דעבירה אין הקב"ה מצרפה למעשה בישראל מכל מקום נחשב לחטא לגבי מעלת קדושת הנפשות דישראל עם קדוש לד' אלא שאעפ"כ לעולם יעסוק וכו' שמתוך כו', וממה שאמר הטעם רק שמתוך וכו' מבואר גם כן דבעצמותו לולי הא דמתוך וכו' לא הי' ראוי לעסוק שלא לשמה, אלא שכבר העידו לנו חכמים שמתוך וכו'י כי מעשה המצוה בעצמה בלא כונה לשמה גם היא נותנת קדושה בלב האדם עד שעתיד ליפתח על ידי זה שערי קדושה בלבבו כפתחו של אולם וליכנס ללשמה הנמור, ודברי חכמים נאמנים וקיימים לעד ואפי' אם אין רואים בפעל כן אם לא זכה לזה בגלגול זה מפני איזה חטא הגורס יזכה בגלגול אחר או גם בגלגול זה אם לא זכה בקביעות זוכה לזה באקראי ובשעה ורגע אחת שימצא יחול לבבבו מוכן לאהבה וליראה את שמו יתברך ולעבדו באמת, וממילא גם כל העסק שלא לשמה כיון שהוא גרם להביאו לידי הרגע דלשמה הוי כולו נעשה כהכנה לכך ומכשירי מצוה שנחשב כגוף המצוה ולא גרע מעבירה לשמה וכדקדוק דמיון רז"ל להדדי, ולמ"ד שם עדיפא ממצוה שלא לשמה למאי דלא ידע הא דשמתוך וכו' דמתוך עבירה לשמה בא דבר גדול כהצלת ישראל בימי יעל ואסתר וכדומה שעל ידי זה הותרה העבירה ונקרא לשמה, ועל כן אמר דגם במצוה שלא לשמה כן דמתוך וכו' ולכן הם שוים, וגם כל עבירה כששב כן כיון דעל ידי זה בא למדרגה הגדולה דתשובה והחטא הוא שגרם להביאו לכך והוא הכנה לו שמתוך זה בא למקום שבעלי תשובה ומדין הרי אותו החטא כזכיות ומצוה שלא לשמה:

והחילוק ביניהם רק לענין לכתחילה דבזה אמרו לעולם יעסוק וכו' שהמצוה שלא לשמה יש בה מעשה מצוה גלוי' המכנסת קדושה בלב שבהכרח ובבירור בא מכחה ועל ידה לשמה, מה שאין כן העבירה אדרבא גוררת עבירה המכנסת טומאה בלב והיפך הקדושה, והאומר אחטא ואשוב אין מספיקין וכו' ולא דברו חכמים בשופטני שוטים ורשעים החוטאים למלאות תאות יצרם וידמו שישובו אחר שימלאו תאותם דבזה שטות גדול כי אם בתחילת כניסת היצר ללבו לא יכול לנצחו עד שנעשה איש ובעה"ב וחטא בפועל איך יחכה אח"כ לנצחו, אבל הכונה על הטועים החושבים לחטוא כדי לשוב אח"כ להגיע למדריגת בעלי תשובה, וגם זה בהסתת היצר הרע למי שלא יכול הלסיתו לחטא גמור לעבור על רצון השם יתברך מסיתו שזהו כמו עבירה לשמה, והגם דלשעה זה חטא ומרי גדול הטועים הללו הבוטחים בנפשם לשוב אח"כ יחשבו בטעותם שזה כעין עבירה לשמה, ועל זה עידו חכמים דאין מספיקין בידו כי באמת זה החוטא

לכתחילה על מנת לשוב אין החטא נחשב בעיניו לכלום ואיך יזכה לתשובה הגמורה שהוא ההתמרמרות והחרטה הגמורה בלב על מה שעשה, ולענין לכתחילה בודאי אי אפשר לדמותם כלל שזה מצוה גמורה וזו עבירה גמורה, אבל אחר שחטא והשם יתברך עזרו ששב לד' בכל לבבו ובכל נפשו באמת שתיר על העבירות עצמן חיו יחי' דיעשו ככיות וכמצוה שלא לשמה דחשיבי כמו שמה גמור, וכמבואר (בערכין ט"ז ב) גבי עוה שלא לשמה מי לא מודית דלשמה עדיפא הכי נמי שלא לשמה עיין שם, וההוא דנזיר דאמר כמצוה שלא לשמה דמשמע הא לשמה עדיפא ולא אמרינן כיון דלשמה דיפא הכי נמי שלא לשמה, די"ל דעבירה נמי מביאה לידי מצוה לשמה באותו הענין דעבירה, וזה הוא דיעל דתבורך מנשים באוהל כי היכי דבהו סוף בא למצוה לשמה הכי נמי בדידה ושפיר הוי כמצוה שלא לשמה, מה שאין כן התם תוכחה לשמה אין מביא לענוה לשמה ועל כן ענוה שלא לשמה דיפא דמביאה לענוה לשמה ושפיר השלא לשמה הוא כמו שלמה, וכן אמרו (בר"ה ד' א) דבישראל הרי זה צדיק גמור דהא דמתוך וכו' אינו אלא בישראל דאנו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו שמעשה המצוה גם שלא לשמה ממשכת קדושה ללב להביא לשמה ולא עשה כן לכל גוי ואין צורך למה שדחקו תוס' שם מהא דאל תהיו כעבדים וכו' עיין שם דזה הוא בשביל דמאחר דזולת זה לעולם יעסוק וכו' ואף על פי שעבור באל תהיו וכו' ומשום שמתוך וכו' שפיר הרי זה צדיק גמור כמו בלשמה והכי נמי בעבירה לשמה נמי דכותי' הרי זה צדיק גמור בעבירה זו שהיא לשמה ושפיר אחר התשובה הן עצמן כזכיות:

וזהו בקשת דוד המע"ה כבסני מעוני ומחטאתי טהרני שמהחט והעון עצמו יהי' הכיבוס והטהרה שכם מדתו של הקב"ה במה שהוא מכה בו מרפא ובדבר שקלקלו בו נתקנו כמו שאמרו (בסנהדרין ע"א רע"ב) וממתיק המר במר ואין הכיבוס והטהרה לחטא בדבר אחר רק בהחטא עצמו דאחר התשובה הוא עצמו הגורם הטהרה, ובבא מציעא (פ"ד א) בריש לקיש דאמר ליה מאי אהנית לי התם רבי קרו לי וכו' עיין שם ברש"י, לכאורה תמוה מאוד דאחר ששב ריש לקיש איך יאמר מאי אהנית בשביל שהי' רבי בין הלסטים, וגם לפי דברי התוס' שם דריש לקיש מעיקרא כשהי' ת"ח מאי מה אהנית לי דקאמר כיון דסוף סוף אח"כ נעשה ע"ה ולסטים עד שהחזירו ר' יוחנן ועל דבר זה שהחזירו ואקריי' ואתניי' ושויי' גברא רבה הוא שאמר זה דמה אהנית ואיך הלשון אומרת כן עד שהוצרך ר' יוחנן להשיבו אהנאי וכו' כאלו ריש לקיש לא ידע או לא החשיב זה, וביותר קשה מה שאמר אח"כ חלש דעתי' דר' יוחנן ובכל מקום חלישות דעת הוא כשהלה משיב לו דבר של ממש להגדיל מעלתו נגדו שמפני זה נחלש דעתו כשרואה הקטן ממנו

מתרברב וגדול נגדו אבל כאן דהדברים כפשטן נראין לכאורה דברי הבל ממש לומר דמאי דהחזירו מלסטיות להיות גברא רבה לא אהני ליה כלום והם דברים שלא ניתנו ליאמר כלל מה חלישות דעת גרם בזה לר' יוחנן בדברים שאין להם שחר כאלו לכאורה ועל כן דדבר גדול דיבר ריש לקיש בזה כי בודאי אדם גדול כמותו זכה לתשובה גמורה מאהבה שכל זדונותיו נעשו כזכיות להיות מאירים ומזהירים ממש כזכיות, ומה שהי' קודם רבי בין הלסטים נחשב לו לגדולה ומעלה ממש כמו עכשיו שהוא רב בין החכמים, כי כך הוא ישועת השם יתברך למי שזוכה שמאיר את עיניו להשיג זה בעולם הזה איך העונות כזכיות ממש שיש בהם קדושה, דעל כן נכתבו כל חטאי ישראל בתורה הקדושה הקיימת לעולמי עד והרי לעתיד נאמר דיבוקש עוון ישראל ואיננו וחטאת יהודה ולא תמצאנה ואיך נכתבו בתורה להיות למזכרת עוון לעלמי עד, ועל כן דאחר התיקון הגמור שהכל נעשה כזכיות ויאיר זה לעיני הכל איך הם זכיות אין כאן גנות ומזכרת עוון אלא שבח ומזכרת זכות, ולא לחנם למדו (בע"ז נ"ב א) א"ז דישראל שטעונה גניזה ממזבח מה מזבח טעון וכו' כי כבר הבטיחנו השם יתברך דלא ירח ממנו נדח והכל יתוקן לעתיד לבוא בתכלית התיקון ואפי' חטא ע"ז, דיהיו כשנים הללו שסדורות ובאות משמת ימי בראשית דהכל מסודר מהשם יתברך מתחלת הבריאה ורצון השם יתברך הי' לכך דגם כל מעשינו פעלת לנו ואתה הסיבות את לבם אחורנית והוכרחו לעשות כרצונך למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, וכדרך שאמרו על פסוק זה בדוד המע"ה (סנהדרין ק"ז א) דלא לימרו עבדא דזכי למרי' שאפי' יכול לנצח יצרו לא הי' רשאי ואף על פי שהי' יודע שהשם יתברך יחשיבו לחטא ויענשו על זה כיון דרצון השם יתברך כך:

וזהו עבודת בכל נפשך שזכה לזה דוד המע"ה לתקן דרגא דידי' כמו שאמרו בזוה"ק (לך פ"ד א) מאן נפשי דא דוד ובפ' ויגש נפש דא נפש דוד עיין שם ר"ו א למסור גם הנפש להשם יתברך שאף על פי שיודע שחוטא על הנפש בזה אם רצון השי "ת לאבד את נפשו חס ושלום נתרצה גם לזה שלא לנטות מרצון השם יתברך, והוא הגבר שהקים עולה של תשובה לכל ישראל דיחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו שמעורר הרהורי תשובה בכל קומת כנסת ישראל ובכל הנפשות דישראל, ואף על פי שלא נגלה אצלם בפעל הרי גם משהרהר תשובה בלבו הרי זה צדיק גמור וממילא יהי' התיקון לכל העולם כולו דיבוקש עוון וכו' דליכא עוון עוד כי הכל זכות מאחר שהי' רצון השם יתברך כך והרי היה בזה עובד להשם יתברך, ואפי' בע"ז החמירה הרי זה כעין השעיר לעזאזל שאלו עשינו מעצמינו כמו זה הי' נחשב הקרבה לע"ז חס ושלום אבל מאחר שהשם יתברך ציוה כך הרי אנו עובדין ב"ה גם כן להשם יתברך שאמר ונעשה רצונו ועל ידי זה אותו

השעיר נושא כל עונותם, כי כן הם כל עונות בני ישראל אין יוצאים מאמיתות רצון השם יתברך, וכל חטאי הצבור והיחידים מישראל שנכתבו בתנ"ך ובתלמוד המקודש הקיים לעד ודאי לא לשם גנות נכתב דאפי' בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב, ואפיט' תימא שהי' זה מכלל עונשי החטא שיתפרסם הגנות לכל הדורות מכל מקום אי אפשר שישאר גנות קיים לעד וכמו שכתבתי ועל כן דלא נכתב אלא לשבחן, וכמו שהחטאים ההם היו גדולים בשעת החטא בענין חטאם כך הם גדולים אחר התיקון בענין הזכות הנעשה מהם, כי שליטת האדם באדם לרע לו כפי תוקף השליטה ברגע השליטה כך הוא תוקף הרע הנמשך לו אח"כ מזה כשמוציאין בלעו מפיו:

וביומא (פ"ו סע"ב) דמשה רבינו ע"ה ביקש שיכתוב סורחנו ודוד המע"ה אמר אל יכתוב, היינו כל אחד כפי מדריגתו כי משה רבינו ע"ה הוא שורש התורה שבכתב דכתיבא ומנחא גלוי לכל אחד והוא מדת יום ונגד החמה בעולם ומאן דבחמה רזוהי גליין כמו שאמרו (שבת קנ"ו א) ולכן אף על פי שחטאו סוד גדול וכמוס כי איך אפשר לשכמותו שיחטא כלל וכבר נזדכך גופו כמלאכי מרום שאין בהם חטא וגם מקרא מפורש למען תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו שמי שיראת ד' על פניו אינו חוטא כלל ואי אפשר שיחטא אדם אלא כשנסתלק יראת ד' מעל פניו באותה רגע והרי אמרו (ברכות ל"ג סע"ב) דיראה לגבי משה מילתא אטרתי ובודאי מציאות ענין חטא אצלו הוא מכבשי דרחמנא שהוא נורא עלילה לבני אדם ובמלאכיו ישים תהלה וקאי על משה רבינו ע"ה שנקרא מלאך כמו שנאמר וישלח מלאך ויקחנו ממצרים, ובמלת תהלה ב' משמעות לשון גנות וחרפה ולשון אור ונוגה ושניהם אמת שאף על פי שמצד מראית העין לשעה בעולם הזה היה בזה גנות ונגזר עליו מיתה באמת יש בזה נחת רוח גדול, וזהו הר"ז הגנוז באותה מעשה שעל זה ביקש שיכתב סורחנו דרזוהי גליין שמצד מדתו מדת התורה שבכתב גם האור והרז שבדבר זה נתגלה לכל הלבבות דברי ישראל להמשיך אור הנעלם ללבבם על ידי זה, וזה שאמר המה מי מריבה וגו' ויקדש בם שנמשך התנלות קדושת השם יתברך בעולם ובלבבות בני ישראל על ידי דבר זה כמו על ידי מעשה מצוה גדולה והרי נתגלה גם הסוד בתורה שהי' על ידי מעשה התגלות קדושה על ידם ולא חס ושלום חטא שהוא הגורם וממשיך חס ושלום ההיפך מקדושה, ודוד המע"ה דת מלכות פה תורה שבעל פי שנקרא מסטורין של הקב"ה וכמו שאמרו (בתנחומא פ' תשא) על פסוק כתב לך מי שמסטורין שלו בידו אלו בני ישראל והוא מדת לילה שהיא בהעלם וכמו שאמרו (בתרגום שה"ש) דתורה שנכתב למידין ביום תורה שבעל פי בלילה וכן איתא במדרש גבי משה רבינו ע"ה ומאן דבלבנה רזוהי כסיין ועל כן ביקש שלא יכתוב סורחנו ואמר

לו דאי אפשר ומה י' שנטלתי משרי וכו' כמו שאמרו (בסנהדרין ק"ז סע"א), ומזה גם כן דנכתבה הפרשה לשבחו דאו לגנותו חס ושלום וכפשטיה מה ראיה מי' דשרי דזכה שהי' בשמה של אותה צדיקת ובדין הוא שיהי' עומד וצוח על מה שהורידוהו ממעלתו לינטל משם מה שאין כן אותה פרשה דהרי היא מדברת חס ושלום בננות אותו הצדיק אדרבא שבח ונוח הי' לאותן אותיות שלא יכתבו, אבל באמת ראוי' היא לו מששת ימי בראשית כדאיתא התס:

ותדע דהרי כל שלשלת מלכות בית דוד והמשיח המקווה ב"ב הוא ממנה משלמה המע"ה, ודוד המע"ה ראה זה ברוה"ק והבטיחה דזרעה ימלוך כמו שאז"ל ועל זה צם והרבה בתפלה שיחי' אותו ילד, ואלו הי' שמץ חטא אדרבא הי' לו לשמות כשמת שלא יהי' לו כמזכיר עוון, אבל באמת אאלו הי' אותו ילד חי והי' הוא המולך אחריו והבונה ביהמ"ק נמצא לא הי' אותו מעשה אכילת פגה גם בעולם הזה שהרי בהכרא הי' אותו ולד להוולד אז והי' בזה תיקון גמור לחטא אדה"ר שהי' גם כן באכילת פגה כנודע והי' גמר התיקון ועת קץ ואותו ולד הי' משיח בן דוד והבית שהי' נבנה על ידו הי' קיים לעולמי עד ובודאי שהי' אותו ולד נשמת משיח ומוכן לזה אלא שלא הגיע הקץ עדיין סזהו האכילת פנה טרם הגיע הזמן והקץ שהוא הי' עסוק באותה מעשה לברוא אורו של משיח וכמו שאמרו (בבראשית רבה ר"פ פ"ה) בענין יהודה והקב"ה הי' עוסק בורא אורו של משיח עיין שם, אלא שחשב למהרו לפני זמנו ועל כן אמר (תהילים נ"א:ב') מזמור לדו בבוא וגו' כאשר בא וגו' דכמו אז הי' עסוק בבורא אורו של משיח כן בבוא וכו' לא חש לעצמו ולאבדן נפשו בחשאי רק כל מגמתו להצלת כלל ישראל כמו שנאמר אלמדה פושעים וגו' וסיים בישועת ציון היטיבה וגו' חומות ירושלים, וזה שאמר מזמור לדוד דהוצרך לעורר רוה"ק עליו על ידי השירה והזמר וכדאיתא (פסחים קי"ז א) היינו לפי שאז נסתלקה ממנו רוה"ק דעל זה השיבה לי ששון ישעך וכדאיתא (בסנהדרין שם), והוא על ידי העצבות מהחטא כי עצם החטא לא הי' חטא כלל רק אדרבא קדושה גדולה כמו שהי' דוד המע"ה כולו קודש לד' ואין שום דבר אצלו מלבד חס ושלום, אבל לפי שלמראית העין בעולם הזה הי' חטא והי' חילול השם בפי הבריות וכמו שאמר לו הנביא (שמואל ב י"ב:י"ד) אפס כי נאץ נאצת וגו' גם הבן הילוד לך מות ימות, ולשון גם מבואר דבא להוסיף ולומר שכמו שעשית כן יהי' לך גם כן נגד זה דבר זה כי מאחר דרזוהי כסיין ואין הגלות בעולם הזה עדיין מאור הבהיר שלך בהכרח אי אפשר שיתגלה אור הולד הזה דאם כן אינו אכילת פגה ולא הי' כאן חטא בעיני הבריות גם כן, ואי"ז בא לו העצבות אח"כ בביאת הנביא לו להגיד שלא עלה בידו כי נחשב חטא וצריך לעונש ובזה נסתלק ממנו רוה"ק עד שהוצרך

לעוררו בשמחה של מצוה היינו מצות התשובה שזכה לה על ידי חטא זה להיות מקים עולה של תשובה ואלמדה פושעים וגו' להורות תשובה ל רבים, וזהו גם כן כאשר בא וגו' דגם אז הי' כן תחלת ההסתה הי' עלידי היצר וכמו שאמר לו המשל מביאת ההלך לאיש העשיר אך שהוא הי' כבר לבו חלל בקרבו, בשביל הנסיון שלח לו השם יתברך מחדש כח הסתת היצר ועל זה אמר ויבא הלך שבא מחדש ולא הי' מצוי שם מקודם כלל וכיוצא בו דרשו (בבראשית רבה פ' כ"ב ובשה"ר) על פסוק ובואי תימן דבר של חידוש, ובודאי בהתעוררות יצר הרע והתגברותו מהלך לאורח ולאיש גרם הסתלקות שכינה ורוה"ק כי אין טוב ורע אור וחושך מתקיימים יחד ומצוים במקום אחד, וכדרך שאמרו אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת וכמו שאמרו (בשבת קמ"ט ב) על פסוק לא יגורך רע לא יגור במגורך רע ויצר הרע הקב"ה קראו רע כמו שאמרו (ביומא נ"ב א) והיינו היצר שמצד הקב"ה כמו שאמרו (ב"ב ט"ז א) בראת רשעים וכו' ברא הקב"ה יצר הרע וכו' עיין שם, והוא היצר לב אדם שמנעוריו בתולדה ומשננער ממעי אמו, זהו השורש הנקרא רע שהי' בער בכור יהודה שנאמר בו ויהי' וגו' רע בעיני ד', וידוע מהאריז"ל שבו הי' ראשונה התגלות נפש המשיח בעולם הזה וזהו בכור יהודה וראשית אונו, ורמוז גם כן בלשון הברא"ר הנזכר לעיל על פסוק וירד יהודה דעסוק בבריאת אורו של משיח ואז הי' נשואי בת שוע ואין המשיח מזרעה אבל לידת ער הוא בריאה הראשונה דאור של משיח בעולם הזה ואע"פ שלא נתקיים ומת מכל מקום כבר התחיל אז בריאתו והתגלות אורו אלא דשלט בו כח הרע שבבריאה ובתולדה, והוא חטא דור המבול גדם אז היו מוכנים לקבלת התורה אלמלא זכו וגם משה רבינו ע"ה הי' שם כמו שאמרו (ברע"מ פנחס רט"ז רע"ב) ונרמז גם כן בתלמוד (חולין קל"ט ב) אלא שגרם החטא ונטבע גם הוא במימי המבול דעל זה נאמר עליו מן המים משיתיהו דעתה בגלגולו זה ניצל ונמשך משם:

וכך מדתו של השם יתברך בבריאת העולם דברישא חשוכא והדר נהורא וכן אמרו (בבראשית רבה) דהי' בורא עולמות ומחריבן וכו' והן עולמות התוהו עד שיצא עולם התיקון כנודע וכן הוא בכל דבר וכל גלגולי המשיח שהי' כבר בעולם הם דוגמת בורא עולמות ומחריבן, ועל ידי אותן חורבנות דוקא הי' בנין עולם התיקון בהעלאת אותן אורות דשברי כלים כנודע, ומשיח הוא הבא לתקן שרשהרע שבבריאה וזהו חטא דור המבול וחטא ער ואונן שבמקום התעוררות אור הקדושה הוא כנגדו התגברות כח הרע דזה לעומת זה, והוא נקרא רע בעיני ד' וכן באונן נאמר וירע בעיני ד' וכן אומר על דור המע"ה (שמואל ב י"א:כ"ז) וירע הדבר וגו' בעיני ד' וכן אמר על עצמו (תהילים נ"א:ו') והרע בעיניך עשיתי, והענין כמו הסנהדרין נקראים עיני העדה במקום שמדבר מהשגחתם על

העדה כי העין הוא המשגיח, וכן אצל השם יתברך כמו שנאמר דעת ד' עיני ד' המה משוטטות וכן הוא אומר (תהילים ל"ג:י"ח) עין ד' אל יראיו ובזוה"ק (בראשית נ"ז רע"א) רע לא אמרו אלא מאן דמחבל אורחי' וכו' ויהיב חילא וכו' דבהאי אסתליק שכינתא מעלמא וכו' יעוין שם, היינו סילוק ההשגחה הפרטית הגלוי' ע,י שכינתו יתברך בתחתונים שכל כח התפשטות דרע בעול הוא מצד התעלמות השגחתו יתברך ומראים כאלו הכל במקה, וזהו שורש הרע וכל כח עמלק שהוא ראשית גוים דכתיב בי' אשר קרך שרצה להכניס בישראל דבר זה, ורז"ל דרשוהו לשון קרי כי גם זה נקרא בלשון הכתוב מקרה לילה שכאשר אינו בקדושה ולשם מצוה רק על ידי היצר הנקרא רע נחשב למקרא שעושה כביכול עין שלמעלה כאלו אינו רואה שעל דבר זה נסמית עינו של אותו רשע אמר מי שהוא קדוש וטהור וכו' כמו שאמרו (בנידה ל"א סע"א): **ובאמת** הקב"ה טהור עינים מראות ברע אבל דבר זה שהוא כלל בריאת העולם דלא תוהו בראה וגו' ומצות עשה ראשונה שציוה השם יתברך למין האדם איך אפשר שיהי' בו רע וטומאה, אבל כפי מה שעשה האדם ישר נאמר ולא יתבוששו כי לא הי' בו תאוה גופנית שמזה שמזה הוא הטומאה שבו על כן לא הרגיש בושה רק כיעקב אבינו ע"ה שלא בוש לומר הבה וגו' ואבואה וגו' מה שקל שבקלים אין אומר כן רק שהוא לא ידע מכונה אחרת אלא להעמיד תולדות ולא שייך בזה בושה, אלא אחר הטלת הזוהמא דנחש שהוא שורש הרע שנברא בעולם וזהו עטיו של נחש כמו שאמרו (בשוח"ט) על פסוק בעון חוללתי אפי' חסיד שבחסידים וכו' אישי אבי דוד שמת בעטו של נחש כמו שאמרו (בשבת נ"ה ב), וזהו בישראל שעמדו על הר סיני שפסקה זוהמתן כמו שאמרו (שם קמ"ו רע"א) וליכא רק עטיו של נחש, אבל באו"ה הוא שורש הזוהמא ההיא שלא פסקה כלל וכמו שאמרו שם דהם מזוהמים, ובלעם ועמלק משורש אחד כנודע ומובא (בליקוטים שבסוף ספר דן ידין) וכמו שאמרו דבאו"ה קם ומנו בלעם שהוא הי' דוגמת משה רבינו ע"ה בקדושה שהוא שורש הסרת הזוהמא מישראל בהורדת התורה שהיא התבלין ליצר הרע שבבריאה כמו שאמרו בראתי יצר הרע בראתי תורה, וזהו כח משה רבינו ע"ה שהוריד לעולם הזה דבר זה של ניצוח היצר שבתולדה ובבריאה, וכח בלעם זה לעומת זה מצד הרע להמשיך ולפשט יותר כח הרע שבתולדה כיב ו הי' שוש זוהמא זו דנחש דעל כן פרץ גדר של עריות שנגדר מימות המבול ומי שהוא מצא זוהמא אין יכול להאמין כלל שיהי' בזה קדושה וכן אי' (בבר"ר) על פסוק וישק יעקב לרחל דהרועים אמרו עליו שבא לפרוץ גדר עריות ולא העלו על לבם שיהי' נשיקה של קורבה ליש ום מחשבה לתאוה כלל, ועל

כן אמר עמלק טול מה שבחרת כי אות ברית קודש שבבשרם הוא המעיד שגם תשמיש אבר זה אצל זרע ישראל היא רק לשם שמים ובקדושה:

וזהו המבדיל בין ישראל עמים דכל הגוים ערלים שאי אפשר להם להיות נימולים כלל אם לא שיתגיירו דאז הם כקטן שנולד ובשם ישראל יכנו, ועמלק לא יכול להאמין שיהי' אצל ישראל גם כן קדושה בדבר זה כלל כי הגוים לא יוכלו להבין שיהי' מציאות קדושה כלל בזה, ומזה בהכרת להם לסלק הגחתו יתברך מעולם הזה לגמרי כיון שכלל מציאות הנבראים בעולם הזה דלשבת יצרה לפי דעתם המזוהם אי אפשר שיהי' בזה השגחת השם יתברך דאפשר מי שהוא וכו' ומילא כיון שעיקר ההתהוות מקרה הרי הכל מקרה וזהו השורש והראשית גוים בכח עמלק ובלעם, ועמלק הי' מלך כי הוא הכתר דקליפה ועל כן נקרא ראשית והוא השורש שלמעלה מכל קימת ההתפשטות דרע שבא מזרע עשו הנקרא ישראל מומר (בקדושין י"ט א), ובלעם שהתפאר דיודע דעת עליון שהוא נגד משה רבינו ע"ה שהי' בסוד הדעת דקדושה הוא כח הדעת דקליפה כנודע והוא המחבר חכמה ובינה שממנו כח העין שמתייחס ללב ולמות כענין ולבי ראה הרבה חכמה, ובע"ז (כ"ח ב) דשוריינא דעינא באובנתא דלבא תלי היינו בינה שבלב ואף על פי שמקומו בראש נגד המוח כי הוא מחיבור שניהם ואל אחר אסתרס שאין שם הדעת המחבר חכמה ובינה כנודע, ולפיכך כל השגת בלעם הי' מצד הקודשה שהרי דבריו נאמרו בתורה הקדושה שהוא נבואת אמת, וכל נבואתו על מעלת ישראל שהכיר האמת וביקש על נפשו תמות וגו' ותהי וגו' ובניו ינוס וימברוס יצאו עם ישראל ממצרים דהם הערב רב שעשו העגל כידוע בזוהר (והוא כמ"ד שהוא היה מיועלי פרעה) והכירו מעלת ישראל, אלא שמצד שרשם ברע וזוהמא לא יכלו להפריד עצמם ממנה, ועל כן על דבר זה נחמית עינו כי כל כח עינו והשגתו הוא מצד שהי' לו אחיזה מה בקדושה על ידי מה שיש מציאות רע בעולם ואתה מחי' את כולם כתיב כנודע, והוא הי' נגד העין דקדושה כמו משה רבינו ע"ה שהי' ראש לכל הסנהדראות שבכל הדורות דעל כן נאמר בו לא כהתה עינו, כך הוא זה לעומת זה התפאר אשר מחזה וגו' וגלוי עינים:

אבל כל מה שנתגלה לו הי' רק לצורך ישראל ועל כן נכתב בתורה על ידי משה רבינו ע"ה שהוציא בלעו מפיו ועל ידי זה פעל שלא תשרה עוד שכינה על או"ה, ואף בלעם אחר שנקלט ממנו הניצוצות קדושות חזר להיות קוסם והוא רבן של כל הקוסמים והמכשפים שכולם מקבלים מבלעם וממקום קברו ועצמותיו כדאי' בזוה"ק, ודוגמת משה רבינו ע"ה בקדושה רבן של כל הנביאים וכולן מקבלין נבואתן ממשה רבינו ע"ה ונרמוז בלשון הגמ' נדרים ל"ח א' וכולן ממשה וכנודע ועצמותו הי' שתום העין כי אין

לו השגה בעין דקדושה כלל, ובאמת לגבי השם יתברך נא' כל חושך לא יחשיך וגו' ונא' אני ד' השוכן אתם בתוך טומאותם שאף דהטומאה הוא היפך דטהרה והקדושה ומצד ההתגלות שבעולם הזה נראה שהטומאה מסלקת קדושה, זהו מצד האי עצמא דשקרא אבל ישראל זרע אמת מכירים האמת דאי אפשר מציאות שום דבר בלא כח השם יתברך המחייהו ואפי' הוא בתכלית ההעלם ומשוקע במקום שנשתקע, וגם כי אלך בגיא צלמות שהוא תכלית החושך דאחשיך אנפי ברייתא לא אירא רע שהוא שורש הרע הנותן כח לטומאה וצלמות ומסלק השכינה לא אירא מזה כי אתה עמדי גם שם וממילא כשמאמין ומכיר זה נסתלק הרע דלא יגור במגורך רע, ועל כן אפי' ערלי ישראל נקראים מולים דאפי' חטא ישראל הוא:

אבל דבר זה בעולם הזה הדומה ללילה הוא בכלית ההעלם דעל כן נקרא בסבא דמשפטים (צ"ה א) עולימתא שפירתא דלית לה עיינין, אף על פי שעיקר היופי בעינים וכמו שאמרו כל כלה שעיניי' יפות וכו' אבל הם בהעלם בעולם הזה, וזה שורש הסתת הנחש ונפקחו עיניכם והייתם וגו' היינו שהשם יתברך הוא יודע טוב ורע בשוה דיוכל להסתכל על שניהם יחד וכולן בסקירה אחת כי השגחתו יתברך על הכל דהוא מחיה את הכל ואין עוד מלבדו ואפי' במקום טומאה, אבל על זה נאמר קדושים תהיו יכול כמוני תלמוד לומר וכו' היינו דלא יעלה על דעת אדם שיהי' גם כן קדוש כביכול כמוהו שכל טומאה לא חטמאנו דזהו רק קדושתו יתברך, אבל האדם המשוקע ברע כאותו רשע אין יכול לראות ולהשיג הטוב, ומי שכולו דבוק בטוב כאברהם אבינו ע"ה ואדה"ר קודם החטא אינו רואה ומשיג הרע ולפיכך לא הי"ל בושה כי לא השיגו צד רע שיש בזה כלל, והנחש הסיתם שיוכלו להתדמות להשם יתברך שהם בקדושה כזו שיוכלו להיות פקוחי עינים כאלקים לדעת ולהשיג טוב ורע יחד וכל טינופת לא תטנפס, אבל תיכף משנפקחו עיני שניהם להסתכל ברע דעל ידי זה באו לידי בושה ביקשו לסמות רצה לומר עינו של עולם שחשבו כביכול עין של מעלה כאינו ראוה שיוכלו להתחבא ממנו וזהו שורש הזוהמא והרע שבעולם:

ובירושלמי (דברכות) עינא ולבא תרין סרסורין דעבירה שנאמר לא תתורו וגו' וההתחלה הוא מהעין רואה ואח"כ לב חומד וכלי המעשה גומרים. וכן הי' חטא הראשון על ידי העין במש"נ ותרא האשה וגו' וכי תאוה הוא לעינים, ואח"כ בדור המבול באו ללב החומד וכמו שנאמר וכל יצר מחשבות לבו רק וגו', וכנסת ישראל מתפארת אני ישנם ולבי ער ודרשו רז"ל (בשהש"ר) זה הקב"ה שנא' צור לבבי וגו' דאף על פי שישינים מן המצות ולית להו עיינין כבעת השינה דהעיינין סתומים והלב משוקע בדמיונות מכל מקום מאחר

ששורש הנפש חלק חלקי ומעמקי הלב דבוק בהשם יתברך הרי גם כל הדמיונות דבוק בהשם יתברך, ואף בעת תכלית ההשתקעות בדמיונות העולם הזה המעלימים האמת לאמיתו יש בו כח התעוררות להשם יתברך מצד דביקות הלב באלקים חיים, וזה טעם קריאת יהודה שם בנו ער על שם ולבי ער דאחר מכירת יוסף שהורידוהו מגדולתו דלעולם אחר המעשה ובפרט צדיקים כמוהם הרגישו האמת דיוסף הי' קדושת היסוד ברית קודש שבקומת יעלב אבינו ע"ה וכנסת ישראל, דעל כן אמר כי ארד וגו' שחשב שחזר הקלקול למקומו ושחי' רעה אכלתהו לאבר הברית קודש המבדיל בין ישראל לעמים כמו שהי' חס ושלום עי"י המכירה שהי' חס ושלום נטמע בין העמים אלמלא דמות דיוקנו של אביו שהצילתו היינו השורש שהי' בו מאביו יעקב אע"ה דמטתו שלימה באמת שאין בו פסולת כלל, ולא כמו עשו שנימול גם כן לח' והי' מלידה ישראל אבל נקרא ישראל מומר שהי' בידו עדיין להמיר ולעקור עצמו משורש הקדושה שהי' בו מאבותיו, משא,כ זרע יעקב אפי' יגדיל עונות זו למעלה מזו ויטמע בעמים אי אפשר לעקוב ממנו שם ישראל כלל, ואז בהתחלת בנין הכנסת ישראל הי' עדיין דבר זה צריך לבירורים ועד שלא נתברר ביוסף שעמד בנסיון שעל שמו נקרא כל ישראל שארית יוסף לא דעו זה עדיין, ולפיכך חשבו השבטים שממילא יש הורדה גם כן לגדולת יהודה שהוא המלך בעם שבמקום הלב בגוף כמו שאמרו בספר יצירה ואין מלך בלא עם ולא לב בלי גוף, וכיון שחשבו שנתקלקל חס ושלום כל בנין קומת הכנסת ישראל והעם אחד מכל מקום אין מקום ומציאות למלכותו גם כן, ויהודה דידע בנפשי' דלבבו דבוק באמת בהשם יתברך דעל כן כולו נקרא על שם השם יתברך וכן כל הכופר בע"ז נקרא יהודי כמו שאמרו ז"ל ירד מאת אחיו לתקן זה בעצמו דחשב שאחיו ודאי כדין הורידוהו, דהם הרגישו קלקול בנפשם מזה אבל הקלקול לא נגע עדיין עד הלב ולא הגיע לו, ואף על פי שכל קומת הגוף הוא בהעלם והסתר פנים מהשם יתברך עדיין לבי ער ודבוק בהשם יתברך וזה הי' המשכת שפש ער בעולם:

ולא לחנם בכל מקום שנכתב תולדותיהם הזכיר גם ער ואונן (בפ' ויגש ובפ' פנחס ובדברי הימים א ב':ג') אף על פי שהם כבר מתו ולא העמידו תולדות ומאי נפ"מ בזכרונם, ועל כן דשמם נשאר קיים לעד דענין התולדה שמוליד ומביא עפש כזו לעולם הזה ואור של כל הנפשות שהיו בעולם הזה ואור של כל הנפשות שהיו בעולם הזה אף שנסתלקו נרשם האור וכידוע בהני דשבק חיים, וכן אלו ב' הנפשות דער ואונן שהי' יהודה עסוק בהם לתקן קלקול הקודם אלא שהוא חשב שהברית קודש כבר נתקלקל ונטמע בין העמים לגמרי ודאפשר עדיין יש תקוה מצד דביקות הלב בהשם יתברך, דער ואונן נגד

ב' מפתחות הלב ער הוא נגד הלב חכם לימינו שבו עיקר ההתעוררות להשם יתברך והשמאל הוא מסטרא דנוקבא ששם התחלת הרע ועל כן היא קראה שמו מסטרא דירה אונן לשון אנינות, כדרך שאסז"ל (סנהדרין ק"ט סע"ב) על און בן פלת דנקרא כן שישב כל יום באנינות והוא החרטה והתשובה לתקן הרע הקודם, ולפי שכל זה הי' כפי המחשבה באבידת יוסף לגמרי חס ושלום ובאמת אלו הי' כן לא הי' תיקון במציאות בעולם הזה אז כלל דעמך כולם צדיקים דוקא דרגא דצדיק הם דירשו ארץ ולפיכך גם הם חטאו בברית, ואע"ם שתיקן הלב לא תיקן עדיין העיינין שנוא עיקר ההתחלה ולפיכך היו רעים בעיני ד', ובענין תמר שהי' על ידי הראיה ויראה יהודה וגו' התחיל לתקן העיינין וכידוע דהם נתגלגלו ונתקנו בפרץ וזרח ועל כן נאמר בה ותשב בפתח עינים הוא הכניסה לתיקון העינים:

וגמר התיקון בדוד דכתיב בי' (שמואל א ט"ז:י"ב) יפה עינים וטוב רואי ואלו הי' הדור ראוי הי' אז גמר התיקון ושיהי' הוא משיח דכתיב בי' ירום ונשא וגבה מאוד ודרשו רז"ל מאבות ומשה רבינו ע"ה, ולפיכך ביקש ליחד שם שמים עליו כמו על האבות וכדאיתא (בסנהדרין שם) דאמר מפני מה אין אומרים אלקי דוד כי הביר שהוא המתקן הכל ויחוד שם שמים עליו הוא יותר מכולם, וזהו ויתהלך על גג בית המלך הבית הוא המקום לקומת האדם כפי מדריגתו ובית המלך מתוקן למדת המלכות והגג הוא המקום שלמעלה ממקום מדריגתו, כי כפי מדריגתו בעולם הזה במלכות שבאותו דור דפרנס לפי הדור הי' בקשת דבר זה דבר שלמעלה ממדריגתו כי עדיין לא הגיע עת קץ שיוכל לבוא לגמר התיקון בפועל גלוי בעולם הזה, וזה גרס קצת קלקול בראי' דוירא אשה וגו' וירע בעיני ד' חזר הקלקול בעיינין על ידי הרע דפגם הברית שהי' למראית העין דאויבי ד' בעולם הזה, והוא שידע דראוי' לו וראה כל השלשלת שיצא ממנה לא עלה בלבו דבר רע כלל, רק כשהרגיש שהדבר בא מהסתת היצר וגרס סילוק שכינה והוא ידע דלבו חלל בקרבו רק שרצון השם יתברך כך על ידי זה הכניס שמחה של מצוה בלבו שהרי עושה בזה רצון השם יתברך דלמען תצדק וגו' ועבירה לשמה כמצוה שלא לשמה, ועל ידי זה חזר לו גם אז רוה"ק ממש בנבואת נתן הנביא לו ובשעת תשובתו, כי באמת מצידו הי' מלא קדושה גם בשעת מעשה ולא הי' חטא כלל ולפיכך הוא לא התעורר לתשובה כלל על זה מעצמו כי לא עלה בלבו שיחשוב לו השם יתברך עוון בדבר זה שהי' יודע כל כונתו לשם שמים, עד שהוצרך השם יתברך לשלוח אליו נתן הנביא להגדיל העון ושהוא צריך לתשובה שזה הי' כל הכונה ליתן פתחון פה לשבים ולהקים עולם של תשובה וכמו שאמרו (בע"ז ה רע"א), עיין שם בתוס' ד"ה וצריכא פירוש לכתוב חטאם וקבלת תשובתם,

ולפיכך לא הועיל בבקשתו שלא יכתוב סורחנו כי בכתוב נאמר שחטא ושהוא הודה ואמר חטאתי לד' רק שהשם יתברך הזכיר חטאתו על ידי וידויו ותשובתו:

ורז"ל גילו הדבר שאמרו (שבת נ"ו א) דהאומר דוד חטא אינו אלא טועה, ואמרו בלשון זה לומר שהוא דבר שאין להעלותו על הדעת כלל שאיש כמותו יחטא ואי אפשר שיאמר כן אלא מי שהוא טועה ומשובש בדעתו, ודבר זה פעל בתפלתו דלא לשתעו בי' רבנן שלא ירצו אדרבא להגדיל החטא כדי להורות תשובה אפי' לחטא גדול, וזהו אל ימשלו בי רפירש"י שם לשון משל אל ידרשו וכו' ולא פירש למה קרי לדרשתם בשלון משל, אבל לפי שעיקר הכונה בחטאו ותשובתו שיהי' משל ודוגמא לאחרים שילמדו ממנו לעשות תשובה על זה אמר שלא ימשלו בו בענין החטא רק בענין התשובה לבד ודההתשובה מועלת שיבורר אח"כ דלא חטא והאומר כו טועה, אבל זהו בתורה שבעל פי שהוא גילוי המסטורין אבל בכתוב בנביאים נאמר שחטא דמעלה עליו הכתוב כאלו חטא, וכיון שהוא כאלו חטא שהרי הכתוב קראו חוטא הוא צריך לתשובה וילפינן הוראת תשובה, ולפי שהוא פעל שלא יהי' הלימוד דרך משל ודוגמא ממנו והכונה דודאי אם הי' בזה תועלת להשיב רבים מעון על ידי זה מוותר כבודו בשביל כבוד שמים ותיקון הרבים, אבל תפלתו הי' שלהתעוררות התשובה על ידו לא יצטרכו לדרוש הגדלת חטאו ולהמשיל ממנו רק להיות הוא הגבר הוקם על משיח וגו' הוא היחיד ששב שבהתעוררות תשובתו בלבד מתעורר ממילא תשובה בכל הלבבות דבני ישראל ועל ידי זה פעל דלא לשתעי וכו', ולפיכך חשב גם כן לפעול דלא יכותב גם כן ויהי' התעוררות התשובה בלא הכתיבה כלל וזכרון המעשה גם כן, ועל זה א"ל דאי אפשר כי כבר הדבר מסודר כך שמכח קדושת אותה פרשה ואותן אותיות של סיפור חטא דוד ותשובתו לגרוס התעוררות תשובה בעולם אי אפשר עוד לשנות ולבטל שימושב ושיעקרו מן הכתובים שדבריהם תורה שלימה, והרי זה כעקירת אות מן התורה שקדושת נביאים כתובים כקדושת התורה דקיימים גם כן לעד, ועיקר הוראת השתובה היינו שיגיע למדריגת התושבה כזו שהי' הזדונות כזכיות וחטא זה שנכתב עליו בכתוב על כן שתיקנו כך שנעשה כזכיות דלולי כן לא הי' נכתב וכמו שכתבתי:

וזהו שלימות התעוררות התשובה ושיהי' במדריגה זו, ושהו עיקר שורש דוד המע"ה שהוא עצמו נשמת משיח הוא שורש התיקון דרע שבתולדה וביטול היצר ועשיו של נחש שבתאות ושמירת הברית, וכמו שאמרו (בתיקוני זוהר תיקון ל"ז) לא תצפי לרגלא דמשעחא עד דתחזי קשת בגוונוי נהירין או עד דאתגלייא אות בעלמא מאי אות וכו' אות ברית על כן, וידוע הקשת הוא גם כן סימן תיקון הברית שבזה הוא ההגנה מעוש חטא דדור

המבול רק החילוק דקשת הוא סימן שצריכין הגנה מצד הבטחת השם יתברך ולוי רוב רחמיו היו חייבים, וזה על דרך שאי' (סנהדרין צ"ח א) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו וכו' שכולו חייב וכו' למעני אעשה עיין שם, והשם יתברך מאיר ומראה לעין כל איך הכל ממנו יצאו כבושים ושאין חטא בישראל כלל, וזה הקשת בגוונוי נהירין היינו ההארה גמורה בהגנת ישראל למענו יתברך או בהתגלות אות הברית בעולם בפועל והיינו בדור שכולו זכאי, ודוד המע"ה כולל שניהם דמצד עלמותו כולו זכאי ומצד מראית העין אצל אויביו הוא להיפך שאמרו רע לו (שהוא שורש הרע חס ושלום) מתי ימות ואבד שמו וגו', ובבא מציעא (נ"ט רע"א) דאמרו לי הבא על אשת איש מיתתו במה, ומה שאמר בשעה שעוסקים בנגעים ואהלות הכונה כמו שאמרו (בפסחים נ רע"א) אור יקרות וקיפאון אלו נגעים והאלות שיקרים בעולם הזה וקפואים לעוה"ב, וענין דקרי להו אור יקר וגם אם רצה לומר משום דאז יבולע המות וגם לא יהי' נגעים, כמו כן לא יהי' זבים ושאר טומאות והי' לו לומר בכלל סדר טהרות וכן כל דיני נפשות יתבטל אז שלא יחטאו שיצטרכו לדונם והי"ל לומר גם כן סנהדירין ומכות וכדומה:

אבל כבר אמרו (בשהש"ר) על פסוק זאת קומתך ב' יצרים ברא הקב"ה בעולמו יצר ע"ז ויצר זנות וכן נזכר ב' יצרים אלו (ביומא ס"ט ב), ונגעים רומז לע"ז כמו שאמרו (בויק"ר ס"פ י"ז) כנגע נראה לי בבית זה טינופת ע"ז ובספר יצירה דאין ברעה למטה בנגע וכן ע"ז היא תכלית הרע שבכח היצר להביא את האדם היום עשה כך ולמחר וכו' עד שאומר לו לך עבוד ע"ז וכו' שזהו סוף הכפירה בהשם יתברך לגמרי שאין ברע למטה מזה, ואהלות הוא בטומאת מת שבא על ידי יצר דתאוה שעל ידי זה נגזר המיתה ועיקר הטומאה שבגוף המת הוא מצד התאוה שבגוף שבו הטמאה, ואפי' הצדיקים המתים בעטיו של נחש הרי יש בהם אותה טומאה דעטיו של נחש וזוהמתו שהטיל בחוה דזהו שורש הטומאה שבעולם וכשנפרדה נשמה הקודשה דטהורה היא מהגוף נשאר הטומאה בו, ועל כן נקרא גם כן דברי תורה אהלים ומעלים את האדם מטומאה לטהרה ומכף חובה לכף זכות וכמו שאמרו (ברכות ט"ז רע"א), והיינו כמו שאמרו (קידושין ל' ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ר ומנוול היינו יצרא דעבירה שאין ניוול גדול מזה וכמו שאמרו (שבת קנ"ב סע"א) אשה חמת מלא צואה ובמשנה (רפ"ב דסוטה י"ד סע"א) שמעשיה מעשה בהמה וכן מדה כנגד מדה צוה הכתוב לנוולה וכדתנן (סוטה ז' רע"ב ח' ב), ועיקר התורה תבלין הוא ליצר הרע זה וכמו שאמרו רמב"ם (סוף הל' איסורי ביאה) דאין התואות מצויות אלא בלב פנוי מדברי תורה יעוין שם, ועל כן דרשו (ברכות ס"ג ב) מאדם כי ימות באוהל להמית עצמו על דברי תורה כי זהו זה לעומת זה נגד המיתה באוהל שהוא על ידי התאות

וביטולו על ידי המיתה באוהל על ידי דברי תורה וזה אינו מיתה גמורה רק שהוא נקרא ממית עצמו היינו שמקבל על עצמו למות גם כן על דברי תורה, אבל באמת אדרבא הוא הנותנת לו חיי עולם כמו שאמרו (בשבת י' א) וגם חיי שעה כמו שאמרו (שם ל רע"ב) בדוד המע"ה ובבא מציעא (פ"ו א) ברבה בר נחמני שכ"כ הוי דבוקים בדברי תורה ויצר הרע הוא מה"מ כמו שאמרו (בבבא בתרא ט"ז א) וכמו שמציל מיצר הרע כן מציל ממלאך המות וכבמתן תורה שהיו חירות מיצר הרע וממלאך המות, וזהו שאמר רבה בר נחמני (שם בבא מציעא) אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות שהוא כח התורה המצלת מב' יצרים אלו, (ודאע"ג דבטלו אני כנה"ג יצרא דיצרא דכעס עומד במקומו, וכמו שאמרו בשבת ק"ה ב' המקרע כסותו בחמתו וכו' כעובד ע"ז וכן עיקר המצורע על כעס וענפיו כידוע): **ובחגיגה** (יד א) וסנהדרין (ס"ז סע"ב) דאמר לו לרבי עקיבא כלך אצל נגעים ואהלות גם כן לכונה זו, כמו שקיבלתי כי שורש נשמת ר' עקיבא (שהי' יסוד תורה שבעל פי) האו מדבור לא יהי' לך שהוא כולל כל מיני בירורים והפרדה לסטא דרע, וזהו הלימוד דנגעים ואהלות שהוא אור יקרות בעולם הזה דכל השתדלות אדם בעולם הזה הוא בניצוח היצר דצדיקים דומה להר וכשזכו לנצחו הוא דבר גדול ויקר ומשיגים מזה אור גדול, ובעוה"ב דלא יהי' יצה"ר אינו כלום ואין מושג שום אור מזה כמו למלאכים, והמשיח הוא תכלית השלמת ניצוח היצר עד דחיים שאל ממך נתת לו שיבולע גם כן המות על ידי דהא בהא תליא והוא יצר הרע הוא מלה"מ ודוד מלך ישראל בעלמותו ומצד עצמו זכה כבר לזה דנקרא חי וקיים, ר' שאויביו בעולם הזה מאותה מעשה כשעסקו בנגעים ואהלות שהוא האור יקרות דעולם הזה וידעו דדוד המע"ה התפאר דלבו חלל בקרבו וכבר הוא קפוי אצלו והי' חושב להשיג חיי עולם, על כן אמרו לו להקניטו דבא על אשת איש שהוא תכלית הרע דיצר התאות ושהוא מחוייב מיתת ב"ד מיד וגברא קטילא הוא שאין לו חיים כלל, וכך הי' רצון השם יתברך שיאמרו כן על דוד המע"ה כדי שיהי' הוא המזכה לחייביא גם לדור שכולו חייב שמכל מקום אהבת השם יתברך מישראל אין ניתקת שהם עצמותם עמך כולם צדיקים וגו' דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ואפי' הבא על אשת איש דמיתתו בחנק יש לו חלק לעוה"ב, ועל כן דנקרא צדי' דבהא תליא עוה"ב כפי המשנה (דר"פ חלק) ומשום דגם ערלי ישראל נקראים מולים, ועל ידי זכה להוליד תיכף אח"כ ממנה שלמה המע"ה שכתוב מיד בלידתו וד' אהבו ושלח לקרוא שמו ידידי' בעבור ד' שהוא ידידו ואוהבו מלידה ובטן אפי' יהי' אח"כ מה שיהי', וכאשר הבטיחו גם כן מקודם על זרעו (שמואל ב ז':י"ד) והוא יהי' לי לבן אשר בהעותו והוכחתיו וגו' וחסדי לא יסור ממנו וגו', והוא כולל כל הכנסת ישראל וכן חטאו הי' תיקון לכל חטאי כנסת ישראל וכמו שכתבתי לעיל

בשבירת הלוחות שהי' תיקון לחטא העגל על ידי שאמר לו הקב"ה יישר כחך על חטאו וזהו היצרא דע"ז ומשה רבינו ע"ה לא פעל לעוקרו לגמרי מפני שלא הי' לו זכות דארץ ישראל כמו שאמרו (בערכין ל"ב ב), ונגמר על ידי אנשי כנה"ג והעיקר עזרא כדאיתא (שם בערבין) כי הוא הי' כמשה רבינו ע"ה כדרך שאי' (בסנהדרין כ"אב) דהי' ראוי שתנתן תורה על ידו וזה הי' תוקף ריבוי התפלות דמשה רבינו ע"ה ליכנס לארץ דאז הי' עוקר יצרא דע"ז ולא עבדו ע"ז ולא כלו והי' כיבוש עולם אבל לא הגיע הזמן עדיין כי לכל זמן:

ודוד המע"ה המתקן ליצרא דזנות על ידי שיבורר חטאו מה שגם כן מעלה עליו הכתוב חטא גמור ושרע בעיני ד' והוא מלא קדושה באמת דהרי ראוי' לו מששת ימי בראשית וכך כל חטאי בני ישראל סדורים ובאים מששת ימי בראשית ואז כשלג ילבינו והגומר יהי' משיח בן דוד שבימיו יבולע היצר לגמרי, ונראה לי רכמו דלמשה רבינו ע"ה הי' החסרון מפני שלא הי' בארץ ישראל, לדוד המע"ה הי' החסרון שלא גמר הוא עקירת היצר לגמרי מה שלא נבנה ביהמ"' עדיין, שארץ ישראל מיוחדת להשם יתברך שנקרא אלקי הארץ ואשר הוא דורש אותה שהשראתו ואלקותו ניכר בה וכמו שאמרו (בכתובות ק"י סע"ב) שהדר בראץ ישראל כמי שיש לו אלקי וכו' והדר בחו"ל כעובד ע"ז וכו' עיין שם, ולכך אי אפשר עקירת יצרא דע"ז אלא בארץ ישראל וביהמ"ק הוא מקום משכן הקדושה שבעולם דעל כן נקרא מקדש, ועיקר הקדושה הוא בפרישות מתאות וכמו שאמרו כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה ובברכות (י' ב) איש קדוש שלא ראתה שום קרי אסדינו ומשרתו אינו קדוש שאחיה וכו', ובירושלמי (פ"ב דיבמות ה"ד) דהפורש מעריות נקרא קדוש, ועד שלא נבנה ביהמ"ק שלא היתה התגלות הקדושה דמקום בעולם גם בנפש לא היתה התגלות הקדושה בפעל ולפיכך לא יכול להביא לידו גמר דעקירת היצר דעריות, וזהו השתוקקות דוד המע"ה לבנין ביהמ"ק ואלמלא זכו שהוא יבבנו הי' עת קץ בעקירת היצר הרע ולא הי' נחרב עוד אלא שלא הגיע הקץ:

ולפיכך לא נתגלה גם כן מחילת אותו עוון לעין כל על ידי האות לטובה שיראו שונאיו ויבושו עד שנגמר בנין ביהמ"ק כמו שאמרו (בשבת ל' א) דלא יכלו להכניס ארון לבית קדשי קדשים דזהו עיקר קדושת בית א' דבבית ב' דלא הי' ארון לא היתה שכינה גם כן כמו שאמרו (ביומא כ"א ב) וגם דארון רומז לתורה ועצמותו עצי שטים וידוע דנחל השטים הוא מרבה זנות, וכמו שאמרו מתנחומא (סו"פ בלק) ובבמדבר (רבה פ' ב) דמעין שטים של זנות ולעתיד יתייבש כמו שנאמר וענין מבית ד' יצא והשקה את נחל הטשים עיין שם, היינו שיהי' אותו מעין של קדושה ויוצא מבית ד' אחר שיתבטל היצר וכמו

שאז"ל על פסוק ונתתי לכם לב בשר לב להוציא בשר לבד, ואותו מעין מגדל עצי שטים מסתמא גם הם רומזים לזה וזהו השם שטים לשון שטות ועדש"נ כי תשטה ודרשו ז"ל (בסוטה ג רע"א) א אינדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, והמשכן מעצי שטים עומדים ודרשו רז"ל (סוכה מ"ה ב) שמא תאמר אבד סברן ובטל סיכויין תלמיד לומר עומדים שעומדים לעולמי עולמים, וכלשון הזה (בעירובין כ"א רע"ב) על רשעים גמורים שמא תאמר אבד סברן ובטל סיכויין תלמיד לומר וכו' עתידין שיתנו ריח, וכיוצא בו (בבא מציעא ל"ג ב) על עמי הארץ שונאי הת"ח עיין שם, והיינו דעיקר קדושת המשכן הוא ששכינתו יתברך תוך בני ישראל דכל העדה כולם קדושים ובתוכם ד' היינו מוגדרים בעריות ותאות יצר הרע המונע שכינתו יתברך וכמו שנאמר פן יראה בך ערות דבר ושב מאחריך וכמו שאמרו (סנהדרין ק"ט סע"ב) דענא דכולה וכו' עיין שם, ואף על פי שנתבטל לשעה בעולם הזה דנראה שלא כן באמת קדושה זו קיים לעלמי עד ועתידים ליתן ריח היינו על ידי טהרה מטומאת היצר וכדתן (סוטה מ"ט א) דטהרה נטלה הריח ושם (י"ט א) טהרה יש בך, והיינו העדר הרהורי תאות וכמו שאמרו (ביומא ע"ב ב) על פסוק יראת ד' טהורה זה וכו' מאי הוא וכו' עיין שם וכן (בסוף מנחות ק"י א) על פסוק ומנחה טהורה וכמו שאמרו (בעירובין שם) הדודאין נתנו ריח אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, ואף על פי שעיקר תבלין היצר הוא התורה גם הע"ה ושונאי ת"ח לא יבושו כי יהיו לאגודה אחת, והארון שהוא משכן התורה רומז לת"ח גם הוא מעלי שטים אלא שמצופה זהב מבית ובמחוץ ודרשו מזה (יומא ע"ב ב) לת"ח שיהי' תוכו כברו, היינו יראתו הקודמת לחכמתו כידוע מזוה"ק דוהב דרגא דיצחק רומז ליראה והוא מבחוץ וכמו שאמרו (בר"פ קנין תורה) ומלבשתו ענוה ויראה, וזהו המשל למפתחות החיצונות (בשבת לא רע"ב) וגם בפנימיותו כמו שאמרו (ביומא שם) על פסוק ולב אין דהיראת שמים במעמקי הלב, ובזה נתקן העצי שטים שבינתים שאין נראה כלל וכאלו הכל זהב:

וזהו תכלית המתקת היצר על ידי תבלין דתורה, ובסוטה (ט ג סוע"א) דמשה ודוד לא שלטו שונאים במעשה ידיהם כי הם המתחילים בעקירת היצר לגמרי מלב דעל ידי זה הוא החרות ממלכיות גם כן דשאור שבעיסה ושעבוד מלכיות הא בהא תליין, ואף על פי שלא הגיע הזמן שיהי' בפעל כן בכל ישראל מכל מקום מעשה ידיהם וההתחלה שלהם לא נתבטל כלל רק נגנז ולעתיד יתגלה דלא אבד סברן ובטל סיכויין רק הם קימין לעולמי עד, והמשכן הוא קדושת שכינתו יתברך באוהל ארעי הי' על ידי משה רבינו ע"ה שהי' במדבר דעדיין לא הי' לו קביעות מקום, ודוד המע"ה הוא שהתחיל בבנין ביהמ"ק ואף על פי שלא נבנה על ידו מכל מקום הוא הי' המתחיל על ידי השתוקקתו

וחשקו והכנתו והכל לו גם קנה המקום וקדושת המקום קידשה לעתיד לבוא וקיים לעד ועל פי ליויו לשלמה המלך ע"ה נבנה, ולפיכך השערים היינו פתח הכניסה לקדושת המקדש הם מעשה ידיו דדוד, וזה טבע בארץ ונגנז להיות קיים לעד ולא יוכלו אויבים לשלוט בהם ולהויצאם לחולין כלל דמשבאו פריצים חיללוהו לפי שדוד מלך ישראל חי וקיים וקדושתו קיימת ולא אבד סברו ובטל סיכוייו רק שבעולם הזה הוא בהעלם ובגניזה ועל כן כשבא להכניס הארון לבית קדשי קדשים דהארון רומז לקדושה זו דדוד המע"ה שאף על פי שיש עצי שטים באמצע הם מצופים זהב מבית ומחוץ, ועל כן מקומו בבית קדשי קדשים שהוא תכלית הקדושה שאפשר לאדם להשיג שהוא למעלה מהשגת המלאכים שהרי המלאכים אין יכולים ליכנס שם וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ה דיומא סוף ה"ב) על פסוק וכל אדם לא יהי' באוהל מועד אפי' אותם שדמות פניהם פני אדם עיין שם, וכמו לעתיד דמחילת הצדיקים יהי' לפנים ממחיצת מלאכי השרת וכמו שאמרו בירושלמי (סוף פ"ו דשבת), ורבקו השערים שהם מעשה ידי גוג המלך ע"ה דהוא שער הכניסה לקדושה הקיימת לעד, וזה לא הי' מדריגת שלמה המע"ה דבמעשי ידיו שלעו אויבים ולפיכך לא יכול לפתחו עד שאמר זכרה לחסדי דוד שהם הנאמנים וקיימים לעד: **וידוע** דתאות אדם חסדו ואצלו הי' הכל מצד החסד דקדושה ואז נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, היינו כמו שאמרו (ר"ה י"ז א) על אותן שפשטו ידיהם בזבול דפניהם דומין לשולי קדירה ושונאי דוד הן הם שפשטו וכו' כי כל חשק דוד לבנית ביהמ"' הקבוע וקיים לעד, וזהו הנקרא זבול וכמו הפעם יזבלני אישי שעיקר קביעות דירתו אצלה לעד דגם בקבורה נקברעמה במערת המכפלה, וכן לשון הכתוב בית זבול לך מכון לשבתך עולמים, ואף על פי שנחרב מכל מקום נכתב דברי שלמה המע"ה שאמר על עצמו בניתי בית וגו' משום דקדושה ראשונה לעתיד לבוא וסופו לחזור וליבנות והביטול הי' רק לשעה, ואלו בנאו דוד המע"ה לא הי' נחרב באמת אלא ששונאיו שיאמרו רע לו גרמו דלא נתגלית קדושתו בפועל בעולם הזה בימיו ועל ידי זה לא זכה לבנותי, ולפיכך הם פשטו ידיהם בזבול ועל כן נקרא אויבי ד' וכמו שנאמר ניאץ נאצת אויבי ד' והכונה על אויביו רק דהם נחשבים לאויבי ד' על ידי זה, וכן אומר משנאיך ד' אשנא והוא הי' שונא מסתמא לשונאיו דכמים קפלים לפנים וכמו שאמרו (ביבמות קי"ז סע"א) דרך כלל בכל אדם אלא ששונאיו הם שונאי ד', ועל כן פניהם כשולי קדירה היינו תכלית השחרות והחושך על ידי תכלית ריחוקם מהשם יתברך דנהורא עמי' שרי ובאורו נראה אור הוא אור תורה שבעל פי דרגא דדוד המע"ה הוא החכמת אדם (דתורה שבעל פי הוא מה שנובע מלבות בני אדם חכמי ישראל) דתאיר פניו ובאור פני מלך חיים, ונתברר אז דהחיים ששאל דוד

המע"ה ניתן כי הוא באמת חי וקיים לעד ושנמחל אותו עוון דנתברר דשטים דידי' הוא השותה ממעין היוצא במית ד' ומצופה זהב מבית ומבחוץ, ולפיכך נכתב חטאו להיות אות וסימן לכל חטאי בני ישראל ומעשה רוח שטות שלהם אחר התשובה והתיקון:

בשוח"ט (מזמור ל"ד) דאמר דוד השטות שבראת מה הנאה יש וכו' אמר לו הקב"ה חייך שתצטרך לו על ידי שם, הכונה על הרוח טשות שבבריאת היצר הרע ובאמת יש בזה צורך ותועלת ויתרון ארץ בכל הוא שלפעמים צריך לשנות את טעמו והוא כמו עבירה לשמה, וסיום אותו מזמור פודה ד' נפש עבדיו וגו' וקבלתי דנאמר אפגם הברית דלפני זה שאמר ושונאי צדיק יאשמו (וכן מה שאמר פני ד' בעושי רע וגו' ואמר לעק וגו' דהתשובה מועלה, ואת דכאי רוח יושיע כי השב מפגם זה הוא בשבירת לב ודכאות רוח בידעו גודל הפגם היכן מגיע) אבל עבדיו החוסים בו לא יאשמו אף על פי שפגמו חס ושלום דיש להם פדיון על זה, וקבלתי דפעמים מקרה שיארע לאדם הוא הצלה ממיתה רצה לומר שנגזר עליו והוא לפדיון נפשו, וזהו גם כן שטות שנברא לצורך, וכל עסקיו של דוד המע"ה הי' בזה לברר ולתקן כל החטאים של כל ישראל וכן כל ראשי הדורות שלאחריו דור דור על ביאת המשיח עסקם בזה לתקן חטאי הדור שהיו זדונות כזכיות עד עת קץ שיבורר זה לגמרי:

וגם ריש לקיש ודאי מה שאמרו שהי' לסטים על ידו הי' תיקון לכל הליסטים דישראל ובודאי אם הוא הרג אדם לא הרג אלא מאותן המורידין ולא מעלין שדמו מותר (וממונו מותר מק"ו ואף למאן דפליג בסוף ב"ק ואוסר דהיינו לאבדו אבל מותר ליקח לעצמו) וקוצים הי' מכלה מכרם ד', וכדרך שאי' (שם בבא מציעא פ"ג ב) אר"א ב"ר שמעון וכן אח"כ ארבי ישמעאל בר"י, ובודאי מפני זה סמכו ענין לו גם ההוא דרצה לומר ולא הזכירו בהדיא בגמ' שהי' לסטים כלל רק ברמז ומכללא אתמר ממה שאמר ר' יוחנן ליסטאה וכו' ומה שאמר אז הדרת, ורק ר' יוחנן קריי' ליסטאה, אבל ריש לקיש אמר התם בי קרו לי וכו' כבר בירר עצמו גדם אז הי' רבי ומלמד להועיל להלסטים שילכו בדרך ד' שלא לבער אלא קוצים ושדבר גדול עשה גם אז שהי' נחשב כמו לימודו תורה שאח"כ עד דלא אהני כלום, ואף על פי שר' יוחנן השיבו אהנאי וכו' ולגנותו אמר הלשון תחת כנפי השכינה וידוע מהאריז"ל דשם משכן נפשות הגרים ושאמר לו על נפש מישראל כן דמורידו למטה והוא אמר עליו כן כאלו הי' כגל שנתגייר ולהקניטו אמר זה, ועל כן לא השיבו רצה לומר אז כלום ולכן חלש דעתי' דר' יוחנן דהרגיש דתשובה ניצחת השיבו רצה לומר ואף על פי שהעניש לרצה לומר בשביל שהחליש דעתו והוא הי' רבו מכל מקום סוף נענש הוא על ידו אכ"ח כדאי' התם סיום הסיפור, אלא שאצלו הי' זה מתוך צערו בתשובתו וחרטתו על מה שחבירו נענש על ידו והוא על דרך שאי' ברחב"א (קדושין פ"א ב) דכל ימיו

התענה עד שמת באותה מיתה ומתחלה רצה להמית את עצמו ואפשר דהיתה אשת איש אותה זונה שחשב עליה (או פנוי' נידה דבכרת ומיתה בידי שמים) או גוי' דבמיתה לקנאים דפוגעין ואח"כ דהוא צריך סליחה רק מפני הכונה לאיסורא כיון דהוא איסור שיש בו חיוב מיתה התענה כל כך עד שמחמתם נגרר מיתה, וכן בההוא דהענישו זה מאביזרייהו דרציחה וכמו שאמרו (בשבת קנ"ו א) מאן דבמאדים אשיד דמא וכו' מר נמי עניש וקטיל, ולפי שהוא זילסל לרצה לומר שהוא רוצח הראו לו שהוא על דרך כל פוסל במומו פוסל מאחר שאין זה אמת בריש לקיש וכמו שכתבתי, דר' יוחנן הי' מזרעא דיוסף כדאי' התם ובמכות (ט סע"ב) דבגלעד שכיחי רוצחים ושם (י' רע"א) דכן בשכם והם מנחלת בני יוסף ובשכם הוא קבורתו דעצמותו הוא משם ועל כן משם נמכר דשם מצאו טענה עליו כידוע דתאוה ורציחה הם ב' הפכים שהם חסד וגבורה דקליפה, ויוסף הצדיק שומר הברית המוגדר בתאות הי' צריך בירורים בענין הכעס ורציחה שמזה הוא גם כן חטאו בלה"ר בדיבת אחיו והם עצמו יצרא דע"ז כמו שכתבתי לעיל שנמשך מזרעו בירבעם וכמו שאמרו (בבראשית רבה) על פסוק בעל החלומות זה עתיד להשיאנו לבעלים:

ושם (בבא מציעא) התחילו בסיפור שופרי' דרבי יוחנן דאשתייר משפירי ירושלים והוא היופי לצדיקים שומרי הברית כענין יוסף יפה תואר ויפה מראה כי לא דברה תורה במתים מיופי הדמיון של עולם הזה ומי שעינים לו יראה שהוא התכלית הכיעור וכבני הכושיים ואין יופי בבשר הגוף אלא בבשר קודש דזרע ישראל, והם ט' קבין יופי שנטלה ירושלים מי' קבין שירד לעולם כדאי' (בקדושין מ"ט ב) היינו מה שנקרא יופי על דרך האמת, וזהו דיתיב אשערי טבילה דליהוו בני שפירי כותי גמירי אורייתא כותי, ואם רצה לומר יופי גופני לבד לא הוא ליה לישב משום זה בשערי טבילה וכל שכן שלא הי' ליה להקדים זה לגמירי אורייתא, ועל כן כמו שכתבתי דרצה לומר מה שנקרא אצל השם יתברך והתורה וישראל ההולכים בעקבותיו יופי בגוף, וזה הוא על ידי היראה כמש"ג למען תהי' יראתו וגו' ונאמר כי אמרתי רק אין יראת אלקים וגו' כי יראת אלקים מבטלת תאות רעות, וזהו יראתו שצריך להיו קודמת לחכמתו ועל כן הקדימו לגמירי אורייתא:

ושם מקודם בר' אלעזר בר' שמעון ור' ישמעאל בר' יוסי סיפרו מה שהיו בעלי בשר, נראה לי גם כן הכונה להודיע מקדושת בשר גופם שגם כל גופניותם הי' כולו קודש לד' לבדו דזולת זה מה שייך להזכיר בהם דבר זה דהיו בעלי בשר כלל והא ודאי ופשוט, דריבוי בשר העשה ריטה וטולעה אינו אלא לגנאי וכדתנן באבות מרבה בשר מרבה רימה, אבל ר"א בר' שמעון שהי' בטוח דבשרו ישכון לבטח כמו שאמרו (שם פ"ג סע"ב) וכן ר' ישמעאל ב"ר יוסי מסתמא הי' כיוצא בו דמה שאירע לזה אירע לזה וזיככו גופם

כ"כ עד שהי' בשר גופם כולו קדוש לד' אצלם שייך לספר שהיו בעלי בשר שתוספת בשר הגוף הדוף הוא אצלם תוספת קדושה ומה שהוא אצל כל אדם בעולם הזה לגנאי, וכמו שאמרו (סוטה ה' סע"א) בשר בושה סרוחה וכו' דזה עיקר הבושה של האדם מה שהוא בשר ואצלם הי' לשבת וכמו לעתיד שנאמר לשבח והסירותי וגו' ונתתי לכם לב בשר וכן יבוא כל בשר להשתחוות וגו' כון שכל גופניותיו קדוש לד', ולפי שסיפר מהם שנתפסו לבער קוצים שזהו מצד הגבורה דקדושה ואיזהו גבור הכובש יצרו בהגדרת תאות הגופנית על כן סיפר גם מזה אח"כ, ודאברי' דר' ישמעאל בר"י וכו' ובודאי סיפור זה אינו דבר ריק ולאיזה צורך יזכירו דברים כאלו בתלמוד המקודש וגם שזה נראה כעין מום דבעל גבר (בבכורות מ"ד ב), ואפי' תימא דלא הי' כשיעור הפוסל גנאי הוא ובסנהדרין (ל"ג סע"ב) דלא משתעי קרא בגנותא דצדיקי בסריסים וכל שכן בזה ומה שכתבו תוס' שם על זה דחוק:

אבל הכונה לספר בקדושת הברית שלהם וכחמת בת ט' קבין הוא קדושת הט' דרגין שמריש כל דרגין עד היסוד, ודרכן לשנות המדות בקבין כמו שאמרו (בקדושין מ"ט ב) י' קבין על כמה דברים וכונתם על י' מדות ומדריגות של כל קומה הידועים, ובת הי' קבין או ג' דר"י היינו מהגבורה עד היסוד או נגד נצח הוד יסוד וזהו פחות מדרי' ישמעאל בר"י שהגיע בירור קדושתו עד השורש, ודרב פפא בפחות עוד כי הדורות הולכין ומתמעטין וכל אחד שהי' גם הוא בענין זה הי' יכול להבחין ולהשיג מדריגת הקודם לו שהי' גם כן מענין מדריגתו וגדול ממנו קצת, ואמנם כפי מה שאיתא (בשבת קכ"ז א) דדיקולי דהרפניא ג' מקופה ובתוס' (שפ קכ"ו סע"ב) ד"ה מפנין מהירושלמי דקופה ג' סאין אם כן דיקולא סאה (וכן משמע גם ממה שאי' שם דשיעור תבואה צבורה דלא יתחיל לתך וממע דהיינו שיעור אוצר דתנן דלא יתחיל, ושם קכ"ו סע"ב ד' מה' וה' מאוצר גדול משמע דה' הוא שיעור אוצר קטן והיינו ט"ו סאין ומוכח דקופה ג' סאין וט"ו דקורי דהרפניא לתך) והוא ו' קבין וטפי מדר"י, אבל מדלא אמר גם בזה חמת בת ו' קבין נראה דהכונה להקטין הישעור דאע"ג דו' קבין הוא מרובת והוא רומז על משכת קדושת היסוד מן החסד, מכל מקום מצד החסד יש התפשטית ואין מצומצם כ"כ וזהו דהרפניא כמו שאמרו (ביבמות י"ז א) דהוא מקום פסולים וכל פסולים נמשכים מקלקול הברית והוא המשיך קדושה גם למקומות המקילקלים מצד ההתפשטות כמדת החסד, ואעפ"י שזה מירה תוספת קדושה מצד ההתגלות בעולם הזה כל המצמצם בתאותיו מורגש קדושתו יותר:

וזהו שופרי' דרבי יחונן שקדושת היסוד שלו נמך מהגבורה דרגא דיצחק יושב בארץ הנגב מנוגב מכל תאוה כדרך שאי' (בתמורה ט"ז א) על פסוק ארץ הנגב נתתני, וזהו היופי

דירושלים שהוא מדרגת שלימות היראה כנעודע ולפי שהי' מתוקף הגבורות על כן אמר דהדרת פנים זקן לא הי' לו דהדיקנא מורה על מידית הרחמים כנודע, ואך דהי' אצלו רוגזא דרבנן דטב מכל סטרין לפי שזילזל ברוגזי' דר' לקיש שהי' גם כן רוגזא דרבנן דעל זה כוין גם כן במה שאמר התם רבי קרו לי שהי' גם אז רב ורבי ושהי' רוגזא דרבנן וסביב ונשערה מאוד נמצא פגם ברוגזא דיליה גם כן, ומפני שבא לו על ידי העדר ידיעתו במעלת ומוריגת ריש לקיש לא החזיקו במדרגה כ"כ שתיקן כ"כ הקודם עד גדם התם רבי קרו ליה על כן שף מדעתו וזה הי' בירור דנח רוגזא זה נגד ר"כ שהי' לטעון נגדו לא עינה מלבו רק מצד חסרון ידיעה אבל שהשוגג צריך גם כן סליחה וכפרה, וכן רצה לומר גם כן לפי שלא הי' מן הנעלבים ואין עולבים ואעפ"י שהי' זה לצורך לומר דלא עבר ר' יוחנן חס ושלום מאיסור אונאת דברים דלא יאמר לבעל תשובה זכור מעשיך ראשונים, אבל ודאי גם ר' יוחנן החזיקו תחלה כך דגם מעשיו הקידמין נחשבין כזכיות ואין כאן גנות כלל (ועיין לעיל סימן א) ולא נתכוין לגנותו מתחלה ואף על פי שקראו ליסטא לפי שהי' בין הליסטים וגם דהמעשה הי' דומה לליסטיות, ובלעם הרשע קריי' לפינחס ליטאה ורז"ל העתיקו הלשון (בסנהדרין ק"ו רע"ב) והוא על הריגתו לזמרי שלא הי' חייב מיתה בבית דין ולא נצטוה על זה דאם בא לשאול אין מורין לו רק שקינא קנאות ד' וההורג למי שאינו חייב מיתה מן הדין אלא שכונתו לשמים לכלות קוצים וכיוצא זהו מעשה לסטיות לשם שמים, אלא דבמעשה דפנחס שם ההלכה כן דקנאים פוגעים ואם כן דין גמור הוא לקנאי לפגוע ואותו רשע שלא ידע זה קריי' ליסטאה אף שידע כונתו שלשם שמים הי' דהרי הוא עצמו הוא שהי' באותה עצה להכשילם ושיפלו כ"ד אלף, ומכל מקום שייך על זה שם ליסטיות כיון שאינו בדין:

ר' יוחנן מתחלה לא כיון לגנות ואונאת דברים חס ושלום במעשיו ראשונים רק חשב דאין לו גנות מזה, אבל ריש לקיש שאמר לו מה אהנית וכו' שהרגיש גנות וסבור דכיון לגנותו על כן אעפ"י דידע בנפשו דבאמת הכל נחשב לו לזכיות מכל מקום לא נתגלה ונתברר זה עדיין לעין כל ולעיני בני אדם עדיין, וממילא דעדיין לא הגיע לתכלית הגמור התיקון נגמור שיהי' מבורר לכל, דגם מה שבני אדם חושדין בעולם הזה אם אינו מצד איבה ושנאה על כן שיש בו שמץ מה מזה עדיין בלב על כל פנים כל זמן שלא פסק החשד וכמו שאמרו (במ"ק י"ח ב), ובגמר התיקון דיבוקש עוון ישראל ואיננו יפסק גם החשד מפי הבריות, וכל זמן שיש בזה גנות לעיני הבריות על כן אף על פי שמצד עצמו שהוא מצד האמת לאמיתו הוא נקי וזך לגמרי מכל מקום עדיין צריך בירורים לבוא לידי גילוי לכל דאל יתבוששו עוד, ומצד הזה בא לחשוד את ר' יוחנן שבא לאנותו בדברים

דמי שאין לו שום שמץ חסרון לא יכול לחשוד את חבירו גם כן בחסרון דאין מרגיש במציאת חסרון ודן הכל לכף זכות, ועל כן אמרו ז"ל כל הפוסל במומו פוסל דאין אדם פוסל לחבירו במה שאין בו אלא אם כן יש בנפשו שמץ מזה ואז רואה גם בחבירו מאותו חסרון שבו כי הנפשות כמראות כנודע, ור' יוחנן וריש לקיש שניהם היו מתוקף הגבורות הקדושות והיו נקיים לגמרי מכל תאוה וחמדה גופנית דעולם הזה, דעל כן נסיב ריש לקיש לאחתי' ולא חש שיאמרו כו 'כמו שהרגישו התוס' שם ד"ה אי ולא פירשו הטעם, אבל הוא מבואר דשם הי' חטא בתאות שיך שמא יאמר וכו' מה שאין כן אצל ריש לקיש כולי עצמא ידעי דהי' נקי מזה ולא יחשדוהו בכך כי לא הי' בלבו שום שמץ מדבר זה שיהי' מקום לחשדו ואין חושדין לאדם אלא אם כן יש ב שמץ מה וכמו שכתבתי והרי דהי' נקי לגמרי בתאות בלי שום משהו שמץ מה במעמקים גם כן:

וכן שופרי' דר' יוחנן שהי' רבו דריש לקיש וכן הי' רבו דר' אבהו שאמרו שם דשופרי' מעין דיעקב אבינו ע"ה שהוא צורת אדם שלמעלה, ובודאי הוא תכלית היופי דצורת אדם בעולם הזה ומה שאמר מעין שופרי' דאדם היינו קודם החטא דאח"כ ניטל ממנו זיו פניו כמו שאמרו (בברח"ר יפ' י"ב) מקרא דמשנה פניו ותשלחהו, ויעקב תיקן חטאו לגמרי מצד עצמו דעל כן אמרו (תענית ה' ב) דלא מת, אלא שכפי ההתגלות בעולם הזה הי' רק מעין כמו שבת מעין העוה"ב כי כל השנה דעולם הזה גם למי שמשיג עולמו בחייו כיעקב אבינו ע"ה אינו אלא מעין דעוה"ב היינו בתכלית קוטן ההרגשה האפשרות וכמו שאמרו (ברכות נ"ט ב) שבת אחד מס' בעוה"ב דידוע הפירוש משום דביטול הטעם בששים ואחד בס"א אין עוד הרגש אבל אחד מששים שהוא רק נ"ט פעם כמות יש הרגש והוא היותר מועט וקטן עד שבפחית ממנו אין עוד הרגש ניכר זה נקרא מעין הדבר, ודרבי אבהו מעין דיעקב אבינו ע"ה שגם הוא בתכלית היופי מעין דאדה"ר קודם החטא ולא הי' ראוי למות, ועל כן אמרו עליו (בירושלמי רפ"ג דע"ז) דהקב"ה הראה לו מתן שכרו ונפשו שבעה לו וישן עיין שם, ושופרי' דר' יוחנן הי' ביותר שהרי אמר על עצמו אנא אשתיירי וכו' משמע הוא לבדו ור' אבהו הי' תלמידו וברורו אבל שופרי' יותר ממנו ואם כן יותר קירוב לו עם שופרי' דיעקב אבינו ע"ה אלא חשבי' משום דהדרת וכו' וכמו שכתבתי לעיל, כי הוא הי' מתוקף הגבורות דקדושה ובזה הי' החסרון שלו שיש בכל אחד מעטיו של נחש דאין אדם צדיק וגו', אבל בתאות הי' נקי לגמרי ועל כן אמרו (בירושלמי שם) דכדדמך איתכפין אוקניא דלא הוות יקונעין דכותי' כי האדם הוא איקונין שלמעלה וכמו שאמרו (בויק"ר פ' ל"ד) מה אם איקונין של מלכים וכו' אני שנבראתי בצלם ובדמות וכו',וזהו זיו איקונין דאדה"ר קודם החטא שנקרא (בבבא בתרא נ"ח א) דיוקני עצמה (דאחר שקיבל עונשו

המיתה שנגזר עליו נתכפר לו דמשלקה הרי הוא כאחיך ואין לך עוון שלא נתכפר אחר קבלת עונש הנגזר עליו דעל זה הוא גזירת העונש ועל כן אחר מותו חזר לזיוו וריוקני עצמה), ודיעקב אבינו ע"ה נקרא דמות דיוקני וכל העולם כולו הם בחותמו של אדה"ר כדתנן (סנהדרין ל"ז סע"א) והם איקונין שלו, אבל אין דומין לו בכל כמו יעקב אבינו ע"ה ובדורו של ר' יוחנן לא הי' איקונין כמוהו שהוא היותר דומה באיקונין שלו למי שהוא איקונין ממנו כי כל שינוי זיו הפנים והאיקונן הוא מצד התאוה שהוא חטא אדה"ר:

וזהו שאמר (שם בבא מציעא) למיחזי שופרי' דר' יוחנן בכסא דכספא ידוע דכסף רומז לתאוה לשון כיסופין הוא נגד החסד לאברה, ומבי סלקי עיין שם ברש"י הפירוש ופשוט דמבית האומן שעדיין לא נשתמש בו ובהיותו חדש הוא בתכלית ויוו וזהרוריתו, אבל אותו זהרורית לבנה ועיקר היופי בתוקפו הוא על ידי הכאת זיו האודם בו, היינו מידתו של יעקב אבינו ע"ה שממוזג הגבורות בחסדים ואין מקום לפסולת דתאות רעות להתפשט (כאברהם אבינו ע"ה שיצא ממנו פסולת דישמעאל ואף על פי שאחר שיצא נתברר גם הוא ונשאר נקי דישמעאל אין נקרא עוד זרעו כמו שאי' בנדרים ל"א א), וזהו פרצידי דרומנא סומקי רימון רומז למילוי תורה ומצות כמו שאמרו (בברכות נ"ז א), וכן כלילא דורדא סומקא הכתר הוא הראש והשורש שבכנסת ישראל הנמשל בשורש לשושנה, וכל המילוי שבפנים שזהו אור פנימי וכל ההמשכה עד הכתר הי' אצלו מצד הגבורות והאודם רק האור מקיף הוא דכסף ומצד הזה הי' אצלו תוקף היופי בהגדרה מתאות, ולפי שרצה לספר אח"כ דבר שגרם מותו מכיר מקודם שבחו דבאשר משפטו שם פעלו כמו שאמרו (ביבמות ע"ח סע"ב), ובכל מקום שנזכר בכתוב וכן בתלמוד מיתלה מפני איזה דבר לא הי' בו שום דבר וחטא אחר זולת זה רק זה לבדו נשאר בו מעטיו של נחש שבעבורו הוכרח למות דאין מיתה בלא חטא, ואמרו (בתנדב"א) אם יאמר לך אדם אלו לא חטא וכו' הרי אליה שלא חטא וחי' לעולם והוא מלאך הברית ופנחס זה אליה שכל קנאתו הי' רק קנאת ד' צבאות ורוגזא דרבנן, והם זכו לקדושת הברית דוגמת אליה והחסרון מעטיו של נחש שלהם הי' מפסולת הגבורות, ולפי שהוא דבר קטן מאוד נכתב סורחנו כדרך שאי' במשה רבינו ע"ה משל לב' נשים כו' ובחטא של תאוה יש בושה, ועל כן דוד המע"ה אמר אל יכתב שהוא חטא שבבשר כמו שאמרו (בסוטה ה' סע"א) דעל זה נאמר ואתנה בריתי בבשרכם לקדושת הבשר גם כן כקודם החטא אדה"ר דלא יתבוששו מהבשר הערום דהוא נולד מהול רק אחר החטא משך ערלתו ועבר ברית בשר כמו שאמרו (בסנהדרין ל"ח ב) ואז הוצרך ללבוש המכזה הבושה שבבשר, ובחטא דור המבול בזנות נאמר בשגם הוא בשר היינו שיש בו זה בתולדה ואמרו (חולין קל"ט ב) דבשגם זה משה, היינו דהוא

המתקן זה דאף על פי שהוא בשר הי' יכול לעלות למרום מקום שאין שייכות לתאות כלל כמו שאמרו (שבת פ"ט רע"א) יצר הרע יש ביניכם, והם אמרו על משה רבינו ע"ה (שם פ"ח ב) מה לילוד אשה ולא אמרו מה לבשר ודם אבל הוא כבר נזדכך בשרו ודמו עד שהי' כמלאכי מרום ולא יכלו לזלזלו בזה רק במה שמתולדתו הוא ילוד אשה, והשם יתברך מצא עלילה בו רק בענין הכעס ואף על פי שודאי גם זה הי' רק קנאת ד' לבאות ורוגזא דרבנן לא נתברר עדיין ובזה אין בושה כי כאיש גבורתו וברוב חכמחה רוב כעס דאורייתא דמרתחא ליה דהנה כה דברי כאש והוא הגבורות דקדושה:

וזהו גם כן בר' יוחנן וריש לקיש שנכתב בתלמוד סיבת מיתתם דעל ידי אף על פי שתחלה לא נתכוין לבזותו וכמו שכתבתי מכל מקום לא דיבר בלשון נקיה כל כך, וזה דשם אח"כ כשהשיבו ריש לקיש מאי אהנית וכו' דהיינו שאמר לו דלא על ידי מה שהחזירו בתשובה הוא שתיקן הקודם (דבזה עדיין יש גנאי כל שלא נתקן לגמרי כיון דבשעת מעשה הי' חטא ושהוא ההנהו שהביאו לכך) אבל בתחלה ובשעת מעשה גם כן הי' כונתו לשמים באמת ורבי קרו ליה ואין לו חלק בו לומר שבכחו ועל ידו הוא ששב כי הוא לא הוסיף לו כלום הוסיף ר' יוחנן לזלזלו בפירוש ואמר אהניח וכו' היינו דהשתא דרואה שיש לו בושה מזה על כן לא תיקן לגמרי והוא ידע עולם השתדלותו אח"כ בתורה ועבודה דהי' ראוי שיתוקן לגמרי, דעל כן לא עלה בלבו שיהי' אונאת דברים ובושה לו באמירת ליסטאה וכשראה דאינו כן חשב דודאי יש בו חסרון בה מתולדה שאין יכול לתקני, וחסרון זה אינו ראוי להיות בשורש ישראל כידוע דמצורע משתלח חוץ למחנה ישראל כי חסרון זה אין ראוי לישראל כל, והצרעת אינה אלא פריחה בוער בשר ולא בעצמית שהם עצמיות גוף האדם ומהם הוא עצם הקטן שבשדרה הקיים לעד, וקרב עלמות קנאה שהוא גורם כליון העצמות גם כן ובאו"ה שהוא בשורשם כן נגלה הכל ואין קמים בתחיית המתים, אבל אצל בני ישראל כל ענייני קנאה וכעס אין לו שייכות לעצמיותו רק מצד הלבוש דכתנות עור בשר שעל גביו שבו זוהמת הנחש הארסיי שהוא הנושך וממית בלא שום הנאה לגרמי' דכל כונתו להרע לבד מצד הקנאה שבו שמזה הי' התחלת הסתתו כמו שאמרו (בסנהדרין נ"ט ב) דנתקנא בכבודו דאדה"ר וזהו הזוהמא הכניס בחוה, ושפסקה זוהמתן דישראל בהר סיני דאין עוד במחנה ישראל זוהמא כזו בעצם:

ולפיכך אמר לריש לקיש אהנאי וכו' תחת כנפי השכינה דכמו שכתבתי לעיל דהוא מקום הגרים שהחשיבו כגר וכאלו אינו משורש ישראל שאין יכול לתקן הקודם כי דר אין יכול לתקן הקודם ומה שהי' בגיות שיהי' כמי שנולד ביהדות, דזכה לזה רק אברהם אבינו ע"ה דנקרא גם כן ישראל ואזרחי כאלו הוא אזרח בישראל, מה שאין כן גר אינו

אזרח והוא רק כנולד מעת שנתגייר ולא מקודם, וקינטר את רצה לומר דגם הוא כן שאין יכול לתקן הקודם שלא יבוש מזה והוא אהני ליה במה שהחזירו בתשובה רק דמקרי גרים, ואח"כ חלש דעתי' מזה כי' כפי דבריו שהוא החזירו ואהני ליה אם הוא הי' נקי לגמרי הי' מחזיר את רצה לומר גם כן להיות נקי לגמרי, והרגיש דעל כן גם בו יש חסרון בזה והיינו בדבר זה עצמו מה שקינטר לריש לקיש במה שאינו, כי באמת ריש לקיש מזרע אברהם יצרחק ויעקב וגם אמר אמת ודאי מה שאמר מה אהגית וכו', אף גדם רבי יוחנן ודאי השיבו באמת אהנית וכו' דמכל מקום יש יתרון בזה לריש לקיש במה שחזר לעסוק בתורה וליקרא רבי מצד לימוד התורה דנשארו ממנו כמה הלכתא גבורוותא בתלמוד בתורה שבעל פי שגם זה נקרא תחת כנפי שכינה, מכל מקום שניהם דברו בזה דרך קינטור ונתברר על עסקיהם בדברים אלו דסביביו נשערה מאוד:

וגוף הלסטיות דריש לקיש לא נזכר כלל בתלמוד ביפור בפני עצמו שזה כבר נמחק לגמרי כי לא הי' חטא כלל, ונראה לי דגם העובדא דזבן נפשי' ללוראה (בגיטין מ"ז א) אינו מכלל הדבר שעשה שלא כהוגן וכמו שאמרו שהתוס' שם דהי' קודם שחזר למוטב דלא הי' מזלזל בנפשי' עיין שם, ובאמת לא זלזול לבד הוא אלא גם איסור מאבד עצמו לדעת כי לא ידע תחלה שיתרצו בההכאות ושינצל מידם, ואם כפי דברי תוס' שלא חזר למוטב דמשמע דבאמת עשה שלא כהוגן למה להם לרז"ל להזכיר גנותו ולאיזה צורך הזכירו כלל סיפור ההוא שכפי הנראה פשטיה אינו אלא סיפור דברים בעצמא לספר אחר מטתן של ת"ת ולדבר בגנית דנדיקי אבל הפשוט בעיני דהוא עשה זה בכונה גדולה לשם שמים דאף על פי שבכל לסטיותו הי' רק מכלה קוצים וכמו שכתבתי מכל מקום הי' ירא לנפשו שהרי אברהם אבינו ע"ה שהרג אוכלוסי או"ה הי' מתפחד עד שהבטיחו השם יתברך אל תירא דכונם קוצים כסוחים ובמ"ש (בבראשית רבה פרשה מ"ד), וכן בר"א ב"ר שמעון (בבא מציעא שם פ"ג ב) אף אחר שאמר על עצמו ומה ספיקות שנכם וכו' אפ"ה לא מיתבא דעתו וחזר לנסות ולברר וגם אח"כ אחר שקרא על עצמו אך בשרי ישכון לבטח חזר להסתפק בנפשי' וכמו שאמרו (שם פ"ד רע"ב) ואפ"ה לא סמך אדעתי' וקביל עליה יסורי, וגם ריש לקיש לא סמך אדעתי' ומצינו דמותר גם לאבד נפשו לתשובה ולא מיבעיא לעבירות אמורות במזיד שחייב עליהם מיתה בבית דין כיויקים איש צרורת (בבראשית רבה ס"פ ס"ה) אלא גם בעבירות קלות כההוא כובס (בכתובות ק"ג ב), ואף לפי דברי מהרי"ט בחידושיו שם דעשה משום חילול שבת דבסקילה הרי הי' שוגג בזה כיון דראה חמה זורחת, ובסמ"ק (סימן ג) מביא מר"י חסיד שציוה לתלמידיו על שנשתמשו בשם לינצל מליסטים לחזור לילך בלא שם ולמסור נפשם ונהרגו עיין שם, ואם כן י"ל

לגם ריש לקיש עשה כן ובפרט בעון רציחה דדין ב"ד דדמו ישפך ואף על פי שלדעתו עשה מצוה לא בטח בלבו על זה, ובלאו ה"נ מאחר דלא נידונו בסנהדרין לחייבם מיתה הרי הרגם שלא שלא כדין דאפי' דין משבטלו סנהדרין אי אפשר להרגם, ואף דכולם קוצים הוי ככל עבירה לשמה דאף דמצוה עביד מכל מקום צריך כפרה כמו שכתבתי לעיל, ולא רצה לילך למקם גדוד חיות ולסטים דהוא הי' גבור ביותר כמו שאמרו תילך לאורייתא וידע דיוכל להציל עצמו מהם אם ירצה ושלא יעמוד כגדם הוי כמאבד עצמו מדעת וזה גם כן לא רצה כי הרי באמת מצוה עביר ואין חייב כלום על זה, לנסיון ובירור בעלמא וגם לכפרה על ידי המסירת נפש בספק שלו על כן זבין לל דאי שהם יאסרוהו בידם ולא יוכל לינצל אם אל על ידי תחבולה שחשב ומי יודע אם יעלה בידו, וזהו בירור אם עשה שלא הוגן וחייב מיתה לא ינצל ואם לאו מן השמים יעזרוהו וינצל ועלתה בידו גדם בזה אדרבא הוסיף לכלות קוצים כסוחים כאל האוכלי אדם, ובזה נתבררו כל עניניו שהי' רק לכלות הקוצים הסובבים השושנה העליונה:

וזהו שאמר שם אח"כ נפק ואתא יתיב אכל ושתי ורש"י פירש כל ימיו וכו' משמע דמפרש דהיא ענין בפני עצמו ולא משמע כן רק דהוא נמשך להקודם וגם אי מלתא בפני עצמו הוא מה שיחט' הלא, וקם רצה לומר דגם סיפור הקודם מה דזבן נפשי' הי' בשביל אכילה ושתי' אם כן הכל הוא לגנותו ושהי' רעבתן חס ושלום ואיך אמר כל ימיו וכו' והרי אח"כ חזר והי' ת"ח ובודאי כל אכילתו בקדושה ואיך הסמיך זה להקודם שמכר עצמו למיתה בשביל אכילה ושתי' ואין לך זוללל וסובא גדול מזה ודרך רשע אשר יערב לו לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ, ודם הלשון אמרה ליה ברתי' וכו' אם הסיפור דאכיני ושתי הוא דרך תמידות כפירש"י וכי תמיד אמרה ליה כך, ועל כן דהכל סיפר אחר דכשיצא ממה שהי' יתיב ואכל ושתה בא תה עה לשמחתו שניצול מהם, וכפי הנראה דהוקשה לרש"י לאיזה צורך יזכיר זה דאכל ושתה כיון דלא נזכר שום סיפור והמשך ענין על זה דאכל ושתלי ועל כן מפרש דרצה לומר כל יום כל מה שמשתכר וכו' ונמשך למה שאמר אח"כ כי נח נפשי' וכו', אבל לפ"ז העיקר דאכל ושתה כל מה שמשתכר ושלא השאיר כלום חסר מהספר:

וכפי מה שכתבתי טובי קמ"ל להמשך הסיפור כמה לסטים רעבתנים הם וכמו שאמרו (בפסחים י"ב ב) שעה ב' מאכל לסטים עיין שם ברש"י דהם רעבתמנים כלודים לאכול מיד שניעורים, ועיקר הלסטיות בא מרעבתנות שאין מוציא כל צרכו מאומנות או להטיל עצמו על הצבור וכן אמרו (בסנהדרין ע"ב רע"א) בבן סורר ומורה סופו עומד ומלסטם הבריות, והוא שחשד עצמו ללסטים גם אכילתו חשב שהוא רעבתנות בעלמא כמאכל

כל לסטים, ולכשנתברר דאינו לסטים כי כל מעשיו לשם שמים לבער הרע ממילא גם אכילתו ושתייתו בקדושה, וגם עיקר קדושת האכילה שיהי' דומה למזבח וכמו שאמרו (בסוף חגיגה כ"ז רע"א) פתח במזבח וסיים בשולחן וכו', ובפרט בת"ח (ביומא ע"א סע"א) לנסך על גבי המזבח ימלא גרונן של ת"ח, ובכתובות (ק"ה סע"ב) המביא דורן לת"ח כמקריב לביכורים דכל אכילותיו ושתיותיו כקרבנות, ובבראשית רבה (פרשה ס"ה) אם לקרבנך המציא כו' למאכלך על אחת כמה וכמה משמע דחשוב טפי מקרבנות, וזהו כל ענין אכילה דקדושה שברא השם יתברך את האדם שיצטרך לאכילה לקיום חייו כי יש בזה עבודה כמו בקרבנות ומה שנא' לאדה"ר מכל עץ הגן אכול תאכל זו מצות עשה כמו קרבנות, ומאחר שהלסטים ממונן גזל וכל אכילתן מגזילות וחמסים אי אפשר שיהי' לרצון והקדושה דאני ד' שונא גזל בעולה וביק"ר (פרשה ג') הזפק שמלא גזילות וחמסין אל יקרב לגבי המזבח, ועוד דכיון שדומה לקרבן והוא ליסטים ושופך דמים הרי קרא צווח למה לי רוב זבחיכם וגו' ידיכם דמים מלאו, ובאור זרוע גדול (תל"ח ס"ם קי"ב) משמע דכהן רוצח (במזיד ולא שב) פסול לעבודה כלנשיאת כפים (וכן להיות ש"ץ עיין שם דמדמה לעבודה משום דכנגד תמידין והוא מבואר מפשטות לשון הכתוב דישעיין הנזכר גם כי תרבו תפלה וגו' ידיכם וגו' וצ"ע ארמ"א באו"ח סי' נ"ג ס"ה בהג"ה העתיק דברי אור זרוע דבשוגג כשר לש"ץ ובסי' קכ"ח סל"ה שתיק לשלחן ערוך דסתם כרמב"ם דגם בשוגג פסול לנשיאות כפים והרי אור זרוע מדמה ש"ץ ועבודה לנשיאות כפים ועל כן ס"ל דגם לנשיאות כפים כשר שוגג ולדידן דפסלינן לנשיאות כפים הוי ליה לפסול גם לש"ץ ואין כאן מקום להאריך בזה) ואפי' לפי דעת התוס' (יבמות ז' א) ד"ה שנאמר דלעבודה כשר עיין שם ובסנהדרין (ל"ה ב) ד"ה שנאמר, מכל מקום ודאי פשטיה דקרא דידיכם וגו' אלמה לי רוב זבחיכם דרישא קאי דאין מרוצה כ"כ מיהת ובשבת (ל"ג א) דבעון שפיכת דמים ביהמ"ק חרב ושכינה מסתלקת הרי דאין הקב"ה רוצה בעבודה של שופך דמים, ואף דהתם בצבור כולם כן היינו לענין חורבן ביהמ"ק וביטול עבודה לגמרי מכל הצבור והוא הדין ליחיד בחטא דידי' וביומא (פ"ה סע"א) איתא גם אשפיכת דמים דיחיד גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וגם מה שאמר שם דמטמא הארץ הוא מקרא דלא תטמא כדפירש"י שם וההוא קרא מייתי נמי בשבת שם והעיקר קרא נמי ברוצח יחיד כתיב, וכל שכן לענין קדושת האכילה שיהי' נחשב כקורבנות דצריך שיהי' גופו מוכן להשראת שכינה דאז יוכל לדמות לקורבנות דביהמ"ק:

ובתענית (י"א רע"ב) דיראה כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו ועל ידי זה אסור להתענות עיין שם והיינו דעל ידי זה הוא קדושתל האכילה כקרבנות והוא כמבטל קרבנות מעל מזבח ד', והרוצח שגורם לסילוק שכינה מכל ישראל כל שכן שאין שרוי תוך מעיו, ונראה

דזהו שאמר ר' אלעזר בר"ש (בבא מציעא שם פ"ג ב) שישו בני מעי וכו' כי כשנתברר שאין בו עוון דשפיכת דמים על ידי זה יוכל להיות קדוש תוך מעיו וכל אכילתו כקרבנות וממנו התהות חלבו ובשרו, והרי תנן (בפ"ה דאבות ויומא י"ט א) דלא הסריח בשר הקודש מעולם וזהו אפי' בחלקן של כהנים וכל שכן בקרבן עצמו וכל שכן בבשר האדם הקדוש שמעיו במקום המזבח וגידול בשרו מאכילה קדושה שבקרבן דאין שייכות לסרחין אליו כלל, ועל כן אמר מובטחני וכו' דברשרו ישכרון לבטח שלא יסריח וממילא לא יהי' רמה ותולעה הבאים אחר הסרחון עיין שם ברש"י ד"ה בשמשא וברש"י (ב"ב י"ז א) ד"ה כדאמרן, ועל כן ריש לקיש כדנפק מלודאי דד' עזרו שניצול מידם נתברר לו דאין בידו שמץ עוון דשפיכת דמים דאז לא הי' ניצול דלא עביד קוב"ה ניסא לשקרא וגברא מיבדקי בכל מקום סכנה כדאי' (בשבת ל"ב א), וכשנבדק ונמצא נקי אז הלך לאכול בשמחה לחמו ולשתות בלב טוב יינו כי כבר רצה אלקים את מעשיו וקדוש שרוי במעיו, וזהו שאמר אח"כ כריסי כרי שחלבו ובשרו נחשב לו רק כמו כר וכסת ודבר שחוץ ממנו, כי עצמותו ענין אחר שהי' כולו קדוש לר' בהתפשטות הגשמיות והגוף אינו אלא בשר אדם לבוש לעצם האדם שהוא הנעשה בצלם אלקים ונחשב אצלו רק כמו כר ולומר דאף על פי שהי' אוכל ושותה לא היו נורגיש מזה נאה כי אל הי' לו שייכות עם הנאה הגופנית כלל: **ותוס'** שם מייתי מזבחים (ה' ריש.) רמי אמעוהי ומקשה דהי' דרכו [ומה שכתבו שם דרכן וכו' בטנם ט"ס וצ"ל דרכו בטנו דרק ריש לקיש דרכו כך ולא מצינו כן בשראר, ולפירוש הערוך המובא בתוס' (נידה י"ד א) ד"ה אפרקיד ריב"ל לייט עלה וצ"ל דריש לקיש פליג עליה או דהוא בטח בנפשי' שלא יתתמם על ידי זה] כן, וגם שם אין מובן כלל לאיזה צורך הזכירו זה דכשהקשה אותה קושיא דהתם אם כשרים וכו' כדרמי אמעוהי ומאי נ"מ בזה, ואפי' בענין המשא ומתן של הלכה עצמה אמרו (פסחים ג' ב) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה כל שכן בסיפור שלא לצורך, ונראה טעם רדך שכיבתו על בטנו בפשוט הי' לפי מה שראיתי בספר אוצר החיים (שער א' חקירה ו) ובפירוש דברי רמב"ם (הלכות דיעות) דהוא עוזר ומסייע העיכול עיין שם, ולפי שהי' אוכל הרבה כנראה מדברי רש"י כל מה שהרויח הוצרך לזה על דרך הרפואה, וזהו כמו שכתבתי שכל אכילתו כקרבנות הכל בקדושה ולא להנאת עצמו ואינו מדת רעבתנותחס ושלום רק כדרך שאי' באכילת קרבנות (בפסחים נ"ז סע"א) ביוחנן בן דבאי ויאכל בקדשי שמים וכל שכן מה שהוא כקרבן עצמו על המסבח, והנה כמו כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין כדתנן (ריש זבחים) דלשם חולין אפי' בחטאת כשרה דלא מינה לא מחריב בה כדאיתא (שם ג' א), הכי נמי מי שזוכה דכאלו קדוש שרוי במעיו דאכילתו בקרבנות אפי' יהי' לו איזה

פעם כונת הנאה דלא הכל זוכין להיות כרבי שאמר על עצמו (כתובות ק"ד א) ולא נהנתי וכו' עיין שם בתוס' ד"ה לשם הנאת גופו ורבי עצמו הי' שלחנו שולחן מלכים וכמו שאמרו (בע"ז י"א א) שלא פסק מעל שולחנם וכו' עיין שם בתוס' ד"ה שלא [ואין צורך למה שדחקו שם סוף ד"ה צנון דפשוט דהכונה דלא נהנתי שלא הרגיש הנאת גופו רק כדרך שאמר הלל בויק"ר פ' ל"ד לגמול חסד עם הדא עלובתא] אלא דמכל מקום שלא לשמן כשרין כקרבנות, וזהו דרמי אמעוהי שזה מורה על קדושת אכילותיו דמעי כריסו הוא קדשי שמים ואפי' שלא לשמה כשרין והקשה אם כשרין והם לרצון לפניו יתברך ירצו גם כן ואם וכו':

וזהו שאמר שם אח"כ על זה אמר ריש לקיש אפתח אנא פתחא לנפשאי, ומלבד דאין מובן צורך אריכות לשון זה הוא מגומגם גם כן (ובנדרים כ"ב סע"ב אי' לשון ופתח פתחא לנפשי' אהיתר נדר אבל אתירץ קושיא אין טעם בלשון זה), ולמה שכתבתי דעיקר קושיא דרמי אמעוהי היינו לצורך נפשי' דהוא רצה שיהי' לרצון גם כן, ועל זה אמר שפיר לשון אפתח וכו' שזה פתח לנפשו הצמאה ותלאבה לדבר זה, ועל דרך שאיתא במגילה (י' ב י"א א) פתח לה פתחא להאי פרשתא דהכונה שאותו מאמר הוא פתח פתוח לשורש כל ענין פרשת המגילה, וכך בירור דבר זה הוא פתח פתוח לשורש קדושת נפשו בהיות גם השלא לשמה קדוש לאלקיו ומרוצה גם כן, והא דלא עלה לחובה היינו רק לצאת ידי נדרו אבל נדבה הוי והוא כקרבן נדבה שהוא גם כן לרצון לפני ד', וכן אכילת הת"ח שכקרבנות והפה הוא פתח הגוף וכן כל עמל אדם לפיהו ואדם לעמל פה יולד כמו שאמרו (בסנהדרין ל"ט רע"ב) והעיקר לעמל תורה כדאי' התם, אבל מכל מקום אמרו במדרש המובא בתוס' (כתובות ק"ד רע"א) דעד שמתפלל שיכנסו דברי תורה יתפלל שלא יכנסו מעדנים, דאף דעיקר הכל הוא כניסת הדברי תורה בלב מכל מקום צ"ל יראתו קודמת לחכמתו המנדירתו בסור מרע דלולי זה למה זה מתיר ביד כסיל וכו'.והעיקר בתאות וההתחלה באכילה שבזה הי' חטא אדה"ר, וכל אכילה שאינה בקדושה הוא פתח הכניסה לכל רע וכמו שאמרו (ברכות ל"ב א) מלי כרסי' זני בישי, וההיפך באכילה דקדושה הוא פתח הכניסה לכל טוב:

ומצוה ראשונה שנצטוו ביציאת מצרים שהוא התחלת כניסת היהדות ובנין אומה הישראלית הי' מצות אכילה דקרבן פסח דעיקר מצותו הוא אכילתו וכדתנן (פסחים ע"ו סע"ב) שתחלתו לבני אדם לאכילה, וכן אכילת מצוה, ואזהרת אכילת חמץ הוא אזהרת אכילה שמצד היצר הרע הנקרא (בברכות י"ז רע"א) שאור שבעיסה שהוא המרומם העיסה יותר ממה שהיא וזהו בקשת המותרות יותר מהשייך לחלקו, מה שאין כן מצה הוא

האכילה בקדושה שהיא לשם שמים ואין לשאור שבעיזה חלק בה, וזהו הפתחא לנפשא' דפתח ריש לקיש גדם הנפש לא תמלא (שהוא סיומא דקרא דעמל אדם לפיהו קהלת י' ז) בתאות עולם הזה, וכן בקדושה אוהב מצות לא ישבע מצות וצדיק אוכל לשובע נפשו דיש לו שביעה במה דשייך לנפשי', מה שאין כן בטן רשעים דקבר פתוח גרונם הוא לעולם חסר דאין לו מילוי והשביעה שלו אינו שביעה אלא מילוי הכרס לבד, מה שאין כן מי שממלא כריסו מקדשי שמים היא אכילה שיש בה שביעה דמה דלא ישבע מצות היינו שהומה ומהמה להשיג יותר אבל כפי מה שאפשר ובזה יש לו שביעה, וזהו אכילת ראותו צדיק ריש לקיש דכפי דברי רש"י דאכל כל מה שמשתכר נראה כמלי כריסי' אבל הי' מקדשי שמים וזהו הפתחא לנפשי' דהכל לרצון לפני ד', ועל כן לא רצה להניח לאחרים יגיעו וכדרך שאמר רב לרב הונא (עירובין נ"ד רע"א) אם יש לך היטב לך וגו' ואם תאמר אניח לבני כ'ו, כי מאחר דבטוח בנפשו שכל הנאותיו בקדושה למה ליה להניח לאחרים שאין יודע מה יהיו, וכדרך שנאמר (קהלת ב' י"ח י"ט) ושנאתי וגו' שאניחנו לאדם שיהי' אחרי ומי יודע החכם יהי' וגו' ואמר (שם ב' כ"ב) אין טוב מאשר וגו' כי מי יביאנו לרואת וגו', ומדת רשעים הוא דיכין וצדיק ילבש וכמו שנאמר גם כן (קהלת ב כ"ו) ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב וגו' שהם עיקרם רק ליכנוס ושלא ליהנות בעצמם, וכדרך שאמרו ז"ל בכנענים קודם שנכנסו ישראל ארץ ישראל, דמדץ כל אדם גם כן אף שהוא נהננה גם כן ויגע לעצמו יגע גם לבניו להשאיר ברכה אוריו בקנייני עולם הזה דכל פרשת נחלות נאמר על זה, ואמרו (באליה רבה פ' כ"ה) מאותו זקן שאמר כשם שיגעו לי אהבתי כך אני יגע לבני:

אבל זהו מדת ע"ה העוסקים בישובה של ארץ או מי שהשם יתברך משפיע לו הרבה והוא אין רשאי להוציא במותרות ורק הוא צינור שהשם יתברך משפיע על ידו לאחרים לחלק לאחדים וזהו גם כן חלקו מה שגונז לו למעלה וכן להניח לבניו חוק, אבל ת"ח שתורתו אומנתו ואין עוסק במלאכה אלא כדי פרנסתו וכל האותיו בקדושה אין לו לצמצם עצמו להניח לבניו, וקבא דמוריקא שהניח ריש לקיש קרי אנפשי' ועזבו לאחרים שחשב זה לעונש לו שעזב יגיעו לאחרים אף על פי שהוא דבר מועט, כי מה שהשם יתברך משפיע לאדם הוא כדי שיהנה הוא בו ומה שלא זכה ליהנות הוא בשביל איזה חטא, ואותו חטא קל שבשבילו מת דאין מיתה בלא חטא אותו החטא גרם גם כן לאותו דבר מועט שלא יכול ליהנות ממנו בעצמו והוצרך לעזוב לאחרים, ונמצא כל הסיפור דשם בהשולח כולו לשבתו של ריש לקיש וחלילה להם להזכיר דבר שיש בו גנות לת"ח, וגם לפי דברי התוס' דהמעשה הי' קודם שחזר מכל מקום מה שסיפרו זה על כן דאחר

שחזר תיקן גם מעשה זו עד שגם זה נעשה כזכיות ויש בה שבח, וכמו שכתבתי דמה דניצול מידם מוכח כי אין בו חטא דשפיכת דם, והמכירה הוצרכה לברר זה כי כפי דעת בני אדם הי' ראוי להיות משפטו כן להמסר ללודים שהם ראשי השופכים דמים, ועיקר אוזהרת שפיכת דם שנאמר לבני נח נסמכה להיתר אכילת בשר בעלי חיים על זה אמר ואך את דמכם וגו' שופך דם וגו' לפי שמתוך שהותר אכילת בשר בעלי חיים הותר גם כן להרגו לשאר צרכי בני אדם דמה נפ"מ אכילה או שאר הנאה, ואמר דאדם אין מסור לאדם אחר להורגו לצרכו כמו שהותר אכילת בעלי חיים וזהו עיקר הרציחה לצורך אכילה ובכללו לשאר הנאות ויותר אכזריות הוא גם כן לרצוח לאכלו, ולפיכך הם ראשי הרוצחים והוא נמכר להם ונתכפר במה שניצול מידם כי אין לו משפט מות, ודבר זה כלל גדול בכל מקם שנזכר בתלמוד כיוצא בו ובשאר מקומות בדברי רז"ל ואין צריך לומר במקראות מחטא אדם גדול הוא מה שכבר נתקן על ידי תשובה שלימה מאהבה עד שנעשה כזכיות ולא נכתב אלא לשבחן,וסהו תוקף התושובה במדריגה הגדולה הא' והוא מה שגדולים בו מצדיקים גמורים כי הזדונות כזכיות:

פרק יא

הב' תשובה מראה מרפא מכאן ולהבא, אבל על הקודם אין מתקן לגמרי רק כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו, כן הוא ברש"י ד"ה וכתיב ובגמרא (ריש:) דמועיל על הקודם גם כן לעשותו כשגגות, ולולי דברי רש"י הי' נרקאה לפרש איפכא דשובבים דמעיקרא שובבים זהו מיראה שנעשה כשגגות ועל ידי שובבות היינו כשוגג וארפא דסיים אוהבם נדבה היינו מאהבה ורפואה דמשובתם היינו שלא יהיה כמו שובב גם כן רק שמאהבתם יחשיב העון לנדבה ולמצוה וזכיות, ואף על פי שאין הסדר כאן וכו' מכוון לסדר הכתובים שסידר תחלה בקושיא י"ל דבמה דסיים פתח, וגם י"ל דהכתובים נקט כסדרן בנ"ך ותלרי עשר מאוחר כמו שאמרו (ב"ב י"ד ב) ובתירוץ הקדים מאהבה שהיא המעולה, וזהו כפי הגירסא שבעין יעקב (שלפני דפוס פירדא) שם (סימן ע"ג) וכתיב ארפא תשובתם וכן הוא ברש"י שבעין יעקב שם וכן בילקוט (ירמיה ס"ס רס"ט) והיינו קרא דהושע, ולפי גירסא זו נראה ודאי הפירוש כמו שכתבתי מדכתיב אוהבם וגם מדלא מקשה מסיום לשון הכתוב דירמיה עצמו אלא דמייתלי האי משום התירוץ דבי' מפורש אח"כ אוהבם, וגם י"ל דעיקר הקושיא מהא מדכתיב אוהבם דנדבה משמע באינם כשובבים גם כן רק נחשב עוד לנדבה ועל כן אוהבם וכמו שכתבתי מה שאין כן קרא דירמי' דחד קרא הוא לא מפסקי' ליה וגם סיפי' דארפא משובותיכם קאי אמיראה ואין רפואה גמורה

רק מקצת שמו עליו מה שאין כן רפואה דהושע הוא לגמרי, ונראה סיוע למה שכתבתי ממימרא הקודמת שם דמביאה רפואה מקרא דארפא וגו' נדבה עיין שם ואמאי לא מייתי קרא דארפא משובותיכם דירמיה דקדים אבל למה שכתבתי ניחא דהתם שבא לבאר גדולת התשובה נקט האי קרא דתשובה מאהבה הגדולה שמרפאת הקודם, לגמרי, ועיין בחידושי הרי"ף שבעין יעקב שם דקדק באמת לפירש"י למה נקט התם ממעלת התשובה מיראה דאינה כל כך גדולה עיין שם ולמה שכתבתי ניחא:

אך ראיתי בילקוט (ירמיה שם) הגירסא באמת במימרא הקודמת מקרא דשובו וגו' ארפא משובותיכם דירמי' ושם אי אפשר להגיה מדמייתי ליה להך מימרא שם בירמי' אמקרא זה ולא בהושע על כן דכך היתה הנוסחא לפני המחבר בגמרא שם ונוסחת הגמ' הוא גם בהך רומיא גם כן וכתיב ארפא משובותיכם והיינו סיפי' דאותו מקרא דירמי' כון הוא בהרי"ף בעין יעקב והוא הקשה מקרא דאוהבם נדבה דמשמע מאהבה וכתיב גם כן ארפא והיינו לפירוש רש"י ונדחק, אבל גם זה מוכיח כמו שכתבתי דהקושיא דארפא משובותיכם משמע דמרפא גן השובבות וזהו מאהבה, וסדר הכתוב הוא כפי סדר המדריגות לאדם השב דתחלה הוא מיראה ואח"כ בא למאהבה, ומיראה אמר שובו תלה בהשתדלות אדם דהכל בידי שמים חוץ יראת שמים כמו שאמרו (בברכות ל"ג סע"ב) מקרא דכי אם ליראה, ואח"כ ארפא תלה בהשם יתברך כי מה שזוכה אח"כ לתשובה מאהבה הוא מה שמן השמים מסייעין אותו, וכידוע הטעם דלאהבה אין צריך השתדלות אדם כל כך רק באה ממילא אחר היראה שהיא נוקבא אשה יראת ד' ואהבה ברזא דדכורא ודדרך איש לחזור וכו', וכך בהושע פתח שובה ישראל וגו' תלה בדידהו וסיים על זה כי כשלת בעונך דדרשינן מזה (שם ביומא) דנעשין כשגגות והיינו מיראה, ואח"כ אמר ארפא וגו' שיזכו ממילא אח"כ על ידי זה לאהבה ולשוב מאהבה עד דירופא גם השובבות, ועיקר לשון רפואה היינו כשנתרפא לגמרי דאם הוא כשגגות הרי גם השוגג צריך סליחה וכפרה כמו שאמרו (בנזיר כ"ג ב) ועדיין הוא צריך רפואה דסליחה, ועל כן מרפא גופי' נמי דייק דמשמע דנתרפא לגמרי ואין צריך עוד סליחה ואם הוא משבבות ושטות על ידי רוח שטות דיצר הרע עדיין נחשב כשוגג וצריך עוד לרפואה וארפא משמע רפואה שלימה שלא צריך עוד אח"כ לרפואה שנית:

וגם לפי מה שכתבתי לעיל (ריש סימן א') דרפוה משמע אלהבא ועד הנה היה ולא שנעקר לגמרי עיין שם, י"ל גם כן דהוא מכוון למה שכתבתי דקאי ארפואה דתשובה מאהבה הבאה אחר התשובה מיראה נעקר מחשבתו הרעה הקודמת דעל ידי זה נעשה מזדונות שגגות שהוא מעשה בלא כונה ורצון לרע, ודבר זה הוא עקירה לגמרי למפרע דהמחשבה

שהיה לרע הוא כמי שאינה ועל זה נאמר ביום ההוא יבוקש עוון ישראל ואיננו וחטאת יהודה ואל המצאנה, דעון דהיינו במזיד כמו שאמרו (יומא ל"ו ב) איננו כלל כיון דנעקר הרצון דרע לגמרי למפרע, מה שאין כן חטאת דהוא שוגג שנעשה מקודם מהמזיד על ידי התשובה מיראה הקודמת שהוא השארת המעשה הגולמת בלא כוונה זה נתרפא אח"כ על ידי התשובה מאהבה, ולא שנעקר למפרע כאלו לא הי' מעולם ואיננו דאם כן מה נעשה כזכיות ועל כן דהמעשה אין נעקרת כלל רק נתרפאה, וזהו דלא תמצאנה לא דאינה רק דנתהפכה לזכות ואין החטאת נמצאת שאם המקטרג יחפש אחרי' לא ימצא כיון שנשתנית לזכות, ואמר תחלה ישראל כי תשובה מיראה נתעוררו כל ישראל לזה במעשה דעגל שלא הי' ראויים לאותה מעשה אלא להורות תשובה כמו שאמרו (בע"ז ד סע"ב) ותשובתם היה מיראה כשגיד להם משה רבינו ע"ה חטאם הגדול ענשם, ועל כן נאמר (שם בפ' תשא) ביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם חטאת היינו שוגג לפי שלא מנמחל לגמרי רק נעשה כשוגג דצריך עדיין סליחה ועונש לכפרה, ומשה רבינו ע"ה בתפלתו פעל סליכה לאותה שעה לגמרי ועל זה היה כל תפלותיו לסלוח לגמרי שלא יחשב גם שוגג, דגוף המחילה אחר ששבו אין צריך להרבות בתפלה דכבר ידו יתברך פתוחה לקבל שבים והשב ומתוודה מוחל לו, רק להיות דעדיין נשאר שוגג ועל כן אמר חטאתם חטאה גדולה וגו' בעד חטאתכם וגו' חטא העם הזה חטאה וגו' תשא חטאתם וגו' הכל לשון חטא שוגג, דכבר שבו ונתחרטו בזה מיד בביאת משה רבינו ע"ה ודבר זה בדידיהו תליא, והתפלה להשם יתברך הוא לזכותם לתשובה מאהבה שהוא בסיוע מן השמים ושיכופר לגמרי שלא יהיה עוד חטא ושוגג גם כן ועל זה לא הובטח לגמרי רק ביום פקדי וגו' דעדיין נשאר חטא שוגג שמור:

אבל דוד המלך ע"ה הקים עולה של תשובה הגמורה לתקן לגמרי, וזהו מדת המלכות שזכה יהושה אשר גבר באחיו בכבישת היצר להודות אחר החטא דזה נחשב יותר מכבישת היצר דיוסף שכבש בלא חטא כלל ונוסף לו רק אות אחד משמו של הקב"ה, מה שאין כן יהודה דנקרא כולו על שמו של הקב"ה כמו שאיתא (בסוטה י' ב) כי הוא זכה שיהי' חטאו נחשב לזכות גדול בריאת אורו של משיח שיצא מאותה מעשה דאין זכות גדול מזה, וזהו גבורה יותר גדולה שיהי' גם הרע עצמו נהפך לטוב מאוד, ויוסף כשנקרא יהוסף עדיין חסר לו ה' אחרונה שבו נברא העולם הזה כמו שאמרו (במנחות ק"ט ב) ששם הפתח פתוח לצאת לבא לטמא דפותחין לו ותליא כרעיין לבעל תשובה, וכבישת היצר לגמרי ולהיות צדיק גמור לא כל אדם זוכה ואין אדם צדיק בארץ ומה יעשה מי שעבר וחטא והרי העולם הזה כולו לפי זהמרוחק מהשם יתברך מצד החטאים

שבו, אבל יהודה גבר לברר דאין עוד מלבדו והכל מאמיתות רצונו יתברך כשמתברר אחר התשובה דהחטאים הם זכיות גדולות ועשיית רצונו ית"ש, ובזה נתמלא השם שלם אצלו שגם ענייני הארציים וגשמיים שלו בעולם הזה שנראים כריחק מהשם יתברך אדרבא הן הם תכלית הקירוב, והוא היה המתחיל בוידוי יהודאה על חטא כמו שאמרו (בסוטה י' ב) מי גרם לראובן שיורה יהודה, וזהו עיקר התשובה הוידוי דברים להתחרט וליכלם על ידי זה מעונו, וכמו שנאמר בדוד המלך ע"ה כשאמר לנתן חטאתי לד' מיד אמר לו גם ד' העביר חטאתך וגו', וזהו שקפץ שבטו של יהודה תחלה לים כמו שאמרו (שם ל"ז א) דהים ארונו של יוסף ראה וינוס כי עונש הטביעה במים הוא בעבור קלקול הברית כדאשכחן בדור המבול וכן עונש אשת איש בחנק ודינו לטבוע בנהר כמו שאמרו (בסנהדרין ל"ז ב), ויוסף דלא חטא כלל מרח ממנו ויהודה שחטא ושב קפץ לתוכו קודם שנקרע ואח"כ נקרע והקפיצה היה דמקבל על עצמו עונש שמים אם הוא מחוייב בכך: וזהו התשובה מאהבה שלא מיראת עונש דאדרבא מקבל עליו העונש ברצונו אם הוא רצון השם יתברך כך, ועל ידי זה ממילא גם השם יתברך מעהיר חוטאתו השוגג גם כן ונמחל העונש לגמרי ואדרבא זוכה על ידי זה לישועה ונס ולינצל מאותו עונש, ועל ידי זה זכה גם כן למלכות כדאיתא (בסוטה שם) כי מדת המלכות היא ה' אחרונה דשם כנודע כי זהו מדת מלכותו יתברך אשר בכל משלה גם במדריגות היותר תחתונים הכל הוא מהנהגתו יתברך ואין שום דבר חוץ לממשלתו והנהגתו, ומלכות ישראל הוא מה שחלק מכבודו לבשר ודם וזכו לה על ידי התשובה מאהבה שנעשו גם הזדונות כזכיות ונתברר דאין שום דבר נגד כבוד מלכותו, ואדרבא על ידי החטא אחר שהודה בזה נתקרש שם שמים בפרהסיא וגרם בו קידוש שם שמים יותר ממה שפעל יוסף בכבישה מחטא, וזהו כל ענין התגלות כבוד מלכותו שיהי' קידוש שם שמים בעולם ולכך נתייחס תשובה מאהבה ליהודה, וכל ישראל נקראים על שם יהודה דמקרב אחיך תקום עליך מלך כתיב דהקמתו הוא מקרב ומהפנימיות של כל ישראל רק שאצלם הוא בהעלם ובקרב לבם ואצלו הוא בהתגלות ובפעל ועל ידי התעוררותו נתעורר גם כן תשובה בכל הלבבות דבני ישראל, שגם כלל הכנסת ישראל היא הרמוזה בה' אחרונה דשם כאשר שבים להשם יתברך באמת ומתאחדים במדת מלכותו יתברך שזהו הכפירה בע"ז שאין שום כח שליטה וממשלה מבלעדו יתברך, וכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כמו שאמרו (במגילה י"ג רע"א) שזהו קדושתו של יהודה שנקרא כולו על שם הקב"ה, וכן כל ישראל דמסרי נפשייהו על קידוש השם לקדש שם שמים בפרהסיא שלא להשגיח במלך בשר ודם נגד מלכותו יתברך כחנני' מישאל ועזרי' דנקראו גוברין יהודאין דמזה ילפינן לה התם,

ועל כן אמר חטאת יהודה וגו' דבהתגלות קדושה זו הוא הסליחה גמורה דגם השוגג לא נמצא דנעשה זכיות:

וכן הוא המדה והסדר לעולם של כל בעלי חשובה דאף דוד המע"ה בחייו לא הודיעוהנו ממחילה הגמורה להיות כזכיות דתחלת התשובה שמצד האדם לעולם הוא מיראה, ועל כן אמר (תהילים ל"ח:י"ט) עוני אגיד אדאג מחטאתי, ורישי דקרא שם לצלע נכון נדרש נדרש (בסנהדרין ק"ז א) אמעשה דבת שבע ומשהגיד עונו והתודה עליו לא דאג עוד עליו דודאי נמחל על ידי התשובה שלא יחשב עוד לעון מזיד אבל דאגתי מהחטא שנשאר לזמן דלזה צריך עזר השם יתברך לשוב מאהבה, וכן אמר (שם נ"א) פשעי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד דילפינן מינה (ביומא פ"ו ב) דחוזר ומתודה ואפשעים דמזיד אמר לשון אדע דהוידוי הוא רק אידיעה שכבר פשע לשעבר ואף דכבר נמחל מכל מקום לא ישכחנו וצריך לידע ולהיות נכלם תמיד מהשם יתברך על זה אבל חטאתי הוא נגדי תמיד עומד לנגדי ממש כי לא נמחל עדיין כלל דבחייו לא הודיעוהו עדיין דנחשב לתשובה מאהבה ולהיות נמחל לגמרי, (ומהרש"א בתא"ג שם הרגיש קצת בזה אלא שפירש דמה דחוזר ומתודה היינו על השוגג, ולשון הגמרא משמע דחוזר ומתודה על הראשונות כמו על אותן ששונה באולתו ולהחשיבן עבירה דמזיד, וגם לפי דבריו השב מאהבה אין חוזר ומתודה ולא חילקו בזה ונראה עיקר כמו שכתבתי דלעולם חוזר ומתודה בבראשונה ממש דם אני אדע היינו דחוזר ומתודה דאי לאו הכי הוא נשכח מלב ואין צריך לדעתם עוד), כי העבירה שלו הי' בחילול השם כמו שנאמר (שמואל ב י"ב:י"ד) אפס כי ניאץ נאצת וגו', ועל חילול השם אמרו (ביומא פ"ו א) למיתה ממרקת ועל כן לא נתגלה גמר מחילתו קודם המיתה, ומכל מקום נתן הבטיחו ד' העביר חטאתך לא תמות והיינו דדוד מלך ישראל חי וקיים באמת אלא שעדיין לא נתגלה זה בעולם הזה עד ביאת המשיח מזרעו והוא דוד בעצמו דחיים שאל נתת לו כי לא יצטרך עוד למיתה ממרקת מאחר דנתגלה דהוא כזכיות, ואדרבא הוא קידוש השם שאף בדבר זה שאינו חטא אלא זכות רק למראית העין דבני אדם נחשב לחטא וגם על זה קיבל עונש ועם כל זה הרבה כ"כ בתשובה וחטאתו נגדו תמיד ובוש ונכלם לפני השם יתברך, וזה נחשב לקידוש שם שמים כאשר השם יתברך מראה דסביביו נשערה מאוד וכמו שאז"ל על פסוק בקרובי אקדש דשמו יתברך מתקדש כשעשה דין בקרוביו דעל ידי זה על פני כל העם אכבד שמחרבה כבד שמים כשרואים עד היכן צריך לירא פניו יתברך, דמקורביו כנדב ואביהו לא חטאו כלל אלא בדבר קל שאין ראוי להחשיבו חטא כלל אבל מצד גדולת כבוד שמים נחשב גם זה לחטא:

וכיון שבעונשי דוד המלך ע"ה ובהפלגת תשובתו נתקדש שם שמים על ידו הרי נחשב אותו מעשה קידוש ד' באמת לא חילול השם, ומכל מקום אין צריך למיתה הממרקת רק אדרבא זוכה על ידי זה לחיי עולם דמכלל לאו אותה שומע הן בכל מקום בתורה ואם חילול השם צריך מיתה לכפרה מידה טובה מרובה דק"ה נותן חיים, ודוד המע"ה אמר חטאתי לד' כי גם בהרהור תשובה בלב די כמו שכתבתי (לעיל ריש סימן ט) ומיד שנתחרט בלב ושם באמת ידע והרגיש בלבו דכבר נמחל ונעשה כשגגות אלא דהשוגג עדיין נשאר, כי התחלת התשובה שמצד האדם לעולם הוא מצד היראה דעל כן שייך גם כן למלך ביחוד דבו תוקף היראה דכיון שכרע שוב אינו זוקף, וזה התשובה תתאה שבהשתדלות אדם המקדש עצמו מעט מלמטה דשובו אלי ואח"כ ואשובה אליכם בשתובה עילאה שמצד השם יתברך המקדש אותו הרה מלמעלה, והוא הסיוע שמסייעין לבא לטהר בפתיחה קטנה שבה' למעלה שיוכל ליכנס בפתח הגבוה יותר דאני את דכא ושפל רוח, והבעל תשובה לבו נשבר דכאוי ושפל מפני עונותיו, ועל ידי זה מתקרב אליו השם יתברך ביותר דקרוב ד' לנשברי לב ויוכל ליכנס למדרגה גבוה ביותר והוא המקום שבעלי תשובה עומדין שאין צדיקים גמורים (כו'), וזהו שאמר לו גם ד' וגו' דכמו שאתה שבת להשם יתברך כן השם יתברך שב אליך ונתקרב לך יותר על ידי כן והעביר גם השוגג אך אפס כי וגו' ואי אפשר לגלותו עדיין בעולם הזה בחייך שזכות לתשובה מאהבה הגמירה, ומכל מקום אמר מזמור על זה ואמר שם זבחי אלקים רוח נשברה וגו' שזהו הקרבן המכפר גם על השוגג שמתקרב על ידי זה להשם יתברך על ידי השבירת לב שיש לו על ידי החטא כששב ונמצא הירידה צורך עליה וראוי לזמר, ואף דעדיין חטתו נגדו דעל ידי זה לבו שבור ביותר ומתקרב ביותר וכל כך עד שזוכה לתקן גם השורש כמו שנאמר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני וגו', וייחס עוון מזיד על האב ישי שמת בעטיו של נחש ולא חטא מעולם כלל רק מה שאז"ל בעין מלא דאפי' חסיד וכו' מה שכון להנאת עצמו דזה בא על ידי עטיו של נחש ושורש יצר הרע שיש בעולם המגרה תאוה בלב לכוון להנאתו לא לשם מצוה לבד כהנחת תפילין:

ודבר זה הוא בלב בלבד ואין בו שום דבר בפעל דהרי המעשה בפעל להביא נפש יקרה דדוד המע"ה לעולם הוא מצוה גדולה ואין בה שום חטא כלל שיצטרך תיקון, וכוונת הלב להנאתו אינו אלא מצד השאור שבעיסה דנחש הקדמוני שיושב על ב' מפתחי הלב, ודבר זה נקרא עוון שימחה לגמרי ואיננו ולא נעשה ממנו חטא ושוגג מקודם, גם לא שייך שיהי' לזכיות אחר התשובה דהרי גם מתחלתו דכות הוא ואפי' מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה בישראל כל שכן זה שאינו מחשבה רעה דאיזה חטא כלל, רק לגבי

סביביו כישי זה לעוון מלא, וידוע מהאריז"ל דבכל מקום שנוסף אות מאותיות השם ההוי' יש בו תוספת מעלה וקדושה, וכל שכן אות ו' שהוא אות אמת כמו שאי' (בזוהר היש ויקרא) וזהו עוון מלא דאפי' וכו' מי שדבוק באמת לגמרי, וזהו דרגא דיעקב דלא מת כי המיתה היא מצד השקר שהוא עד ארגיע ואין לו קיום דעל כן נקרא כזב רצה לומר דבר הפוסק והוא התאוה שנקרא לחם שקר, מה שאין כן שפתך אמת דתכון לעד ועוון זה שנחשב לו לישי לפי גדולתו לעון ניתוסף בו אות האמת כי המעשה מלבד מצות עונה בעלמא ומצות לערב אל תנח ידך כשהיא בת בנים ולהוליד אפי' שקיים פרי' ורבי' דיש מצוה לכל אדם, בלידת דוד המע"ה המתקן הכל עד דיבוקש עוון ואיננו ויבולע המות כי יתגלה האמת הקיים לעד ודאי אינו אלא פעולת אמת הפך העון שהוא שקר להגיד כי גם עוון זה דבוק באמת, כי שורש התאוה והחשק של המשפיע למושפע הוא בעליוני עליונים וכמו שהמשיל בשיר השירים אהבת השם יתברך לכנסת ישראל כחשוק לחשוקתו ממש:

ועיקר חשק האמת דיעקב אבינו ע"ה שאמר הבה וגו' להעמיד תולדות נתכוין ולא הי' לו שום מחשבה וכונה אחרת כלל, ועירבוב תאות שקר דלהנאתו אם עצמו יש בה צד אמת כי יש בהולדת בנים הנאה לאב מצד האמת דברא מזכה אבא, ודוד המע"ה שהוא המתקן לחטא אדה"ר ועטיו של נחש וזיכה לאביו ביחוד שנתברר דגם הנאת עצמו מזה הוא הנאת אמת אלא שאינה אותה הנאת הבל וכוזבת של דמיון היצר הנמשך מעטיו של נחש המכונה בשם עון רק הכל נטפל לאות הו' שבו שהוא אות אמת, ומכל מקום סוף סוף מצד הקליפה המקפת ומכסה לפרי ומעלימתו נחשב לעון וכפי גודל מעלת וקדושת ישי נחשב זה לעון מזיד, מה שאין כן באמו נחשב רק לחטא וגם דאצלה אין מעשה מצוה בפעל כ"כ דנשים אין מצוות על פרי' ורבי' רק דהנטפל לעושי מצוה כעושה ואי אפשר לה להיות עדיפא מהעושה עצמו, וגם תיקונה כתיקון החטא שמתהפך לדכות כי כשכונתה לשם שמים אז נחשב המעשה למצוה שהרי אפי' עבירה לשמה גדול כל שכן מעשה דנטפל למצוה כשהיא לשמה, אבל בכונה להנאתה אין גוף המעשה עצמה מצוה אלא מצד הנטפל לעושה ועל ידי התיקון דברא מזכה לשרשו באבות נעשה אצל אמו לזכות גמור, וכל חטא דוד הי' רק מצד זה כיון דלא הי' ראוי לאותה מעשה אלא להורות תשובה ולא שייך תשובה אלא על חטא ומהיכן יבוא לו חטא כיון דכבר לבו חלל,ועל כן הוא רק מצד שורש יצירתו מאבותיו על ידי כונת הנאה לגרמי' דעדיין לא תיקן שורש זה מקודם, ואף שורש זה אינו חטא גמור דגם הוא לא חטא באמת וכל האומר דחטא אינו אלא טועה כמו שאמרו (שבת נ"ו א) וגם ראוי' היתה לו מששת ימי בראשית כמו שאמרו

(בסנהדרין ק"ז א) ואיכלת פגה הוא לפי שלא המתין שיקחנה בפרהסיא ובקדושין רק בצנעא כמתכוון רק להנאת עצמו לבד ולא כבא ליקח אשה הראוי' ונגזר לו מן השמים, וזה שהתנצל שהוא משרש בתולדה מאבותיו וגם זה לא חטא גמור רק דעל כל פנים אינו עשיית רצון השם יתברך לבד שזהו האמת שהשם יתברך חפץ בו:

וזהו שאמר אח"כ הן אמת חפצת בטוחות היינו גם במעמקים הנעלמים דאף שהמעשה מצוה צריך להיות גם במחשבה ובמעמקי הלב, אבל תיקוני דבסתום חכמה תודיעני דודאי יש בזה גם כן חכמה גדולה מה שהשם יתברך ברא יצר הרע בעולם כמו שאמרו בראת יצר הרע, כידוע דהחכמה והיא התורה שהיא חכמת השם יתברך לא ניתנה לאדם אלא בשביל שיש בו יצר הרע כמו שאמרו (בשבת פ"ט רע"א) והולכת דודקא למקום נמוך ומי שדעתו שפלה כמו שאמרו (בתענית ד' סע"א) ודחכמה מפואר דוקא בכל מכוער דעל ידי זה יוכל להתקרב להשם יתברך כאשר לבו דואג ונשבר בקרבו דאז מגליין לו סתרי תורה כדתנן (בר"פ אין דורשין), וזהו תחטאני באזוב היינו שפלות הנמשך מצד החטא שאחר כל היגיעה בתורה ועבודה כשמגיע לידי נסיון קל בתאוה והנאה גופנית רואה מעשיו מעשה בהמה על ידי השפלות הזה יוכל ליטהר לגמרי ולהגיע למעלה יותר גדולה,וכמו שאמר אח"כ תגלנה עצמות דכית דמה שהוא מצד תולדתו מה לאדם לעשות מזה כיון שנולד כך והשם יתברך הוא שיצרו כן והרי זה כאלו אתה דכית, אבל על ידי זה דייקא יבוא לידי דילה כי ישמע ששין ושמחה על ידי זה דייקא מה שלא הי' לו מקודם, וזהו המקום שבעלי תשובה עומדין שגדול יותר כי יש שם שמחה יתירה, וכידוע המשל למי שהי' בן יחידו מרחוק בשי' איזה זמן בין אוויבים ומצירים כששב לבית אביו יש שמחכה יתירה כפלי כפלים לאין ערך ממה שהי' בהיותו בבית אביו תמיד ול נפרד ממנו כלל, וזהו אפי' אם שב רק כמות שהי' מקודם וכל שכן אם שב במעלות יתירות שהגיעו לו על ידי השבי', וזהו על ידי הכיבוס דמשלג אלבין שישוב יפה הרבה יותר ממה שהי' מקודם, וכן ביקש בתחילת דבריו הרב כבסני וגו' שיכובס כיבוס מרובה עד שיהי' נחוור לגמרי גם מחטא שנעשה כשגגות, כי הרגיש בנפשו התעוררות תשובה מאהבה שראוי להתלבן על ידי הכיבוס דתשובה יותר מאותו שלא נתלכלך, ובראותו כי אחר כל תפלתו השם יתברך לא רצה להודיעו שנמחל וחשב אולי חטא זה דמצד התולדה בעטיו של נחש אי אפשר לתקנו לגמרי שהיהי' כזכיות עד עת קץ שיבולע המות לנצח, ועל כן חזר לבקש הסתר פניך וגו' שהעין ימחה לגמרי והחטא הנשאמר ממנו על ידי התשובה מיראה שאין נמחה לגמרי על כל פנים יתסיר פניו, ומכל מקום לא הניח את שלו גם כן והוסיף לומר לב טהור ברא וגו' ובריאה הוא יש מאין, ובוכה (נ"ב סע"א) מזה שגוג

קראו טמא, ושורש חטאו מאבותיו שכיונו להאנתן זה אינו רע הפועל, דטעם הטימאת ערב דבדבר מצוה וקדושה לא שייך טומאה רק לפי שאי אפשר בעולם הזה בלא כונה להנאתו אפי' חסיד שבחסידים מזה היפך הטהרה:

ואותו רשע שלא השיג מציאות טהרה וקדושה בדבר זה אמר מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו וכו' כמו שאמרו (נידה ל"א סע"א) כי הוא הי' משוקע בזוהה התאות, אבל אצל ישראל עם קדוש אף דמכל מקום גם מטיפה שהצדיק נולד יש טומאה מצד עירבוב השאור שבעיסה אבל עצמותו לא כן ועל כן הטומאה רק לשעה וטובל ומעריב שמשו ונטהר וברחיצה קלה הוא מתכבס, וחכמים דרשו (בנדה שם ב') בחטא יתמתני אמי לישנא דדכויי וטהרה אף על פי שפשטיה חטא מכל מקום זהו רק מצד העולם הזה שלא נתבררה עדיין קדושת ישראל לגמרי ועל כן נא' בלשון דמשתמע לתרי אפי והוא חטא ודם טהרה, ומכל מקום כפי מה שראה במחשבתו אז כי לא נתברר עדיין תיקון הקודם לגמרי על כן ביקש על בריאה חדשה יש מאין לב טהור לגמרי ובזה יתוקן הכל, ולפי שהשוגג כפרתו בקרבן על זה אמר שם אח"כ כי לא תחפוץ זבח וגו' דבחי אלקים רוח נשברה וגו' שזהו הזבח המכפר לשוגג הנעשה מן המזיד על ידי התשובה על ידי הלב נשבר שיש לו אח"כ, דכל זמן דלא נתקן לגמרי להיות כזכיות אם שב באמת להשם יתברך רוחו נשברה בקרבו לאשר המרה פי מלף מלכי המלכים והוא נכלם ומתבייש בפני עצמו ואין יכול להרים פניו לפי השם יתברך ובזה יכופר לו גם שגגתו, ומן השמים יעזרוהו להגיע לתשובה מאהבה שיהי' לזכיות וכמו שאמרו (ברכות י"ב ב) דהעובר עיברה ומתבייש מוחלין משאול, ובודאי שאול שבוש אז כי הרגיש חטאו וידע שחטא בודאי שב ונתחרט כבר על זה, ובלאו הכי נמי כל ת"ח שעבר עבירה ודאי עשה תשובה כמו שאמרו (שם י"ט א) וכל שכן משיח ד' כשאול, אבל להיות לעולם כל תשובה שמצד האדם הוא רק מיראה ואפי' אדם גדול שינו מיראת עונש רק מיראת רוממומו יתברך מכל מקום הוא רק תשובה מיראה דנעשה כשגגות ועדיין צריך כפרה:

והראשון המעורר כח התשובה מאהבה שיהי' כזכיות הוא דוד המע"ה דעל כן נקרא שהקים עולה של תשובה ויהודה ראש השבט שהתחיל בזה הי' קודם מתן תורה דאין החטא נחשב לחטא כ"כ דלבני נח לא נאסרה קדשה דהיא אפשר לומר דהיא פנוי' אלא שהם נהגו עצמם כדין ישראל [ואפי' בדיני ישראל אפשר שקידשה בפני רעו העדולמי וכמאן דאמר דחוששין לקדושין בעד אחד והיא לא ידעה דזקוקה ליבום וקודם מתן תורה נהגו יבום בקרובים כמ"ש רמב"ן], ומכל מקום אין שייכות לתשובה כ"כ וגם אין כח התשובה כ"כ קודם מתן תורה כיון דאין נהוג בבן נח כמו שכתבתי (לעיל סימן א), וגם

דשם על האמת לא היתה קדשה ולא הי' חטא כלל דאדרבא קיים הקמת שם המתים ועל כן המתחיל הי' דוד המע"ה ושאול זכה גם כן למחילה גמורה דעמי שמחיצתי דשמואל על כן לא הי' עליו עוד שום חטא שנמחל על ידי הבושה דאזיל סומקא ונשפך דמו דעדיף מכח הקרבנות לכפר על השוגג הנשאר, אבל אף על פי שנמחל לגמרי עדיין לא נחשב להיות עוד כזכיות בלא תשובה מאהבה ועל זה הוצרך עוד לעונש בבניו שאז נתקן לגמרי להיות כזכיות, ועל כן יצא אז בת קול בחיר ד' ואשר יבחר ד' הוא הקדוש שכל מעשיו בקדושה ואין שום דבר אצלו מלבר, וברא מזכה אבא שיכול לזכות גם לאחר מיתה מה שלא תיקן בחייו על ידי בניו אחריו לא בזכותם לבד רק על ידי מה שהם מקבלים עונשים בשבילו וכדרך שנא' אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו, וקיבלו עונשים ובזה נתכפר להם בגן עדן, ועל כאומר הבן הרני כפרת משכבו כמו שאמרו (בקדושין ל"א ב) ופירש"י דכל עונש הראוי לאביו יבוא עליו, ויועיל זה לכפר נפש אביו שפ במקום מנוחתו, וגם בכפרת קרבנות ועגלה ערופה אמרו (בהורית ו' א) דמכפרין על דורות שעברו המתים, וכן בתשובה מאהבה שנזכה לשוב כולנו במהרה בימינו בלב שלם לפני השם יתברך, נזכה לתקן כל הדורות הקודמים שיהיה חטאי כל הדורות כזכיות ויהיה תיקון הכל:

וכן הוא סדר ודרך כל הבא לשוב אל ד', בההתחלה הוא מיראה שזהו כל כח השתדלות אדם בעבודת השם יתברך רק ליראה על ידי שויתי ד' לנגדי תמיד שהוא כלל גדול בתורה שנזדמן ברוח הקודש בפי רמ"א ז"ל בהג"ה דריש אור החיים, שזה התחלת עבודה לאדם הבא ליך בדרך החיים לדעת ולכיר שהשם יתברך נכחו תמיד וצופה ומביט על כל דרכיו ומעלליו דעל ידי זה יגיע לפחד ויראה ממנו יתברך והכנעה ובושתו ממנו תמיד, והמתעורר לשוב אחר שחטא הרי זה מתחיל מחדש ליכנס לעבודת השם יתברך, וראשית החכמה שהוא כל התורה כולה הוא יראת ד' דהוא הרעא לאעלא גו מהימנותא וזה השער שכל בעל תשובה גם כן יבואו בו בחלת תשובתן, ואחר ששוקד בתשובתו וחטאתו נגדו תמיד להיות לבו נשבר בקרבו על ידי זוכה אח"כ למחילת השוגג ולהיות כמי שלא חטא כלל ועדיין טהור ידים יוסיף אומץ שיזכה שמן השמים יסייעוהו להגיע לתשובה מאהה עד שישוב הכל זכיות שזהו שלימות תיקון התשובה:

פרק יב

הג'.על ידי יסורים שלא שבו עד שנתייסרו (כן הוא ברש"י ולאפוקי כשעדיין לא באו יסורין רק ירא שלא יבואו ועל ידי כן שב זה נקרא מיראה אלא שהיא מדרגה קטנה מיראת עונש ומכל מקום

גם זה בכלל מיראה), ויעיין שם ברש"י החילוק ביניהם דמאהבה ויראה נקראים בנים ועל ידי יסורין נקראים עבדים, וצל"ע כיון דהקב"ה מקבל תשובתו והגם שלא שם עד אחר שבא עליו יסורין מכל מקום משמש נקרא בעל תשובה גמור דתשב אנוש עד דכא כתיב ודרשו בירושלמי (פ"ב דחגיגה הל' א) עד דכדוכה של נפש דאפי' בשעת מיתה מקבלין וכל שכן על ידי שאר יסורין, ומקרא מלא (בפ' ואתחנן) בצר לך ומצאוך וגו' ושבת עד ד' וגו' ובטענה זו בא מנשה כששב על ידי יסורין דמלך. אשור כמו שאמרו (בירושלמי פ"ידסנהדרין ה"ב) ונתקבלה תשובתו לר"י במתני' דשם, ות"ק דפליג משום דס"ל דלא עבד תשובה כמבואר (בסהדרין ק"נ רע"א) והיינו דאעפ"י שהתפלל להשם יתברך והליצו מכל מקום לא שב מחטאיו, אבל אם שב באמת אפי' מתוך היסורין הרי אמרו (בסנהדרין ל"ז סע"ב) דגם גאולה השלימה העתידה יוכלו לזכות על ידי תשובה שעל ידי יסורין ממלך קשה מהמן, הרי דנקרא בעל תשובה גמור הגדול מצדיק גמור כל ששב באמת מחמת היסורין ואם כן ודאי דהרי הוא מעתה בכלל עושין רצונו של מקום דנקראים בנים ולא עבדים כמו שאמרו (ב"ב י' א) וכל שכן לר' מאיר (בקדושין ל"ו א) דלעולם נקראים בנים, ומה שכתב עוד גירסא אחרת ופירוש אחר דבעלתי משמע קודם שתשובו וצריך לומר כונתו דעל ידי התשובה מתקנים למפרע לעקור החטא מעיקרו כמו חכם הועקר הנדר מעיקרו דנמלא אגלאי מילתא השתא דגם למפרע היו מרוצים, ואם זה ל"ע דתינת תשובה מאהבה דהוא כזכיות אבל מיראה דכשגגות והשוגג עדיין צריך סליחה ולא שייך אכתי בעלתי בכם גם מקודם כיון דלא נעקר עדיין לגמרי, ובסנהדרין (ל"ז סע"ב) מייתי מקרא דבעלתי דבלא תשובה כלל וזה ענין אחר ושם פירש"י דבעלתי משמע בעל כן וכו' ושפיר יפורש גם על ידי יסורין דהוא בעל כן ולא מאהבה ויראה דהוא מרצונו שב, ועל כן פשט בעלתי משמע ודאי דמפרש ליה אעל ידי יסורין וקרוב יותר דהוא לשון בעל לאשה ולא אדון לעבד דכשהקב"ה מעוררו (על ידי היסורין שמביא עליו) הוא מסטרא דנוקבא חכאשה המקבלת מבעלה מה שאין כן בנים הוא דכורא זהו כששבו מהתעוררות עצמם מאהבה ויראה וגם כפי הנוסחא אחרא דרש"י קרא דשובי אלי היינו באתערותא דלתתא דידהו:

ושוב ראיתי במהרש"א בחא"ג שם הרגיש במה שהקשתי מההוא דסנהדרין ופירש כן צ"ל הגירסא דהרומיא דשובו משמע בתשובה דוקא ובעלתי משמע בלא תשובה כנ"ל מסנהדרין ומשני דהוא על ידי יסורין יעוין שם, ופירוש זה גם כן אינו מחוור דאי לס"ד בעלתי משמע בלא תשובה לא הי' ליה לומר כאן וכו' וכאן וכו' לא הי' ליה לומר הכי נמי על ידי תשובה דמעמיד וכו' ועל ידי יסורין אבל הלשון כאן וכו' משמע דידע גם בס"ד דבעלתי רצה לומר על ידי תשובה רק דהוקשה ליה דבאיזה דבר לא דמי דעל זה

יפול לשון השינוי דכאן במין זה דהתשובה וכאן בזה, ואי הקושיא דלא דמי הוא דשובו משמע אתם ובעלתי משמע אני ואל ידי אם הקושיא למה פעמים כך ופעמים כך על זה לא תירץ כלום בלשון כאן רק הי' לו לומר השם יתברך ממתין לאדם אם שב מעצמו מוטב ואן לאו בעלתים כל כך, ואם הקושיא איך במציאות להשיבם בעל כן זה ודאי אינו בגדר קושיא כלל כלפי שמיא, וגם הלשון כאן וכו' אין נכון בזה ורישא דשובו וגו' ידע גם המקשה דהוא מאהבה ויראה, ותו יש לדקדק בגירסא שלפנינו מקרא דשובו וגו' ארפא משובותיכם לפירש"י ומהרש"א למה מייתי האי קרא דאח"כ ולא רישי' דקרא דבעלתי עצמו גפתח גם כן שובו בנים וגו' דקרי להו בנים ואמר שובו, ואי דבעי לאתויי ארפא דלרש"י היינו מיראה לומר דאף מיראה נקראים בנים קשה הא גופי' מנא ליה דהלא יש מקום לומר דמיראה לא אימא אין הכי נמי דבסיפי' דארפא לא כתיב בנים, ומלשין משובותיכם אין לדייק דאבנים דרישי' קאי דבהא קרא דבעלתי נמי כתיב בנים בריש' ולא אמר דאתכם אבנים דרישי' קאי והתם נמשך טפי לרישי' ממה שאמר כי אנכי וגו' דמלת כי משמע שקאי אשובו דלעיל, ובאמת מהאי טעמא גם כן דתיק לפי דבריהם שנצטרך להיות סכינא חריפא מפסקי קראי ולשון כי וגו' משמע דפרושי מפרש והכל ענין אחד, ותו יש לדקדק כפי הנוסחא בגמ' שלפנינו מסיק ליפי' דקרא דבעלתי וגו' א' מעיר וגו' דמה דמייתי לשון הכתוב כולו דולקחתי וגו' הוא ללא צורך, ובעין יעקב הגירסא וגו' וגם מלת וגו' הוא למותר אם הכרומיא ממלת בעלתי לבד:

ועל כן נראה לפרש דעיקר הקושיא הוא רק מסיום לשון הנזכר דהתם כתיב שובו וגו' לכל ישראל וארפא לכולם והכא כתיב נמי שובו ומסיים דיקח רק אחד מעיר וגו', וגם לפי מה שאי' (בסנהדרין קי"א רע"א) אחד מעיר מזכה כל העיר וכו' מבואר מכל מקום דרק אחד הוא הזוכה ומזכה ואמאי לא כולם שא"ל שישובו כולם וירפא כולם ויזכו כל אחד מהם, ועל זה אמר כאן מאהבה ויראה דבהכי מתוקם קרא דשובו וגו' ארפא וגו' דלעיל וכיון ששבו בעצמם מאתערותא דידהו כולם זוכים לרפואה כל אחד כפי תשובתו, וקרא דבעלתי דמשמע באתערותא דלעילא הוא שישובו היינו על ידי יסורין בזה רק אחד מעיר שם באמת להשם יתברך ולא משום להנצל מהיסורין על ידי זה לבד רק שעל ידי היסורין הוא מתעורר ומשנתעורר לשוב הוא שם באמת ומזכה כל העיר, ואפי' תימא דלא ניחא למרייהו לומר על כל השבים מיסורים שאינם, באמת אלא אחד בעיר, י"ל דהכא מיירי בתשובה גמורה ולא מבטיא לפירש"י דשובבים היינו מאהבה (ויש לדקדק לפי דבריו אגירסא ב' דמייתי דמוקי קרא דבעלתי מאהבה ויראה והא כתיב בי' שובבים דלפי דבריו היינו מאהבה ולמה מזכיר גם מיראה זמנא ליה דקאי גם אמיראה) אלא גם לפי מה שכתבתי

(בסימן הקודם) דשובבים משמע מיראה וכשגגות מכל מקום קרא דלקחתי דבתרי' היינו כשיזכו אח"כ שיהי' לזכיות, וכך המידה דתחלת התשובה מיראה וכל שכן כששב על ידי יסורין דודאי אין תחלתו בא אלא בהתעררות יראה ואח"כ זוכה לשוב באמת מאהבה, וכדמסיים התם אח"כ ארפא דהיינו כפי מה שכתבתי רפואה גמורה שיהיו כזכיות הכי נמי הכא דמסיים ולקחתי היינו שיזכה אח"כ לתשובה מאהבה זהו רק אחד מעיר כשההתחלה באתערותא דלעילא על ידי יסורין, ואף על פי שמכל מקום שב ומתחרט באמת די שיהי' כשגגות כתשובה מיראה שהרי תשובתו מיראת היסורין שבאו עליו, או גם אם יזכה למחילת השוגג מכל מקום להתהפך עוד לזכיות שזהו שלימות התיקון הגמור בתשובה מאהבה עד שיהיו ראוים לגאולה שלימה במהרה בימינו, לאו כל אדם זוכה אלא על ידי אחד מעיר הזוכה לכך ומזכה כל אחיו עמו שיזכו גם כן לתיקן הגמור על ידו דוקא, מה שאין כן כששב בעצמו מהתעוררותי אף דתחלתו מיראה כל אדם יוכל לזכות אם לא יתרשל בתשובתו אח"כ למאהבה וכל שכן כשתחלו מאהבה:

ומכל מקום הכתוב צווח שובו וגו' אף דכבר בעלתי וגו' וערתי ההתחלה על ידי יסורין ולקחתי רק אחד מעיר המזכה כולם שהוא מתוך היסורין עצמן התעורר לשוב באמת מאהבה, עדיין גם השאר הנביא מעוררם בדם ד' לשוב עוד מאהבה דשובו בנים לכל ישראל קאמר, ושובבים לרש"י היינו תשובה מאהבה וגם לדידי רצה לומר דכבר הם שובבים על ידי התשובה דעל ידי יסורין ומעוררם עוד לחזור ולשוב עדיין, רק לבוא מהתחלת התעוררות שעל ידי יסורין לבד לתשובה מאהבה לא כל אדם זוכה אבל יוכל להתעורר אח"כ בהתעוררות חדשה לשוב באמת שלא מהיסורין לבד ואחר דלקחתי על ידי אחד מעיר המזכה כולם דליכא עוד יסורין או אפי' לא נסתלקו עדיין מכל מקום הוא מתעורר עוד לשוב שלא מתמתן, ודבר זה ביד כל אחד לזכות גם אחר האתחלתא שעל ידי יסורין ואדרבא נקל עוד יותר מאחר שכבר התחיל לשוב על כל פנים אף שהוא על ידי יסורין, ובת קול יוצא בכל יום כן מובא בספרים ואולי הוא באיזה מדרש דבגמרא חגיגה ט"ו א' ובירושלמי פ"ב דחגיגה ורות רבה על פסוק ליני הלילה וקהלת רבה על פסוק טוב אחרית אין הלשון בכל יום רק דאז שמע אחר הבת קול שוב וכו' וידוע דהם ההרהורי תשובה שנופלים בלב כל אדם מי שזוכה להיות לבבו פנוי לשמוע אותו קול המעוררו, וזה ההתעוררות לא פסיק לעולם גם על ידי יסורין מכל מקום הב"ק יותא גם כן לעוררו לשוב באמת גם כן, ורק כשהוא אין שומע לקול הבת קול המעוררו ושב רק מחמת היסורין בזה הוא רק אחד מעיר שצריך לזכות על ידו אבל ביד כל אדם הוא גם אחר היסורין דלא נגרע כמו במה שהי' מקודם להתעורר גם כן על ידי שמיעת הבת

קול דשובו וגו' שהוא דבר הנביא בדם ד' הקיים לעולם, דמאחר שנכתבה נבואתו בספר דמצטרכת לדורות הרי הדבור קבוע וקיים ופועל לדורות בכל דבר ד' כענין לעולם ד' דברך נצב בשמים ונאמר כן יהי' דברי וגו' לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את וגו' שלחתיו, וכל דבוריו יתברך מפי נביאיו שנכתבו בתנ"ך הם פועלים לדורות עולם בכל הנפשות מישראל בכל דור ודור להוליד בלבבם הרהורי תשובה והתעוררות לשוב, והשם יתברך מבטיח דלא ישוב ריקם דסוף כל ישראל לשוב באמת, ואף שמתקיים גם הדבור כי אנכי בעלתיוגו' שמעורר על ידי יסורין גם כן מכל מקום גם הדבור שובו וגו' שישובו מאהבה כל ישראל כולם שהם כולם בניו ית"ש דכתיב בנים אתם לד' אלקיכם גם זה לא ישוב ריקם:

וכפי הירושלמי דחגיגה וכן הוא במדרש רות וקהלת שם והובא גם כן בתוס' חגידה שם דאחר שמע בת קול זה מאחורי בית קדשי קדשים ביוהכ"פ שחל בשבת, נראה דעיקר תוקף התעוררות זה הוא ביוהכ"פ דאז הוא ההתעוררות הכל הלבבות דבני ישראל דכמעט אין אחד מישראל שלא יעלה בלבבו אז איזה הרהור תשובה בלבבו, והוא מאותו הקול שובו וגו' המפוצץ ויוצא מסוף עולם ועד סופו ונשמע לכל הלבבות מבני ישראל אשר לא נטמעו עדיין בין העמים לגמרי, דאפי' אחר שנגזר עליו חוץ וגו' מכל מקום שמע הבת קול ולא לחנם שמעו והיינו שגם הוא התעורר אלא שלבו התעהו לחשוב כי חטא כ"כ עד שאין התשובה מועלת לו עד ומן השמים פותחין לבא לטמא על ידי השמיעה דחוץ מאחר דזה הפתיחה שמראין לו שאין מעוררים אותו לגמרי כמו לכל ישראל, אבל אדרבא מראין לו פתח כאלו הוא חוץ מהם והיינו מצד הבת קול דשובו וגו', וכידוע דגם הוא אלו נתחזק עם כל זה ושב הי' מועיל לו דאין לך דבר העומד בפני התשובה ואף בת קול זה ששמע אף שהי' לטורדו מצד הבא לטמא, מכל מקום אלו הי' בא לטהר הי' גם זה לסיוע לו דהי' לו להתבונן אלו לא חפץ בו ד' למה השמיעהו באמת ואין השם יתברך חפץ במות המת ולמה זה יגלה לו שנדחה אם לא כדי שיתעורר על ידי זה לשוב עוד בחזקה יותר להתמרמר לפניו יותר ולעורר רחמיו רבים על עצמו ולהרבות בתפלה ותחנונים, וענין מה שאמר ד' למשה בחטא העגל להודיע מנשם וחרונו עליהם כדי שיתפלל בעדם, וכן הוא אצל אחר לענין זה הודיעוהו כדי לעוררו שירחם על עצמו איך בן חביב כמוהו שזכה כבר ליכנס בפרדם ולחפש בגנזיא דמלכא נטרד בפתע פתאום ולהרים קול בכי ותחנונים לפני אביו שבשמים, ובודאי רחמי שמים מרובים כרחם אב על בנים שאף שזורקו לחוץ ואומר שלא יניחו עוד ליכנס לביתו מכל מקום עיניו צופיות כל שעה שישוב וירחמהו כי יטיב מעשיו, ואפי' אם נסגרה הדלת לפניו בכל העולמות

מפני מדת הדין ידו של הקב"ה פרוסה תחת כנפי החיות לקבל בעלי תשובה כמו שאמרו (בפסחים קי"ט א), והוא המחתרת ברקיע שעשה הקב"ה למנשה לקבלו בתשובה מפני מדת הדין כמו שאמרו (בסנהדרין ק"ג א) כי הוא היה גם כן דוגמת אחר דידע כחו ומרד כמו שאמרו בירושלמי ומדרשות שם בטעם חוץ מאחר כי גם מנשה הי' ת"ח גדול:

ומלבד מה שאיתא [בסנהדרין שם ריש ע"ב] על כל מלכים הפנים שהיו שונים בתורת כהנים רצה לומר בדרכי העבודה להשם יתברך, ובמשנה אמרו נגד שלי מלכותו עיין שם ברש"י דכל שנה היה דורשו הרי גם בשנות רשעו לא זז מלדרוש רזי תורה בעבודת השם יתברך [וירבעם ק"ג נראה לי בגמטריא עגל כי היה דורש דרשות של דופי לפתור דרכי עבודה השם יתברך במעשה העגל, ואחאב פ"ה אולי לפי שחידש עבודת הבעל בישראל שעיקר עבודתו כפי הנראה קצת היה בפה כמו שנאמר והשארתי וגו' כל וגו' הפה אשר לא נשק לו, וכריעת הברכים זהו השתחוואה הנהוגה בכל עבודה זרה ואיתיה גם בעבודת השם יתברך בכריעות והשתחויות במקדש ובשעת תפלה דכרע במודים וכיוצא בר' עקיבא בברכות ל"א א, אבל נשיקת פה נראה דנתחדש אז על ידי אחאב בעבודת הבעל ואין כאן מקום להאריך יותר בזה], עוד מצינו [שם ק"ב ריש ע"ב] אמנשה ביחוד אתחזי ליה בחלמא חברך קרית וכו' והוא אמר אכולהו שלשה מלכים, ומכולהו לא בא אליו לשאלו על זה אלא מנשה משמע דהוא הגדול שבהם ושלו לבד היה ראוי שיחרה לו על מה שקראו חברין, וכן זכה שנקבע הלכה בשמו בגמרא מהיכן למשרא המוציא מה שגילה מחלום ונדרש משמו ואף על פי שאין לו חלק לעולם הבא [דשם ק"ו ב' גבי דואג גם אחר שאמר יתצך לנצח דלא יהיה לו חלק לעולם הבא הוצרך לבקש ויסחך מאוהל דלא לימרו שמעתתא בשמיה בבית המדרש דאף שאין לו חלק לעולם הבא אפשר מכל מקום ששמעתיו יהיו נאמרים משמי' אלו זכו לכך ודואג היה זוכה לולי קללת דוד המלך ע"ה], וכאלישע אחר דשנה רבי שמועה משמו באבות אף דהוא עצמו אמר עליו [בחגיגה שם ב'] לא נין לו ולא נכד בעמיו וגו' ועדיין בימיו היה נידון בגיהנם עד שבא רבי יוחנן והוציאו משם כדאיתא התם, ומשמע דהשמועה היה שגורה בפי החכמים בבית המדרש עוד מקודם בחיי ר' מאיר שנגמר דינו למעלה שלא יהיה לו חלק לעולם הבא, וכן רבי מאיר עצמו דגמר שמעתא מפומיה לימדה לתלמידיו ויש אומרים דבכל מקום שנקרא רבי מאיר אחרים הוא השמועות דגמר מפומיה דאחר, וגם בעודו נחשב למורד מכל מקום ידע כחו שזהו ידיעת דברי תורה אמיתים ושמועות הנקבעות לעלמי עד, דדבר זה אינו מצד חכמה אנושיות ודרך חידוד שכל לבד דדבר חכמה הקיימת לעד אינו אלא הנמשכת מחכמתו יתברך שהוא ודעתו וחכמתו הכל אחד:

וזהו הדברי תורה שתלמיד ותיק עתיד לחדש שנגלו למשה רבינו ע"ה מצד דביקותו בחכמה העליונה שעל ידו זכה לקבלת התורה לעולם הזה ואי אפשר להגיע לה אלא מצד הידיעה ובדעת שהוא ההתחברות והדביקות בהשם יתברך, ומי שהגיע למדריגה זו ועם כל זה מורד ענשו מצד מדת הדין לסתום בפניו דלתי התשובה כענין בפרעה שאחר שבמכות הראשונות הראו לו ידיעת כח השם יתברך כפי כח השגת האומות ועם כל זה מרד היה במשפט להכביד את לבו אחר כך ולא כשאר בא לטמא דרק פותחין, ומדת הדין טוענת גם ברשעי ישראל שידעו ומרדו להיות המשפט כן דמה נשתנו אלו מאלו ואף כשרוצה לשוב לא די שאין מסייעין אלא שמצד מדת הדין טורדין את לבבו להסיח דעתו - מהתשובה, וזהו ענין קיבול התשובה כי כאשר השם יתברך מקבל לרצון אז מצוה גוררת מצוה ובכל עת מוסף והולך דכל שבא להוסיף לטהר הסיוע מן השמים הולך ומתגבר גם כן, ואם הגיע לכך שמדת הדין מעכבת אז השם יתברך חותר חתירה היינו כענין הכרוז חוץ מאחר. דלפני מדת הדין מראה שמדחין אותו ומכבידין את לבו בזה ובאמת הוא אדרבא התעוררות אם השכיל לדעת שזהו התעוררות דרך התורה שלא יניח מלדפוק על דלתי התשובה להתקבל בידי אדם העליון שתחת כנפי החיות, היינו שאין ההתעוררת בהתגלות לבו על ידי הבת קול דשובו וגו' רק מצד ההתבוננות במעמקי הלב שמהמעמקים של כל זרע יעקב הם דבוקים בשורשם ומקורם צורת אדם העליון שהוא צורתו של יעקב אבינו ע"ה החקוקה בכסא הכבוד, דגדול כחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה וכו' היינו דכל השגת הנביאים אינו מצד עצמותו יתברך דלית מחשבה תפיסא ביה כלל רק מצד אצילות והתפשטות השגה שרצה השם יתברך שיהיה מושג לנבראים והיא כפי השגת הנבראים, והוא האדם ראש ותכלית הנבראים ואין שם השגה אחרת באמיתותו יתברך אלא מה שהוא השגת האדם השלם למטה שזה כל כוונת בריאת העולמות כולם שיהיה שם אדם בעל בחירה שיכיר וישיג בבחירתו שיש שם אלקי בורא ומנהיג, ועל כן השגת האלקות המשיג הוא בדמיון הנביאים כדמות אדם שזהו ההשגה המושגת כפי כח ודעת האדם, והוא יעקב אבינו ע"ה שהוא האדם השלם שהיה בעולם הזה דמטתו שלימה ולא מת דמה זרעו בחיים וכו' כמו שאמרו [בתענית ה:], היינו דקומת הכנסת ישראל זרע יעקב אבינו ע"ה שבכל דור ודור הן הם עצמו קומת יעקב אבינו ע"ה רק שמתפרטת ומתחלקת לפרטי נפשות הרבה, וכל מי שהוא מזרע יעקב אפילו הגדיל עוונות עד אין קץ ידי אדם העליון הינו יד ימין מדת החסד דידו כתיב כדאיתא התם [בפסחים י"ד.] והוא הימין שהוא יד סתם לר"י החרום [במנחות ל"ז רע"א] ולדידיה הני קראי דתנא קמא התם [ל"ו סע"ב] יש לומר משום דמפרש בהו

אחר כך ימין על כן קרי לשמאל סתם יד אבל יד סתמא בדלא מפרש אחר כך מידי הוא ימין, והיא פרוסה במחתרת תחת כנפי החיות שבעולם הכסא דמתמן אתגזרו נשמתין שהגיע הפגם גם לנשמה שבמוח דטהורה היא ואין אדם זוכה לה אלא אם כן כבר הגיע למדריגת קדושה וטהרה:

אבל יש פעמים אנשים גדולים כאחר ומנשה שכבר זכו במדריגתם לנשמה ואחר כך חוטאים וזה נקרא יודע רבונו ומורד שיוכל לפגום גם הנשמה שבמוח ששם החכמה והידיעה לרבונו, ועל ידי זה יוכל להגיע דאין לו חלק לעולם הבא דנפש רוח נשמה שהם נגד ג' עולמות בריאה יצירה עשיה הם נגד ג' אותיות אחרונות דשם, דהנשמה היא נגד ה' ראשונה שהוא סוד עלמא דאתי כנודע והיא מהבריאה דרובו טוב ומיעוטו רע והם מעטים ממדריגה זו דרע, וכנפי החיות הם החוצצים בעד ההשגה שלמעלה מהם שהוא השגת הנשמה לנשמה דמאצילות דשם אין מקום לרע כלל, וזהו החלק אלקי ממש שיש בכל אחד מישראל ומי שזכה לה מובטח שלא יחטא עוד כי כבר השלים כל אותיות השם הכלולות בו שממנו חיותו כטעם ואתה מחיה את כולם ובהיות השם שלם אין חסרון עוד כלל, וגם כאשר פגם והמשפט להיות שמאל דוחה ומדת הדין מקטרג מכל מקום הימין דאדם דאצילות מקרבתו רק לא דרך השתלשלות העולמות דבריאה יצירה ועשיה בהתגלות היינו להאיר לו בפעל במותו ולבו ומהם לכלי המעשה לסייעם בפעל לעבודתו יתברך, רק השם יתברך ברוב רחמיו וחסדיו מעוררו ומסייעו דרך העלם שגם בהתגלות לבו ומוחו עצמם הוא בהעלם וכענין שאמרנו מהא דחוץ מאחר:

ונראה דלחנא קמא [דמנחות שם] דסתם יד הוא שמאל, יש לומר דזה דההתקרבות הוא על ידי הדחייה דהרי כשאמר חוץ מאחר הרי בא לדחותו והוא מצד השמאל דוחה וזה עצמו הוא כדי לקבלו כמו שנתבאר, וזהו ידו כתיב דאין שם התגלות יד ימין שהוא החסדים הגלויים דאז היה מקים למדת הדין לקטרג רק אדרבא הקבלה הוא על ידי יד השמאל הדוחה דכשרואין שנדחה נסתם פיות כל המקטריגים, ובזה הוא הקירוב שבמחתרת, או אפשר דהקירוב הוא על ידי יסורין כענין שהיה במנשה וזהו ביד שמאל שנראה כפוגע בו מדת הדין להענישו ובאמת הוא להטיב אחריתו ולעוררו על ידי זה לתשובה, ודבר זה נקרא קבלה במחתרת כשאי אפשר לעוררו על ידי הבת קול דשובו וגו' כי הוכבד לבו על ידי מדת הדין הסותמת לפניו דלתי התשובה דודי שלח ידו מן החור ששם השרצים מצוים כדרך שאמרו [בשהש"ר] על פסוק זה על בנין בית שני על ידי כורש ושם נקרא דודי דמכל מקום היה באהבה וחבה ולא על ידי יסורין, וכשהוא על ידי יסורין דאומות העולם כדרך שאמרו במלך קשה כהמן זהו ההתעוררות ובמחתרת

על ידי יד שמאל שנראית כדוחה ונראית כמתלבשת בידים ידי עשו, וכמו שהיו נראים ידי יעקב אבינו ע"ה בשעה שבא לקבל הברכות מיצחק אביו שידיו הן הם ידי אדם העליון כי צורתו בכסא הכבוד וכשבא לפני יצחק אבינו ע"ה שהוא מדת הדין הוצרך לבוא במחתרת, כי עשו היה לו בגדים החמודות דאדם הראשון שהיה לובשן כששימש אביו היינו שהיה פושט טלפיו ומראה הלבוש שלו טהור וטוב לפני אביו והפנימיות שכולו טמא אינו נגלה בחוץ, וזה כל ענין עשו להערים להתעטף בלבוש של תלמיד חכם וצדיק וכמו שאמרו ז"ל על פסוק אם בין כוכבים וגו' דעתיד להתעטף בטליתו ולישב אצל יעקב והקב"ה מורידו, כי הוא בידו להעלים פנימיותו ולהתלבש בלבוש הנראה טוב לא למראית העין הגשמי בלבד רק גם בכל העולמות, ויצחק אבינו ע"ה היה נביא ה' וטעה בו ורק השם יתברך בעצמו הוא שיורידו כמו שנאמר משם אורידך נאום ה' שהוא לבדו אשר יראה ללבב ויודע פנימיותו:

אבל האדם אפילו נביא גדול כשמואל יראה לעינים וכן מלאכי השרת ואף על פי שיודעים מחשבות שבלב לפי דעת התוספות [שבת י"ב:] דיבור המתחיל שאין, גם במחשבה יש פנימיות שהוא האמת שבעצמיותו וחיצוניות מה שמראה את עצמו גם כן לחשוב הכל לפנים ופנימיות הלב אין מכיר אלא השם יתברך [ועיין בספר משנת חכמים להמני"א סימן ל"ב], ובעולם העשיה הכל לפי רוב המעשה ולפי ההתגלות שבפעל דעל כן יש לעשו כח בעולם הזה על ידי מקצת מצות קלות שעושה לפנים ולהתייהר וכמו שאמרו [בבא בתרא י:], וההיפך בישראל דחיצוניותם לא כן דעל כן אין מוציא לקבל רוב טובה בעולם הזה ורק הפנימיות כולו אמת בלתי לה' לבדו וכמו שאיתא רצונינו לעשות רצוניך וכו' לולי המעכבים בעולם הזה להתגלות הפנימיות דרצון לפעול המעשה, ומדת הדין הוא המנהיג עולם הזה כידוע דאלקים בגמטריא הטבע, וכן תחלת הבריאה במדת הדין רק אחר כך שתף מדת הרחמים לקיום העולם והוא מדת יעקב אבינו ע"ה שהוא המקיים העולם דאלמלא ישראל לא היה כל הבריאה, אבל מצד יצחק הוא הכל במדת הדין וכשדינא יתיב אז כל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו מיימינם ומשמאילים שהם הב"ד שלמעלה והם אין יודעים הפנימיות, ועל כן כשבא יעקב לקבל ברכת עולם הזה מיצחק הוצרך ללבוש בגדי עשו כי הוא היה אוהב עשו מצד הלבוש הנגלה ממנו לפניו בעולם הזה וכשלבש יעקב אותו לבוש והוא כולו אמת ואין יכול לרמות ולהראות הלבוש נגד הפנימיות ממילא אותו הלבוש דעשו נהפך אצלו להראות האמת דעשו שבאותו הלבוש והוא הלבוש שלו מאותם שבירורו שלא כן בפעל, ומכל מקום אף על פי שחטא ישראל הוא בפנימיות ועל כן הריח בו יצחק ריח בוגדיו כמו שאמרו [בסנהדרין

ל"ז.], אבל על ידי הארת הפנימיות דיעקב בביאתו אליו שנכנס עמו ריח גן עדן ממעלה הריח הטוב שבפנימיות בוגדיו ועל כן אמר הידים וכחות הפעולה ידי עשו והקול שהוא הפנימיות קול יעקב:

וזהו העצה נגד מדת הדין שמדת הרחמים מעלמת רחמים מתחת כנפי החיות שאין נרגש לכל המלאכים וב"ד שלמעלה בכל העולמות, וזהו ידו כתיב שאין כאן אלא יד אחד כי יד ימין מתלבשת תוך היד שמאל (וכביכול אדם העליון מתלבש תוך היד שמאל) וכביכול אדם העליון מתלבש בבגדי עשו, על דרך שאמרו ז"ל על פסוק חמוץ בגדים שהקב"ה לובש אדום כמוהו כשיבוא לנקום ממנו ולכלותו לגמרי, וכן בכל דור ודור כשאי אפשר להושיע לישראל באופן אחר כבימי המן דהוחזרו למוטב על ידי זה מה שלא הועיל להם מ"ח נביאים כמו שאמרו [במגילה י"ד רע"א] גדולה הסרת טבעת וכו', ובכל מקום המלך סתם במגילה במלכו של עולם הכתוב מדבר כמו שאמרו [במדרש אסתר] כי מלכו של עולם כביכול הסיר טבעת ממשלתו לשעה קלה ומסרה להמן כאלו הוא המושל ועושה כרצונו בכל העולם כולו ובאומה ישראלית שהם כוללים כל העולמות כולם גם כן, וזהו התלבשות הקדושה בלבוש שק דהמן להיותם ישנים מן המצות ולא היה אפשר לעוררם אלא על דרך זה שישלח ידו מן החור בהתלבשו ההיפך שהגזירה להשמיד ולהרוג וגו', ובאמת היה הכוונה להיפך לרומם ולגדל קרן ישראל ולהרוג ולאבד את המן וזרע עמלק וכל אויבי ישראל, וכן לעתיד אם יצטרכו חס ושלום למלך קשה כהמן יהיה השם יתברך מתלבש בקרבו דלב מלכים ביד ה' ועל ידי אותו התלבשות בלבוש עשו יאבידו מן העולם, וכן בכל נפש פרטי דהשם יתברך שומר אמת לעולם הם זרע יעקב שכולו זרע אמת שלא ידח מהם נדח ומעוררם תמיד לתשובה על ידי המ"ח נביאים שנקבעה נבואתם לדורות בדברי נבואתם בהזהרת התשובה מרעמת ומרעשת בתמידות בלבבות דבני ישראל, וכן כל מקום שחידשו סופרים אחר כך כל דברי חז"ל המקודשים ואף שאחריהם אותם שהיו חכמים באמת שכל דבריהם דברי אלקים חיים דבריהם פועלים בכל הדורות ובכל הלבבות לעוררם משינתם ואשרי המתעורר על ידי זה לבד שאין צריך יותר:

וזמן תשובה לכל הוא בעשרת ימי תשובה שאז נקרא בהמצאו כמו שאמרו [בר"ה י"א.] שהוא מצוי אצל כל יחיד כי אז הוא ביחוד הזמן שהשם יתברך מעורר כל יחיד מישראל בחדרי לבבו לשוב אליו יתברך, וההתחלה על ידי קול השופר בר"ה דפשוטו כמו שכתב הרמב"ם עורו ישנים מתרדמתכם והיתקע בשופר ועם לא יחרדו היא תשובה מיראה שהוא ככל התחלת התשובה שמצד האדם, וזהו פעולתו בלבבות דבני ישראל וכן פועל למעלה בקיום מצוה זו דהשמעות קול שופר שהוא הקול קול יעקב קול פשוט

המעורר על הפנימיות הנעלם שכל רצונינו רק לעשות רצונו יתברך ועל ידי זה יעלה זכרונינו לפניו יתברך לטובה כי יסתלק כורסיא דדינא וישב על כסא רחמים להתנהג בחסידות ומוחל עוונות עמו כי מביט על הפנימיות ולא על חיצוניות המעשים הנגלים, וז' ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים הם ימי תשובה לתקן כל מה שפגם בכל השנה [או השנים שעברו] כל יום יומו כידוע מהאריז"ל בספר הכונות, והיינו דז' ימים אלו שהם כוללים כל ימי השבוע הם נגד ז' ימי הבנין הכוללים ז' מדות הידועים שהוא כלל קומת אדם בכל מדותיו ופעולותיו הנגלות, דהנסתרות הם ג' ראשונות שנגדם ב' ימים דר"ה שהוא קומת הראש חכמה שבמוח וכתר שעל גבי הראש הוא העומק ראשית דמחשבה הנעלם מהאדם עצמו מקום לידת המחשבה דעל כן נקרא יש מאין והחכמה מאין תמצא כנודע והם קדושה אחת ויומא אחריתא כי האין אין תפיסה בו אלא מצד היש הנמשך ממנו, ויום הכיפורים הוא נגד הבינה שבלב דלבבו יבין ושב ורפא לו כנודע והם תיקון הנעלמות ההתחלה בר"ה בתשובה מיראה והגמר ביום הכיפורים בתשובה מאהבה תשובה עילאה תשובה דאתחזיא לחפאה על כל עובדוי, וז' ימים שבינתים הוא בתיקון הנגלות במדות ומעשים:

ושבת שבינתים נקרא שבת תשובה שבו מפטירין שובה ישראל שהוא התעוררות התשובה בלבבות דבני ישראל על ידי קריאת דברי הנביאים המזהירים עליה, כי לעולם בשבת הוא זמן תשובה שהוא זמן החזרת העולמות למקומן כאדם המשיב נפשו וממשיך רוחו אליו כנודע ובשבת זה ביותר, ויום הכיפורים הנקרא שבת שבתון כי הוא ה' ראשונה דשם מה שאין כן כל שבת הוא ה' תחתונה, וה' היא הפתח לבעלי תשובה כמו שאיתא [במנחות ק"ט:] וזהו תשובה תתאה היינו תשובה מיראה שמצד האדם, וה' ראשונה היא הפתח לבעלי תשובה בתשובה עילאה דמצד השם יתברך דאשובה אליכם שעל ידי זה נתעורר רוח טהרה בלבבות דבני ישראל דלפני ה' יטהרו מכל חטאתיהם, ויום הכיפורים שחל בשבת אז האתערותא ביתר שאת תוקף ועוז על כן אז הגיע הבת קול גם לאחר ומבית קדשי קדשים ששם הוא מקום הכפרה והסליחה לכל ישראל בכניסת כהן גדול לפני ולפנים, והסליחה היינו רק על ידי התעוררות התשובה באותה שעה באמת בכל הלבבות מעומקא דלבא ומאהבה גמורה, ואף על פי שבת קול המעורר לתשובה יוצא בכל יום וכל שכן בי' ימי תשובה וכל שכן בשבת וכל שכן ביום הכיפורים, לא הגיע עדיין שעת אתערותא ללב אחר שנדחה כל כך עד יום הכיפורים שחל בשבת וגם זה כשרכב אחורי בית קדשי קדשים שהמקום גורם גם כן להכניס קצת קדושה בלב ואיזה הרהור תשובה, וגם זו האתערותא לו דרך שמאל דוחה כנזכר לעיל

ולא פעל בו כלום בשעתו ואדרבא נדחה יותר על ידי שמיעת השמאל דוחה ולא הרגיש מהימין מקרבת הגנוזה ונעלמת בזה, ולא זכה ליסורין שיביאוהו לשוב בחייו דגם לזה צריך זכי' וזכות אבות כמו שהיה למנשה, ורק בשעת דכדוכה של נפש עוררו ר' מאיר לשוב מפחד יסורי המיתה, ולפי שלא היתה תשובה גמורה בכל לבבו רק מפחד המיתה לבד על כן הוצרך אחר כך לשנים ממשפחה לזכותו ולהביאו לעולם הבא בכחם וזכותם והם ר' מאיר ור' יוחנן:

ואף על גב דאין מידי מציל כתיב ולא אברהם מציל ישמעאל בנו כדאיתא [בסנהדרין ק"ד.] ואף על פי שהוא אוהבו ורוצה להטיב לו אין יכול בעולם הבא דלא כהעולם הזה העולם הבא שכל אחד נוטל חלקו הראוי לו ואלו לא שב כלל עד שבמשפט היה אובד כל חלק לעולם הבא שלו ודאי הם לא יכלו לעשות לו כלום, רק ששב מתוך יסורי מיתה בזה אמרו אחד מעיר ושנים ממשפחה מצילין כולם, כי השם יתברך מקבל שבים לעולם כל ששב ומתחרט דאף דנעשה רק כשגגות דצריך עדיין כפרה די לו בדבר מועט לכפרה כקרבן, וכן תענית דיום הכיפורים שבא על זה לכפר אחר התשובה שנעשה כשגגה דמיעוט חלבו ודמו נחשב כקרבן וכל שכן המיתה ששפך דמו לגמרי דמכפרת על זה, ורק שמדת הדין מקטרגת נגד היודע רבונו ומורד דהא דנחשב כשגגה אחר התשובה הוא לפי שהחטא היה רק על ידי רוח שטות שהתעהו והעלים ממנו ידיעת רבונו באותה שעה ועידן דיצה הרע, אבל זה שיודע ומורד יש מקום לטעון נגדו שלא יחשב לשוגג על ידי התשובה כל שלא הגיע לתשובה מאהבה שיחשבו לזכויות, ועל זה הועילו ר' מאיר ור' יוחנן שעוררו מדת הדין בשעת פטירתן, דידוע דביומי דהילולא דצדיקים גמורים כאלו יש שמחה גדולה בעולמות עליונים ומרוב השמחה בטלים כל המקטרגים ואין שטן ואין פגע רע והרחמים גוברים ואז יכולים להעלות כמה נשמות הדחויות מפני קטרוג ומדת הדין שגברה עליהם ועל כן יכולו לזכותו, ולא שבכחם הצילוהו רק שפעלו דנתקבלו תשובתו בכח הרחמים רבים שנתרבו בעולמות עליונים על ידיהם:

וגם יש לומר שהיה על דרך שנאמר ותגזור אומר ויקם צדיק גוזר והקב"ה מקיים כי נעשה הוא מכריע בב"ד של מעלה והלכה כמותו בגזירותיו נגד גזירת דינא עילאה, כי כל המשפטים בכל עולמות עליונים הכל הוא על פי התורה והתורה כבר נמסרה לתחתונים וכמו שאמרו לענין קביעת ראש השנה אני ואתם נלך לבית דין של מטה ואם עיברו בית דין החודש הדינין של מעלה מתבטלין מאותו יום, וכן בכל ספיקות שבענייני התורה כפי מה שמכריעים חכמים בעולם הזה כן הוא ההכרעה בכל עולמות עליונים וכמו שאמרו [בפרק הפועלים] בפלוגתא דקוב"ה ומתיבתא דרקיע לקחו רבה בר נחמני

למכריע, וגזירת הצדיק המתקיימת היינו שהוא אומר שכך ראוי להיות המשפט דזה נקרא גזירה שגוזר בדין שכך ראוי להיות ועל כן נתקיים, וכן הם גזרו אחר כן במשפט והכל על ידי ההרהור תשובה שהיה לו לפני מותו אף שלא היה תשובה גמורה רק דמיון של תשובה כלשונו של רבי מאיר [במדרש וירושלמי שם] דומה שמתוך תשובה נסתלק דמשמע שאינה תשובה ברורה רק דומה וכו', ומכל מקום הם גזרו ופסקו שגם תשובה זו מועילה לתלמיד חכם גדול כמותו שאין עבירה מכבה תורתו, ואפילו תשובה קלה כזו וליודע ומורד כמותו הועילה על ידי גזירת ר' מאיר ור' יוחנן, וכפי מה שכתבתי שהוא דרך גזירה ופסק שלהם לא לו לבד הועילה רק למי שכל כיוצא בו גם כן אחר שכבר נפסקה הלכה על פעם שתתקבל תשובה כזו לתלמיד חכם שכיוצא בו, וכל זה הוצרכו לגבי דידיה ובדמיון של תשובה לבד אבל השב ומתתרט באמת על ידי יסורין אף על פי שהוא מפחד היסורין או אפילו מפחד המיתה דכל זה בכלל תשובה מיראה דמועילה להיות כשגגות על כל פנים ושוב יסורין זו מיתה שאחר כך מכפרין לגמרי, אלא דלזכות על ידי זה להיות כזכויות ולהתקרב לגמרי למקום שבעלי תשובה עומדין הגדול ממקום הצדיקים גמורים בזה צריך סיוע האחד מעיר ושנים ממשפחה מבחיים להכניס שנית התשובה בעומקא דלבא מאהבה או שמן השמים יעוררוהו שנית על ידי הבת קול דשובו וכו' המשמיע בחדרי הלב לשוב מאהבה וכמו שכתבתי:

פרק יג

ארבעה חלוקי כפרה הן כמו שאמרו [ביומא פ"ו.], אם עבר על מצות עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר שובו בנים שובבים ומשום דמסיים כי וגו' ולקחתי וגו', ומלשון רש"י שם משמע דכוון לקרא דבתריה דמסיים ארפא משובתכם משמע מיד ועיין מה שכתוב רש"י, ונראה דמפרש שובבים לשון שביתה וביטול שמתבטל ממעשה המצות, ושוב ראיתי במהרש"א בחידושי אגדות שכתב שראה לפרש על דרך זה דמשובתם [ועיין שם שמביא קרא דארפא משובתכם] לשון מנוחה שאין מתעמל לקיים מצות עשה עיין שם, ולפי זה היינו דוקא ביטול מצות עשה ויש לכלול בזה לאו שאין בו מעשה דהוא גם כן עבירה בשב ואל תעשה ואין צריך לומר כל הרהורי עבירה ומחשבות רעות וזרות על זה נופל ביחוד לשון שובבים כמו [בישעיה נ"ז] שובב בדרך לבו והוא התר אחר כל העולה בלבו מהרהורי היצר רע וכן גבה לב ולב רגז, ואפילו הרהורי עבודה זרה דנענשים עליה כמו שאמרו [בקדושין ל"ט:] ויש על זה אזהרת לאו דלא יהיה לך כמו שאמרו רמב"ם [ריש הל' יסוה"ת] הוא לאו שאין בו מעשה, ובויקרא

רבא [פרשה ז'] איתא דאין עולה באה אלא על הרהור הלב וכן הוא בירושלמי [פ"ח דיומא ריש הלכה ז'] ופ"א דשבועות [הלכה ו] ומשמע דהיינו הרהור עבודה זרה דיש עונש וצריך כפרה וכן קרא דאיוב דמייתי שם וברכו אלקים בלבבם משמע דהיינו הרהור עבודה זרה, ואף דבתשובה לבד נתכפר, העולה לדורן וכמו שאמרו [בזבחים ז':] לענין כפרה אעשה דמהאי טעמא הוא דורן בעלמא והכי נמי להויקרא רבא והירושלמי בכפרה אהרהור, ונראה דלא פליגי אהגמרא שם דגם הרהור בכלל עשה דלאו שאין בו מעשה הוא בכלל עשה כמו שכתבתי, והגמרא נקט המצוי טפי והמדרש נקט החמור טפי ואף דנתכפר בתשובה לבד צריך להביא אחר כך עולה לדורן כשיבוא להקביל פני המלך וכמו שאמרו [בזבחים שם]:

ושאר לאוין שאין לוקין כפי מה שכתבתי כל שעבירתן בקום ועשה משמע דאינן בכלל ואפילו עשה אם עובר עליה בקום ועשה וכגון לאו הבא מכלל עשה דהוא נחשב עשה ועבירתו בקום ועשה יש לומר כפי מה שכתבתי דאינו בכלל, וסתימות לשון הגמרא משמע דכל עשה קאמר וכפי דברי רש"י שם דיבור המתחיל ופקדתי דמסברא אוקי הקל לקלה עיין שם יש לומר לא כמו שאמרו מהרש"א שם בחידושי אגדות דמוקמינן אעשה הקלה שאינו במעשה עיין שם, רק קולא דעשה הוא לפי שאין בה מלקות דמה דאשכחן דהתורה הקילה בענשו זה חשבינן לקולא לענין כפרתו גם כן, וכמו דמחמירינן בכפרה בחומר העונש בחייבי כריתות ומיתות בית דין ובודאי גם פסח ומילה שהם מצות עשה ועובר עליהם בשב ואל תעשה כיון דחייב כרת עליהם הם בכלל חייבי כריתות לחומר הכפרה, ועל כן לא כל שב ואל תעשה קיל רק הקולא תלוי במה שאין בו עונש, ולפי זה היה נראה דגם כל לאוין שאין לוקין יהיה לענין זה בכלל עשה, אך סתימות לשון הגמרא שאמרו אחר כך עבר על מצות לא תעשה וכו' ולא אמרו דוקא לאוין שלוקין משמע דרצה לומר כל מצות לא תעשה, ואף דגבי עשה נסט סתם ועם כל זה עשה שיש בה כרת אינו בכלל וכמבואר בלשון הרמב"ם [פ"א מתשובה ה"ד], בזה סמך על מה שאמר אחר כך בתמורות חייבי כריתות דכולל כל חייבי כריתות בין ממצות עשה בין ממצות ל"ת ונקט מקודם מצות עשה ומצות ל"ת סתם ור"ל חוץ מחייבי כריתות ומיתות ב"ד שזכר אחר כך, אבל לאוין שאין לוקין דאין נזכר משמע דהם בכלל מל"ת ולפי זה נראה דגם לאו שאין בו מעשה בכלל מצות ל"ת ואף שאין בו מעשה וכן הרהור דעבודה זרה דהוא בלאו שאין בו מעשה כמו שכתבתי, ואם כן צריך לומר דמה שאמרו [בזבחים שם] עולה דורן היינו רק למה שאמרו שם דמכפרת אעשה אבל להויקרא רבה אהרהור ע"ז לאו דורן דצריכה לגמור הכפרה קודם יום הכיפורים, ואם כן איכא ה' חלוקי כפרה וחטאת

דלאו דורן ההיא אשוגג דחייבי כריתות ובאה לשוגג במקום היסורין הצריכין למזיד אבל עולה אהרהור עבודה זרה זה חילוק כפרה מחודש דבזה תשובה תולה ועולה מכפרת:

ובמשנה [יומא פ"ה:] חשיב חטאת ואשם דמכפר ולא עולה, וזה ראיה לדרבא [בזבחים שם] דעולה דורן ולא לכפרה, ומיהו במשנה שם איתא דתשובה מכפרת אמצות עשה ומצות לא תעשה ועיין שם בגמרא מוקי אלא תעשה הניתק לעשה, ולכאורה משמע דוקא הניתק לעשה דאף דעבר אלאו אי מקיים העשה תיקן עבירת הלאו ועל כן לא חמיר מעשה מה שאין כן שאר לאוין שאין לוקין כגון לאו שבכללות ואפשר גם לאו שאין בו מעשה לא מדנקט רק הניתק לעשה, אך ממה שאיתא [שם פ"ו רע"א] לא תשא וכל דדמי ליה משמע דוקא לאו שיש בו מלקות דומיא דלא תשא שיש בו מלקות כמבואר [בשבועות כ"א.] דבית דין שלמטה מלקין, ורש"י שם דיבור המתחיל וכל כתב ל"ת גמור והוא לישנא דברייתא שמייתי הגמרא שם אחר כך, ואף דכתב ל"ת סתם משמע רק לאפוקי הניתק לעשה מכל מקום מדנקט לא תשא ולאשמועינן דדמיה ליה משמע ל"ת דמלקות דאי לאו הכי הוי ליה למינקט ל"ת אחרת שאין בו מלקות, וצריך לומר מה שאמר הניתק לעשה חדא נקט והוא הדין שאר לאוין שאין לוקין:

ומיהו מתני' שם לא אתאן כחלוקי כפרה דר' ישמעאל שהרי תני סיפא חמורות תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר ולא תני חלוקה אחרת ומשמע דכייל הכל בחמורות גם כריתות ומיתות ב"ד וכברייתא דבגמ' [שם פ"ו.], ובלאו הכי מדתני במתני' מצות עשה ומצות לא תעשה ור' ישמעאל פלגינהו בתרתי משמע דמצות עשה דר' ישמעאל היינו מצות עשה לבד דאי גם הניתק לעשה הוי לי' לוהר מצות עשה ומצות לא תעשה כבמתניתין וליתני באידך חלוקה מצות ל"ת גמור כבברייתא דלעיל, ועל כן דהוא כייל כל מצות לא תעשה בכלל לא תעשה, ועשה רצה לומר מצות עשה לבד, וכן משמע בתוספות [שבועות י"ב סע"ב] דיבור המתחיל לא זז שהקשו אהא דר' ישמעאל מהך מתני' יעוין שם ומבואר דפשיטא דהך מצות עשה היינו מצות עשה לבד ולא ל"ת הניתק לעשה, והם תירצו דלא פליג אדר' ישמעאל עיין שם כונתם דמכפרין דמתני' לאו כפרה גמורה אלא כתולין דברייתא ועל כן לא קשה גם כן מחמורות אי רצה לומר גם חייבי כריתות ומיתות ב"ד דהא ר' ישמעאל אומר דתשובה ויום הכיפורים תולין וצריך תרויהו לתלות ולתלי' דרבי ישמעאל קרי מתני' מכפרין, ואף על גב דכייל בהדיא גם כן מצות לא תעשה גמור ובזה יום הכיפורים מכפר לגמרי גם כן, מתני' לא נחית לזה דכפרה גמורה דרבי ישמעאל:

אך הא קשה אי תולין דר' ישמעאל היינו מכפרין דמתני' אם כן קשה מצות ל"ת גמור אמאי תשובה תולה עד יום הכיפורים כחייבי כריתות ומיתות בית דין והרי ר' ישמעאל אומר על זה תשובה תולה כבל"ת הניתק לעשה דכהדדי נינהו ולהך תולה קרי מתני' מכפרין, ואם כן גם בל"ת גמור כן דהרי גמרא מפרש מיתורא דמצות עשה דמצות ל"ת הניתק לעשה דוקא קאמר מתני' וכאידך ברייתא דבגמרא שם ופליגי אדרבי ישמעאל, ואם כן מאי מקשו תוספות ממתני' אדר' ישמעאל ונדחקו לתרץ כיון דעל כרחך פליגי אם כן נימא דפליגי בכולהו ואין הכי נמי דמכפרין לגמרי וסבירא ליה לתנא דמתניתין דניתק לעשה דמי לעשה לכפר לגמרי וחייבי כריתות ומיתות ב"ד דמי למצות ל"ת גמורה דסגי ביום הכיפורים, [ומזה לא הקשו תוספות משום דבמתני' לא מפרש בהדיא חייבי כריתות ומיתות בית דין אך בברייתא מפרש ובשבועות שם נמי מפרשינן חמורות כן עיין שם], ואולי לא בעו לאפושי פלוגתא במה דאפשר לומר דלא פליגי, ורק במצות ל"ת גמור דבלאו הכי תנאי נינהו ביומא שם דלחד תנא תשובה מכפרת גם אלא תעשה גמור, וכפי מה שכתבתי להתוספות דהך מכפרין היינו תולין יש לומר דהיינו כדר' ישמעאל דכל מצות ל"ת תולין בתשובה לבד ודבריהם בשבועות הוא כתירוץ בתרא [בחגיגה ה'.] דיבור המתחיל הא, ולתירוץ קמא שם ברייתא דעל ל"ת גמור תשובה מכפרת פליגי אדר' ישמעאל, ומה שהביאו שם מברייתא ולא ממתני' דיומא שם הינו משום דמתני' מוקמינן בניתק לעשה אבל לא תעשה גמור מודי לר' ישמעאל והתם בעושק שכר שכיר קיימי והם לשיטתם [בב"מ ס"א סע"א] דיבור המתחיל לעבור דלוקין אכובש שכר שכיר עיין שם, [ושוב ראיתי בטורי אבן חגיגה שם כתב לתרץ קושית התוספות שם דכל לאוין שאין לוקין בכלל עשה כמו שאמרו ביומא בלאו הניתק לעשה וכובש שכר שכיר אין לוקה דניתק לעשה וגם הוא לאו שאין בו מעשה עיין שם, ובאמת תוספות לשיטתם כמו שכתבתי, והנה פשיטא ליה גם כן דכל לאוין שאין לוקין בכלל], ועל כן מייתי הברייתא דגם בל"ת גמור דמלקות דוגמת לא תשא תשובה מכפרת, ולפ"ד שם תלתא תנאי בזה דלמתניתין יחד ברייתא בניתק לעשה וכדומה דליכא מלכות תשובה מכפרת ולאידך ברייתא אפילו ל"ת גמור נמי חוץ מלא תשא ולרבי ישמעאל דוקא מצות עשה לבד:

ושוב ראיתי בספר תוספות יום הכיפורים [יומא פ"ה סע"ב] הביא מספר רצוף אהבה [סימן ש"י] הקשה אתוספות שבועות הנזכר הא ביומא מוקמינן לה בלאו הניתק לעשה והיינו עשה ופשיטא ליה דהיינו גם כן עשה בדרבי ישמעאל והוא יישב דברי התוספות כמו שכתבתי דברייתא דר"י מצות עשה דוקא קאמר ועיין שם אחר כך הביא תוספות דחגיגה הנזכר ויעיין שם באורך על זה והביא מ"ש ר' אלעזר שם כן גם בספר שם דעושק

שכר שכיר ל"ת גמור ותמה על זה דהוא ניתק לעשה עיין שם, ואשתמיטתיה תוספות דב"מ הנזכר דמפורש דלוקין וגם מדבריהם בחגיגה הנזכר לעיל מוכח כן, והוא כתב דמאי שנא מברייתא אחר רצה לומר ברייתא דתשובה מכפרת אעשה ול"ת הניתק לעשה עיין שם, ותמוה אם כן למה להם לברייתא הוי להם להביא מהמשנה וסתם משנה נמי פליגא אדר' ישמעאל בניתק לעשה ועל כן כונתם לאידך ברייתא ומשום דההיא ל"ת גמור וכמו שכתבתי:

ושוב ראיתי בעשרה מאמרות [מאמר חקור דין ת"א רפי"ח] דכל לאוין שאין לוקין כמצות עשה בזה להתכפר בתשובה לבד והן לאו שבכללות והבא מכלל עשה ושאין בו מעשה והניתק לעשה והניתן לתשלומין וקיים העשה ושילם אבל הניתן לאזהרת מיתת בית דין מפני חומרו אין לוקין ואינו בכלל זה, ועיין שם כתב ואף על פי שעולה גם כן כפרתן הכא במאי עסקינן בכפרה דממילא ועיין שם במפרש [אות ג] הביא דברי התו"כ מובא ברש"י בחומש עיין שם, והוא גם כן ברש"י בגמרא דזבחים [ה' סע"ב] דיבור המתחיל מאן ושם כתב רק הניתק לעשה והוא כתב על כל לאוין שאין לוקין, אבל תמוה מה דמשמע מדבריו דעולה מכפרת ככפרה דתשובה אלא דהכא מיירי בכפרה שמהאדם עצמו ואין צריך דבר אחר עיין שם במפרש [אות ד], ונראה דאשתמיטתיה גמ' [דזבחים ז':] הנזכר לעיל דעולה דורן משום דבלא תשובה זבח רשעים תועבה ובתשובה סגי ואם כן אינו כפרתן כלל, ולכאורה משם ראיה לדבריו דגם לאוין שאין לוקין תשובה סגי לפי מה שכתבתי דגם עלייה עולה מכפרת ואמאי קאמר עולה דורן אי בהו לא סגי בתשובה לבד וגם לפי מה שכתבתי מלשון רש"י בהניתק לעשה מיהת מוכח כן ונגד מה שכתבתי לעיל, ואפשר לומר דאין הכי נמי רבא קאמר רק דאיכא עולה דדורן בכפרה דעשה ואף על גב דקרא כתיב לכפר לאו דוקא דהא אעשה לא משכחת לה ואין הכי נמי דאניתק לעשה משכחת לה לר' ישמעאל, ולא נחית לבאר זה דעל כל פנים רוב עולה הבא על עשה הוא דורן והוא כתב שם מסקנא דמילתא כ' כאלו הוכיח זה מקודם ואין שם הוכחה רק [בר"פ ט"ז] כתב כן גם כן בפשיטות מדעתו בלאו הניתק לעשה וקיים עשה דמתכפר מיד, ועיין שם כתב ואם לאו כו' מתכפר קצת וכו' עיין שם, ומשמע קצת דמפרש כן הגמ' וכמו שכתב המפרש [שם אות ו'] דרצה לומר בלא קיים העשה ומכפר אעשה אבל אלאו לוקה עיין שם ותמוה בעיני אעשה פשיטא ומאי שנא משאר עשה וגם מתני' קאמר מצות ל"ת מבואר דאל"ת מכפר לא אעשה, ועיין שם אחר כך מתוספות שבועות הנזכר מפרש דבריהם גם כן בלא קיים העשה דלוקה ומכל מקום נוח להתכפר משאר חייבי מלקות עיין שם, והוא תמוה גם כן בעיני דמאי שנא משאר לאוין הלוקין כיון דלא קיים

העשה וכמאן דאמר לא קיים לוקין, וגם לא ידעתי מה מקשה ממתני' אברייתא ומתני' לפי דבריו בלא קיים ולא מכפר אל"ת רק אעשה, ונראה דהדר ביה ממה שכתב תחלה והתוספות מפרש דגם אל"ת מכפר אף דלא קיים, אבל תימא מנא ליה להקשות ולידחק ולפרש מתני' בדלא קיים ולא בדקיימו לעשה דבזה מתכפר גם לר"י, ואולי משום דאם גם לזה קרי מצות ל"ת ואינו בכלל מצות עשה אם כן על כן מצות עשה דברייתא דר' ישמעאל גם כן אין זה בכלל, ועדיין קשה אהדדי ועל כן מפרש זה בלא קיים, אבל לא ידעתי מי דחקו לפרש כן ובעיני הוא זר ותמוה וכמו שכתבתי ופשטיה דתוספות שבועות דלא כותיה, ועיין שם [פרק י"ז] מהתוספות דחגיגה ומה שכתב וליכא למימר אלא דפליג אפילו דר"י וכו', לא ידעתי מי דחקו לזה והלא תנאי הוא ותוספות הביאו ברייתא דאידך תנא וכנזכר לעיל, ואולי בא להעמידו כסתם משנה ואינו מוכרח ולא ידעתי מאי וליכא למימר דקאמר, ומה שכתב הוא לתרץ דלא פליגי משום דניתן לתשלומין ואין לוקה והוא על פי דרכו דבלאוין שאין לוקה מודה, ומהתוספות דלא תירצו כן יש לומר דאין ראיה דהם לשיטתם דלוקה כנזכר לעיל, והנה הא דמוחלין על כרחך בששילם וכמו שכתב המפרש [אות ט"ו], אך יש לומר מי לא עסקינן בעושק שכיר גר דמיירי ביה נמי קרא שם ומת הגר דהשתא ליכא תשלומין ולוקה ועל כל פנים אין לו ראיה להרמ"ע בזה ולכן מה דפשיטא ליה לדידי מיבעיא טובי:

ומצאתי בספר משנת חכמים [סי' ב אות ו] בשם אביו הרגיש מהא דעולה דורן ומכפר אהניתק לעשה דגם ניתק לעשה די בתשובה והוא דחה זה דיש לומר בסתם עולה קאמר דהוא על חייבי עשה המצוי בכל יום בכל אדם אבל הביא ראיה מכל מקום מהא דחייבי עשה ממשכנין ובתוספות [ר"ה ו'.] סוף דיבור המתחיל יקריב הטעם דמתכפר בתשובה וקפסיק ותני כל חייבי עשה אף אהניתק לעשה יעו"ש, ואינו מוכרח דהא עולה לאו חובה היא ורש"י [ערכין כ"א.] כתב דמהאי טעמא ממשכנין ונהי דתוספות לא נהירא להו זה דמכל מקום אי מכפר לא פשע מכל מקום זה אמת דאינו חובה דהא לא כתיב קרא לחיובא על העובר להביא אלא דאי מביא מתכפר, ולפי זה גם אי לאו הניתק לעשה צריך ליוה"כ לכפר יום הכיפורים מיהת גומר כפרתו ואחר יום הכיפורים מיהת אין צריך מיד, ולא דמי לחייבי חטאות ואשמות דאמעוט [בכריתות כ"ה:] חטאים דבר קרבן דזהו בקרבן חובה דחטאות ואשמות אבל עולה דאינו חובה לא מקרי חטא בר קרבן להצריכו לכפרתו אחר יום הכיפורים ושפיר חיישינן דפשע וממתין עד אחר יום הכיפורים ויתכפר, ותוספות דנקטי לא זז וכו' היינו בסתם עולה דאעשה ואין הכי נמי דאהניתק לעשה חיישינן דימתין על יום הכיפורים ולכן עדיין דבר זה צריך ישוב והכרע:

פרק יד

ולשון אינו זז משם וכו' שדקדק בו בתוספות יום הכיפורים בשם מהרי"ט עיין שם, יש לומר לפי דעת רמב"ם וכל המפרשים בהא דהיכי דמי בעל תשובה וכו' שבאת וכו' באותה וכו' כפשטיה דתשובה גמורה מהמובחר צריך להיות דוקא שבאת וכו', נראה דזהו רק בעובר על ל"ת כמו שאמר שבאת דבר עבירה לידו וניצול דלא כל שעתא מתרחש דבר עבירה לפניו ובאותו הגוון והענין שעבר, וגם צריך להיות אותה עבירה עצמה דוקא שכבר טעם טעם איסור ההוא והיצר מסיתו ומתגבר נגדו בזה יותר ולא תאות כל עבירות שוות, מה שאין כן בעבר על מצות עשה דביטול מצות עשה הוא בא מצד עצלות וקרירות שאינו רוצה להטריח גופו לעשות המצוה וכל המצות שוות בזה ואין לך רגע שאין מצות עשה מוכנת לפני האדם לקיימה כגון לימוד תורה ואמונת השם יתברך דאנכי ד' וגו' ואהבתו ויראתו וכדומה וגם התשובה עצמה שהוא שב ומתחרט על מצות עשה שביטל היא עצמה מצות עשה והרי לפניו מצות עשה של תשובה שהוא מקיימה עתה ואין צריך שתבוא לידו דוקא אותה מצות עשה עצמה, וגם לגירסא דילן שבאת פעם אחת וב' יש לומר דבמצות עשה אין צריך לזה ואין צריך בירור על ידי ביאה לידו כלל דרק בדבר עבירה דהתשובה אאותה עבירה ביחוד של יתקפנו יצרו שייך זה, אבל במצות עשה כפי מה שכתבתי דבכל קיום מצות עשה סגי אין צריך בזה בירור כלל שתבוא לידו דאין לך אדם מישראל שאינו מקיים כמה מצות בכל יום ואפילו הריקנין שבישראל מלאים מצות כרימון ואפילו פושעי ישראל כמו שאמרו [בסוף חגיגה]:

ולענין שלא יבטל עוד שום מצוה זה גם כן אי אפשר וכמו שאמרו [בזבחים ז סע"א] על מנת שאין מחויב כלום פסולה שאין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה, ומשמע אפילו על מנת שהקריב כבר עולה באותו יום גם כן אין לך וכו' שאינו מחויב עשה משעת הקרבת עולה עד עתה דאי אפשר לינצל בכל שעה מביטול עשה כמצות תלמוד תורה וכדומה ממצות התמידות שכשמפנה רגע אחת לבו לבטלה מבטל מצות עשה ואין לך אדם ניצול מזה, דעל כן אמרו [ברכות ה'.] פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה דדבר זה מצוי אצל כל אדם אפילו צדיק גמור שפשפש ולא מצא לו שום חטא ומסתמא שוקד על התורה כל היום ועם כל זה יוכל לתלות בביטול תורה איזה רגעים אם לא יחידים השרידים כר' שמעון בן יוחאי וחבריו תלמידי חכמים האמיתים שכל שיחתם והרהור לבם גם במילי דעלמא הכל דברי תורה, וכפי הנראה דעל כן תיקנו בתפלה ברכת השיבנו ג' פעמים בכל יום ואפילו צדיק גמור דאין לך שאין מחויב עשה בביטול תורה ועבודה דעל זה מבקשים השיבנו לתורתך וקרבנו ווכו', והחזירנו ווכו' הוא על ביטול מצות

תשובה עצמה, ואף דכבר שב שחרית ונתכפר מיד ולתנא קמא דברייתא [יומא פ"ו:] אחר שנתכפר ונמחל אין לו להזכירם עוד אלא אם כן שונה בהם ואין צריך לשוב ולחזור ולשוב על חטא אחד, בזה חוזרים ומבקשים לשוב בכל פעם על מה שהוסיף לחטוא משחרית לצהרים ומצהרים לערבית דאין לך אדם שניצול בכל שעה וכמו שכתבתי:

והסמיכו לזה ברכת סלח לנו דמיד אחר התשובה בא הסליחה וכמו שאמרו [במגילה י"ז ב] והיינו על מצות עשה דמוחלין מיד שעל זה מתודה ומבקש בברכת השיבנו ועל זה הסליחה באה ממילא כדין תיכף לתשובה, וכיון שנפתחו שערי סליחה ומחילה מוסיף לבקש על סליחת חטא ופשע שהם החמורות, ולכך מסיים המרבה לסלוח דהסליחות בריבוי גם מלבד מה שהדין נותן לסלוח השם יתברך ברוב רחמיו וחסדיו מתפייס בתחנונים למחול גם על החמורות בלא יום הכיפורים ויסורין ולא דרך ויתור רק על ידי התשובה והתפלה, וכצלותיה דרבא ורב המנונא זוטי [בברכות י"ז.] ומה שחטאתי מרק ברחמיך ולא על ידי יסורין והיינו גם באותם הצריכין יסורין למרק הכפרה, וזהו ברכת סלח שהסמיכו להשיבנו דזה צריך לבקש בכל יום הסליחה לינצל מיסורין, וברכת השיבנו עצמה היא על ביטול מצות עשה תורה ועבודה ותשובה המפורש בה דדבר זה אי אפשר לינצל בכל יום וכמו שכתבתי, ואם כן שפיר מוכרח מזה דלמחילה אמצות עשה על ידי תשובה אין צריך לתנאי שתבוא לידו, ויש להכריח נמי כן מהא דזבחים [שם רע"ב] דעולה דורן דהיכי דמי אי דליכא תשובה וכו' ואי דאיכא תשובה וכו' ומה ראיה דלמא ששב ולא בא לידו וניצול ומבואר ברמב"ם דאפילו לא ניצול מכל מקום תשובה מועלת ולא לגמרי ובודאי דיצא מכלל זבח רשעים תועבה כיון דהשתא מיהת שב ומתחרט ועל זה באה העולה להיות נמחל מחילה גמורה, ועל כן צריך לומר דבעשה מודי דלא שייך זה והיינו דמייתי ברייתא דלא זז משם וכו' ולשון לא זז בא לרמז דאין צריך שיבוא לידו ויקיים רק מיד נמחל ואפילו יוסיף לעבור אחר כך מכל מקום על הקודם נמחל לגמרי ובמצות עשה הוא תשובה גמורה כל שמתחרט בשעתו לגמרי:

ומיהו כל זה לשיטת הראשונים אבל לפי מה שכתבתי לעיל [אות ט] דגם בחמורות כן קשה הלשון לא זז משם דמצות עשה, ואולי הא גופיה קא משמע לן בזה דאין צריך לעולה למרק הכפרה, ואף על גב דבאה על חייבי עשה ועל כן יש מה איזה צורך לתיקון העשה דביטל וקא משמע לן דאינה רק דורן שמדת דרך ארץ לחוטא אף שנמחל להביא עוד דורן להתרצות, והתפילות שבמקום תמידין תיקנום כמו שאמרו [בברכות כ"ו:] הם במקום העולה דורן למחייבי עשה בזמן הזה והעבודה שבלב בתפלה הוא במקום עבודת הקרבנות בבית המקדש בפעל, וכך ראוי לעבד שחטא בהתעצלות עבודתו אחר

שנתחרט ואדונו מחל לו יש לו להוסיף משלו השתדלות עבודה לרבו מה שלא נצטווה להראות חשקו ורצונו בעבודת רבו ושהוא מוכן וזריז מעתה לעבודתו, אבל אין זה מצד השם יתברך להצריכו זה לתועלת המחילה שלימה דהשם יתברך מוחל מיד ואינו זז אחר התשובה והחרטה ממקומו להוסיף להשתדל באיזה עבודה לצורך המחילה אלא מוחלין מיד תיכף שנתחרט ושב בלי זיזה לעלין אחר ופעולה אחרת, ודייק זה מקרא דארפא מיד, ומהכא הוא דדיינקינן מבזחים שם דעולה דורן ולא תימא תשובה תולה ועולה ממרק הכפרה ולא קרינן ביה זבת רשעים תועבה, דגם בחמורות דצריך יום הכיפורים או גם יסורין או גם מיתה למרק הכפרה מכל מקום בתשובה לבד לא מיבעיא דיצא מכלל שם רשע אלא אפילו צדיק גמור נמי מיקרי כמו שכתבתי לעיל [אות ט] מן המפורש [בקדושין מ"ט:] על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור שמא הרהר תשובה, ורשע גמור משמע גם בכל עברות החמורות, ומיד ששב הרי הוא נקרא צדיק אף שמחוסר כפרה עדיין וכל שכן דלא קרינן ביה זבח רשעים תועבה, על כן מייתי שם לשון הך ברייתא דלא זז וכו' דמבואר דתשובה מכפרת לגמרי מיד בלא הוספת עוד דבר, וכיון דבלא תשובה אי אפשר על כן כל עולה רק לדורן, ומה שכתב שם לפני זה דעולה מכפרת אעשה ועיין שם ברש"י דיבור המתחיל עולה וכו' אינה וכו' כפרה ממש וכו' יעו"ש ובתוספות דיבור המתחיל עולה צריך לומר דגם להך דורן קרי כפרה אף שכבר נתכפר לגמרי מכל מקום בהבאת דורן הוא מוסיף אהבה וממילא גם הכפרה בתיקון הקודם היא ביתר שאת, ואפשר דבתשובה מיראה דזדונות כשגגות על ידי העולה שאחר כך מתאהב להשם יתברך ונעשה כזכויות, ואפשר גם בתשובה מאהבה לא מיד נעשה כזכויות רק דבהא עדיפא מתשובה מיראה דמיד ששב נמחה העוון לגמרי ואינו כשגגה גם כן רק הוא כמו שלא חטא כלל, ועל ידי דורן העולה בחייבי עשה [ויום הכיפורים ויסורין בחייבי ל"ת ומיתות ב"ד] הוא שנעשה כזכויות, ושפיר אף על פי שכבר כיפר לגמרי במחילה גמורה והוא רק דורן כיון דעל ידי הדורן נתקן הקודם יותר קרי לי' גם כן כפרה על הקודם:

אך לשון הירושלמי [פ"א דיומא ריש ה"ז] האומר אין עולה מכפרת וכו' אין מכפרת לו עד כאן עיין שם, משמע דבאה לכפרה ממש דאי רק לדורן והכפרה המתוספת על ידו הוא ממילא על ידי הדורן שהביא אם כן אין הבאתה לכפרה ושפיר קאמר אינה מכפרת, וכן אפילו אמר אי אפשר שתכפר הרי מכל מקום הביא הדורן ולמה לא יצא הוספת הכפרה הבאה על ידי הבאת דורן אפילו בלא רצונו לכפרה כיון דבאמת אינו כפרה רק דורן, ובכריתות [ז'.] איתא אחטאת פלוגתא דאביי ורבא עיין שם ועולה לא נזכר, ונראה דתלמודין לטעמיה דעולה דורן והירושלמי פליג על זה ועיין בכורות [כ"ו רע"ב] וברש"י

יעו"ש, ועיין בפירוש הפני משה [פ"א דשבועות ה"ו] דמפרש הא דאמר רחב"ה שם אחר כך לא כולה מן הדין בר נש מימר למלכא לית את מלך בא לחלוק אדלעיל ולומר דאיפכא מסתברא ודבקרבן מכפר בעל כרחך דמכל מקום הקריב יעו"ש, ורצה לומר זהו פשיטת תלמודין הנזכר דעולה דורן ודוקא בעולה קאמר, אך באמת פירושו דחוק ורחוק מאוד בעיני במשמע לשון הירושלמי וגם פירוש הקרבן עדה שם בזה דחוק, ולדעתי פשוט בהיפך מדברי שניהם דרחב"ה אדלעיל קאי לפרש טעמא דיום הכיפורים מכפר בעל ככרחך דכפרתו מצד השם יתברך והתגלות אור פני מלכותו ולא וכו' שאין לומר אינך מלך דבעל כרחך הוא מולך עליו ועל כן בעל כרחך הוא מכפר, מה שאין כן קרבן דבא לכפר על ידי מעשה דידיה בדידיה תליא שלא יתכפר על ידי זה דביד האדם להתנות על מעשיו בפעולותיו כרצונו, ואדרבה דברי רחב"ה מסייעים ומסכימים עם הקודם, ושוב מצאתי ביפה מראה שם [ביומא סימן ג] דיבור המתחיל מכפר פירש כן ולא ידעתי למה נאדו הם מפירוש זה הפשוט וברור:

ועכ"פ מוכרח מירושלמי דעולה לכפרה וצריך לומר דסבירא ליה דממרקת הכפרה דוגמת יום הכיפורים בחייבי ל"ת, ויש לומר לדידיה הלשון לא זז וכו' בברייתא דר' ישמעאל בחייבי עשה דמייתי לה גם שם עיין שם הוא לטעמיה שם ושם דעולה מכפרת אהרהור ולא אעשה והרהור עבודה זרה לאו שאין בו מעשה וסבירא ליה דאינו בכלל מצות עשה דלא זז וכו', והיינו טעמא דפליג אתלמודין גם בזה דלא בא אעשה משום דאעשה לא זז וכו' ולא צריך לעולה, אבל הרהור (ע"ז) דהוא כלאו שאין בו מעשה צריך לעולה וממרקתו קודם יום הכיפורים, ושאר לאו שאין בו מעשה בכלל כל ל"ת דצריך יום הכיפורים, והא דלא חשיב חמשה חלוקי כפרה דהרהור תשובה תולה ועולה ממרקת, מלבד דיש לומר דלא מיירי מעבירה שבלב, יש לומר דלא מיירי מכפרת קרבנות כי היכי דלא חשיב חייבי חטאות ואשמות דנמי אינן בלא תשובה דזבח רשעים תועבה דהתשובה תולה והן ממרקין הכפרה בלא יום הכיפורים כפי הנראה מלשון המשנה דיומא [שם פ"ה:] חטאת ואשם ודאי מכפרין מיתה ויום הכיפורים מכפרין וכו', ועיין שם בגמ' דמכפרי כפרה גמורה וגם יום הכיפורים אין מכפר בלא הם דגם אחר יום הכיפורים צריך להביאן למרק כפרתן על ידם דוקא, ואפילו הכי לא חשבינהו בהדי חלוקי כפרה ועל כרחך דלא מיירי התם מכפרת קרבנות, ועל כן לא נקט גם כפרה דעולה, ומתני' דנקט חטאות ואשמות מכפרין ולא גם עולה יש לומר משום דהני אין באין אלא לכפרה ופסיקא ליה, מה שאין כן עולה דבאה נדבה גם כן ולא פסיקא לי' לומר דמכפרת כן נראה בזה בשיטת הירושלמי, [ולפי זה מוכח מהירושלמי דלאו שאין

בו מעשה בכלל ל"ת ובהא דאין מוכרח דתלמודין פליג עליה יש לומר דאין לאפושי פלוגתא ממה דלא אשכחן]:

פרק טו

והנה עוון דהוצאת ז"ל היה נראה לי לפשוט דהוא גם כן בכלל מצות עשה שהרי לא מצינו עליו שום אזהרה בתורה בהדיא, והתוספות [סנהדרין נ"ט רע"ב] דיבור המתחיל והא כתבו דמי שמצווה על פרו ורבו מצווה שלא להשחית זרע עיין שם, משמע דהוא בכלל מצות עשה דפרו ורבו ומשום הכי נענשו עליה בדור המבול דגם בני נח היו מצוין אז על זה, ואם כן היא בכלל מצות עשה דאף שעובר בקום ועשה נתבאר לעיל [אות י"ג] דסגי בתשובה לבד, ושם כתבתי כן מדנפשי מסתימות לשון הגמרא ועתה ראיתי כן גם בספר משנת חכמים [סימן ב אות ו] עיין שם, ואף על גב דבנידה [י"ג:] ילפינן ליה מקרא דלא תנאף לא יהא וכו' היה נראה לי לפשוט דאין זה דרשא גמורה ולהיות הלאו אתי להכי ולהיות בכלל מצות לא תעשה דגוף הלאו בניאוף גמור וכמו שאמרו בספר המצות לרמב"ם [מצות ל"ת שמ"ז] דנכפלה בזה אזהרה והביא כן מהמכילתא לא תנאף למה נאמר וכו' עיין שם וכן הוא בספר החינוך [מצוה ל"ה] ולא כתבו שם מאיסור הוצאת ז"ל כלל ועל כן דהיא אסמכתא בעלמא, והרמב"ם [פכ"א מהא"ב הי"ח] כתב שאיסור גדול הוא ולא כתב שום מקרא מן התורה על זה, ואף שכתב שם דהוא כאלו שופך דמים והוא מהגמ' [שם א'] ושם איתא גם כן כאלו עובד עבודה זרה ובזה בודאי אין רוצה לומר שיהיה כמו ע"ז ממש וה"נ לענין שפיכת דמים, לא אמר אלא כאלו ולא שיהיה בכלל אזהרת שפיכת דמים דהרי אפילו על עוברין וכו' שלא הוציא ראשו אין חייבין עליו בישראל, ואפילו בני נח דחייבין על העוברין דוקא עוברין אתרבי [בסנהדרין נ"ט:] מהאדם בדם אבל הוצאת ז"ל אינו בכלל אזהרת שפיכת דמים וכדמוכח מדברי תוספות הנזכר לעיל דאזהרתו רק משום מצות פרו ורבו, וגם בסמ"ג [לאוין קכ"ו] כתב בלשון רמב"ם הנ"ל כדרכו ושם [ר"ה צ"ז] הביא מדרשת חז"ל תלמוד לומר לא תנאף ואין ניאוף אלא באשת איש, ועיין שם [ס"ס ק"ג] מביא עוד דרשא דשבועות [מ"ז:] אזהרה לעוקב וכו' וההוא דנידה הנזכר לעיל לא מייתי כלל נראה ודאי דסבירא ליה דהוא אסמכתא:

אך בסמ"ק [ריש סי' רצ"ב] בלאוין דאורייתא שבאבר המילה כתב שלא להשחית זרע כדכתיב לא תהנה לאף, [נראה דהיה בגירסתו כן בגמ', ולפנינו הגירסא לא תהא בך ניאוף, ובפירש"י שסביב הרי"ף פרק ח' שרצים פירש מדלא כתיב לא תנאף אשה עיין שם וכן הוא במהרש"א בחא"ג בנידה שם עיין שם, ובהרי"ף שם מסיים וקרי ביה לא

תנאיף, ולא הבנתי זה דזהו דרשא אעוקב וכו' וכמו שאמרו בשבועות שם עיין שם ואולי טעות סופר תוספות היה וכונתו על שינוי הניקוד לקרותו הנ' קמוצה והא' בצירי דרצה לומר לא תתפעל והיינו לא יהיה בך בעצמך ובלבדך מעשה הניאוף], ועיין שם הביא גם דרשא דשבועות, ואפשר קצת דלא לאשווי פלוגתא ובפרט נגד הסמ"ג שכפי הנראה מהקדמתו נגרר אחריו תדיר דגם כאן אין כונתו שיהיה זה לאו גמור, כי הוא לא בא למנות התרי"ג מצות ושס"ה לאוין שבתורה ומינה גם מצות דרבנן כמגילה וחנוכה ונטילת ידים וכדומה וכן לאוין דרבנן ככל שניות דרבנן עיין שם בסוף הסימנים שברישׁ הספר אלא שזה מנה בין לאוין דאורייתא, אבל יש לומר אין כונתו שיהיה בזה אזהרת לאו גמור רק הואיל והוא איסור דאורייתא ואיסורו שלא לעשות ככל איסורי לאוין. על פי דרכו היה מזכירו בסימן בפני עצמו למנוע איסור בפני עצמו שהרי אינו נכלל בשאר איסורי עריות וחייבי לאוין, ומאחר שחז"ל סמכוהו אאזהרת לאו דלא תנאף מייתי על זה האי קרא ואף שיהיה רק אסמכתא דלא נחית הכא לענין אזהרת לאו גמור דוקא ממקרא זה, אך פשטות דבריו לא משמע כן:

ומכל מקום נראה גם לפי דבריו אינו מהלאוין הלוקין מאחר שכתב דבכלל זה גם כן אזהרה לעוקב וכו' אם כן הוי לאו שבכללות, ואם כן הא איכא הרמ"ע בעשרה מאמרות הנזכר לעיל [אות י"ג] שכתב דגם לאו שבכללות בכלל עשה בזה, ואף על גב דיש לומר דכאן הוי גם כן לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין דהאזהרה קאי בניאוף דאשת איש גמור ולהזהיר האשה דלא נפקא לי' מלא תתן שכבתך וכמו שאמרו בסמ"ג שם ובספר המצות שם עיין שם ובכהאי גונא דיש בכללו אזהרה לאיסור דמיתת ב"ד חשבינן ליה גם כן ניתן לאזהרת מיתת ב"ד שלא ללקות אף בהאיסור הנכלל בו שאין בו מיתת ב"ד וכמו שאמרו [בעירובין י"ז:] ועיין שם בתוספות סוף דיבור המתחיל לאו ובתוספות [סנהדרין ס"ג.] דיבור המתחיל משום [פ"ה סוף ע"א] דיבור המתחיל הכהו ובלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד נתבאר שם מהעשרה מאמרות דאינו בכלל זה, נראה לי דלא אמר אלא כשאותו איסור עצמו ניתן לאזהרת מיתת ב"ד אלא שהתרו בו למלקות ולא למיתה דבכהאי גונא הוא עיקר הא דניתן לאזהרת מיתת ב"ד [במכות י"ג:] וברמב"ם [פי"ח מה"ס ה"ב] עיין שם, אבל כהאי דאמרן שאותו ענין אין בו מיתה כלל רק הואיל בחלק הלאו שלאזהרת מיתת ב"ד אין בו מלקות גם באידך שבכללו לא שייך מלקות כיון דלא ניתן הלאו לאזהרת מלקות, דבר זה מה שאין לוקין עליו אינו מפני חומר שבו ושיהיה ענשו חמור דהרי בההיא ליכא עונש מיתה החמור כלל, בכהאי גונא יש לומר דלא אמר העשרה מאמרות להעדיפו משאר לאוין שאין לוקין כלל דלא אמר אלא כשאין לוקין להחמיר בעונשם

כמבואר בדבריו שם עיין שם, ואם כן שפיר הך פיטור דמשום ניתן לאזהרת מיתת ב"ד אפילו אי נפטר רק משום זה יש לומר דלהעשרה מאמרות הוא בכלל עשה בזה וכל שכן דהוא לאו שבכללות גם כן דפטור בלאו הכי ולא יגרע כחו משום דיש בכללו גם אזהרת מיתת ב"ד כיון דלא קאי המיתת בית דין אפרט זה:

ובתשובה כתבתי עוד דאפשר לומר דדיוק לשון הגמרא שם לא תהא בך ניאוף בין ביד בין ברגל, דדוקא מנאף ביד או רגל שמכניס האבר תוך ידו או בין רגליו על דרך הכנסתו באשה שדומה לניאוף דאשה הוא דאתרבי איסור מלא תנאף שזהו דרך ניאוף אבל המהרהר ומתקשה ומוציא ז"ל אינו בכלל הזה ואיסורו רק משום מצות פרו ורבו, וראיה מהא [דיבמות ע"ו.] מנחיה ליה אבי פוקרי ומקרי וכו' מעבריה קמיה בגדי צבעונין וכו' עיין שם ובבית שמואל [סימן כ"ה סק"ב] ובבכור שור [בנידה שם] מייתי לה ללמוד משם דהותר הך איסור לצורך כהאי גונא עיין שם, אבל לא ביארו הטעם באמת למה הותר איסור דאורייתא ולהסמ"ק בלאו משום צורך הבדיקה דשם, ולפי מה שכתבתי ניחא דשם דמקרי על ידי החימום או ההרהור ולא כדרך המנאפים אין איסורו משום לאו דלא תנאף גם לסמ"ק רק נלמד ממצות פריה ורביה ואם כן שם דהבדיקה הוא לצורך מצות פריה ורביה להכשירו בקהל משום הכי הותר, ולפי זה גם לסמ"ק לא כל מוציא ז"ל בלאו ובלאו הכי הוא יחידאה נגד רמב"ם וסמ"ג וספר החינוך:

ושוב ראיתי בתשובות פני יהושע [חלק ב' הנדפס מחדש סי' מ"ד] דיבור המתחיל והשאלה השניה כתב גם כן דהך דרשא דלא תנאף בלתי ספק דהוא אסמכתא בעלמא והביא ראיה מרמב"ם הנ"ל שלא כתב דלוקין על זה ואפילו מכות מרדות לא כתב אלא בנידוי וכו' דדבר זה שאינו תקנת חכמים ז"ל רק נלמד מקראי ואין בו לאו אין לוקה מכות מרדות וכמו לשון הרע וכיוצא בו יעו"ש באורך, ומה שכתב מדאין לוקין אין ראיה דיש לומר משום דהוא לאו שבכללות או ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כנזכר לעיל, ומה שכתב דגם מכת מרדות אין לוקה באיסור דאורייתא כהאי גונא אלא באיסורין דרבנן, ליתא דגם באיסור חצי שיעור דאורייתא ואין בו לאו מבואר ברמב"ם [פ"א מהחו"מ ה"ז] דלוקה מכת מרדות עיין שם, ומה שכתב מלשון הרע שם יש לאו דהוא בכלל לא תלך רכיל כמו שכתב [פ"ז מדיעות ה"ב] אלא שאין בו מעשה ומבואר שם [בפ"א מהחו"מ ה"ג] בלאו דבל יראה שאין בו מעשה דלוקה מכת מרדות, והא דלא כתב בהלכות דיעות דלוקה מכת מרדות גבי לשון הרע ורכילות אולי משום דפריצי בהו כולי עלמא ולא משמע כל כך לאינשי וגם אי אפשר לייסר הכל או דסבירא ליה לחומר האיסור כמו שכתב [שם הלכה ג] לא ניתנה לכפרה במכת מרדות, אלא דמכל מקום לא בא לכפרה כמלקות

דאורייתא דכיון שלקה הרי הוא כאחיך רק לרדות העוברים שלא יפרצו ואם כן כל שכן אי חמיר טפי או פריצי טפי דראוי לייסר ולרדות, אבל בלאו הכי אין דרכו של רמב"ם לכתוב בכל איסורין כולם דאורייתא או דרבנן עונש מכת מרדות ויש הרבה דכותיה אף דודאי יש בהו עונש מכת מרדות לא פירש בחיבורו וכתבתי מזה כבר במקום אחר:

ובהאי דאתינן יש לומר כיון דכתב נידוי דעדיפא ממכת מרדות כמו שאמרו [ופסחים נ"ב א] ובזה יש חיוב נידוי אפילו במקשה עצמו לבד כל שכן במוציא ז"ל לא שייך לכתוב עוד מכת מרדות דתרתי לא עבדינן ובמקום שכתב מכת מרדות אין מנדין והכא דמנדין ועבדי ביה החמור לא כתב מכת מרדות, אבל מדלא מייתי כלל בזה קרא דלא תנאף משמע ודאי דלא סבירא ליה שיהיה בזה לאו גמור, ושוב מצאתי בפירוש המשניות לרמב"ם [פ"ז דסנהדרין] משנת הבא על הזכור כתב ומי שבא דרך איברים וכו' [זה כתב גם בחבורו בפרק כ"א מהל' א"ב] או משמש באבר מאבריו לכונת הנאה באיזה אבר שנגע מאברי גופו כאותן המתענגים ביד ורגל וזה המעשה מהזנות קורין אותו חכמים מנאפים ביד וברגל וכן כו' כל זה אסור ומכין לעובר מלקות וכל אלו נכללין בב' לאוין וכו' לא תקרבו לגלות ערוה וכו' לבלתי עשות כחוקות וגו' וכן אסור להריח בבשמים שעל הערוה וכו' אבל אינו חייב על זה מלקות אף על פי שאמר לא תנאף לא תהנה לאף לפי שאין לוקין מדרשא על כן, והנה גם הוא גורם הא דלא תהנה לאף שבסמ"ק הנ"ל אבל הוא מפרש אריח מבשמים שמריח ונהנה באפו, ומכאן לקח איסור זה שכתב [בפרק כ"א מהא"ב ה"ג] ודמכין על זה מכת מרדות כיון דנלמד מקרא, והרב המגיד שם ציין לשבת [ס"ב:] ושם נזכר עונש הנשים המתיזות בבשמים להכניס יצה"ר בבחורים והוי ליה לומר זה אבל מה שכתב הוא על האנשים המריחים לא לקח מהנזכר לעיל רק מההיא דלא תהנה לאף כמו שכתב בעצמו בפירוש המשניות הנ"ל, והרב המגיד לא ראה פירוש המשניות וגם לא היה לפניו הנוסחא בגמ' כן רק כלפנינו ולא באיזה ברייתא אחרת ועל כן הוצרך לבקש ממרחק, ומלשון פירוש המשניות משמע דדרשא גמורה דאורייתא הוא דלא כתב דהוא אסמכתא רק דמדרשא לא מלקינן והיינו על דרך חצי שיעור דאף על פי שאסור מן התורה לר' יוחנן מריבויא דכל אין לוקין וכיוצא בו דאין עונשין מן הדין אף על פי שק"ו הוא אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת וכל שכן דרשא כהאי גונא שאינו מי"ג מדות, וטובי יש כהאי גונא דנפקא ליה מדרשא דקרא והוא איסור דאורייתא ואין לוקין, ואף שדרשוהו מגוף לשון האזהרה אין עיקר אזהרת הלאו אלא על ניאוף ממש כפשטיה:

והנה רמב"ם וסמ"ק עצמם לא הראו מקום המאמר לא תהנה לאף ורק בסמ"ק שם ציין המציין מראה מקום לנידה לפי ששם מייתו ממקרא זה לאיסור הוצאת ז"ל, וצריך לדחוק ולפרש לפי דבריו דרצה לומר שלא יגרום הנאה למלאך המשחית הנקרא אף כידוע בזוה"ק [פ' בראשית נ"ז רע"א] דבעוון זה יהיב חילא ותוקפא לרוח מסאבא עיין שם, והוא דחוק ויותר נראה כפירוש רמב"ם הנזכר לעיל אלא שאינו הוא בברייתא דנידה שם ודמסיים על זה ביד וברגל אאל"כ וצריך לומר דלפי דעת הרמב"ם היה הגירסא דבר אחר אלו המנאפים ביד וברגל וזהו דרש אחר (אלו המנאפים ביד וברגל וזהו דרש אחד) [ואולי גם בסמ"ק יש חיסור לשון וצריך לומר תחלה כלשון הגמרא ואחר כך דבר אחר לא תהנה לאף, ואפשר שדבר זה לוקח ממקום אחר ומאיזה ברייתא אחרת ואינו בברייתא דנידה כלל, אבל ראיתי בסמ"ק כתב יד ישן ע"ק משנת ק"ט גם כן הגירסא כבדפוס]:

והנה מפירוש המשניות הנ"ל מבואר פירוש אחר על הא דביד ורגל גם כן דאין רצה לומר אהוצאת ז"ל ביד ורגל רק על המכניס וממעך באצבעות ידיו או רגליו באשה כדרך ניאוף, ואף דבנידה שם מקמי הכי איתא לשון המנאפים ביד על פסוק ידיכם דמים מלאו דקאי אעוון זה דשייך דמים מלאו וכן הוא ברמב"ם [בהל' א"ב שם] לשון זה אעוון זה, שם נקט רק יד וכן בקרא כתיב רק ידיכם אבל ברגל ממש לא משכחת לה ועל כל פנים לאו אורחיה לשפשף באבר להוצאת ז"ל ולא הוי ליה לומר רגל אלא ירכיים, ואף דמצינו בכמה דוכתי בקראי דקראו גם לירכיים רגלים כבר אמרו [ביבמות ק"ג סע"א] בכולהו דהוא ללישנא מעליא ולא שייך כלל הכא גבי המנאפים בעצמם דשפיר היה לו לומר בזה ירכיים, גם מה שאמרו רגל לשון יחיד ובחד ירך לא משכחת לה להקיף האבר כביד והיה לו לומר לשון רבים, וגם מהא דדרשינן על לא תנאף וחז"ל אמרו דאין ניאוף אלא באשת איש רצה לומר דאין הכי נמי גם הכא באשת איש קאי אלא שאינו מנאף ממש באברו רק ביד ורגל ואיידי דמייתי לעיל מנאף ביד דמוציא ז"ל מייתי גם כן מין אחר ממנאפים ביד ורגל ולא קאי אקודם, ואף דברי"ף [פרק ח"ש] הגירסא כדתנא דבר"י וכו' ומייתי לה אדלעיל וכן הא דמסיים עלה קרי ביה וכו' משמע כן כמו שכתבתי לעיל וגם בהרה"מ [בהל' א"ב] העתיק הלשון דתנא דבר"י עיין שם, יש לומר לפני רמב"ם היה הגירסא תדר"י בלא ד' כלפנינו ומפרש לה ענין בפני עצמו ולא זכר על זה הדרש מלא תנאף כי דאדרשא לא מלקינן והוא מייתי על זה לאו גמור דלא תקרבו למלקות גם כן כנזכר לעיל, והא דדרשוהו גם כן מלא תנאף הוא להחמיר עליו לומר שקרא אחשבה להאי כמנאף ממש, ובחבורו לא כתב רמב"ם זה דאיסורו וחיוב מלקות הוא למד מכלל

חיבוק ונישוק ומק"ו דעל כל פנים דהוי קריבה ולא צריך לפרש, והחומר שבו שדרשוהו מקרא דלא תנאף אין בו נפקא מינה לדינא:

ולפי זה לרמב"ם ליכא שום דרש מקרא דלא תנאף אמוציא ז"ל, ועיין שם בפירוש המשנה אחר כך כתב וכבר הזהירו חכמים הרבה על ההרהור וכו' והאריכו לשון לאיים ולהפחיד כל המקשה עצמו לדעת והמוציא שז"ל וביארו שכל זה אסור אבל אינם מחייבין מלקות בשום דבר בכיוצא בו עד כאן, הנה ייחס איסור זה לחכמים שביארוהו ולא מייתי עליה שום דרש מקרא כדמייתי לפני זה אמריח כנ"ל, [ומה שכתב דאינם מחייבין מלקות נראה דר"ל גם מכת מרדות ומלקות דרבנן דשם לפני זה כתב כשיתייחד עם הערוה או עם פנויה מלקין לשניהם והוא מהגמרא [קדושין פ"א.] ורצה לומר מכת מרדות דרבנן וכמו שאמרו רש"י דמלקות דאורייתא ליכא אפילו ביחוד דערוה דמייתי [שם פ:] רמז מהתורה מכל מקום אין בו אזהרת לאו, וכל שכן יחוד דפנויה דהוא מגזירת בית דינו של דוד כמו שאיתא [בסנהדרין כ"א רע"ב], והרי דקרי גם למכת מרדות שם בסתם מלקות ואם כן כאן שמיעט ממלקות היינו גם ממכת מרדות הקודם ועל כן אמר לשון אינם מחייבים דהיינו שהחכמים לא חייבו על זה מלקות וזהו מכת מרדות שמחיוב חכמים]:

ומיהו כל הראשונים מפרשי לה אמוציא ז"ל, וגם בזוה"ק [פ' וישב קפ"ח.] דיבור המתחיל וירע איתא ואפיק זרעא למגנא בידא או ברגלא הזכיר גם כן לשון ברגל אהוצאת ז"ל, ומכל מקום כיון דהוא רק מדרשא אפשר דלכולי עלמא לא חמיר מעשה לענין תשובה, וכל שכן להעשרה מאמרות דלא גרע מלאוין שאין לוקין, ואפילו תימא דלא כהעשרה מאמרות ודגם זה דליכא לאו מפורש כיון דאיסורו מן התורה שלא לעשות ועובר בקום ועשה ולא בביטול מצות עשה כבשב ואל תעשה לא דמי למצות עשה, עכ"פ בצירוף יום הכיפורים מיהת מכפר כמו שיתבאר בחלוקה הב', ואף על פי שמבואר [באה"ע ס"ס כ"ג] דעוון זה חמור מכל עבירות שבתורה עיין שם בב"ש דלאו דוקא ואיסור כרת [דנידה] חמור מיניה, ועיין שם בב"י דהביא זה מהזוהר והוא [בפרשת וישב שם] דבכל חובין דאסתאב בר נש בהאי עלמא דא איהו חובא דאסתאיב ביה יתיר בהאי עלמא ובעלמא דאתי עד כאן, ואף דסתימות לשון הזוהר וש"ע הנ"ל חמיר מכל עבירות ממש אפשר מכל עבירות שכיוצא בו קאמרי שאין עליהם אפילו איסור לאו מפורש ולא מהחמורות מהם, ומיהו בזוה"ק [פ' ויחי רי"ט:] איתא ולהאי טרדין בההוא עלמא יתיר מכולהו וכו' וכולהו סלקין והאי לא סליק ואם תאמר שאר חייבין דקטלי בר נש וכו' אינין קטלי בר נש אחרא והאי קטיל בנוי וכו' עיין שם, והנה משמע דעונשו חמור מרוצח גמור שופך דמים אבל הוא דבר שלא ניתן ליאמר שיהיה איסור זה חמור משפיכת דמים

ממש שחייבין עליו מיתה ובההיא אפילו מלקות ליכא ורוצח יהרג ואל יעבור ובההיא פשיטא דלא אמרינן יהרג ואל יעבור ומותר לצורך רפואת גופו כמו שאמרו בתשובות פני יהושע שם והביא ראיה ממשנה [ספ"ז דאהלות] שמחתכין הולד במעיה שחייה קודמין עיין שם:

אבל שם לפני זה ביארו בעונשו דלא חמי אפי שכינתא וכן [בפרשת וישב שם] דלא עאל ולא חמי סבר אפי עתיק יומין וכן [בפרשת בראשית שם] דלא עאל בפלטרין ולא חמי אפי שכינתא וכן [בפ' אמרו צ'.] ריש דיבור המתחיל ולא, הנה עם כל תוקף הטומאה שבעוון זה לא אמדו בזה ענשי גהינם חמורים ביותר מבשאר עבירות רק כל חומר שבו בהעדר המעלה דראיית פני שכינה ומניעת הכניסה למדריגות עליונות, וכן לשון האי לא סליק הנזכר לעיל רצה לומר שאין עולה למעלה עליונה וכדמסיים שם גם כן דלית לן חייביא דלא חמי אפי שכינתא בר מהאי, ובפ' ויקהל [רי"ד סע"ב] דלית חובא דקשיא קמיה קוב"ה כהאי וכו' על חובא דא כתיב וירע בעיני ה' וגו', הנה בכאן פירש שקושי חטא זה מכל העבירות הוא קמיה קוב"ה דוקא דמייתי על זה קרא דבעיני ה' דלא נמצא כן בחטא אחר וכן בער נאמר רע בעיני ה' ובכל הני דוכתי בזוה"ק מייתי גם כן מקרא הנזכר לעיל וכלפי עיני ה' דייקא עוון זה חמור ורע יותר מהכל:

ויש לומר לפי זה שפיר דדוקא הוא נגד כל עבירות כולם בענין הטומאה המרחקת מפני שכינה וכלפי שמיא דוקא, אבל מצד האדם בעולם הזה ואפילו מצד עולם המלאכים ודאי כל העבירות שהחמירה תורה באזהרתם ובעונשם הם חמורים יותר, ודחי הא מקמי הא כדברי הספר חסידים שמביא בבית שמואל שם או לענין יהרג ואל יעבור ולהתרפאות לדחותה מפני פיקוח נפש דכשעושה אותם מצד הדין שנדחה מפני דבר אחר החמור שוב גם בעיני ה' אינו רע, וגוף חומר האיסורים לענין דיחוי וכיוצא בכל דבר דנפקא מינה לדינא ולגבי האדם הוא כפי חומרי האזהרות והעונשים המפורשים בתורה שאנו רואים שהחמירה באיזה דבר, וגם לענין עונשי שמים בגיהנם ודאי הם חמורים יותר ואם כן הוא עונש שמים, אבל חומר עוון זה הוא רק בעיני ה' לבדו ולענין ההתקרבות לפניו יתברך והרי זה על דרך שאיתא [ביומא כ"ט רע"א] הרהורי עבירה קשים מעבירה, ואף דרש"י שם פירש קשים לגוף כל הראשונים לא פירשו כן וכמו שאמרו גם כן בספר כד הקמח לרבינו בחיי [אות טהרת הלב] לפרש כפשטיה לענין קושי החטא וטומאת הנפש ולפי שההרהור בלב ומטמא הנפש השכלית השוכנת שם יעויין שם באורך, ובודאי שמעשה העבירה עצמה בפעל חמורה הרבה יותר לכל דבר מההרהור, ואף על פי שטומאתה בנפש קשה יותר זהו רק לפני השם יתברך הבוחן לבות שיראה ללבב לבד

והוא מצד הנסתרות אשר אין גלוי אלא לפני ה' אלקינו ולנו ולבנינו הוא לעשות את כל דברי התורה ואין לנו אלא כפי משפט התורה מה שהחמירה באזהרותיה:

ועוון זה גם כן נמשך מההרהור וכמו שחברם רמב"ם בפירוש המשנה שם יחד וכן אמרו [בנידה שם] כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה כתיב הכא וירע בעיני ה' וכו' עיין שם, והנה קרא דוירע אמוציא ז"ל קאי שהיה דש בפנים וזורה בחוץ ומייתי זה אהרהור מבואר מזה דעיקר חומר עוון זה ומה דרע בעיני ה' הוא מפני ההרהור, ולפי שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרף למעשה אין נענש עליה אלא כשיצא לפעול במעשה בהוצאת ז"ל שהא נמשך ובא מההרהור, וגם מה שאמרו מביא להרהור הכוונה בהרהור היוצא לפעול במעשה כמעשה ער ואונן דמייתי וסתם מהרהר המביא עצמו לכך שהוא המעמיק בהרהורו ואינו פוסק סופו לבוא להוצאת ז"ל, ומדנקטיה על שם ההרהור משמעו דזהו עיקר החומר שבו ומשום דהרהורי עבירה קשים כנזכר לעיל, ומטעם זה בלאו הכי לא קשה מהספר חסידים שמביא בב"ש שם דלענין ביאת עריות או נידה מתוך אותו ההרהור עצמו פשיטא דחמור טפי דהרי מצד ההרהור אין חילוק והכא איכא עוד חומר מעשה העבירה עצמה, ולא אמרו דחמיר מכל עבירות אלא באותן שאינם בפגם הברית או שאין באים מתוך תורף העמקת ההרהור כעוון זה רק מתוך פגיעת הערוה לפניו, והא דאין מכניסין למחיצתו היינו לפרגודא דבזוהר הנזכר לעיל, ומתבאר כמו שכתבתי דכל החומר הוא מצד הרהורי עבירה הקשים ועל הרהורי עבירה שבלב ודאי דסגי בתשובה שבלב לבד כמו שכתבתי [באות י"ג], וכל החומר שבו הוא רק קודם ששב אבל אחר דלבבו יבין ושב הרי נטהר הלב ורפא לו:

ועיקר לשון שובבים דבקרא הנדרש על המחילה מיד מורה על ההולך שובב בדרך לבו ומקרא דוילך שובב וגו' [בישעיין נ"ז] נאמר ב' פעמים הצדיק אבד שהיא כולה מדברת בעוון זה ביחוד שהחוטא בו הוא אובד מדריגת ומדת צדיק הרומז לשומר הברית כנודע, וכן מקרא דהנחמים באלים וגו' האמור שם [בנידה שם.] על זה והחוטא בזה נקרא שובב ועליו נאמר שובו וגו' ארפא וגו':

אך בזוה"ק [ויחי שם] תנן אמר ר"י לית לן חובא בעלמא דלא אית לי' תשובה בר מהאי, הנה מגרע כח חטא זה דלא מהני ליה תשובה כלל, וכבר צווחו על זה קמאי שהרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ובפרשת נח [ס"ב רע"א] כל חטאוי דבר נש וכו' תליין בתשובה וחטאה דאושיד זרעא וכו' נכתם עוניך וכו' בר בתשובה סגי עד כאן, והכי ג' מלות בר וכו' מוקפים כי בספרים ישנים אינו ונוסף מתוך איזה נוסחא אחרא כתב יד כי בראשית חכמה [שער הקדושה פרק י"ז] כתב דבמקצת נוסחות בספרי כתב יד כתוב

בר בחילא דתיובתא תקיפא, וזה נראה כסותר הלשון דפרשת ויחי הנ"ל שסתם בעד התשובה לגמרי, אבל גם [בפ' ויקהל שם] אחר שהאריך בגוף פגם הפוגם בברית אמר והני מילי כד לא עביד תיובתא שלימתא תיובתא דחזייא לחפייא על כל עובדוי עד כאן, אך עדיין צריך טעם על שהחמיר בתשובת עוון זה כל כך שכפי מה שכתבתי הוא קל אפילו מלאוין הלוקין לדברי הכל וכל שכן מחייבי כריתות ומיתות ב"ד לענין התשובה, וכבר נזכר לעיל מהא [דקדושין מ"ט:] דאין לך רשע בשום עבירה שלא יהיה נחשב צדיק גמור על ידי הרהור תשובה בלב בלבד ברגע אחת דשם סתמא אמר אפילו רשע גמור משמע בכל עבירות שבעולם ואין אחד יוצא מהכלל, וגם [בנידה שם א'] קרי ליה רשע שעה אחת לפני המקום ומשמע דהכוונה משום דהתם לא בא להזיד להרשיע ולעבור כלל רק מתוך שיאחז באמה חיישינן שיתחמם ויבוא להרהור ולהוצאת ז"ל, ובודאי אם יארע לו כך חזקתו שיהיה אחר כך לבו דואג על זה ויהיה שב ומתחרט בלב על כל פנים ובכי סגי שלא יהיה נקרא רשע עוד בכל, אלא דמכל מקום בשעתו מיהא הוי רשע ועל כן אמר דלא יהיה רשע גם שעה אחת:

ואיברא מצינו לשון זה [בפ"ה דעדיות מ"ו] גבי עקביא ושם לא שייך מה שכתבתי, אבל גם לענין מעשה הרשע לכאורה לא שייך שם שעה אחת דאם יחזור בו מדעתו בשקר להורות בהיפך על כן יהיה כל ימיו כן מורה בהיפך ממה שהוא האמת כפי דעתו, והיה קצת אפשר לומר משום דאם היה מטעה אותם שלא היה חוזר באמת ודאי דלא היה חוזר אלא לשעה ואחר שיתמנה אב בית דין היה חוזר לדעתו הראשונה ומשעלה שוב לא היו מורידין אותו בשביל זה שנחלק עם החכמים באיזה דינים ורק לכתחילה לא רצו להמנותו עד שיחזור אבל אין בזה כדי להורידו אחר שנתמנה כלל ומעלין בקודש ולא מורידין ושפיר הוי פעולת הרשע רק שעה אחת ועל כן אמר לשון רשע שעה אחת, אבל אין זה מחוור כלל דהרי הם בקשו ממנו לחזור באמת ולא להטעותם ושארית ישראל לא ידברו כזב וכל שכן אדם גדול כעקביא בן מהללאל חלילה שיטעה אותם ואם החשיב זה למעשה רשע לחזור מקבלתו ומה שהוא שלא כדין לפי דעתו לא היה לו לומר שעה אחת, ומהיכי תיתי לו לומר לענין שלא יטעה אותם דבר שלא ביקשו ממנו ולא יעלה על לב שיעשה זה שיצטרך לומר שלא יעשה כן, ובלאו הכי יש לעיין מה שאמרו לו חזור וכו' ונעשך אב"ד ואיך סלקא דעתך שיחזור בשביל שררה, ואם כונתם היה שיחזור באמת לבטל דעתו מפני המרובים לא היה להם לומר הא דנעשיך אב"ד אם בדין הוא שיבטל דעתו ויחזור בו, גם זולת זה היה להם לומר גם כן מקודם שיחזור ואם אינו בדין שיחזור וכמו שאמרו אחר כך [שם משנה ז'] אני שמעתי מפי המרובים וכו' גם בשביל

שיעשוהו אב"ד לא סלקא דעתך שיחזור שלא כדין ומשמעות הלשון דאמרו לו שיחזור בשביל זה שיעשוהו אב"ד וזה צריך ביאור, וגם מה שאמר מוטב לי להקרא שוטה וכו' צריך ביאור דמהיכי תיתי יקראוהו שוטה על שלא רצה לחזור שלא כדין בשביל השררה, ואם הם נחלקו עמו בזה גופיה שהיו סבורים שצריך לבטל דעתו לדעת הרבים והוא סבור שאין לו לבטל לא שייך לקרותו שוטה בשביל זה אם הוא לפי דעתו אינו רשאי לחזור, גם צריך ביאור מה שאמר אחר כך שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר בו ומה ענין שלא יהיו אומרים אם בלאו הכי אין רשאי לחזור בו כלל, ובתוי"ט שם נדחק דחדא ועוד קאמר עיין שם אבל פשט הלשון שלא וכו' ולא אמר ושלא משמע דחדא מלתא הוא וסיום דבריו הראשונים:

ועל כן נראה דבאמת הרי אמרו [שם משנה ז'] דבשעת מיתתו אמר לבנו חזור בך וכו' מוטב לדחות דברי היחיד וכו', וממה שאמר ולמה לא חזרת אמר לו וכו' מבואר דלא אז הוא שנתחדש לו דבר זה רק כך היה דעתו מעולם דהוא אין יכול לבטל דבריו ששמע מהמרובים אבל השומע ממנו יש לו לדחות דבריו, ומה שאמר לו בשעת מיתתו לפי שכל ימי חייו היה בנו אצלו ובביתו ולא היה מורה לעצמו ועל כן לא הוצרך לומר לו זה אלא בשעת מיתתו, וצריך לומר שלא היה לו תלמידים אחרים כלל אלא בנו לבד דאם לא כן היה לו לומר זה עוד בחייו להתלמידים כשפירשו ממנו או בשעת מיתתו גם לתלמידיו, ועל כרחך דאז כל התלמידים היו לומדים לפני הסנהדרין והאב"ד שהיה בישראל והוא שלא נתמנה אב"ד היה יושב בדד בביתו ולא למד אלא עם בנו לבד:

ולפי זה יש לומר מה שאמרו חזור ונעשך אב"ד אין רצה לומר שהוא יחזור לעצמו רק לפי שהיה שונה לבנו כן וכשיתמנה אב"ד ישנה גם לתלמידים כן ואף שהתלמידים ישמעו דברי המרובים אפשר שיגררו אחר דעתו בהיות אב"ד ומופלא שבסנהדרין וגדול שבכל חכמים כמו שאמרו [שם משנה ו] וירבו אחר כך הנגררים אחריו עד שיתבטלו דבריהם, ועל זה אמרו חזור וכו' היינו שלא ילמוד לתלמידים כדעתו ויאמר להם שיסמכו אהמרובים וזהו כדין וכמו שאמר גם הוא בעצמו לבנו, ולא ביקשו שיחזור בעצמו ויאמר מה שהוא שלא כדין כפי שעתו ושמועתו רק שיחזור בענין לימודו לתלמידים ובזה היה די להם להמנותו אב"ד דאין עוד חשש תקלה לתלמידים מאחר שהגם שהוא בעצמו לא יחזור משמועתו מכל מקום יאמר לתלמידים שיניחו דעתו ויתפסו דעת הרבים, ואם כן הם בקשו ממנו דבר שהיה לו לעשות בדין כפי דעת עצמו גם כן וגם הוא מעצמו היה עושה כן כנזכר לעיל, רק לפי שהם בקשו זה ממנו וכדי לעשותו אב"ד נמנע מהטעם שסיים שלא יהיו אומרים וכו', וזה היה עיקר טעמו דמאחר שעד עתה לא למד לתלמידים

רק לבנו בלבד כשיטתו ולא ידעו שדעתו באמת שאחרים יגררו אחר המרובים אם עתה על פי בקשתם יעשה כן כשיתמנה אב"ד יאמרו שבשביל השררה חזר שלא כדין, והרי מצינו חכמים אסרו כמה דברים מפני החשד ובשבת [כ"ג סע"א] איתא מנא תומרא דחיישינן לחשד וכו' והיינו מקראי דמייתי דגם התורה חששה לחשד גבי פאה ובפרק ג' דשקלים [משנה:] ילפינן מקרא דוהייתם נקים מה' מישראל עיין שם ומאחר דגם מי שאינו מקיים דברי חכמים נקרא רשע כמו שאמרו [בנידה י"ב.] כל שכן בזה דנלמד מקרא העובר ומביא עצמו לחדש הרי זה רשע לפני המקום גם כן אף על פי שאין שם באמת שום מעשה רשע כלל, ואם כן שפיר מה שאמר שלא יהיו אומרים וכו' הוא נמשך לטעם אל הקודם דמפני כן יהיה נחשב רשע למקום גם כן:

אבל באמת הך חשדא אינו אלא לשעה ובתחלה אבל אחר כך כשיראו שמחזיק ועומד כן בחזרתו לגבי התלמידים ודאי דלא יחשדוהו עוד, שאם היה רק מפני השררה אחר שנתמנה הוי ליה לחזור לדעתו הראשונה דשוב לא יעבירוהו כמו שכתבתי לעיל, וזה ודאי לא יחשדוהו שמחזיק אחר כך בחזרתו כדי שלא יאמרו שחזר מפני השררה, דהחשד ולזות שפתים על חזרתו מפני השררה אינו אלא כשיחזור לעולם ויורה שלא כדין מפני שררה דהוי חשד אמעשה רשע להכשיל רבים בהוראה שאינה כדין לפי דעתו, אבל אם אחר כך חזר להוראתו הרי אדרבא על ידי התמנותו לאב"ד מחזיק הוראתו וימנע רבים ממכשול כפי דעתו, אף שהטעה את החכמים במה שאמר להם שחזר בו ונהג עמהם מנהג רמאות ועבר על מדבר שקר תרחק ועל שארית ישראל לא ידברו כזב מצינו כהאי גונא שהיו מטעים לחכמים כדי להעמיד הדין על אמיתו, על דרך האי דיבמות [קט"ז ריש ע"ב] א"ל ספדי וכו' ולפום שקרא אינהו כרבנן סבירא ליה וכו' עיין שם, ואף לומר שקר כהאי דשבת [קט"ו ריש ע"א] א"ל אתא איגרתא ממערבא וכו' עיין שם ברש"י, ובעירובין [נ"א.] לא תנא לי' כר' יוסי אלא כי היכי דליקבל לה מיניה, וכן האי דקדושין [מ"ר:] אפכוה ושדרוה וכו' פי' שם ברש"י וכדומה, והגם דזה לא שייך ביחיד נגד רבים מכל מקום אין בזה חשד של מעשה רשע ולזות שפתים אם הוא עומד על דעתו ורוצה להחזיק שמועתו מפי רבים גם נגד המרובים על ידי הטעאה, וכיון דיש שם דבר של זכות במעשה זו שהוא עושה כדין ועוד מתכוין למצוה לא שייך חשדא, ואם כן אלו לא היה חוזר באמת ודאי שהיה אחר כך חוזר לדעתו ואם כן כשיראו שעומד בחזרתו ודאי שלא יחשדוהו עוד שעשה מפני השררה וידעו שהחזרה באמת:

ויש לומר דזה טעם החכמים שאמרו לו חזור ונעשך אב"ד ולא חשו לחשדא, דלא מצינו חששת חשדא בכל מקום וכן הא דילפינן מקראי הנזכר לעיל אלא לענין חשד גמור

שישאר בדעתם כן, אבל חשד לשעה ואחר כך יתברר להם האמת ויסור החשד לא מצינו לחוש לזה, ועקביא חייש שלא ליעשות שעה אחת וכו' דייק שפיר לומר שעה אחת דמכל מקום באותו שעה שיחשדוהו ויחזיקוהו הבריות לרשע נעשה רשע גם לפני המקום באותה שעה מיהת דהרי אז אינו נקי מישראל ועבר באותה שעה על מה שאמרה תורה והייתם נקיים וגו', ומיהו לא דמי הך להההיא דנדה הנזכר לעיל דשם הוי מעשה חטא ורשע גמור בשעתו אלא שאחר כך ישיב, ואף על גב דלא דמי להא דאחטא ואשוב אין מספיקין בידו וכו' [במשנה יומא פ"ה:] דהכא אין בא לחטוא רק דמתוך שאוחז באמתו חיישינן דיבוא לחימום על ידי הרהור וגריית יצ"ר שיתקפנו ואין חוטא על סמך שישוב, רק אנן אמרינן בעצמנו כן דודאי הוא שישיבו אחר כך ויתחרט מאחר שלא בא לעבור בזדונו כנזכר לעיל, מכל מקום בשעתו מיהת עובר על דבר שאין השם יתברך רוצה שיחטא האדם גם לשעה אף שישוב, [ואפשר דעל כן אין מספיקין בידו לשוב, אלא דביומא פ"ו א' אתו עלה מטעם אחר ודוקא בב' פעמים עיין שם]:

ואף למאן דאמר [ברכות ל"ד:] במקום שבעלי תשובה עומדין וכו' דעדיף מצדיק גמור, מכל מקום לא באלה חפץ ד' וכמו שאמרו [בברא"ר ספ"ב] אינו יודע באיזה מהן חפץ וכו' כיון דכתיב וכו' ואינו חפץ במעשיהם של רשעים, ועיין שם ביפה תואר בשם יש אומרים דהך אגדה ס"ל דצדיק גמור עדיף מבעל תשובה יעויין שם, ותימה דהיא בעצמו הפלוגתא [מפרק אין עומדין] והרי שם ר' אבהו הוא דאמר זה דמבקום שבעלי תשובה וכו' דבעל תשובה עדיף והוא עצמו על ההגדה שבברא"ר הנזכר לעיל עיין שם, ואבל לדעתי פשוט להיפך דר' אבהו לטעמיה דבעל תשובה עדיף ומשום הכי אחר דאיני יודע באיזה חפץ דלמאן דאמר צדיק גמור עדיף פשיטא דחפץ יותר במעשיהם של צדיקים, אבל לדידיה דבעל תשובה עדיף היה אפשר לומר דהשם יתברך רוצה יותר במעשיהם של רשעים כדי שישוב אחר כך ויגיע למדריגה גדולה יותר, והוצרך ללמוד מקרא דאין חפץ וכו' כי האלקים עשה את האדם ישר שלא יחטא כלל ואין רוצה שיהיה רשע אפילו שעה אחת, אבל הכא דאין כאן מעשה רשע באמת כלל רק שהבריות חושדין אותו לשעה כיון דאחר כך יסתלק החשד יש לומר דאין חשוב רשע למקום כלל אפילו בשעתו, אלא שעקביא החמיר על עצמו להחשיב גם זה לרשעות שעה אחת דבאותה שעה שהבריות מחשיבין אותו לרשע הוא כרשע לפני המקום, ובזה ידע שאחרים ילעיגו עליו ויאמרו שהוא חסיד שוטה בזה להניח התמנות אב"ד בסנהדרי גדולה של כל ישראל שיש בזה ודאי מעלה והתעלות גדול לנפש גם כן כיון שהוא מעלה בקודש, דעל כן גדולי ישראל מצינו שהיו מתאוים לנשיאות וקרי לה [ברכות כ"ח רע"א] כסא דמוקרא, ובודאי לא

חמדו לכבוד בעולם הזה רק להמעלה דקדושה שיש לנפשי ישראל, והחכמים שאמרו לו חזור וכו' היו סבורים דאין כדאי להיות זה בשביל חומרת חששת החשד דלשעה, ועל זה אמר מוטב להקרא שוטה וכו' דבשביל זה שפיר שייך לומר דיחשיבוהו לשוטה דמצינו חסיד שוטה [בסוטה כ"א:] כשדומה דבר גדול בשביל איסור קל עיין שם כן נראה בזה, ומתבאר שפיר גם משם דמשמעות לשון זה דשעה אחת היינו כשאחר כך יתגלה דגם עתה ליכא רשעים, וזהו בההוא דנידה רק על ידי תשובה לתקן הקודם:

ועיין בראשית חכמה שם כתב דלא מהני תשובה תתאה דהיינו סור מרע לבד אלא צריך תשובה עילאה [בצעקה שמלבו עיין שם] ובשם הר' יהודה חלגואה בספר צפנת פענח כתב דתשובתו קשה מפני שצריך סיגופים הרבה שילאה לעשותם ועוד תירץ דצריך על ידי תשובה לתקן כל האיברים, ובשם הרמ"ק בספר אלימה כתב דצריך דבר שלמעלה ממקום התשובה יעו"ש באורך, וכל זה אינו מספיק ליישב גוף הדבר שהחמירו בתשובת עוון זה כל כך והוא נגד ד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש דלפי מה שכתבתי לפי דעתי אין צריך לכפרת עוון זה סיגופים ויסורים ממרקים כלל ואין בו חומר לכל היותר משאר מצות ל"ת לענין כפרה, ובשל"ה [שער האותיות אות קדושה] הביא תירוץ הראשית חכמה דצריך בזה לתקן כל אבריו, והוא כתב לתרץ לפי שהרגיל בחטא זה הוא חטא בו כמה פעמים ועל כן תשובתו קשה לעשות הסיגופים על כל פעם יעו"ש באורך, וכבר קדמו גם בזה הראשית חכמה שם אחר כך בדיבור המתחיל וצריך להתמיד עיין שם, וזה ודאי אין מספיק אפילו נודה לגוף צורך הסיגופים לקבלת תשובתו מכל מקום דברי הזוהר מבואר דמדברים מגוף חטא זה בעצמותו ולא מצד ריבוי הפעמים שזה אפשר גם בחטאים אחרים שהורגל כמה פעמים, וכן בחטא זה ששב ונחם מיד אחר פעם הראשון ולא חטא יותר ובזוה"ק לא חילקו בין פעם אחד להרבה ואין נראה כלל דאתי מכח ריבוי החטאים:

ועיין שם בראשית חכמה וכן בשל"ה שהביאו ראיה דמהני תשובה מדור המבול שנח התרה בהם שישובו כמו שאמרו במדרש וברש"י בחומש עיין שם, ונראה דהבינו דמה שאמרו בזוהר דלא מהני תשובה היינו שהוא לגמרי כאלו לא שב כלל וכאלו עדיין עומד ברשעו, וזה ודאי דבר תמוה וזר מאוד ואפילו תימא דלא תיקן הקודם בתשובתו כלל מכל מקום כל שהיו שבין ולא היו חוטאים עוד ודאי שלא היו נענשים בעונש המבול לכליון העולם כולם בשבילו יאבדו גם לגמרי, ובבני נח בלאו הכי לא מצינו שניתנה להם תשובה לכפרת הקודם כלל וכמו שכתבתי [לעיל אות.] מזה בשם המדרש והראשונים, אבל מכל מקום התשובה מועלת להם לבטל העונש הנגזר כדאשכחן באנשי ננוה, והזוהר מדבר

בתשובה שהיא מועילה לישראל עוון הקודם ושיהיה כאלו לא חטא מעולם ועל זה אין ראיה מדור המבול:

אך מארבעה חלוקי כפרה דרבי ישמעאל שכלל בהם כל העבירות שבתורה ודאי מבואר דמהני תשובה לכפרת הקודם גם כן על כל פנים בצירוף יום הכיפורים, ועיין שם בשל"ה דברוקח כתב דבעבירה שיש עונש מיתה צריך סיגופים השוים למיתה והמוציא ז"ל חייב מיתה עד כאן, ותמוה דברוקח כתוב זה על חייבי מיתות ב"ד עיין שם [בהל' תשובה סי' י"א] בבא על אשת איש אבל בחייבי כריתות [שם סי' ז וסי' י"ד] אף דהצריך גם כן לסגופים ויסורין ממרקין מכל מקום לא כתב שם קשה כמיתה כלל עיין שם, וכל שכן בההיא דגם כרת ליכא:

ומה שכתב דחייב מיתה הוא מהגמרא דנידה [שם א'] ולמדו מקרא דאונן עיין שם [ויש לעיין קצת מה ראי' מייתי מקודם מתן תורה דהיו בכלל בני נח באזהרתן היא מיתתן והיו חייבין מיתה בידי אדם על זה גם כן דהרי קודם מתן תורה נצטוו אפרו ורבו דזה בכללו, והא דלא חשיב לי' בז' מצות בני נח ומשום דלא נשנה בסיני כמו שאמרו בסנהדרין [ס"ט רע"ב] היינו מסיני ואילך דניטלה מהם וכמו שאמרו רש"י [שם א'] דיבור המתחיל לא וכמו שאמרו בט"ז אה"ע [סי' א' סק"ב] ובטורי אבן [בריש מילואים לחגיגה] דיבור המתחיל לא לתוהו ובמשנה למלך [פ"י ממלכים] יעויין שם באורך ועל כן נענשו בדור המבול, ועיין שם במשל"מ שם לפני זה הביא מרמב"ן ורשב"א [נידה שם.] דגם מי שאין מצווה אפרו ורבו אסור בהשחתת זרע דהכל לקו במבול ודזה דלא כתוספות סנהדרין הנזכר לעיל דהוא בכלל פרו ורבו אלא דלא ידע היכן רמיזא איסור זה לבן נח וגם אמאי לא מנאו בכלל ז' מצות בני נח והניח בקושיא עיין שם, ונראה דלפי דעתי יש לומר דכמו דדרשינן [סנהדרין נ"ח.] ודבק ולא בזכר באשתו ולא באשת חבירו והיו לבשר אחד וכו' יצאו בהמה וחיה וכו' הכי נמי יש ללמוד מזה איסור דהוצאת ז"ל דליכא דיבוק ולא באשתו ולא נעשה בזה לבשר אחד כשזורה בחוץ וכמו דזכור ובהמה לא נמנו בפני עצמו בבני נח והם בכלל גילוי עריות ואף שאינם מכלל העריות כיון דמקרא אחד נלמד איסורם הכי נמי מוציא ז"ל דנלמד גם כן מאותו מקרא ודמיא נמי להו כללוהו בגילוי עריות, וגם יש לומר דהמשנה מלך הנזכר לעיל כתב רק היכי רמיזא לבני נח נראה דלישראל סבירא ליה כסמ"ק הנזכר לעיל דנלמד מלא תנאף וכבר נתבאר לעיל דהוא אסמכתא ואם כן ודאי גם לישראל צריך לומר דאין איסורו אלא מודבק וגו' הנאמר לבני נח דגם ישראל בכלל וכדרך שכתבו תוספות [קדושין כ"א סע"ב] דיבור המתחיל אשת דבאשת איש דגוי איכא עשה לישראל מודבק עיין שם וכיון דלא נשנה איסור הוצאת

ז"ל בסיני לישראל ממילא שאמרינן דגם לדידהו מסיני ואילך ניטל מבני נח ומשום הכי לא חשבו בז' מצות וכמו להתוספות, ולא דמי למה שכתבו מאשת איש דגוי דשם אשת איש דישראל נשנה בסיני לישראל ולגבי הגוי הוא אשת איש דגוי כמו גבי ישראל אשת איש דישראל מה שאין כן בזה לא מהני מה דנשנה גילוי עריות בסיני ואף על גב דמחד קרא נפקא ליה בבני נח מכל מקום כיון דאיסור זה לא נשנה בסיני על כן ניטל מהם, ועל כל פנים בני נח היו אז מוזהרים מזה ונהרגין עליו כמו על גילוי עריות אף דהוא רק בעשה ולאו הבא מכלל עשה וכמו שאמרו תוספות [ע"ז ה' סע"ב] ריש דיבור המתחיל מוכן ואם כן מאי ראיה מזה לישראל, ואולי יש לומר מזה ראוה להסוברים דמהאבות ואילך יצאו מכלל בני נח עיין בפרשת דרכים [דרוש.], אך בנידה [שם ב] איתא דרך איברים בני מבול נינהו ומשמע דרצה לומר עונש מבול ממש אלו היו כל העולם כולו נכשלים בו ואלמלא השבועה שלא יביא מבול והרי למדו גם מעונש דור המבול לישראל, וצריך לומר דאף על גב דלענין עונש בידי אדם החמירה תורה בבני נח לענין עונש בידי שמים אין חילוק דדיני אדם שהם לתיקון העולם שיתייראו מעונש בית דין בזה צריכים לגזור בבני נח טפי דפריצי טפי מה שאין כן דיני שמים שהוא נמשך מצד פגם העבירה עצמה אדרבא ישראל למעלתם פוגמים בחטאם טפי מאומות העולם] והיינו לענין עונש שמים וחייבי מיתה לשמים קאמר ולא דמי ודאי לחייבי כריתות גם כן: ואף דבעשרה מאמרות [מאמר חקור דין חלק א פי"ח] כתב בפשיטות דגם חייבי מיתה בידי שמים בכלל חייבי כריתות להצריך יסורין ממרקין לכפרתו, הרי פירש שם כגון זר ששימש וכו' וכובש נבואתו וחבריו וכו' עיין שם, והם אותם השנויים במשנה [סנהדרין פ"ט.] ובברייתא [שם פ"ג.] עיין שם והיינו אותם שלמדו מקרא שזהו עונשו הקבוע לדורות, וזה לא נמנה שם ולא ברמב"ם [פי"ט מה"ס ה"ב] דלא מצינו שקבעתו תורה בעונש זה רק מה שמצינו שאיזה אדם נענש מיתה על עוון זה אבל לא נתבאר שיהיה זה לעונש קבוע על חטא זה, וגם על ביטול פריה ורביה נענש חזקיה מיתה כמו שאמרו [ברכות י' סע"א] ולא נמנה בין חייבי מיתה בידי שמים ואף שחז"ל למדו מזה קביעות העונש דחייב מיתה, וכיוצא בו בעירובין [ס"ג.] במורה הלכה בפני רבו וכדומה כל אלו לא נמנו בכלל חייבי מיתה בידי שמים שחייבתם תורה מיתה בידי שמים ולא לאלו כוון העשרה מאמרות להשוותם לחייבי כריתות, והרי מצינו [בברכות ד':] דגם כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה עיין שם לענין הישן קודם תפילת ערבית וכן בעירובין [כ"א:] לענין נטילת ידים ואף דקרו להו שם חמורות מהאי טעמא עיין שם, מכל מקום ודאי אין לדמותם לחייבי כריתות לענין חומר התשובה ולהצריך יסורין ממרקין ולא חמירי

מביטול מצות עשה דאורייתא כלל ולא אמר, אלא בחייבי כרת וחייב מיתה בידי שמים שחייבתן תורה לעונש החטא ולא בחייבי מיתה שאמרו רבנן ואפילו שנמצא שנענשו כן כל שלא קבעה תורה העונש להחטא כבכל חייבי מיתה בידי שמים שמנו חז"ל:

ותדע עוד דברוקח [שם סימן כ] סידר תשובה למוציא ז"ל תענית מ' יום עיין שם ולא כתב עוד צירוף סיגופים שכתב [בסי' ז' וי"ד] בבועל נידה וחייבי כרת, ומה שכתב תעניות כן מצרכו [שם סימן י"ג] כ' תענית בה"ב על קורבה דגילוי עריות עיין שם שהוא רק בלאו גם לרמב"ם המחמיר ועיין בש"ך יו"ד [סי' קנ"ז סק"י], והוא עצמו [שם סי'.] כתב החלוקי כפרה דבמצות ל"ת אין צריך ליסורין ממרקין עיין שם, ועיין [שם בסימן ו] כתב דצריך תעניות לתשובת המשקל כפי ההנאה, אבל שם כפי הנראה קאי אפנויה נידה דפתח ביה [שם בסימן ג] שהוא מחייבי כרת דצריך ליסורין, ואפשר דקאי כשרוצה למרק הכפרה קמי יום הכיפורים דצריך למוציא לאוין וסבירא ליה דהכי נמי למחייבי לאוין בקום ועשה, אך מלבד דסתימות דבריו לא משמע כן אינו נראה גם כן צורך לזה כיון דהתשובה תולה להגן בעדו עד שיגיע יום הכיפורים ואם ימות מקודם יום הכיפורים הרי המיתה ממרקת מה צורך לסיגופי התענית למרק:

ובאמת מצינו בגמרא בכמה דוכתי שהתענו תעניות הרבה על דברים קלים כהאי דמו"ק [כ"ה.] ברב הונא דאתהפיך רצועה דתפילין לי' ויתיב מ' תעניות ובודאי שלא היה במזיד חס ושלום, וכדמשמע גם כן מלשון אתהפיכא דמשמע ממילא ומעצמו בלא דעתו אלא שהיה קצת פשיעות על שלא השגיח שלא יתהפך, ושם אינו דבר של הנאה שיהיה לתשובת המשקל של ההנאה מהאיסור, אבל עיקר התענית הוא במקום קרבן כמבואר [בברכות י"ז.] אדם חוטא ומקריב קרבן וכו' ועכשו ישבתי בתענית וכו' חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתיו וכו', והרי גם עובר אמצות עשה דמוחלין על ידי התשובה מיד גם כן מביא עולה לדורן ועתה שאין לו קרבנות התענית הוא במקום דורן הקרבן, ואם על כפרת מצות עשה מביאין דורן כל שכן על מצות ל"ת גם אחר יום הכיפורים צריך דורן גם כן לרצות ועל זה הם התעניות אפילו על ביטול מצות עשה קלה צריך תענית יום אחד על כל פנים לדורן במקום עולה, ואף על גב דבחד עולה סגי לכפר על כמה מצות עשה דגבי כמו שאמרו [בזבחים ו'.] זהו לענין חיוב הדורן דנלמד מקרא וכשאי אפשר לו להביא יותר סגי ליה בהכי, אבל ודאי מי שהיכולת בידו היה מרבה להביא קרבנות נדבה לדורן כפי יכולתו איש כברכתו, וזהו גם על ביטול מצות עשה וכל שכן אעבירת ל"ת ובקום ועשה דצריכי להרבות בדורן אחרי ריצוי הפרקליט דתשובה ויום הכיפורים ואינם בתורת סיגופים ולמירוק כלל, ועל זה הם התעניות שהיו מתענין כשהיו צריכין

להתפלל על איזה ענין היו עושין בקרבנות העולה כמו שנאמר [ש"א ז] ויעלהו עולה וגו' ויזעק וגו' ויהי שמואל מעלה העולה וגו' וכן [שם י"ג] בשאול הגישו אלי העולה וגו' ואמר אחר כך ופני ה' לא חליתי ואתאפק ואעלה העולה, הנה שהיו מקריבים עולות לצורך התפלה על מה שהיו צריכים שעל ידי הקרבנות היו מתקרבים להשם יתברך וכן עתה על ידי התענית, ומצינו גם כן [תענית י"א סע"א] דאף בלי שום צורך כלל לא לתפלה ולא לתשובה היושב בתענית נקרא קדוש בדמצי לצעורי נפשיה והיינו כמו שהיו מקריבין עולות נדבה להיות לריח ניחוח להשם יתברך לבד:

ושוב מצאתי מבואר כדברי בענין התענית לתשובה בספר התניא להר"ב מהרש"ז ז"ל [באגרת התשובה פרק:] יעוש"ב ואהניין מאוד, אבל שם [סוף פרק.] ראיתי שכתב בפשיטות דמוציא ז"ל דחייב מיתה בידי שמים כמו שנאמר בער ואונן דינו כחייבי כרת לענין זה להצריך סיגופים לינצל מעונש יסורין שלמעלה הממרקין עיין שם, הנה פשיטא ליה נגד פה שכתבתי ואם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דלדעתי היה נראה פשוט כמו שכתבתי ודברי הרמ"ע בעשרה מאמרות הנ"ל מסייעין לי דלא חשיב אלא חייבי מיתה בידי שמים שמנאו חכמים בסנהדרין וכן דברי הרוקח כנ"ל, והוא עצמו מייתי שם מרוקח שכתב סיגופים לחייבי כרת ולא העיר דלא כתב כן למוציא ז"ל וצריך לומר דהתעניות הם הסיגופים, ומה שכתב דינו כחייבי כרת אין רצה לומר להשוותם לגמרי רק לענין דצריכין יסורין ממרקין אבל סגי בזה ביסורין קלים טפי, אבל כבר נתבאר כ' תעניות גם לאיסור לאו לבד אלא דכאן הרבה במספר הצומות, והוא כתב דספרי המוסר ובראשם הרוקח וספר חסידים כתבו תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד ומשום הכי הוצרך לומר דמוציא ז"ל גם כן כחייבי כרת דלא כתב בשמם תעניות לעבירות אחרות:

ואחר כך [בפרק ב] שכתב תעניות לדורן כתב ועל יסוד זה לימד האר"י מספר צומות לכמה עבירות שאין בהם כרת ולא מיתה בידי שמים וכו' יעו"ש, הנה ייחס דבר זה להאריז"ל אבל להראשונים ייחס רק תעניות לחייבי כרת ומוציא ז"ל דחייבי מיתה בידי שמים, וחידוש דלא ראה בדברי הרוקח מה שכתב שסידר תענית על חיבוק ונישוק נשים ומשמושן דליכא כרת ולא מיתה בידי שמים וכן כתב שם [סימן י"ד] על חיבוק ונישוק אשתו נידה [ובסימן ט"ו] על גונב וגוזל אחר שהחזירו [ובסימן ט"ז] כתב על כל עבירות היה לו להתענות וללקות כל שכן על חייבי מיתות ב"ד ועל חייבי כרת וכו', הנה כתב להדיא תענית גם מלקות על כל עבירות שאינן חייבי כרת וכן כתב שם על הרבה עבירות שבין אדם לחבירו שאין בהם כרת ומיתה בידי שמים להתענות וללקות אחר

הפיוס לחבירו וחזרת ממון עיין שם באורך, גם בדרכי התשובה שבסוף תשובת מהר"ם מרוטענבערג ד"פ המקובל מיסוד הרוקח איתא כל הנזכר לעיל ועוד הוסיף ובתעניות מרובים יעו"ש ושם כתב גם כן על פנויה שטבלה לנידתה מלקין פעם אחת ומ' תעניות [ואם היא נידה החמיר טפי עיין שם בשינוי ממה שכתבו ברוקח הנזכר לעיל על זה], הנה קצב מספר התעניות גם על זה כבמוציא ז"ל ואף דאין בו מיתה בידי שמים לדברי הכל ולכל היותר הוא רק איסור לאו שאין לוקין עיין רמב"ם [פ"א מאישות ה"ד]:

ואמת ברוקח לא נזכר מענין תענית לדורן, והני דהושחרו שיניו מפני תעניותיו שמביא בעל התניא [שם בפרק:] נזכר גם בספר חסידים [סי' תרי"ז] ושם כתב ואלו היה הקב"ה חפץ בתעניות היה מצווה לישראל אלא שיכניע לבו שנאמר והאלקים עשה שיראו מלפניו, וכן כתב שם [בריש הסימן] יסגף עצמו להכניע יצרו משמע שזהו רק עצה שישוב באמת בהכנעת היצר לגמרי ושלא ישוב לכסלה עוד, ומצינו [בסנהדרין כ"ה.] במוציא טריפה מתחת ידו דרבי מזייה וטופריה ופירש"י לנוול עצמו לעשות תשובה, והיינו גם כן להכניע יצרו על ידי זה ועל דרך שכתבו תוספות [קדושין מ'.] דיבור המתחיל ויעשה בשם רבינו חננאל אהא דיצרו מתגבר ילך וכו' וילבש שחורים וכו' עיין שם, ואפשר דההוא דרבי וכו' הוא סימן על ששב ומתחרט באמת דמתוך חרטתו הוא מצטער ולבו דואג על ידי שעבר למרות מלך מלכי המלכים מתוך יגונו וצערו לא יוכל להתנאות בקישוטי גופו כדרך השרוים בצער, ועל דרך זה יש לומר גם כן בתעניות דרב הונא דמועד קטן הנזכר לעיל שמתוך צערו על מה שבא לידו כך לא היה יכול להכניס אוכל לפיו מגודל מרירות לבו, ועל דרך שאמרו [ברכות נ"ו.] ולא אהני לך למיכל מעוצבא דלבך, וכל ענינים אלו לא שייך לצוות ולהזהיר לבעל תשובה על זה ולקבוע מספר תעניות מיוחד לכל עבירה שוה לכל אחד ודבר זה תלוי הכל כפי מה שהוא אדם בהשתקעותו בעבירה והתגברות היצר נגדו:

וכפי הנראה יסוד דברי הרוקח במספר הצומות הוא מצד תשובת המשקל שהצריך שם [בסימן ו' וי'] נגד ההנאה בעבירה עיין שם ונזכר לעיל, ואף דשם קאי אחר כך מחייבי מיתות ב"ר מכל מקום משמע דלא כתב זה במקום היסורין ממרקין שהרי כתב אחר כך תשובת הכתוב לסבול יסורין בחייבי כרת וחייבי מיתות ב"ד נגד עונש הכתוב בהם ומשמע דזהו השיעור ליסורין ממרקין, ואם כן נראה דיסורין שבמשקל ההנאה שכתב מקודם אינו ליסורין הממרקין שצריך לחייבי כרת וחייבי מיתות ב"ד ואם כן משמע דהוא גם בכל עבירות ולא כמו שכתבתי לעיל, ואפשר דנפקא ליה זה מעולה דדורן למצות עשה דסבירא ליה דלפי שביטל מצות עשה מצד התעצלותו בעבודת ה' צריך

כששב לעשות תשובת המשקל להוסיף מעשה עבודה לדבר שלא נתחייב בה בהבאת קרבן נגד התעצלותו, ואף שנמחל על ידי התשובה מיד מכל מקום צריך לריצוי דורן לעשות דבר השקול נגד העבירה, ועל כן בעבירת מצות ל"ת בקום ועשה להנאת עצמו ריצוי הדורן הוא במשקל הצער נגד הנאת עבירה, ועיין שם [סימן ו] כתב לתשובת המשקל דהנאה בנשיקה ומשמוש והעראה [היינו נוסף על הגמ"ב] יתענה מ' יום ולא יאכל בשר וכו' ויצטער בשכיבה וכו', [ובסימן ז] לתשובת הכתוב וחייבי כרת כתב ישכב בקושי וכו' ויתענה מ' יום וכו', [וזהו השיעור דיסורין של חייבי כרת, ולחייבי מיתת ב"ד משמע דצריך טפי וכמו שכתב [שם ריש סי' י"א], ומה שכתב שם [בסוף הסימן] דכשלא אסרה על בעלה די כבחייבי כרת תענית מ' יום וישכב [כצ"ל וט"ס מה שכתוב וישב] על הארץ עיין שם, נראה דזהו לענין ימי התענית שכתב מקודם להתענות בכל יום וכו' ובכל מיני סגוף וצער מאחר שאסרה וכו' עיין שם וכונתו על סיגוף דתענית ושכיבה על גבי קרקע ומצריך בכל יום היינו כל ימי חייו וכן הוא גם כן בהדיא בסוף תשובות מהר"ם שם להתוודות כל ימיו ולשים שק וכו' עיין שם ועל זה כתב כאן דוקא כשאסרה, אבל מה שכתב בתחילת דבריו לישב בקרח ולפני נמלים שהוא ליסורין הקשין כמיתה זה הוא גם בשלא אסרה, ועיין בפסקי מהרא"י [סימן נ"ה] מביא מפסקי רמ"מ בחילול שבת במלאכה דאורייתא סגי בתענית מ' יום ואף דהוא חייב מיתת ב"ד ובסקילה החמורה וכדאיתא שם בנידתו שכתב שהיתה נרדפת וקצת אנוסה, וכן כתב [שם סי' ס'] דבנרדף הקלו אלא דשם משמע דכתב זה על מה שאין צריך התעניות רצופים דבחייבי כרת צריך גם כן רצופין כמו שכתב רוקח שם [בסוף סי' י"א] עיין שם, ועיין שם ושם מצריך תענית מ' יום גם בתחומין דהיא דרבנן וגם למאן דאמר דאורייתא אין בו כרת ומיתת ב"ד עיין שם, ומייתי ליה מג"א [סי של"ד סקל"ג] וזה ודאי אי אפשר להשוותם, ונראה דעיקר טעמו בזה כמו שכתב [שם סי' נ"ה] דלא יזלזלו עיין שם ואינו מעיקר התשובה והצורך לכפרה, ובספר חסידים [סימן קפ"א] כתב אחד חילל שבת ונשא כספו ואמר לו תשובה לחלק הכסף או שויו לעניים ולא נתן לו תשובה אחרת עיין שם, וצריך לומר דלא הוציא לרשות הרבים רק טלטול מוקצה דרבנן ולא צריך תענית רק לתשובת המשקל דזה צריך בכל איסורין כמו שכתבתי לפי שעשה להנאתו שלא יגניבו כספו על כן אמר לחלק ולסלק הנאתו מהאיסור והעבירה על ידי זה]:

ובסימן [י"א] בנידה כתב הרוקח יתענה מ' וילקה ולא יאכל בשר וכו' ואחר כך כתב לישב בקרח כשיעור צליית ביצה וגומעה לפחות מג' יום וכו' בין אינו מתענה עיין שם, ונראה דתרוייהו צריכי א' לתשובת הכתוב והב' לתשובת המשקל, וכן נראה ממה שכתב

השיעור דצליית וכו' ולא כתב שעה אחת [כבסימן י"א] מבואר דטעמו בזה שזה שיעור טומאה לר' עקיבא [בסוטה ד'.] דקיימא לן כותיה כמו שאמרו באה"ע [סי קע"ח ס"ד] וצריך לסבול הצער כשיעור זמן ההנאה וזהו לתשובת המשקל, ובתשובות מהר"ם שם כתב להתענות שנה ראשונה ב' וה' וללבוש שק וג' מלקיות עיין שם, ולא כתב האי דקרח ועל כן הוסיף בתעניות שצריך לפי זה ב' פעמים מ' יום, ובב' וה' דשנה ראשונה שהוא מסתמא חוץ מימים שאין מתענין במועדות וראש חודש וחנוכה ופורים הוא קצת יותר, ואפשר הוא נגד שאר סיגופים הנזכר ברוקח בתשובת המשקל והכתוב בענין השכיבה ואכילת בשר שלא נאמר כאן, ובמוציא ז"ל שכתב רוקח מ' יום הוא למשקל ההנאה לבד ולפי שאין שם הנאת משמוש ונישוק והעראה על כן לא כתב בזה שאר סיגופין הנזכר לעיל, ובביאה פנויה לפי זה היה צריך לכל חיוב תשובת המשקל שברוקח [סימן ג] הנזכר לעיל אלא שבתשובות מהר"ם היקל גם בזה בתענית מ' יום לבד, ואפשר סבירא ליה דפנויה שאין מופקרת רק איסור דרבנן וקיל, וגם בספר חסידים [סימן קע"ז] ומובא בח"מ וב"ש [ר"ס כ"ג] משמע דאיסור הוצאת ז"ל חמור מאיסור פנויה שאין נידה ורק נידה או עריות חמירי מינה ונדחה מפניהם עיין שם, ולרמב"ם דלוקין אפנויה נראה דחמיר מהוצאת ז"ל דליכא מלקות:

ועיין שם בספר חסידים כתב לכפרת הוצאת ז"ל בקרח בחורף או מ' תעניות דקיץ עיין שם, והיינו כמו שאמרו לתשובת המשקל דאותה הנאה דסגי בחדא מיניה כנ"ל, וכן כתב [שם סימן קס"ז] לעין זה בקרח לבד ומשום דברותחין קלקלו יעו"ש והיינו כנגד הנאת העבירה [ועיין שם בריש הסי' כתב לחייב כרת שבמלקות נפטר צריך לתשובה דבר השקול למלקות או לכרת ובחורף ישב בקרח כמעשה שדיבר עמה מהעבירה עד גמרה ויעשה כן תדיר כל זמן שיש קרח ובימות החמה בנמלים ובזמן שאין קור וחום יתענה יעו"ש, וזהו כמו שאמרו הרוקח גבי חייבי מיתת ב"ד יסורין כמיתה ולא בג"י לבד, ועיין שם אחר כך מה שכתב באשת איש כשאסרה אבעלה להחמיר יותר וכן בריש הסימן דפתח באשת איש משמע דגם באשת איש כן כשלא אסרה ואין מחלק בין חייבי מיתות ב"ד לחייבי כרת, ואף שמדמה זה ליסורי מלקות ומלקות שיש להם קצבה קיל ממיתה כמו שאמרו בכתובות ל"ג רע"ב וצ"ע] ומשמע דסגי בפעם אחת, ולא דמי לביאת חייבי כרת איכא הנאה טפי בביאת אשה מבהוצאת ז"ל כנזכר לעיל, ובתשובות מהר"ם שם כתב דיתענה מ' יום כנגד יצירת הולד וישב במים בחורף כנגד צליית ביצה וכל אותם מ' יום לא יאכל בשר וכו' עיין שם, ונראה דמה שכתב וישב ט"ס, וצ"ל או ישב וכמו שאמרו בספר חסידים דבחד מינייהו סגי, וטעמו שכתב לשיעור מ' יום אין ר"ל

מפני שהוא כשופך דמים דולד על כן צריך לתקן מ' יום נגד יצירתו שהרי גם בביאת פנויה כתב שיעור מ' יום ושם לא שייך שפיכת דמים דולד רק כונתו לתת טעם למשקל ההנאה זו בכך לפי שהגוף נתחמם להוצאות ולד שהוא חימום כל הגוף כולו ליצירת ולד ועל כן שיערו העינוי לדורן נגד ההנאה בשיעור ימי יצירת הולד:

ועכ"פ נראה טעם סיגופי עוון זה לרוקח וסייעתו משום תשובת המשקל, וטעם תשובת המשקל עצמו שלא הראה לו רוקח מקור [כלתשובת הבאה שמביא מגמ' [דיומא פ"ו ב'] ותשובת הגדר הגם דהוא לא מייתי מגמ' הוא מבואר בפרק זה בורר (סנהדרין כ"ה ב) במשחקי בקוביא דאפילו בחנם לא עבדי ומלוה ברבית אפילו לגוי לא מלוה ומפריחי יונים אפילו במדבר לא עבדי עיין שם, ותשובת הכתוב הוא מדברים שצריך יסורין ממרקין לחייבי כרת וחייבי מיתת ב"ד, אבל לתשובת המשקל לא נמצא שורש בגמרא] הוא מהא דעולה דורן, והאר"י אין מפרש הדורן כמשקל הנאה ועל כן קבע תעניות הרבה גם לעבירות שאין כל כך הנאה וכן למוציא ז"ל הוסיף עד פ"ד תעניות כי אין הדורן כפי משקל ההנאה דוקא ובודאי דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ובלש"ה שם רמז גם כן לדברי הרוקח והאר"י בתיקון עוון זה [ותימה שכתב זה אחר מה שכתב דצריך יסורין כמיתה כנזכר לעיל והרי שניהם הרוקח והאר"י לא כתבו בזה אלא מספר תעניות ולא יסורין כמיתה כלל] ודאלו ואלו דברי אלקים חיים וכשרוצה לתקן הפגם ביותר ובעולם יותר עליון צריך תשובה ביותר עיין שם, והיינו כפי מה שכתבתי צריך דורן יותר להיות רצוי גם בעולמות העליונים ביותר וגבוה מעל גבוה, וכל אחד דיסר לפי מדריגת השגתו וכידוע מה שכתב הרמ"ע בהקדמת ספר פלח הרמון דקבלת הר"מ קורדיוואר והראשונים נגד קבלת האר"י כמדריגת הפשט נגד הסוד עיין שם:

וידוע ד' מדריגות פרד"ס שיש בהשגת התורה הם נגד ד' עולמות אבי"ע ונגד ד' אותיות השם, וכל אחד השיג כפי מדריגת השגתו ועל פי דרכו דיבר בענין הריצוי להגיע לאותן מדריגות השנה שנתגלו על ידי האריז"ל שלא נודעו עדיין מקודם ולא היו יכולים להגיע לכך ועל כן היה די להם מתיקון שנתגלה אז כפי מה שהיה הצורך אז למדריגה שהיו יכולים להגיע, וריצוי הדורן הוא כדי שיוכל להגיע לתכלית המדריגה שאפשר לצדיק גמור להגיע על ידי הריצוי הגמור שהביאנו המלך חדריו, וכל תיקוני תשובה של הקדמונים כפי מה שכתבתי אינם לעיכוב הכפרה לגמרי רק להגיע גם כן לריצוי הגמור, ואף בחייבי כרת ומיתת ב"ד אין הסיגופים שקצבו ליסורים הממרקים לבד וכמו שכתבתי בדברי הרוקח שקצב מלבד זה לתשובת המשקל שהוא במקום הדורן על פי דרכו כנזכר לעיל:

ועכ"פ נראה דבעל התניא למד זה מדברי הרוקח וספר חסידים שסידרו תעניות וסיגופים לתשובה על זה, ולפי מה שכתבתי אינו ראיה כלל מיהא, ואף דבספר חסידים שם הביא בזה מה שאמרו דכאלו מביא מבול וכאלו שופך דמים, יש לומר דלענין הסיגוף לדורן תלוי גם כן כפי חומר העוון ואף על פי דאין בו כרת, וגם במצות עשה אף שהתורה אמרה דרך כלל העולה מכפרת לדורן על כל מצות עשה, עתה שאין לנו קרבנות מסברא ודאי יש חילוק בין עשה חמורה לקלה בענין סיגופים שעושים לריצוי דורן, אבל אין בזה ענין ליסורין ממרקין דחייבי כריתות שהם מעכבין הכפרה, וכל שכן כפי מה שכתבתי דהוא רק מצות עשה או מודבק באשתו או בכלל פרו ורבו, הנה גם במצות עשה דחייבי כרת דנתבאר [לעיל אות י"ג] בפשיטות מלשון הרמב"ם דהוא בכלל חייבי כרת וכן הוא גם כן בעשרה מאמרות שם בפשיטות, ראיתי עתה בתוספות יום הכיפורים [ביומא פ"ה סע"ב] שכתב בישוב דברי רמב"ם [פ"א מתשובה ה"ב] מקושית הכסף משנה שם הא דשבועות [י"ב סע"ב] דמה שאמרו שם האי עשה היכי דמי וכו' קאי אעשה שיש בו כרת דמחמורות עיין שם ומבואר דסבירא ליה דגם מצות עשה שיש בו כרת בתשובה לבד נמחל כדמייתי בגמרא שם. [ע"ז]. הא דלא זז וכו' עיין שם:

ואיברא שהוא כתב זה אליבא דרמב"ם וכבר תמהו עליו שלא ראה דברי רמב"ם עצמו [שם הלכה ד] שכתב דוקא מצות עשה שאין בו כרת לא זז וכו', גם מה שכתב שם דקרא שובו בנים וגו' דילפינן מיניה דעשה נמחל מיד קאי בעשה שיש בו כרת דבע"ז מיירי כדמוכחי קראי [דכל הפרשה שבירמי' ג' קאי אע"ז שעבדו עיין שם] ומשכחת לה עשה בע"ז דתוכחה שלא הוכיחו או איך דלא ידעו לע"ז בלאו אלא בעשה יעו"ש באורך, תמוה מאוד דאעשה דתוכחה ליכא כרת ורק העובד ע"ז בכרת ולא מי שאין מוכיח, ואף דנענש מטעם ערבות כשלא מיחה הרי מפורש [בשבועות ל"ט רע"ב] דגם רשעים דעלמא שהיה בידם למחות ולא מיחו אין נענשים אלא בדין הקל עיין שם, ומה שכתב דידע רק בעשה, מלבד דיש לומר כיון דכרת דידי' על הלאו נאמר ולא על העשה והוא ידע מהכרת אף על גב דלא ידע מהלאו מכל מקום כרת דידי' חמור, בלאו הכי נמי הרי גם שוגג דחייבי כרת חייב חטאת והיינו עם התשובה דאי לאו הכי זבח רשעים תועבה ורק עולה דורן אבל חטאת לאו דורן דאין לו כפרה בתשובה לבד ואפילו עם יום הכיפורים עד שיביא חטאת, ואם כן איך אמרו על זה דמוחלין מיד ומי עדיף ידע בהכרת ועשה ושגג בלאו מאלו שגג בכל דלא נתכפר על ידי דלא נתכפר על ידי תשובה לבד:

ומיהו גוף דבריו אמת דקרא בע"ז קאי, ועיין שם [פ"ו.] סוף דיבור המתחיל עבר על עשה הוקשה ליה אך מייתי דהאי קרא אעשה ושם קאי אע"ז ותירץ דקאי אאותם שלא הוכיחו

עיין שם, הנה הדר ביה בעצמו מתירוץ ב' הנזכר לעיל ותפס תירוץ א', והגם דמזה אין ראיה לעשה שיש בו כרת וכמו שאמרו מכל מקום לדאתאן עלה נראה שפיר ללמוד משם דהרי מבואר [בשבת נ"ה.] דנגזר ממקודשי תחלו על שלא מיחו עיין שם הרי דנתחייבו מיתה לשמים על זה, והרי זה חייב מיתה בידי שמים דוגמת מוציא ז"ל דילפינן מאונן וחזינן דגם עשה דחייב מיתה ביד שמים כהאי גונא מה שראינו מי שנתחייבו מיתה על זה מהני ליה תשובה לבד, וגם בעיקר דפשיטא להו דכל מוציא ז"ל חייב מיתה אף דבגמרא איתא סתם צריך ישוב כיון דמאונן ילפינן לה ושם מבואר בכתוב דהיה שלא להקים זרע ולבטל מפריה ורביהה, יש לומר דוקא בביטול מצות פריה ורביה דמצינו עונש זה גם בחזקיה כנזכר לעיל וגם ער שמת על חטא זה אמרו [יבמות ל"ד:] שרצה שלא תתעבר עיין שם וביטלו מפריה ורביה, אבל כשאין בטל מפריה ורביה בזה אין ללמוד משם דחייב מיתה כלל, ואף על גב דהגמרא מייתי לה אאוחז ומשתין מכל מקום כיון דעיקר העוון בכללו מצות פריה ורביה מייתי לענין חומר העוון אף דבזה איכא חיוב מיתה מכל מקום העוון חמור שיש בו גם חיוב מיתה:

ועכ"פ כפי מה שהבינו כולם דדברי הזוהר דאין לו תשובה היינו לגוף מחילת העוון והכפרה ודאי הוא דבר תמוה וזר וכל מה שכתבו בזה הם דברים דחוקים ורחוקים, וכל שכן כפי פשטות הלשון דאין לו תשובה כלל דזה ודאי דבר שאי אפשר דהרי איסור אשת איש ודאי חמור מיני' וכמבואר גם כן בספר חסידים המובא בח"מ וב"ש ונזכר לעיל, ומעשה דדוד בבת שבע שהיה באשת איש אמרו [בע"ז ד סע"ב] שלא היה ראוי לכך אלא להורות תשובה שאם חטא יחיד וכו' עיין שם הרי דגם לאשת איש החמור מהני תשובה וכל שכן לזה, אבל כפי מה שכתבתי לעיל בתשובה שסידרו רוקח והאר"י דאינם לעכב הכפרה רק לדורן וכל אחד כפי מדריגתו כנזכר לעיל נראה לי פשוט דגם הזוהר כונתו לענין הריצוי דדורן שיתרצה לגמרי לעלות וליראות פני ה' במדריגות עליונות כצדיק גמור שומר הברית שלא חטא מעולם, ובכל העבירות הוא כן דבתשובה גמורה מאהבה זדונות נעשו כזכויות ועליהם חיה יחיה, והיינו אחר התשובה הראויה והבאת הדורן אחר כך חוזר להיות מקורב ובן בית כבתחלה בעוז יותר מאחר שגם העבירות עולים לחשבון מצות, ועל זה אמרו בזוהר דבעבירה זו לא מהני תשובה להיות כזכויות וכמקדם לגמרי אפילו אחר כל הדורונות, והרוקח והאר"י דברו כפי מדרגתם מהני תשובת כל אחד לאותה מדריגה שהשיג שיועיל, ומעלת ר' שמעון בן יוחאי בהשגתו ומה שגילה לחבריא שלו גבוהה מכולם כידוע מזוה"ק מה שאמר על עצמו וכן על כל בני דורו שאמר שלא יהיה כדרא דא ושלא יתגלה עוד כן עד ביאת משיח, וכפי השגת מדריגתם אמרו

שבחטא זה אין תשובה מועיל שיוכל להגיע למדריגה גבוהה כזו שאין יכול להגיע לזה אלא צדיק גמור שומר הברית שלא פגם מעולם כלל:

ורשב"י וחבירו היו יחידים בדבר זה שעל כן אמרו [בברא"ר פ"ל"ה] לדרת חסר פרט לדורו של חזקיה ושל רשב"י שלא היו צריכין לאות קשת נגד עונש מבול הבא על פגם הברית, ועל חזקיה אמרי [סנהדרין צ"ד.] דביקש הקב"ה לעשותו משיח והיינו שיזכה לחיי עולם דעל משיח נאמר חיים שאל ממך נתת לו וגו' כמו שאמרו [סוכה נ"ב.] אינו מבקש אלא חיים וגו', ודבר זה אי אפשר אלא על ידי שלימות קדושת הברית וכמו שכתבתי לעיל [ריש סימן ו] באותן שמתו בעטיו של נחש דזהו עטיו של נחש שיש עדיין שורש תאוה גופנית בלב בענין זה, מה שאין כן יעקב אבינו ע"ה דהיה נקי מזה ולא ראה קרי מעולם דראובן ראשית אונו לא מת וכן אלי' מלאך הברית חי לעולם, ור' יהושע בן לוי דגם כן לא נראה הקשת בימיו כמו שאמרו [בכתובות ע"ז:] נכנס חי לגן עדן ורשב"י שם שאלו על זה, דלולי זה לא היה יכול ליכנס למקומו ומחיצתו של רשב"י ולהשיג מדריגתו וגם לא היה אלי' המכריז לפניו פנו מקום, ורשב"י נסתלק במלת חיים עד העולם כמו שאמרו [בסוף האידרא זוטא דהאזינו] ודשמעו קול אורך ימים וגו' וחיים שאל וגו', והיינו דזכה לחיי עולם שיזכה בו משיח כנזכר לעיל וכיעקב אבינו ע"ה דלא מת רק למראית העין בעולם הזה, וכן רבי אלעזר בנו כמו שאמרו [בב"מ פ"ד:] דנפק קלא מעיליתיה וכן נתבאר לעיל [סוף סי' ו] ברבי ור' אלעזר ב"ר שמעון גדול ממנו כמו שכתבתי שם מגמ' דב"מ שם, ועל כן אמר רשב"י [סוכה מ"ה:] בני עליה מועטים ואם שנים הן אני ובני הן ומסיק שם דהם דעיילי בלא בר לקבל פני שכינה ומשום הכי נקראים בני עליה שהם כבני בית ליכנס כרצונם:

ודבר זה זוכה רק מי שלא טעם טעם חטא מעולם כאדה"ר קודם החטא שהיה משכנו בגן עדן ושם היה יכול לאכול שהיה מעץ החיים וחי לעולם, ואחר החטא גורש משם פן ישלח ידו וגו' דעל זה לא הועיל לו תשובה שיכול לתקן השורש דעטיו של נחש ולבטל גזירת המיתה עיין [לעיל סימן ג], וגם באותן ק"ל שנה שישב בתענית לשוב מחטאו הוליד רושו"ל משז"ל דחזי לאונסו כמו שאמרו [בעירובין י"ח:] וקרו לי' שם חסיד גדול, אלא דאפילו חסיד שבחסידים וכו' שעדיין לא נטהר הלב מתאוה גופנית שלא להוציא בשר דעל ידי זה בא לידי טומאה בלילה לאונסו, ואף על פי שהוא לאונסו מכל מקום הוליד בזה רוחין ושדין ולילין והוסיף כח בסטרא דמסאבו ר"ל, ובודאי שלא היה על ידי שהרהר ביום ועבר על ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר וכו' אף שעדיין לא ניתנה

תורה להזהיר על זה מכל מקום לא הוי קורין אותו חסיד גדול וגם זה לא היה קרי לאונסו כיון דהוא בהרהורו הביא עצמו לכך, ועל כן ודאי נזהר בתכלית מכל שמץ הרהור:

אבל גם באונס גמור מטורח הדרך כהאי דחסיד אחד [בשבת קכ"ז:] גם כן יש בו טומאה וצריך טבילה וגם לדברי תורה כמו שאמרו [ברכות כ"ב:], ושם איתא במעשה דר' יהודא דראה קרי משמע בשינה ולאונסו לא בתשה"מ, והוא נקרא גם כן חסיד אחד בסתם כמו שאמרו [בתמורה ט"ו סע"ב] ומייתי לה רש"י שבת שם, והקרוב דהיינו עובדא דשבת שלא לתלות ראיית קרי לאונסו באותו גוף קדוש ב' פעמים או בב' חסידים, וטעם טבילה לדברי תורה מבואר בברכות שם לפי שצריך ללמוד באימה ביראה ברתת ובזיעה ועיין שם ברש"י דיבור המתחיל מכאן שבעל קרי אינו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, ואם כן דגם לאנסו צריך על כרחך (לומר) דגם זה מקלות ראש ואף דחלילה לקדושי עליון שיהיה להם שום רגע קלות ראש חס ושלום בהקיץ ולא זחות דעת, מכל מקום כל זמן שלא ניצולו מעטיו של נחש לגמרי להיות לב בשר כלעתיד וכיעקב אבינו ע"ה, גם במה דחזי לאונסו בשינה לא ניצול מהרגש הנאה גופנית בשעתו בשינתו וגם זה נחשב לקלות ראש וזחות דעת וגורם תולדת כחות טומאה ר"ל, ועל זה תיקנו חכמים הטבילה או רחיצה בט' קבין שבכך הוא נטהר מאותו רוח הטומאה וזחות דעת הנמשך מזה ויוכל לידבק במאור וקדושת התורה שהוא עץ חיים, כי על ידה דבוקים בחיי עולם היא התורה שנקראת כן [בשבת י' א, ל"ג ב'] וכמו שנאמר וחיי עולם נטע בתוכינו, ועל ידי התורה יוכל לתקן גם כן הכל דעל זה אמרו [ב"ב ט"ז.] ברא יצה"ר ברא תורה תבלין, והקב"ה קראו רע כמו שאמרו [סוכה נ"ב.] מקרא דרע מנעוריו שהוא בחטא דדור המבול שזהו מצד שורש היצה"ר שבבריאה שבעטיו של נחש שהיא מצד השם יתברך שברא עץ הדעת טוב ורע והבחירה לאדם לאכול ממנו שמזה נכנס הרגשת תאות הגופניות ללב ולא כמקודם דלא יתבוששו, ובמתן תורה נעשו חרות מיצה"ר שעל ידי התורה תבלין יוכלו לתקן זה וכמו שכתב רמב"ם [בסוף הא"ב] דאין התאות אלא בלב פנוי מדברי תורה:

ועל דורו של ר' יהודה ב"ר אלעאי אמרו [סנהדרין כ רע"א] אשה יראת ה' וגו' ועדיפי מדורו דמשה ויהושע ודחזקיה, שהם היו חן ויופי היינו שהם היו נפשות נקיות מתולדה כמו שנאמר במשה רבינו ע"ה מיד שנולד ותרא אותו כי טוב הוא ואמרו ז"ל שנולד מהול והיינו צדיק כי טוב היפך הרע בעיני ה' וכן יהושע מזרעא דיוסף, וחזקיה אמר על עצמו זכור אשר התהלכתי וגו' והטוב בעיניך וגו' שהוא היפך הרע בעיניו והיה בטוח בעצמו שלא היה עליו שום טענה משמץ חטא בעולם דגם מה שביטל פריה ורביה היה

בתמימות ולשם שמים כפי דעתו דחמי ברוח הקודש וכו', והגם דקרא צווח אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב וגו' צריך לומר דדייק בארץ היינו שהוא שקוע בארציות גם כן מה שאין כן אותם שלא היה להם שום שייכות לענייני ארציות דעולם הזה כלל, אבל ר' יהודה ב"ר אלעאי זכה על ידי יראת ה' שהוא מה שה' שואל מעמך שהוא רק בהשתדלות אדם ולא מצד שרשו, דזה נקרא חן ויופי מי שבשורש נקי מתאות גופניות וזה לא יארע לו שום מקרה גם לאונסו מאיזה חימום וטורח דרך וכדומה שיארע לבני אדם וכמו שאמרו [יבמות ע"ו.] אטו כולי עלמא יעקב אבינו וכו' אטו כולי עלמא ברזילי וכו', והגם דשם מבואר דגם מי שכיעקב יפעול החימום אבי פוקרי שם הוא בהקיץ לרצונו ולא לאונסו ועושין כדי להוליד בלבו הרהור כהאי דבגדי צבעונין שם, ובצירוף ההרהור יפעול החימום ולא למי שנזהר מהרהור ובשינה, אבל ר' יהודה ב"ר אלעאי זכה אחר כך לזה בכח השתדלותו בתורה עד שאמרו עליו [שבת כ"ה:] שהיה דומה למלאך ה' צבאות ומלאך הוא נקי מתאות, וזה היה בלבישת סדינין המצוייצין דציצית בחוט של תכלת רומז ליראה כידוע, ואחר הרחיצה לכבוד שבת שהתחיל להתנוצץ הארה מקדושת שבת שהוא מעין העולם הבא בביטול היצר זכה להאור פנים של אדם בשבת שאמרו [בברא"ר פ' י"א] דברכו וקדשו, והיינו באור פנים שהיה לאדם הראשון קודם החטא כמו שאמרו שם למוצאי שבת ניטל זיוו ונטרד מגן עדן כמו שנאמר משנה פניו ותשלחהו, ולעתיד שיתוקן זה יחזור זיוו כמו שאמרו [שם פרשה י"ב] וזהו המאור פנים לעולם הבא שאמרו בתדב"א [סוטא פרק י"ג] שיהיה לכל תלמיד חכם כפי תורתו עיין שם, ור' יהודה זכה בעולם הזה לחכמת אדם תאיר כמו שאמרו [בנדרים מ"ט:] על ידי שקידתו בתורה מתוך הדוחק יותר מכל הדורות כנ"ל, והאור פנים שאדם זוכה על ידי התורה לשמה זהו זיוו דאדה"ר קודם החטא שזוכה לאור פני מלך חיים, וזהו כשנתעטף בסדינין המצוייצין שהוא חיבור אהבה ויראה כי סדין לבן של פשתן רומז למדת האהבה וחוט של תכלת ליראה ואורייתא בדחילו ורחימו פרחא לעילא ונעשית לו סם חיים לידבק על ידי זה בחי העולמים יתברך שמו דאורייתא וקוב"ה חד:

וזהו מדריגות עולמך תראה בחייך שאמרו [ברכות י"ז סע"א], ומסיים שם ופניך יזהירו וכו' היינו אור הפנים ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין היינו שיהיה מבני עליה, והך מימרא [דפ' ויחי] דלית ליה תשובה הוא מדברי ר' יהודה דדבר זה זכו לה רק יחידי הדורות בעולם הזה דעל כן אמר רשב"י דהן מועטים, ובגמרא דסוכה הנזכר לעיל איתאאם שנים וכו' ולא אמר פחות ובברא"ר [פרשה ל"ה] איתא ואם חד הוא אנא הוא ושם ליתא הלשון ראיתי ואמר כפי המציאות דעל כל פנים אי אפשר להיות פחות מאחד

שעליו העולם עומד וכמו שנאמר צדיק יסוד עולם, ובגמרא אמר ראיתי דכבר נסתכל וראה באספקלריא המאירה שלו בבני עלי' ואף שלא הסתכל לראות כמה הם דהרי אמר אם וכו' מכל מקום על בנו שהיה עמו בצוותא תמיד כבר ראה וידע שהוא מבני עליה, ועל כן סיים בב' דכבר ידע שבאותו הדור יש ב' ודאי מבני עליה, ולמדריגה זו הגדולה אי אפשר להגיע אלא מי שהוא צדיק יסוד עולם שלא פגם הברית בפעל מיהת מימיו באיזה חטא, ואדה"ר שאמרו [סנהדרין ל"ח:] מקרא דעברו ברית שהיה משוך בערלתו דעל ידי עטיו של נחש בחטא דעץ הדעת שהגיע לידיעת רע והרגשת תאוה גופנית פגם הברית גורש מגן עדן והושמו הכרובים ולהט וגו' לשמור דרך עץ החיים, דגם אחר כל התשובה ותעניות ק"ל שנה ובפרישה מאשה והתאות לא יכול לתקן שיוכל לשוב לגן עדן ולאכול מעץ החיים לזכות לחיי עולם, כי זוהמא זו משנקלטה בגוף אין לה תקנה אלא קבורה ושישוב אל העפר כשהיה:

ובני ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם כמו שאמרו [שבת קמ"ו רע"א] ולחד מאן דאמר שם פסק מימות יעקב, ואלו ואלו דברי אלקים חיים כי יעקב אבינו ע"ה פסקה ממנו הזוהמא לגמרי דעל כן לא מת ועל כן בזרעו לא היה שום דופי היינו שכולם מוכנים ומעותדים גם כן להגיע למדריגת פסיקת הזוהמא וזכו לה במתן תורה להיות כן בפעל בכל האומה, מה שאין כן אברהם ויצחק הולידו עשו וישמעאל שורש הזוהמא שאי אפשר ליפסק מהם כלל דעל כן כשהחזיר עליהם התורה לא רצו לקבל ואמרו מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף, שהם ב' שרשי כחות היצר היושב על ב' מפתחי הלב והם שרשם בב' כחות הרע הללו, והם הכרובים ולהט החרב השומרים דרך עץ החים היא התורה שלא יגע בהם מי שיש בו שורש זוהמת נחש הקדמוני שהוא נדבק אז בכרובים שהם כמער איש ולויות, ובקדושה הוא יחוד קודשא בריך ושכינתיה ודביקות כנסת ישראל באביהם שבשמים כמו שנאמר ואתם הדבקים וגו' חיים וגו' דזוכה על ידי זה לחיי עולם, וזה לעומת זה עשה אלקים שנדבק בסטרא אחרא על ידי הוצאת ז"ל וניאוף והם ב' קליפות הטמאות ומילוי תאות בהיתר שקורא לו רמב"ן [ריש פ' קדושים] נבל ברשות התורה ושעל זה נצטוו קדושים תהיו הוא מקליפת נוגה כידוע, וכרובים דהיינו כרביא ביצר לב הרע מנעוריו וחטאת נעורים, ומי שנקי מזה הוא נדבק בלהט החרב שהוא הרציחה ושפיכת דמים וקנאה וכעס, ועשו וישמעאל שרשם באלה ועל ידי זה לא יכלו להגיע לדרך עץ החיים ולקבל התורה כי כל הגוים ערלים ואפילו מולי אומות העולם, ורק ישמעאל עצמו שנימול על ידי אברהם אבינו ע"ה וברצות ה' זה שעשה תשובה כמו שאז"ל והועילה לו תפלת אברהם לו ישמעאל יחיה עליו לבד, אבל כל

זרעו אף שנמולים הם ערלים באמת כי שרשם ברע שהוא שורש הערלה כי כולם בשר ערלה דבשר חמורים בשרם וכמו שאמרו על פסוק שבו לכם פה עם החמור דהוא גם על ישמעאל שהיה מב' נעריו שעמו כמו שאמרו ז"ל:

ואדה"ר נולד מהול דהאלקים עשה האדם ישר אלא שניתן בו כח הבחירה להתפתות עד שיכניס זוהמת היצ"ר ללבו ויוכל להמשיך ערלתו ולהיות ערל, ולא כמהול המשוך דאין צריך לחזור ולמולו אלא מדרבנן משום מראית העין לבד, אבל הוא נעשה אחר שחטא ערל גמור בהמשכה זו ומזה נעשה שורש ללידת הגוים ערלים שכולם צאצאי אדה"ר, וזרע ישראל צאצאי יעקב אבינו ע"ה שרשם מצד שורש אדה"ר שקודם החטא שזכה לה יעקב אבינו ע"ה ועל ידי זה מטתו שלימה בלא פסולת שגם ערלי ישראל נקראים מולים, והגוים בהיפך שהם משורש הערלה והזוהמא שנקלט ונשרש בו אחר החטא, ועל כן נמנע ממנו התשובה הגמורה לתקן לגמרי לבטל גזירת המיתה וגם אחר תשובתו הוציא ז"ל לאנסו והוליד רוחין שידין ולולין וזה מצד שלא נטהר עדיין משורש הזוהמא דידיעת רע והרגש תאוה גופנית כנזכר לעיל, וזהו שמירת הכרובים לדרך עץ החיים וקין היה נקי מזה אבל נדבק בלהט החרב ורציחה וגם אחר תשובתו לא נטהר מזה לגמרי ונשאר קינא דמסאבותא כנודע כי שורש הזוהמא לא יכול לסלק, וגם זה מכלל שורש היצ"ר שנקרא רע בעוון דהוצאת ז"ל שהוא גם כן כאלו שופך דמים ומזה נמשך אחר כך בקין לשופך דמים, ועל כן הכרובים קודמים ואחר כך להט החרב כי התחלה הרע הוא בהרגש התאוה שהוא שורש חטא דעץ הדעת בידיעת הרע:

ונאמר ועתה פן וגו' ואמרו [בבראי"ר פרשה כ"א] שפתח לו לתשובה וכו' ואין פן אלא לאו אמר הקב"ה ישלח וכו' עיין שם, והדבר זר להיות מפסקא קראי ולומר דמלת פן שבאמצע הוא תשובת אדה"ר על זה דבר שאי אפשר להכניסו במשמע הכתוב וגם הוא נגד הברייתא דעירובין הנזכר לעיל שעשה באמת תשובה ק"ל שנה וכן הוא גם בב"ר [ס"פ כ"ב] ועיין לעיל [סימן ג], אבל ודאי אין מקרא יוצא מפשטיה שהכל דברי השם יתברך אלא שהדבר קשה מאחר דפתח לתשובה איך אמר פן ישלח וגו' ואם ישוב למה לא ישלח וגו' ותשובה מבטלת הגזירה, אבל דקדוק לשון הכתוב שם פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים וגו' דמלת ישלח ידו ומלת גם יתור לשון והוי לו לומר פן יקח מעץ החיים, מבואר דהכוונה במה שהסמיך זה לועתה שהוא התעוררות תשובה דלולי התשובה ודאי יוסיף להשתקע ברע ולא יקרב לעץ החיים כלל רק כשיתעורר לשוב אז אפשר שיקרב לעץ החיים והוא השגת פנימיות התורה, וידוע דמי שאין לבבו מנוקה מתאות גופניות אם ירצה ליכנס לפנימיות החכמה והשגה שאין שייך לו נעשית לו סמא דמותא,

כאחר שקיצץ בנטיעות ואמרו [בחגיגה] לפי שלא היה נקי אגב אימיה שהיה בו איזה רע בשורש שלא נתנקה ממנו מקודם, וכן כת ש"ץ שר"י נראה דנעשו נואפים על שעסקו בנסתרות בעוד לבבם מלא תאות, וכן אדה"ר אלו היה מתקן לגמרי חטא דעץ הדעת להיות כקודם שחטא נעדר ממנו ידיעת הרע כל עיקר אז ודאי היה ראוי לאכול מעץ החיים, ולכך נברא לצורך האדם דכל הבריאה היה בשבילו ואורייתא וקוב"ה וישראל כולא חד וישראל הוא שורש האדם שבשבילו נברא העולם והוא אחד ומתאחד ממש עם עץ החיים הוא התורה שהוא הנשמת חיים שנפח באפיו והכל שורש אחד של חיים זה נקרא נשמת חיים וזה עץ חיים והקב"ה אלקים חיים, אבל זהו כשהוא בשלימות הצלם אלקים שבתחלת הבריאה וזהו יעקב אבינו ע"ה שצורתו חקוקה בכסא הכבוד:

אבל החשש פן וגו' גם מעץ החיים היינו שיהיה בו עדיין זוהמת עץ הדעת דידיעת רע שלא נתקן לגמרי ויקח מעץ החיים גם כן מצורף לאכילת עץ הדעת הקודם, וזהו לשון ישלח ידו שלא יתקרב אל עץ החיים עצמו להתדבק ולהתאחד עמו כמו שהיה ראוי לאדה"ר קודם החטא, דאחר כך אף שיתעורר לשוב כל זמן שלא יופלט מקרבו ידיעת הרע ולהיות כמו קודם הרי הוא עומד מרוחק מעץ החיים ולא יכול ליקח מפריו אלא על ידי שליחות והושטת היד, וזהו לשון ישלח ידו שהוא כלוקח דבר המרוחק ממנו ואין לו חיבור ושייכות עמו רק שיכול להושיט יד וליקח ואין הוא מתקרב אל העץ החיים אלא לוקח מעץ החיים ומפרידו ממנו ומקרבו אליו, וזה נקרא קיצוץ בנטיעות ומכניס דברי תורה לחיצונים ר"ל כענין ולרשע וגו' מה לך לספר וגו', ובכניסה לפרדס שהוא להיות מבני עליה להיות צופה בנסתרות חדרי מלך מלכי המלכים אפילו מי שאינו רשע רק שאינו נקי לגמרי משרשו אין זה שייך לו ואין לו לדרוש ולחקור במופלא ממנו, ועל זה נאמר יהיב חכמתא לחכימין ולא לטפשין שהיו מוציאין אותה במקומות המטונפים, וענין החשש זה דפן וגו' שלא יוסר שורש הזוהמא מלב לגמרי, כי דבר זה אי אפשר רק על ידי השם יתברך כמו שנאמר לעתיד והסירותי לב האבן ונתתי לב בשר ואמרו לב להוציא בשר שהוא היפך לב האבן המשוקע בגשמיות, וכן אמר דוד המלך ע"ה לב טהור ברא לי ובריאה הוא יש מאין שאף שכבר הרגו ליצה"ר בתענית כמו שאמר ולבי חלל, אחר שראה באותה מעשה שאינו כן דהוא לא ידע מה שאמרו דלא היה ראוי אלא וכו' ושבאמת ראויה לו שהרי הנביא אמר לו שחטא ונענש על זה, וחשב שיש בו שורש רע מזוהמת עטיו של נחש שאי אפשר להנקות מזה כלל ועל כן ביקש על בריאה חדשה יש מאין לב טהור והסרת לב הטמא והאבן שמכבר בו:

ויעקב אבינו ע"ה נוצר בתולדה כן משורש האמת שהוא היפך כל תאות גופניות שנקרא לחם שקר וכזב דבר הפוסק מה שאין כן שפת אמת דתיכון לעד שזהו השורש דחיי עולם הקיים לעד ותורה דכתוב בה אמת, שזכה לזה על ידי יגיעת אבותיו אברהם ויצחק בהסרת הזוהמא ולהביא נפש נקייה כזו לעולם שיהיה נקרא הוא לבדו להם זרע, וממנו נבנה אומה הישראלית שזכו כולם לזה במתן תורה על ידי שבדיבור ראשון יצאה נשמתם כמו שאמרו [בפרק רע"ק] והוסר לב האבן מהם ועל ידי טל של תחיה שהוחזר הוחזר לב בשר. ועל כן היו ראוים אז להיות חרות ממלאך המות כי נסתלקה הזוהמא לגמרי וכלעתיד אחר תחיית המתים, אלא שגרם החטא וכמו שנאמר אני אמרתי וגו' אכן כאדם תמותון, ואלקים ובני עליון היינו בהסרת היצר לגמרי כמלאכים, וכאדם היינו שחטאו דוגמת אדה"ר שפגמו בברית גם כן כמו שאמרו על פסוק ויקומו לצחק זה גילוי עריות דכל שורש הע"ז דעגל היה רק בשביל תאוה זו כמו שאמרו [בסנהדרין] לא עבדו ישראל ע"ז אלא להתיר עריות בפרהסיא, אבל אמר כאדם בכ' הדמיון דמורה בכל מקום לא ממש כמו שאמרו [באיכה רבתי] על פסוק היתה כאלמנה, והיינו כי אדה"ר חזר להיות ערל ממש כנזכר לעיל מה שאין כן ישראל גם ערלים נקראים מולים והערלה הוא רק למראית העין כמו במשוך ובעולם הזה דאדם יראה לעינים נראה ערלה ופגם בברית ונגזר מיתה, אבל על האמת ה' יראה ללבב דהוא יתברך צור לבבם וחלקם וכל הפגמים אינו ממעמקי הלב רק מצד היצר היושב על מפתחי הלב וכמו שאמרו גלוי וידוע שרצונינו וכו' ורק השאור שבעיסה גורם הכל:

וזהו ענין יום הכיפורים דביום הזה מכפר שאז התעוררות הבינה שבלב שהוא העולם הבא שאין בו אכילה ולא שתיה שאז יבוקש עוון ישראל ואיננו, ואז כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים כדתנן [ריש פרק חלק] וצדיק היינו שומר הברית, ולא הוציאו שם עוברי עבירה בפגם הברית מחלק לעולם הבא דבאמת מצד עומק הלב שיתגלה אז הם כולם כן, וכן ביום הכיפורים הוא התגלות זה ונשא השעיר עוונותם לעזאזל ואמרו [ביומא] לכפר על מעשה עזא ועזאל הם גם כן אלקים שחטאו והחטיאו בדור המבול על ידי שקטרגו בבריאת אדם והראה להם השם יתברך דאל תדון חבירך עד שתגיע למקומו, כי הם כשבאו לעולם הזה הגופני נעשה מהם שורש הרע וכתר דקליפה וסט"א ויניקת בלעם מהם כמו שאמרו [בזוהר בלק] והוא הדעת דקליפה כידוע, ומלכת שבא שהיא המלכות דקליפה כמו שאמרו [בתרגום איוב.] על שבא לילית וגו' ביקשה לעמוד על השגת הדעת דקליפה דבלעם כמו שאמרו בזוהר [שם קצ"ד:] ואמר לה על ידי הוצאת ז"ל עיין שם הוא היסוד דקליפה, וכן הוא דינו דבלעם בש"ז רותחת כמו שאמרו

[בפ' הנזקין] דמשם מיניקת הקליפה שלו מדור המבול דברותחין קלקלו כמו שאמרו [בראש השנה], והראה הקב"ה כי מהם נגדה כל קומת הקליפה שמשם המשכת כל ע' אומות שכולו רע גמור, מה שאין כן בבני אדם שיש עירוב טוב ורע אף דיש רע גמור יש גם כן טוב גמור דזה לעומת זה ועל ידי שליטת האדם באדם מעורבים יחד, ועל זה אמרו [בחגיגה] זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן והלה נוטל חלק שניהם בגיהנם כי נפרד הטוב מן הרע וזהו ע' נפש דבני ישראל נגד ע' אומות:

וביום הכיפורים הוא ההפרדה דאחר כך יעקב נסע סכותה ונקט באיין בידו לומר דהוא נצח [ויק"ר פ"ל] ושולחין העוונות למקום שורש הרע כי הכל משם מהשאור שבעיסה, וישראל נשארו נקיים לגמרי כמלאכי השרת ועל כן אז אין רשות לשטן לקטרג כמו שאמרו [ביומא] כי אז נתגלה מעמקי הלב דצור לבבם וחלקם אלקים לעולם ושכל החטאים רק למראית העין בעולם הזה, אבל נגד התגלות הבינה שבלב אין שטן ואין פגע רע דזה השורש דיעקב אבינו ע"ה המושרש בכל זרעו שהם זרע אמת שכולו לה' ואין פסולת ורע כלל, וזהו גם כן שורש התשובה דלבבו יבין ושב שמאיר מעמקי הבינה שבלב והוא השגת אור עולם הבא שהוא העלמא דאתכסיא בעולם הזה ונתגלה על ידי התשובה שמשיב כל הדברים לשרשם, וזהו המקום שבעלי תשובה עומדים שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד כי צדיק גמור הוא היסוד עולם דעל כן נברא אדם ביום ו' שהוא התגלות מדת היסוד, כי הוא היסוד שעליו עומד כל העולם כולו וכל הבריאה שבו' ימי הבנין, ואחר שחטא ושב ניתן לו יום השבת שהוא גם כן מעין עולם הבא דאז הוא קיבול התשובה ועל כן אמר אדה"ר מזמור שיר ליום השבת כשנודע לו כח התשובה כמו שאמרו [בברא"ר ס"פ כ"ב], דכל כחה הוא מצד יום השבת דראה כל אשר וכו' טוב מאוד דגם היצה"ר שהוא רע הוא חוזר להיות טוב מאוד אחר התשובה, ועל ידי זה שבת וינפש שידוע שהוא כאדם המתנפש ומושך נשימתו ורוח שבאפיו אליו שזהו עליית העולמות בשבת דהוא גם כן השבה למקור אלא שהוא מצד שכינתו יתברך בתחתונים ומלא כל הארץ כבודו:

וזהו יחודא תתאה דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוא תשובה תתאה שזכה לה גם אדה"ר על ידי הסור מרע לבד, ועל זה אמרו [ברכות ל"ד:] כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיק גמור וכו' ופליגא אדר' אבהו דמקום שבעלי תשובה וכו', ואלו ואלו דברי אלקים חיים והשגת הנביאים באספקלריא שאינה מאירה אי אפשר לראות אור הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, ור"י לטעמיה שם דכל הנביאים וכו' לימות המשיח אבל לעולם הבא וכו' דלנביא לפנים יקרא הרואה דהשגתו על ידי עין רואה

דעל כן אמר לשמואל רבן של נביאים אל תבט וגו' כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים וגו', כי דוד המלך ע"ה הוא הגבר שהקים עולה של תשובה עילאה שהוא מעמקי הלב דלבבו יבין וזוכה להשגת הבינה לבא שהוא עלמא עילאה דעין לא ראתה, דאין בו השגה בעולם הזה אלא למי שזוכה לראות עולמו בחייו היינו שכבר תיקן הכל גם השורש דעטיו של נחש וזוכה לחיי עולם כי אין מיתה בלא חטא, ואף דאתותב הך מאן דאמר [בשבת נ"ה:] היינו דאין צריך חטא גמור בפעל ורק כל שלא ביטל זוהמת היצר לגמרי זהו עטיו של נחש דמתו בה אותן דחשיב שם וכמו שכתבתי לעיל, ולגבייהו גם זה נחשב חטא דסביביו נשערה מאוד והכתוב קראו בעוון מלא גבי ישי דלגבי דידיה נחשב זה לעוון מה שכוון להנאת עצמו, ולגבי אמו דמסתמא היתה גם כן צדקת גדולה שזכתה לבן כזה נחשב לחטא ולו שהיה גדול יותר נחשב לעוון ונוסף הו', וידוע מהאר"י שבכל מקום שנוסף אות מאותיות שם הוי' מורה תוספת קדושה ודיבוק בהשם יתברך ושמאתו יצאו כבושים, כדרך שאיתא [בסוף מכות] ביהודה ותמר [ובברא"ר] דרצה לילך ורמז הקב"ה למלאך הממונה על התאוה וכו', והיה דומה שעשה עבירה ובעל קדישה, ועל כן תחלה רצה לילך כי יצרו היה מסור בידו ולא היה ראוי לאותה מעשה אלו היה עבירה, אלא שהקב"ה היה עסוק לברוא אורו של משיח שהוא מתגלה בעולם הזה על ידי ההסתר והעלם הקודם בכל ימי עולם הזה הדומה ללילה שכולו חושך ויעדר אור מרוב השתקעות שעל ידי השאור שבעיסה ושעבוד מלכות ובקדרות דצפרא גובר החושך יותר כמו שאמרו ז"ל בעקבתא דמשיחא, ומשם דייקא יקבצך ויקחך כי אורו של מעלה הוא אור המאיר גם בתוך החושך ומברר דלכל בני ישראל היה אור במושבותם גם בימי החושך דכי אשב בחושך ה' אור לי וגם כי אלך וגו' אתה עמדי דכל החטאים יהיו כשנים הללו שסדורות ובאות משׁשׁת ימי בראשית, היינו דהכל מסודר מהשם יתברך שרצה שיהיה כן וממנו יצאו כבושים, אלא שבעולם הזה שהוא עולם הבחירה דבר זה כבשי דרחמנא שהוא טמיר ונעלם איך הכל מידיעת השם יתברך שזהו קושית הידיעה והבחירה שכתב רמב"ם שאי אפשר להשיג ידיעתו יתברך, ודבריו חיים וקיימים שבעולם הזה אי אפשר לעמוד על זה איך יכונו יחדיו:

ועל כן אמרו [בברכות י' סע"א] בחזקי' דחזי ברוה"ק דיהיו לו בנין דלא מעלו בהדי כבשי וכו', דמאחר שרואה ברוה"ק מקודם שיהיה כן אם כן הדבר מסודר כן מהשם יתברך ואינו בבחירה, ואף על פי שגם זה אמת דבעולם הזה הבחירה ביד אדם ועל כן הרשעים נידונים על חטאם מכל מקום מה שהוא משיג מצד הידיעה אם הידיעה אמת איך נחשב לחטא אף שפשט הדבר נעלם בעולם הזה בהדי כבשי וכו', ומשיח שיצא מחלציו הוא

יגלה ויאיר אור השגה זו וכבשי דרחמנא הללו איך הכל מסודר מששת ימי בראשית, כי השם יתברך ברא יצה"ר וברא רשעים ומכל מקום כל ימי עולם הזה הבחירה בידי אדם ודבר זה סתום ונעלם בעולם הזה, ועל כן נאמר מצאתי דוד עבדי כי הקמת עולה של תשובה דדוד שזכה להיות חי וקיים על ידי תיקון כל החשכות דעולם הזה, אור זה בעולם הזה הוא אבוד מכל אדם ואינו מתגלה אלא דרך מציאה, ואמרו היכן מצאתיו בסדום דכתיב בנותיך הנמצאות ואין לך בני אדם גרועים בשיקוע בכל מיני תאות גופניות דעולם הזה כאנשי סדום ולוט בשביל כן נתחבר עמהם ואין לך מגונה מהביאה על בנותיו שהוא תכלית השיקוע בתאות, וכמו שאמרו מי שלהוט אחר בולמס של עריות סוף מאכילין אותו מבשרו, ולשון בולמס היינו תוקף תאות הנוגע עד חיותו ממש כענין אחו בולמס דיומא, אלא שהן כיונו לשם שמים כמו שאמרו [בנזיר כ"ג.] ועל כן נקבותיהם מותרות וכן אמרו [בב"ק ל"ח:] בכורה שקדמה לדבר מצוה וכו', ובמדרש אמרו בכורה שפתחה בזנות פירסמה הכתוב וכן ברש"י [פ' וירא] ובבר"ר [סוף פרשה נ"א] פליגי אמוראי בזה, ובודאי כל דבריהם אמת דלהיותן בנות לוט מסתמא היו משוקעות בתאות גם כן ומכל מקום כאן מפרש בכתוב כונתם לשם שמים גם כן שאמרו ונחיה מאבינו זרע שכיונו לקיום עולם ובבר"ר שם אמרו זרע הבא ממקום אחר זה משיח עיין שם:

ונראה לי לפי שהוא קיום כל העולם כולו שכולו לא נברא אלא בשבילו שיבוא ויתקן הכל כמו שהיה בתחלת הבריאה, וכונתם לקיום כל העולם כולו על ידו אחר שנחרב שהיו סבורים שכל ההשארה מהם הרי באו לתקן כל העולם כולו אחר הקלקול, ותיקון העולם הוא על ידי משיח, ובשביל חשקם זה שהיה לשם שמים זכו לכך באמת להיות אותו זרע מהם אחר זיכוך הרבה דורות מפסולת הכוונה דזנות שהיה להם גם כן, וכל השתלשלות נפש דמשיח בעולם היה על ידי עניינים כאלו שיהיה מחשבת תאוה ומכל מקום הוא לשם שמים, וזה יברר משיח בכל תאות דישראל דהכל מסודר מששת ימי בראשית מהשם יתברך, וזהו בריאת אורו במעשה דיהודה שהיה על ידי התעוררות תאוה גופנית ולא בכוונה לשם שמים דהרי רמז למלאך דתאוה, אבל גם התעוררות התאוה לא היה מצידו רק מהשם יתברך דעורר בו כח תאוה הגופניות באותה שעה ולברר בזה שכל תאות גופניות דזרע ישראל הכל מהשם יתברך שהוא רצה שיהיה כן, וכן בישי אמרו ז"ל שפירש מאשתו ורצה לבוא על שפחתו ופירש הרמ"ע בעשרה מאמרות לטהר זרעו, ומסתמא לא היה דוד בן תמורה חס ושלום וכדבאתה אשתו במקווה בשעת הרגל דבר מסתמא הגידה לו האמת כי היא צדקת וכונתה לשמים להקים הזרע שנתכוונו לו בנות לוט כנ"ל ובודאי דלא רצתה שיהיה דעתו לאחרת, ולהיות הוא צדיק גמור וחשב

אז אולי ההלכה דגם עמונית אסורה ולא רצה להוליד עוד מישראלית כדברי הרמ"ע ודאי שהיה רוצה לפרוש ממנה, ובודאי גם אז רמז הקב"ה למלאך דתאוה מה שלא פירש, וזהו בעון מלא דעל ידי הקב"ה בא לו התאוה להנאת עצמו אז דכך רצה השם יתברך שיהיה לו כוונה להנאתו, ובאמת גם זה מהשם יתברך להוציא נפש יקרה כזו מכוונה כזו דוקא ולברר כנ"ל:

ועל כן הזכיר זה דוד המלך ע"ה בתשובתו אמעשה דבת שבע דגם הוא לא היה ראוי לאותה מעשה רק מהשם יתברך היה לו זה שיכשל להורות תשובה, ועל כן אמר דהן בעוון חוללתי גם כן ממש דוגמת זה דלא היה ישי ראוי לכך כנ"ל דהיה מנוקה באמת גם מהרגש הנאה כלל רק באותה שעה רצה הקב"ה להכניס בו תאוה כנ"ל, וזהו התנצלות גם כן על חטאו דדוד דהוא גם כן כן דכבר הרגו ליצ"ר בתענית ולא היה בו הרגש הנאה רק השם יתברך רצה לנסותו והכניס בלבו תאוה וכדי לתקן אחר כך בתשובה ולהורות לכל העולם כולו, וזכה להיות דוד מלך ישראל חי וקיים כמו שאמרו [בר"ה] שלזה אי אפשר לזכות אלא צדיק גמור כיעקב אבינו ע"ה ואלי' וכדומה, או בעל תשובה גמור כדוד המלך ע"ה שתיקן גם העטיו של נחש אף שהיה עליו טענה מפגם הברית וכמו שאמר הרע בעיניך עשיתי דזה נקרא רע בעיניו יתברך, ועל כן אמר לב טהור ברא וכו' כי מי שפגם בחטא בפעל אי אפשר לו לתקן שורש התאוה לגמרי שיאחז בעץ החיים לתקן גם עטיו של נחש אלא על ידי התשובה דחזיא לחפייא על כל עובדוי, היינו כעין תשובת ר' אלעזר בן דורדיא [בע"ז] שיצתה נפשו מתוך מרירות לבו, וכן מי שהגיע לזה על ידי תוקף האהבה כישראל במתן תורה כנ"ל, וכן דוד המלך ע"ה הגיע למדריגת אהבה זו עד כלות הנפש כמו שאמר כלתה נפשי וגו', ונאמר אליך ה' נפשי אשא דמסר גרמי' למיתה ממש על ידי דביקות הנפש במקורה בחי החיים ית"ש רק שהשם יתברך חוזר להחיותו כבמתן תורה ויוכל להחזיר לו לב טהור, ועל ידי זה זוכה לסילוק הזוהמא דעטיו של נחש לגמרי:

והם בני עליה המועטים שראה רשב"י, וראייתו והשגתו היה בהשגת החכמה דעדיף מנבואה כמו שאמרו [ב"ב י"ב.], כי אינו נקרא ראית העין כדנביאים רק ראיית השכל ובשכל אפשר להשיג מי שראוי לכך גם מה שעין לא ראתה בעולם הזה כלל, ועל כן הוא ראה מדריגת בני עלי' אבל הנביאים לא ראו בנבואתם מדריגת הצדיקים גמורים היינו כאליהו שאין בו שום שמץ חטא אפילו מעטיו של נחש דגם כן נקרא עוון לגבי צדיק גמור כנ"ל, וכל שלא הגיע למדריגה זו עליו נאמר אין אדם צדיק בארץ וגו' היינו מי שהוא עדיין שקוע בארציות והרגש הנאות גופניות אף שהוא צדיק בפעל ועושה טוב אי

אפשר שלא יחטא באיזה דבר מה אלא ששב ומתחרט מיד והוא בעל תשובה וממדרגתם דברו נביאים בהשגתם ממראות הנבואה בעולם הזה, ור' יוחנן שהיה צדיק גמור שלא פגם בברית מעולם כי היה מזרעא דיוסף כמו שאמרו [בברכות כ'.] ולא ידע ממדריגת בעל תשובה עילאה דחזיא לחפייא וכו' שיוכל לתקן גם פגם הברית לגמרי אחר החטא עד שיזכה למדריגת צדיק גמור ובני עליה, כי כל אחד משיג רק כפי מדריגתו ועל כן השיג הוא המדריגה דעין לא ראתה רק לצדיק גמור, אבל ר' אבהו אמרו בירושלמי [פ"ג דע"ז הל' ה] דהראו לו לפני פטירתו י"ג נהרי אפרסמון ואמר אני אמרתי לריק יגעתי, וידוע [בכונות] על לא ניגע לרי"ק שהוא אותיות קרי דכזה הוא חס ושלום יגיעת בשר לריק וכן אמרו על זה ולא נלד לבהלה היינו רוחין ושדין ולולין, ועל ידי שנתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע וגו' נזכה לזה לעבדו בלבב שלם היינו בב' הלבבות גם ביצ"ר לאכפייא שלא יהיה בו שום שורש מזוהמת היצ"ר למען לא וגו' דעל ידי זה יבוער רוח הטומאה שבשרשו ומחלל לבו לגמרי ולא ניגע וכו', ור' אבהו שחשב על עצמו דיגע לריק על כן חשד עצמו מפגם הברית שלא תיקנו [ועיין בתשובת חות יאיר סימן קנ"ב] לגמרי, ובאמת אמרו [בב"מ פ"ד.] דשופריה דר' אבהו מעין דיעקב אבינו ע"ה שזכה על ידי התורה למאור פנים דחכמת אדם תאיר פניו כדקרי עליו ר' יוחנן בירושלמי [פרק ערבי פסחים סוף ה"א], ודיעקב מעין אדה"ר היינו קודם החטא ואדה"ר היה ראוי לחיות לעולם בהתגלות בעולם הזה אבל יעקב אבינו ע"ה דלא מת היה בהעלם מצד העולם הזה דקברו קבריא, וזה נקרא מעין כמו שבת מעין עולם הבא שההרגש בו בתכלית ההעלם, ודר' אבהו מעין יעקב דאצל יעקב אבינו ע"ה מכל מקום נתגלה שיש העלם דמדרש המקרא מיהת נודע דבאמת לא מת ואצלו היה גם ההעלם בהעלם:

ובירושלמי [דע"ז שם] אמרו אהא דר' אבהו די"ג נהרי הגירסא דהקב"ה מראה להם מתן שכרם בעולם הזה והן שבעים וישינים, דראיית י"ג נהרי הוא ראיית עולמו בחייו בעודו בעולם הזה השכר דעולם הבא והוא ענין השביעה כענין אשבעה בהקיץ תמונתיך דעולם הבא אין בו אכילה וכו' רק נהנין מזיו השכינה, ואשבעה בהקיץ הוא השגת שביעה זו בעולם הזה ועל ידי זה המיתה אחר כך רק כשינה בעלמא והוא גם כן דלא מת, אלא שגם הא דלא מת הוא בהעלם, ומספר י"ג נהרי שנמצא גם בתלמודין [תענית כ"ה.] בשכר עולם הבא ודאי הוא נגד י"ג מידות של רחמים שזוכים להם על ידי עסק התורה בי"ג מידות שהתורה נדרשת דהם זה לעומת זה כידוע וידוע דהי"ג מידות הם י"ג תיקוני דדיקני, ובב"מ [שם א'] דשופריה דר' יוחנן לא חשיב דלא היה לו הדרת פנים זקן, היינו דהבעל תשובה צריך לעורר מדת הרחמים רבים לרחם עליו ולקבלו בתשובה

הגם שחטא, מה שאין כן צדיק גמור אין למדת הדין לקטרג עליו והוא מתנהג הכל על פי מדת הדין דעל כן סביביו נשערה מאוד, ועל כן ר' יוחנן שהיה צדיק גמור כנזכר לעיל ויניקתו מהגבורות דעל כן עניש וקטיל בעובדא דרב כהנא [בב"ק קי"ז סע"א] ודריש לקיש [בבא בתרא פ"ד סע"א] לא היה לו זקן, דהוא חותמיו של בעלי תשובה שזוכים בתשובתם לחיי עולם על ידי דביקות האהבה בכלות הנפש שעל ידי זה כמים הפנים מעורר אהבת השם יתברך אליו ממידת רחמיו וחסדיו, ועל ידי זה זוכה להדרת פנים יותר והוא המקום שבעלי תשובה וכו' שהשיג ר' אבהו על פי מדריגתו שהגיע לה לפני פטירתו על ידי המרירות שהיה לו כל ימי חייו על ידי מחשבתו דלריק יגע, ומי שלא טעם טעם חטא אינו יודע מרירות של הבעלי תשובה ואין יכול להשיג גודל המדריגה שיוכל להגיע על ידי זה:

ובברייתא [דמסכת גן עדן] במעלת הצדיקים בגן עדן איתא והכיעור שבהם דומין פניו ליוסף הצדיק ולדמיון ר' יוחנן וכפרוטי רימונים בכוס של זהב מוקף נגד השמש עד כאן, ודומה בזה למה שאמרו [בב"מ שם] אמאן דבעי למיחזי שופריה דר' יוחנן נייתי כסא דכספא וכו', כאן אמרו של זהב כי אמרו [סנהדרין נ"ב רע"ב] תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ בתחלה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לקיתון של כסף וכו' עיין שם ברש"י דקאי אעדת קרח הנזכר מקודם ומשמע רחשיב לקורח עם הארץ ובמדרש אמרו דחכם גדול היה ומטועני הארון ואמרו קורח שפקח היה מה ראה לשטות זה וכו' ומשמע דהוא היה התלמוד חכם הגדול בכולם, אבל הכוונה דידוע דמשה רבינו ע"ה שורש נפשות כל התלמידי חכמים שבישראל בכל הדורות וכמו שכתב האריז"ל על לשון הגמרא משה שפיר קאמרת דרצה לומר תלמוד חכם, והם באו לחלוק על שמה בטענת כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו היינו דאין התנשאות לתלמוד חכם על עם הארץ דעמך כולם צדיקים וירשו ארץ ועולם הבא כי גם ריקנים שבישראל מלאים מצות כרימון כמו שאמרו [בברכות נ"ז.] זה אעם הארץ שהוא ריקן מדברי תורה, ומילוי המצות הוא דוגמת מילוי הרימון מפרצידי ופרטותא דרומנא, אבל בתלמיד חכם שאמרו שם יצפה לתורה דכתיב מעסיס רימוני הוא הנמצץ מהרימון ועל כן אמרו [בחגיגה ט"ו:] על אחר שהיה תלמיד חכם ובעל עבירות בפעל דר' מאיר רימון מצא תוכו אכל, היינו שמצץ העסיס וקליפתו זרק שכל גוף הפרצידי הנשאר אחר המציצה היה קליפה, ועמי הארץ בעלי מצות אין בהם עסיס אבל הפרצידי טובים למאכל, ותורה הוא הפנימיות ושורש הנפשות דישראל שהוא מאותיות התורה ועיקרו בהשגת החכמה שבמוח ובינה שבלב ואין בה שייכות באברי הגוף רק מצד מה שמוציא בפה:

וזהו סוף כל מדריגות המעשה כידוע דמלכות פה כי הדבור אינו מעשה גמור בפעל בגוף הדבור רק עקימת שפתים נחשב מעשה ובתורה הוא רק ההוצאה מכח לפועל ובהתגלות מה שאפשר לגלות, אבל עיקר ההשגה הוא בלב בחכמה ובינה שהם למעלה מז' ימי הבנין שהם ימי המעשה, ושבת מעין עולם הבא שהוא השביתה ממעשה אף מהדבור בתורה בפעל כמו שאמרו [בשבת קי"ט רע"ב] רק בהשגת העונג לתלמיד חכם בהשגת דברי תורה שאין להם עונג למעלה מזה והדבור בדברי תורה עם חבירו מעלים ומכסה ההשגה בלב כידוע, ולעמי הארץ בעלי מצות שהוא ביגיעת בשר ואברי הגוף שכל המצות בפעולת האברים על זה הוא מצות שבת בעונג הגוף שגם בזה יש קדושה גדולה בשבת כי הגוף קדוש דבני ישראל גם כן דבוק בהשם יתברך, וכל אכילת שבת כאכילת המן שפועל להכניס דברי תורה בלב גם מי שלא זכה לאור תורה זוכה על ידי הנר דמצוה גם כן להאיר לו בגוף החשוך בנר ד' נשמת אדם שהוא נהורא זוטא דיש לכל ישראל דכולם קדושים ודבוקים באלקים חיים, דעל כן אמרו אף על פי שחטא ישראל הוא דשורש קדושת היהדות שבו שמצד שורש נשמתן של זרע יעקב אי אפשר לנתק, ובשבת [ק"ה:] דאדם מישראל שמת אפילו דלאו אדם כשר דומה לספר תורה שנשרף ופירש"י דאין לך ריק מישראל שאין בו תורה ומצות ומשמע דאפילו רשע ובעל עברות נמי שאפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרימון, וכן משמע לשון דלאו אדם כשר על דרך שאיתא [שם קמ"ט:] אין לא טוב אלא רע, וכן הוא בהרא"ש [פ' אלו מגלחין סימן נ"ט] בשם מהר"ם מרוטינבערג [ובדפוס ישן שכל סימני המסכתא נסמנו יחד הוא בסימן ק"ו] מלשון רש"י הנ"ל ודמה שנאמר באבוד רשעים רינה זהו בעובד עבודה זרה או עושים להכעיס ומינין ונדחק בהרוגי ב"ד דאין מתאבלין דבאבוד וגו' דהוא כלהכעיס מה שמסרו עצמן למיתה כשהתרו עיין שם:

ואין בו טעם להחשיבו להכעיס בשביל קבלת ההתראה אלא שהתאוה דלהנאת שעה עיוורה עיניו שלא לחוש למה שיהיה, וכדרך שנאמר ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ ומתעה נפשו שיוכל לברוח ולימלט, וכל שכן ברוצח העושה למלאות תאות נקמתו באויבו דהוא אינו חושש אפילו ימיתוהו גם כן כדרך שאמרו [ביבמות קי"ח.] תמות נפשי עם פלשתים קאמרה, וגם הוא כתב רק כמו להכעיס אבל אין בזה טעם כיון דמכל מקום הוא עושה רק למלא תאותו ולא להכעיס יוצרו, ותו נראה דהדין תמוה מסנהדרין [מ"ג:] דכל המומתין מתודין וכיון שהתודה ושב אף שהוא בשעת מיתה ודאי דאין להחשיבו עוד כמומר להכעיס, ובאמת לשון רש"י הנ"ל שאין לך ריק וכו' משמע דעל כל פושעי ישראל היותר גרועים נמי קאמר וכמו דשם ישראל לא נעקר גם ממומר

להכעיס ועובד ע"ז דגם בו מכל מקום יש גם תורה ומצות, ובסנהדרין [ל"ט:] איתא הא דבאבוד רשעים אאחאב ושם [ק"ג:] אמרו שהיה שונה פ"ה פנים בתורת כהנים אם כן היה מלא תורה וכן במצות אמרו [שם ק"ב:] דההנה ת"ח מנכסיו והיה וותרן בממונו וצדקה נקרא בדבר חז"ל בכמה מקומות בשם סתם מצוה כי זהו המצוה שעושין בכל עת, אבל בלאו הכי כבר עמד הרמב"ן בתורת האדם ומובא בב"י [יו"ד סי' ש"מ] מה שאמרו לחיוב קריעה דדומה לס"ת שנשרף הא בס"ת לא אמרו אלא בזרוע כמו שאמרו [במו"ק כ"ו סע"א] ונדחק דמשל בעלמא אמרו עיין שם, ועדיין צריך ביאור דמכל מקום מה דימה לס"ת וללמוד משם לקרוע וגם האחרונים עמדו בזה עיין בספר תפארת למשה [סוף סי' ש"מ] ובשבות יעקב [חלק א' סי' פ"ה] ותשובת חכם צבי [סי' י"ז] ולא העלו בזה דבר ברור רק כדברי הרמב"ן הנ"ל:

ולדעתי נראה דכל מיתת אדם נחשב בזרוע על ידי קטרוג המקטרגים ומשטינים והשם יתברך לא יחפוץ במות המת רק מצד מדת הדין המקטרגת על ידי השטן העולה ומקטרג והוא עצמו המלאך המות שבכח קטרוגו זה יורד ונוטל נשמה והוא עצמו היצה"ר והמסית להעבירה וכמו שאמרו [בבא בתרא ט"ז.] והכל ממנו, והיינו בזרוע כל שאין מחויב מיתה בב"ד וב"ד של מטה היו פוטרין אותו אף דהקב"ה נתן רשות לשטן להשטין ולהיות רשעים תרדף רעה והכל במשפט ובדין של מעלה מכל מקום לגבי דידן מאחר דכפי משפטי התורה המסורים לנו אין עליו משפט המות נחשב כבזרוע ועל כן דימוהו לנשרף בזרוע, אבל הרוגי ב"ד דבדין קטלינן להו ואף דשב ומתודה אין ב"ד שלמטה מוחלין לו ואנו ממיתין אותו בידינו על פי מצות התורה לא שייך לדמותו לבזרוע, והכי נמי מומר להכעיס ועובד ע"ז שהם בכלל המינין דמורידין כמו שאמרו [בע"ז כ"ו:] כיון דבדין להורידן ולהמיתם בידים גם כשמתו מעצמן לא הוי בזרוע דהא דינא הכי וכולי עלמא מצווין לבערו, ובכהאי גונא הוא שאמרו דבאבדן רינה ואף על פי שיש בהם גם כן תורה ומצות והם כס"ת שנשרף אינו כנשרף בזרוע כן נראה בעיני בטעם זה:

ולעולם גם כולהו מלאים תורה ומצות כל שהם מזרע יעקב שמטתו שלימה דלא ידח ממנו נדח, ובסוף חגיגה אמר ר"א אר"א תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן לפי שכל גופן אש, ואחר כך אמר ריש לקיש דאין אור של גינהם שולטת בפושעי ישראל קל וחומר ממזבח הזהב דעליו כעובי דינר זהב וכו' פושעי ישראל דמלאים מצות כרימון וכו', ואמרו בזה לשון אמר ריש לקיש ולא ריש לקיש אמר כמי שבא לחלוק משמע דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וזה תימא לכאורה דאם גם בכל פושעי ישראל אין שולט מה צורך לר"א לומר רק בתלמיד חכם ומפני שגופן אש, ותוספות שם כתבו

דלאו אפושעי ישראל בגופן קאמר דעליהם אמרו [בר"ה י"ז.] גיהנם כלה והם אין כלים עיין שם, ולפי דבריהם יש לומר דבת"ח אפילו הם פושעי ישראל בגופן גם כן אין אור של גיהנם שולט, אבל [בר"ה שם] איתא הא דגיהנם כלה על מחטיאי הרבים כירבעם וחביריו, ובסנהדרין [ק"ג רע"ב] אהא דג' מלכים שהן ירבעם וחביריו אמר ר"א נפתח בחברין פירש"י שהיו תלמידי חכמים כמותינו ואחר כך ברברבתא הרי דגם על תלמיד חכם אמרו כן, ומיהו אפשר לומר דמהוא דהם אין כלים אין קושיא דהא דאין שולט ולא אמרו דאין נכנסים כלל מבואר דנכנסים רק שהאור אין שולט וכן אמרו [במנחות ק' רע"א] שגם למלך שהוא ת"ח הוכן, ואם כן על כרחך דאין רצה לומר שאין שולט כלל שאין מרגיש כויית האש דאם כן לאיזה צורך נכנסין ולמה הוכן לו, וגם אמרו [חגיגה ט"ו:] באחר דר' מאיר העלה עשן מקברו לדייניה הרי דשלט בו האש אף שהיה תלמיד חכם, ומעיקרא שאמרו דלא לדייניה בשביל התורה היינו שלא להכניסו כלל בגיהנם דמאחר שדנוהו שלא יהיה לו עולם הבא נתנו לו שכר תורתו שאין הקב"ה מקפח שלא ידון ויצטער כלל בצער גיהנם ור' מאיר אמר לדונו ושיהיה לו עולם הבא ועל כל פנים חזינן דשלט אף שכל גופו אש:

ושוב ראיתי במהרש"א שם הרגיש בהא ונדחק דאחר גרע דידע ונתכוין למרוד עיין שם, ולשון שאמרו כאן בסתם דתלמיד חכם אין שולט משמע בכל ענין שיחטא וגם לפי הטעם משום הנה כה דברי כאש משמע גם כן נגד כל חטאים כיון דאין אור של גיהנם שולט, והלא גם אחר היה מלא תורה דר' מאיר גמר מפומיה ותוכו אכל וגם בגמרא [שם ט"ו א] איתא דרק משום הכרוז דחוץ מאחר אמר דליתהני מהאי עלמא, ועל כן מה שאמרו דנתכוין למרוד דהיינו להכעיס שהוא בכלל מינין [דר"ה שם] דגיהנם כלה זה היה בתחלה שאמר ב' רשויות ואחר כך מה שלא שב היה רק על ידי הבת קול שחשב שלא יועיל כדאיתא שם ולתיאבון עביד ולא היה להכעיס:

אבל לדעתי פשוט דלשון אין שולט היינו לכלותו שזהו שליטת האור השורף ומכלה הכל ולתלמיד חכם אין מכלה אבל מכל מקום מכאיב לו ומקבל הדין מיסורי הכויות דאור, ואם כן הרי גם [בר"ה] אירבעם שאמרו דהם אין כלים אף דהוא לרעתם דמשמע דרצה לומר דאשן לא תכבה לעולם גם אחר שגיהנם כלה לשארי רשעי עולם בהם אש הגיהנם נאחז בגופן ואין כבה, מכל מקום כיון דהם אין כלים הרי אין האור שולט לכלותם, וקושית התוספות מפושעי ישראל בגופן ובזה הקושיא שפיר דבאמת בר"ה שם הא דגיהנם כלה וכו' על המינין וחבריהם אמרו אבל הא דפושעי ישראל בגופן ברישא שם אמרו דלאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי צדיקים

ובזה הקושיא שפיר דהרי שולט שנשרף ונעשה אפר, ומה שסיימו מגיהנם כלה על כן טעות סופר הוא דהרי לא אמרו שם זה אפושעי ישראל בגופן כלל, ולפי זה עדיין יש לומר הא דת"ח אצטריך לפושעי ישראל בגופן, אך בר"ה שם אמרו פושעי ישראל בגופן מאי ניהו קרקפתא דלא מנח תפילין ובתוספות שם כתבו דהעוסק בתורה פטור מתפילין עיין שם אם כן לא משכחת לה כלל תלמיד חכם פושעי ישראל בגופן כיון דגביה ליכא חטא דלא מנח תפילין:

ויש לומר גם על זה לפי מה שכתב בעשרה מאמרות [מאמר מקור דין ח"ה פ"ג] דקרקפתא דלא מנח תפילין פירוש בעלמא ולאו דוקא רק הוא הדין אם מצוה אחרת בזויה עליו יעו"ש באורך, אך לדעתי לא משמע כן דמאי שנא דנקט תפילין מכל מצות ונראה משום דלשון בגופן היינו במצוה שבגוף ואין מצוה אחרת בגופו ממש דציצית הוא בבגדו, אף דאיכא מילה אם לא מהלוהו בקטנותו אביו וב"ד ועתה אין רוצה למול את עצמו, יש לומר כיון דזו צערא דגופא מה שאין רוצה הוא לפי שאין רוצה לחבול בעצמו ולא משום שמצות בזויות על כן אמרו רק תפילין דכשישנם לפניו ואין מניח הוא משום דבזויות כיון דאין בזה לו הפסד ממון ולא צער בגוף ולא טירחא כל כך, וממה שאמר בגופן משמע דדוקא הוא שמצוה שבגוף בזויה עליו ולא מצוה אחרת ודלא כעשרה מאמרות, וכן באומות העולם שאמרו בעבירה ולא אמרו בע"ז ושפיכת דמים היינו גם כן משום דבעינן עבירה שבגוף דוקא, ומה שלא אמרו גם זה בישראל נדחק בעשרה מאמרות [שם בריש הפרק ובסופו] דמשום דלא שייך זה שיעשה על ידי דזלזולה בעיניו בישראל אלא בגוים עיין שם, ואין בו טעם ולדעתי פשוט דעבירה שיש בה תאוה סתמא לתיאבון וכמו שכתבתי במילה ובישראל כהאי גונא לא הוי פושעי ישראל בגופן אם לא דרך זלזול וביזוי דמה שעושה מצד תאוה הוא מצד יצר הבוער ואין לו שייכות לעצם גופו, אבל באומות העולם גם לתיאבון הוא בכלל פושעים בגופן דשורשן ברע ולא מצד השאור שבעיסה רק מצד העיסה עצמה ועל כן אמרו זה רק באומות העולם:

ובעשרה מאמרות [שם] מבואר גם לפי דברו דאפילו מזלזל רק בחוק אחד דרך ביזוי כן, וכן לשון הגמרא משמע אפילו מזלזל רק בתפילין לבד, ואף שקאי ברובו עוונות כדאיתא בגמרא שם היינו בעבירת ל"ת ומכל מקום מקיים כל מצות עשה, ואם כן עדיין קשה דלפום טעם דיהיב ריש לקיש לפי שמלאים מצות גם פושעי ישראל בגופן נמי, ואף שאמרו [בסוטה כ"א.] עבירה מכבה מצוה שם אמרו סתם עבירה ומשמע אפילו יחידית ואיזה שיהיה ולא בפושעי ישראל בגופן דוקא ובהדי רוב עוונות דוקא ולא בשקולים ומחצה על מחצה, אבל שם לא מיירי מהגנה מפורעניות אלא מהצלת החטא ומיצה"ר

כמבואר שם בסוגיא דבין לר"י בין לרבא בהכי הוא דמפליג בין תורה למצוה למר בעידנא דלא עסיק ולמר בעידנא דעסיק, ועל זה אמרו הטעם דעבירה מכבה דההצלה על ידי דמצוה גוררת מצוה אבל עבירה גוררת עבירה והוא מכבה כח המצוה שכנגדה ונשאר שקול לבחירתו, ולרבא דקאי בעידנא דעסיק קאי אעבירה הקודמת, אבל לענין הגנה מפורעניות מבואר שם דלתרוייהו אין חילוק בזה בין מצוה לתורה עיין שם, וגם סתימות הלשון פושעי ישראל משמע דבכל פושעי ישראל קאמר וכמו שכתבתי לעיל, וכן משמע גם כן [בעירובין י"ט.] דפריך אדריש לקיש מקרא דעוברי בעמק הבכא ואם איתא דיש פושעי ישראל בגופן דשולט בהם לוקמיה לקרא בהכי, והא לא קשה לפי מה שכתבתי לעיל דרק אין שולט לכלותן אם כן שפיר עוברים ובוכים מפני היסורין, דיש לומר היינו דמשני ההוא דמחייבי ההוא שעתא ואתי אברהם אבינו ע"ה ומסיק:

ומהתוספות [חגיגה שם] משמע דרק משום דאברהם מסיק מיד אין שולט מה שאין כן בנידונין י"ב חודש יעו"ש, וכן משמע בתוספות [ב"מ נ"ח:] דיבור המתחיל חוץ יעו"ש [ומה שכתבו מחגיגה ק"ו מסלמנדרא צריך עיון דההוא בתלמיד חכם והתם בכל יורדין דעלמא קאי] וכן [בר"ה י"ז.] סוף דיבור המתחיל כי יעו"ש, והוא תמוה בעיני כיון דההוא שעתא על כל פנים שולט לכוותם ומתייסרין מדבוכין ומורידין דמעות ומצדיקין הדין ועל כרחך דרצה לומר דאין שולט לכלותם וכמו שכתבתי לעיל אם כן מאי נפקא מינה בין שעה אחת ועולה מיד או אחר י"ב חודש כיון דסוף סוף אין שולט לכלות ושליטה לשעתו איכא נייסרו מאי נפקא מינה אם הוא זמן מועט או זמן רב, וגם לפי דברי תוספות דב"מ נצטרך לומר דגם הני ג' דהתם אינו בכלל פושעי ישראל שאור של גיהנם אין שולט וחדא מינייהו אשת איש ולא משמע כן בעירובין שם דאמר אחר כך גיהנם שהכל יורדין על עסקי חנם פירש"י עריות, ומשמע לפי שזהו עבירה השכיחה יותר ומיעוטו המצוי כמו שאמרו בבא בתרא [קס"ה רע"ח] וגם עיקר שליטת אש של גיהנם הוא לכלות אש דיצרא דעריות שהוא גם כן אש כמו שנאמר [בהושע ז] כולם מנאפים כתנור בעורה וגו' בוער כאש להבה, ובקדושין [פ"א.] נורא בי עמרם וכו' חזי דאת נורא, ועל כל פנים מוכח דמה שאיתא שם דאין שולט בפושעי ישראל רק באומות העולם קאי על עסקי חנם שהכל יורדין ועליהם ביחוד שייך הא דאברהם אבינו ע"ה מסיק להו על ידי הכרת המילה שבבשרם שהוא תיקון לפגם הברית, ובחגיגה שם לא נהירא להו לומר דהני לאו בכלל פושעי ישראל וכתבו דבב"מ לאו בגיהנם מיירי יעו' שם, וזהו לפי מה שהעתיקו שם הלשון סתם יורדין ואין עולין ולא פירשו להיכן יורדין, אבל אין לגירסה זו טעם וביאור דודאי צריך להתפרש לאיזה מקום יורדין ולפנינו הגירסא יורדין לגיהנם והוא

עיקר ודאי, ועל גיהנם שייך לשון ירידה לפי שעמוקה כגיא כמו שאמרו [בעירובין שם] ואם כן הרי מפורש דהך אין עולין מגיהנם קאמר, וגם יש לעיין מבועל ארמית שאמרו שם דאין אברהם מעלהו ולפי דבריהם גם זה אינו בכלל הני פושעי ישראל, ובתוספות [ב"מ שם] הקשו הא דלא חשבינן שם ותירצו דאינו בשביל עבירה זו לבד בלא עבירה אחרת שמחמתה יורד עיין שם, ולא הבנתי דבריהם וכי על עוון דבועל ארמית אין לו לירד גיהנם לקבל עונש וכיון שיורד ואברהם אבינו ע"ה אין מעלהו הרי אין עולה ממילא גם בעבירה זו לבד לפ"ד, ובתוספות [בעירובין שם] דיבור המתחיל בר תירצו דזה עולה כשקיבל דינו עיין שם, וזה לא יצדק רק כשנאמר דהני אין עולים לעולם ולא כפי דבריהם [בב"מ] דגם הני עולין אחר י"ב חדש דאז קבלו דינם ואם כן אכתי ליחשבי', ואפילו תימא דזה דינו בפחות מי"ב חודש אטו י"ב חודש נזכר התם וכיון שאין עולין מיד על ידי אברהם אבינו ע"ה רק משיקבל דינו כל אחד לפי דינו הוי ליה לחשוב לפי דבריהם, והתוספות [ב"מ] הכריחו דבריהם ממה שאמרו בבא אאשת איש דיש לו חלק לעולם הבא ואי לא נימא כן הדרא קושייתם, וגם בברייתא [דר"ה שם] משמע דהכל מצפצפין ועולין מגיהנם חוץ מפושעי ישראל בגופן מדמינן להו בפושעי אומות העולם ולא הוציא אלו מהכלל:

וראיתי בעשרה מאמרות [מאמר חקור דין ח"ג פרק ח' ופרק ט"ז] כתב דהני ג' אלו ירדו לגיהנם היה מכלה אותן לגמרי ואין עולין ועל כן לא ירדו כלשון הגמרא שם מעיקרא רק נידונים בדין אחר [ועפ"י דבריו יתיישבו דברי תוספות חגיגה הנ"ל על הני ג' גם לגירסא דידן, אבל הם לא כיונו לזה ודבריהם משמע דהוא על כל היורדים שאמרו שם, וגם העשרה מאמרות לא נסתייע מדבריהם אף שרימז להם שם בסוף פרק ט"ז, עיין שם מה שהביא משם דיישבו קושייתם בב"מ בדין אחר לא ידעתי כונתו כי לא נמצא שם זכרון להך קושיא ולא ישיב עליה רק דמפרשי שם בדין אחר וגם לפירושם שם בדין אחר תפול הך קושיא דעל כל פנים עולין גם משם מדיש להם חלק לעולם הבא וצריך לומר כתירוצם בב"מ] עיין שם, והיינו דאותו דין אין בכחו לכלות כאש של גיהנם השורפת ומכלה, ולפי דבריו באלו היה אש של גיהנם שולטת לכלות לגמרי ומשמע אפילו היה תלמיד חכם דמסתמא אמר על כל היורדין, וצריך לדחוק גם לפי דבריו דמה שאמרו בפושעי ישראל ובתלמידי חכמים דאין יכול לשלוט הוא חוץ מאלו אלא דלפי דבריו יש לומר דעל כל היורדין שם קאמר ולא באלו שאין יורדין, אבל דבריו תמוהין בעיני וכפי הנראה דנעלם ממנו גמרא דעירובין הנזכר לעיל דיורדין על עסקי חנם דהיינו עריות ומסתמא רצה לומר גם אשת איש דהוא עיקר עריות המצוי וגם לא משמע לחלק בין

עריות דהוקשו כל אותן תועבות דעריות זה לזה, וגם בב"מ דנקטו הבא על אשת איש נראה דלאו דוקא והוא הדין לכל עריות ונקט חדא המצוי ואין נראה שיהיה אשת איש חמור בזה משאר עריות אפילו מאותן שהם חייבי כרת לבד וכל שכן מאותן שיש בהם מיתת ב"ד החמורה טפי מחנק דאשת איש ועל כרחך דחדא נקט:

גם מה שכתב עוד שם לתרץ דמה שאמרו יש להם חלק לעולם הבא היינו בתשובה עיין שם, אינו נראה ולא מצינו לו חבר בזה דבא על אשת איש אין לו חלק לעולם הבא, אבל לדעתי לולי דברי תוספות דב"מ היה נראה לי פשוט דמה שאמרו בעירובין שם ההוא דמחייבי ההוא שעתא אין רצה לומר שיעור שעה מכ"ד שעות דיום דמה טעם לשיעור זה וגם לשון דמחייבי משמע דאין מחוייבים בדין לעונש עוונם יותר, ועל כן נראה דרצה לומר אותה שעה וזמן שנתחייבו כל אחד לפי חטאו ורגיל בתלמוד לשון שעתא על כל זמן המוגבל וקצוב לאדם כמו דקיימא ליה שעתא [בתענית כ"א.] ובכמה דוכתי, ומה שאמרו בב"מ דג' אין עולין רוצה לומר דכולן כשנגמר זמן עונשן וקיבלו את הדין עולין מעצמן ואלו גם אחר שקיבלו עונש הקצוב אין עולין מעצמן ואף שאין נידונין עוד מכל מקום אין עולין גם כן, והני ב' דאין להם חלק לעולם הבא מצפצפין ועולין כשכלה גיהנם ולא לקבל חלק לעולם הבא רק מכל מקום דעולין על כל פנים משאול, או אפשר גם מקודם על ידי אברהם אבינו ע"ה וכן גם על ידי איזה צדיק אחר ממשפחתו או משרשו שיכול להעלותו, ובא על אשת איש אברהם אבינו ע"ה מעלה אותו על ידי המילה דהוא מורה על קדושת הברית בישראל כנזכר לעיל ואין הערלה נקראת אלא על שם אומות העולם דכל הגוים ערלים שבה זוהמת הזימה משורש נחש שבא על חוה ולא פסקה זוהמתן ועל כן הם בעבירה נקראים פושעים בגופן כנזכר לעיל, מה שאין כן ישראל דגם הערלים נקראים מולין כדתנן [בנדרים] ועל כן לא הוציא מהכלל ערל גמור שלא נימול ואפילו אם לא פשע בכך רק שמתו אחיו מחמת מילה ועל כן דזה מכל מקום מבשקר ליה שגם הוא נקרא מהול ונחשב למהול שעמך כולם צדיקים שומרי הברית, וכל חטאים דידהו בזה רק מצד השאור שבעיסה חוץ מבועל ארמית שמתדבק לגויה זה גורם דממשיך, ואף דגם הוא באמת נקרא מהול מכל מקום מתוך שקשורה בו ככלב כמו שאמרו [בסוטה ג':] מקרא דלהיות עמה הוא משוך בערלה דבשר הגויה שהערלה נקראת על שמם ולא מבשקר למראית העין, ומכל מקום גם הוא יש לו גאולה ועולה על ידי צדיקים משרשו כנזכר לעיל או גם על ידי אברהם אבינו ע"ה אחר י"ב חודש למיתת הגויה וכניסתה בגיהנם דהיא פושעי אומות העולם בגופן דאחר י"ב חודש גופה כלה

ונשמתה נשרפת ואינה קשורה בו עוד ומבשקר ליה, ובעירובין דקאי איורדין אעסקי הנם ועריות אמרו הא דאברהם אסיק ובזה נתיישב הכל:

וניחא הא דלא חשיב בועל ארמית בגמרא כתירוץ התוספות ב"מ שם דעל עוון זה לבד כשיורד לגיהנם עולה מעצמו דאין צריך למי שיעלהו אלא בהני ג', וביאת ארמית אינה בכלל בא על אשת איש ועריות דאין אזהרתה וכרת שלה מפורש בתורה ולא נאמרה בפרשת עריות ולא הוקש להם ומשקיבל עונשו הקצוב עולה, אם לא כשיש בו עוון אחר דעריות דוקא שצריך לאברהם אבינו ע"ה להעלותו, ולפי זה שפיר פושעי ישראל דאין אור של גיהנם שולט על פושעי ישראל אלא דקשה הא דפושעי ישראל בגופן בברייתא דר"ה, וראיתי בפירוש יד יהודא על העשרה מאמרות שם [בחלק ג' ר"פ ט"ו אות:] כתב דגם זה אין רצה לומר שנשרפת לגמרי וכמו שכתב העשרה מאמרות שם דאין שולט לכלותם רק נכוית ונידונית ביסורים קשים עיין שם, ותמוה דמלבד דלשון נשרפת משמע לגמרי הרי סיימו שם על זה ורוח מפזרתן וכו' שנאמר וכו' אפר תחת וגו' הרי דנעשין אפר ככל דבר הנכלה על ידי האש לגמרי:

ולכאורה גם בלאו הכי קשה עוד מה שאמרו דנשמתן נשרפת מסיפא דהך ברייתא גופה לפי מה שכתבתי לעיל דגם המינין וחבריהם שאמרו דהם אין כלים אין נכלים לגמרי דאין אור של גיהנם שולט לכלותם, ומיהו על זה יש לומר דלאו משום דאין אור של גיהנם שולט רק לרעתם הקב"ה מקיימם דחיים ביסורין שאין להם הפסק גרע ממיתה כמו שאמרו [בכתובות ל"ג רע"ב], ופושעי ישראל בגופן דנשרפת מעליותא הוא לגבייהו ובסנהדרין [ק' רע"ב] מייתי ממקרא זה דאשם לא תכבה דהקב"ה נותן כח ברשעים לקבל פורענותם עיין שם, ולכארוה מזה ראיה דאור של גיהנם שולט גם לכלותם אי לאו דהקב"ה נותן וכו' דאי לאו הכי מה ראיה והרי שם משום מצות המגינות אין האור שולט לכלותם, אבל יש לומר דמאחר דזה קשה להם יותר וטוב היה להם שישרפו לגמרי ויפטרו מהיסורין אי אפשר לומר שיהיו המצות מגינות לרעתם ולהרבות יסוריהם, וגם יש לומר דקרא גם ברשיעי אומות העולם מיירי והם אין להם מצות מגינות, וגם אפשר לומר דמה שאמרו גיהנם כלה היינו דדייקו לשון הכתוב ואשם לא תכבה אש דידהו אין כבה הא דאחריני כבה שכבר כלה גיהנם מכל הרשעים:

ונראה דהוא כר' יהודה ב"ר אלעאי [בברא"ר פרשה כ"ו] דאין גיהנם לעתיד לבוא אלא אש יוצא מגופו של רשע ומלהטתו שנאמר רוחכם אש תאכלכם, וזהו ואשם היינו האש שלהם היוצא מגופם זה לא תכבה גם לעתיד שאין גיהנם שכבר כלה דהם לא כלו וכן האש שמגופם, ואף דבפסחים [נ"ד.] ילפינן מהאי דאשם לא תכבה דאש של גיהנם אין לו

כבייה לעולם ומפרש אאור של גיהנם, יש לומר ברייתא דהתם כרבנן [דברא"ר שם] דיש גיהנם לעתיד לבוא דשם פליגי בזה ויש לומר ההיא דסנהדרין כברייתא דראש השנה, [ובפרט לפי הנוסחא אחרא שבגליון הגמרא דסנהדרין [שם סוף ע"א] ר' יהודה וכפי נוסחת הגמרא משמע דגם הסיום ואתה אי וכו' הכל מדבריו שהוא מותיב והוא מפרק לעצמו סתם ר' יהודה הוא ר' יהודה ב"ר אלעאי ולטעמיה [בברא"ר שם], אלא דהדבר דחוק להיות הכל דברי ר"י וכפי הנראה דר' מאיר הוא שהשיג לר' יהודה כן וצריך לומר אמר לו ואתה וכו', ושוב ראיתי בהגהת הגר"א הגיה כן וגם מהרש"א בח"א שם כתב והשיב וכו' עיין שם] ומאשם הוא דדייק דאינו אש של גיהנם, ורק אאש חצוני דגיהנם שייך הגנת המצות דוגמת זהב אמזבח ולא אאש שמגופם ומעצמם, וממה שאמר לא תכבה משמע דגם היא בוערת לעולם ואין מכלה ואתם, אך מלשון הכתוב אש תאכלכם דמייתי מדרש הנזכר לעיל משמע דהם נאכלים לגמרי על ידי אותו אש, ויש לומר מה שאמר לא תכבה היינו עד שתאכלם ורצה לומר הא דעל ידי גיהנם אין נאכלים רק אחר כך על ידי אש דגופן על כרחך משום דאין אש של גיהנם שולט, ומוכח דגם בהו אין שולט, ובברייתא דסנהדרין לפי זה כר' יהודה ובברייתא דפסחים דקאי אאור דגיהנם ומייתי מגוים:

אך באמת בגמרא שם מסיים עלה שנאמר וצורם לבלות שאול משמע דעל מלבלות שאול יליף דגיהנם כלה ולא כמו שאמרו מאשם לא תכבה ואם כן גם ברייתא דר"ה מפרש ואשם אאור של גיהנם, וכן משמע לשון ונידונין בה וכו' שנאמר וכו' משמע דקרא דויצאו וגו' ואשם וגו' אדין דבה בגיהנם קאי, וכן בתוספתא [פרק י"ג דסנהדרין] איתא גיהנם ננעלת בפניהם ונידונין בה וכו', ומה שאמר ואשם יש לומר דאש לכל רשע מיוחד בפני עצמו בגיהנם ומשנגמר דינו כבה אותו אש ושלהם אינו כבה, אך לפי זה דהם מבלים השאול משמע דנכלה לגמרי ואש אחר ליכא אם כן נפטרים מן הדין והך הם אין כלים למעליותא הוא, וכן ראיתי שפירש בעשרה מאמרות שם [חלק ה' ס"פ.] על מה שאיתא בסוטה [ע'.] חצי כלין והן אין כלין עיין שם ושם [פרק ה] דמה שאמרו אין לו כבייה עולמות היינו כל ימי עולם הזה יעו"ש באורך, ולפי זה גם להם יש קיום אחר כך לטוב בלא יסורין וקשה מאי שנא אך אפשר דיהיו עדיפי מפושעי ישראל בגופן שנכלים ונעשין אפר והם גרועי טובי מינייהו וכמבואר גם כן מהגמרא שם ומסברא ועיין שם בעשרה מאמרות [שם פרק ג' ופרק ד'], ואולי יש לומר כיון דהני אין להם חלק לעולם הבא קיומם אז גם בלא יסורי גיהנם הוא לרע להם וכמו שאמרו [בשבת קנ"ג.] הללו אוכלין והללו רעבין וכו' שנאמר וכו' ואתם תצעקו מכאב לב:

אך ממה שכתב בעשרה מאמרות [שם סוף פרק.] דאין לך דבר נצחי אלא במדת הטוב וכן כתב [בפרק ה'] דבהנהגת עולם הבא אין רע כל עיקר, משמע דכשיכלה גיהנם יכלה כל רע ויהיה רק טוב ומשמע לפי זה גם אותם רשעים שאין כלים יהיה להם אז טוב, וכן כתב שם [בסוף פרק ה] שרשעים עוד אינם רק ישנם במציאות שקט ושאנן עיין שם, וצריך לומר אף דרש"י בשבת שם פירש זה לעולם הבא וכן בב"ר אמרו משילומת רשעים בעולם הבא, ידוע דכמה מדריגות בעולם הבא יש, ושם [בשבת] משמע שיש אכילה ושתיה ובברכות [יז.] איתא דאין בו אכילה ושתיה וכו', ויש לומר מה שאמרו דורשי רשומות [בסנהדרין ק"ד סע"ב] דכולם באין לעולם הבא שהם השיגו אותה מדריגה דעולם הבא שאין מציאות לרע עוד כלל ואז גם כל רשעי ישראל היותר גרועים לא ידח מהם נדח דהם אין כלים ובאים לעולם הבא:

ויש ליישב בזה דברי הראב"ד בפירושו לעדיות [סוף פרק:] אהא דמשפט רשעים בגיהנם מקרא דוהיה מידי חודש בחדשו וגו' כתב ובמשפט רשעים מיירי וכו' אותם שכפרו בעיקר וכו' דינם י"ב חודש, ועיין שם במהרש"א בחא"ג תמה על זה מברייתא דר"ה, ובתויו"ט שם כתב להגיה יעו"ש, ולפי מה שכתבתי יש לומר דממה שאמרו גיהנם כלה על כרחך הך לא תכבה לאו לעולם הוא ומפרש דקאי ליום הדין הגדול ואז כל רשעים כבר קבלו דינם ואש שלהם נכבה ואלו עדיין לא קיבלו כל עונשם ואש שלהם עדיין לא תכבה עד שקיבלו משפטם ואז הם יבלון השאול כי בגמר דינם יבלה ויכלה שהוא מעוכב רק בשבילם, ועל זה אמר כאן מסיפיה דקרא [ואף דקרא דוהיה קדים מכל מקום הוא נשנה גם לאחריו לומר דקאי גם על זה] והיה מידי וגו' דמשפטם אז הוא רק י"ב חודש מאותו יום הדין שאחר תחיית המתים ואחר כך יכלה גיהנם וכל הרע מן העולם ויתוקנו גם הם שיבואו בכלל כל בשר להשתחות לפני וכדורשי רשומות הנזכר לעיל:

ומיהו ראיתי בסדר עולם רבא [סוף פרק ג] דשם איתא הך ברייתא ושם איתא ולא עוד אלא ששאול בלה [הוא כלשון הכתוב לבלות] והן וכו' מזבול לו מזבולו מבלה צורתם וצורתם לבלות לשאול עד כאן, מבואר דסוף צורתם להתבלות גם כן וגם לשון ולא עוד וכו' משמע דבא להוסיף בזה בפורענותם ולא כמו"ש, ולפי זה משמע הא דאין נבלים מקודם על ידי גיהנם הוא לפי שאין אור של גיהנם יכולה לשלוט לבלותם, אבל איני יודע אם זו הגירסא מדוקדקת דבתוספתא דסנהדרין שם הגירסא כבגמרא ויש לומר סמי חדא מקמי תרתי:

ושוב ראיתי במהרש"א בח"א [בר"ה שם] כתב דהם אין כלים לא למעליותא כהאי דסוטה רק לגריעותא שיהיו לחרפות עולם כמו שנאמר ונראה בשמחתכם והם יבושו עיין שם,

וזהו כמו שכתבתי לעיל מהגמרא דשבת ולא כהעשרה מאמרות, ומה שהוקשה ליה שם הא דנידונין לדורי דורות והניח בקושיא לא קשה כלל דההיא כל ימי עולם הזה קאי שיש שם דורות וגיהנם כלה לעולם הבא דבעולם הזה אין לו כביה ואז אין פריה ורביה כמו שאמרו [בברכות י"ז.] ואין עוד דורות, ועיין בעשרה מאמרות [שם פרק א] על לשון דורי דורות ובפירוש יד יהודא [אות כ"ה], ועיין עוד שם במהרש"א לפני זה דהא דיהיה אפר לא אנשמה קאי אלא הגוף דאין כלה לגמרי רק נעשה אפר עיין שם, ולפי דעתו יש לומר כדברי יד יהודא הנזכר לעיל דאין נשרף לגמרי, וסעד לדברי מהרש"א מצאתי בתוספתא שם הגירסא נפשן כלה וגופן נשרף וגיהנם פולטתן ונעשין אפר וכו' עיין שם, ומלשון זה מבואר דאגוף קאי, ובסדר עולם רבה [שם] הגירסא נפשן כלה וגופן כלה והן נעשין אפר וגיהנם פולטתן וכו', ואמר בתרוייהו לשון כלה ומכל מקום מדאיחר לגוף משמע דאגוף קאי, אבל לפי הגירסא בתלמודין לא משמע כן וגם לגירסא דשם לשון כלה אנפש אי אינו אפר משמע דנכלה לגמרי:

ועיין בתנדב"א [רבה פרק ג] איתא דצדיקים ילמדו זכות אהרשעים שעסקו במצות ויאמר להן הקב"ה רפאו אותן והולכין ועומדין על עפרן של רשעים ומבקשין עליהם רחמים והקב"ה מעמידן מעפר רגליהם שנאמר ועסותם רשעים וכו' עיין שם, ומדקרי עפר ולא אפר כלשון הכתוב דמייתי משמע גם כן דקאי אגוף הנרקב ונעשה עפר שיקום בתחיית המתים, אלא דשם משמע דצדיקים הולכים למקומן של רשעים לשאול לעמוד על עפרם ובגמרא ותוספתא וסדר עולם רבה אמרו דרוח מביא האפר למקום הצדיקים לגן עדן, ומדבריו למדנו דאף הם אין נשארים ונכלים רק על ידי זה שנתפזרים תחת הצדיקים חוזרים לקום ולחיות, ואם כן לא קשה מ"ש דשפיר עדיפי ממינים אפילו אי גם הם אין כלים אחר שגיהנם כלה, ושוב ראיתי בעשרה מאמרות [שם ריש פרשה ז] כתב מדנפשיה דאפר זה בר גיבול הוא ועתידים לחיות על ידי דמעות הצדיקים שיעברו בעמק הבכא [לא ידעתי לאיזה צורך למאי דאזיל הוא לגירסת תלמודין דרוח מפריח האפר לגן עדן כנ"ל] להחיותן יעו"ש באורך, ולא מייתי דברי התנא דבי אליהו רבה הנזכר לעיל דמפורש כן וזכה לכוון האמת מעצמו:

ומכל מקום מה דאין אור של גיהנם שולט צריך ביאור דאף דחוזרין לקום הוא על ידי תפלת הצדיקים אבל אור של גיהנם שורפתן לגמרי, ויש לומר דבלאו הכי קשה מ"ש [בעירובין שם] לריש לקיש דקרא ואשם לא תכבה בפושעי אומות העולם והרי בברייתא [דר"ה שם] מפורש דהוא במינין וכו' וכגון ירבעם מרשעי ישראל החוטאים באותן דברים ולא באומות, תו יש לדקדק מה שמובא [בעירובין] שהקשה דריש לקיש אדריש

לקיש מה ענין להעמיד בקושייתם מדרשת ריש לקיש דפשעי ואזלי ואין הקושיא מזה רק מגופיה דקרא מאשם לא תכבה והיה ליה לומר רק קשה אדריש לקיש, [ועיין שם ברש"י דיבור המתחיל שאם כן והא דריש לקיש בפושעי ישראל מוקי וכו', ואינו מובן דהא בדברי ריש לקיש אין ראיה באיזה פושעים קאי אם הוא בפושעי ישראל דוקא], ולא שייך להקשות דריש לקיש אדריש לקיש רק אם הקושיא מדריש לקיש, ונראה דפירוש אין שולט בהם היינו בעצמיותו ושורש נפשו אין לו שום שליטה כלל ואפילו להכאיב לו, ועיקר אור של גיהנם הוא לכלות ולבער הרע מן העולם ואומות העולם קוצים כסוחים משרשם ובאש יצתו ליהט אותם היום הבא שלא ישאר מהם שורש וענף שיכלו ויבוערו לגמרי, אבל בפושעי ישראל יתמו חטאים כתיב ולא חוטאים כמו שאמרו [בברכות י' רע"א] כי שורש כל הנפשות דישראל דבוקים באלקים חיים שחלק ה' עמו, וכמו שאמרו [בקדושין ל"ו ע"א] דאפילו לית בהו הימנותא ופלחי לע"ז דיאמר להם לא עמי ולמראית העין כאלו אינם עמו, שהם חלק ה' מאמינים בני מאמינים כמו שאמרו [בשבת ל"ז רע"א] וזרע יעקב מטתו שלימה שאין בלבם אלא אחד כמו שאמרו [בפסחים נ"ו.], דהושע קראם לא עמי בשביל שאמרו לו החליפם באומה אחרת כמו שמובא [שם פ"ז סע"א]שהיה סבור שאפשר לנתק שם ישראל ושורש היהדות על ידי ריבוי החטאים חס ושלום עד שאמר לו הקב"ה בני הם בני בחוני וכו' ושיבקש רחמים לבטל הגזירות שבשבילו כמו שאמרו [שם ב'], כי כאשר הצדיק שבדור למטה מסכים למדת הדין המקטרגת נסתתמו טענת מדת הרחמים ונגמר הדין ומצד מדת הדין היה כן, אבל בהתעוררות מדת הרחמים השיג דבמקום אשר יאמר וכו' דכאשר יתמו חטאים ורשעים עוד אינם ונשאר השורש הטוב, כי כל חטאיהם הם רק מצד ההוצי וחוחים הסובבים לאסא ושושנה, ויצה"ר יושב על ב' מפתחי הלב בפתיחה ובהתחלה וכמו שנאמר לפתח חטאת רובץ והצדיקים שלבן ברשותן אין מניחין אותו ליכנס, והרשעים הן ברשות לבן שכיון שנכנס אף שתחלתו הלך ואורח בסוף נעשה בעל הבית שממלא כל חדרי הלב עד ששורש הטוב נעלם לגמרי ונעשה הוא בעל הבית וכאלו שרשו רע:

והן הם אותם שאין להם חלק לעולם הבא, וכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא דעמך כולם צדיקים וגו', ועל כן אותם שאין להם חלק לעולם הבא הם לא עמו ואינם בכלל ישראל דעל כן לא אמרו חוץ מאלו שאין להם וכו' כמו שמובא בכל מקום דחשבינן כלל ומוציא איזה מהכלל, אבל אלו אינם מוצאים מהכלל דמי שהוא מכלל ישראל שהם עמו יתברך ונחלתו אי אפשר שלא יהיה להם חלק לעולם הבא, אבל אלו חטאיהם גרמו דנר ד' נשמת אדם שהוא השורש דצור לבבי וגו' שהקב"ה לבן של ישראל נאפל ונחשך על

ידי עבירה שמכבה נר מצוה המאירה להציל מן החטא, כי עבירה הגוררת עבירה כדרכו של יצה"ר היום אומר עשה כך ומחר וכו' ועד שאומר לו לך עבוד ע"ז שהוא עקירת היהדות לגמרי, דיהודי נקרא על שם הכפירה בע"ז כמו שאמרו [במגילה י"ז רע"א] כי למוד הוא אותו השבט לבער ע"ז כמו שאמרו [בברא"ר] ועל כן משיח בן דוד מזרעו שהוא יבער כל שורש הרע מן העולם עד שיבולע גם המות הבא מזוהמת נחש שהוא התחלת שורש זוהמת הרע באדם שלא ירבץ עוד גם אצל הפתח, ואז יבוקש עוון ישראל ואיננו כי כל החטאים כשלג ילבינו כאשר יתגלה שהכל היה רק בסיבת היצר והזוהמא הסובבת ולא מעצם שורשם, וכשיבוער זה יחזור להאיר נרו כבראשונה והוא האור של ששת ימי בראשית הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא שיהיו כולם צדיקים דאז יתגלו עניינם הכל שהוא כן:

ובעולם הזה אי אפשר להשיג זה שעדיין אין התגלות מאורו של משיח רק דורשי רשומות אמרו שכולם יש להם חלק לעולם הבא, שהם השיגו רשימו הנשאר מאור הניתק מהם על ידי תוקף החטאים הבאים על ידי יצ"ר שנתגבר עליהם, וכמו שמגוף האדם הגם שישוב אל הארץ כשהיה ונעשה תרווד רקב ועפרא בעלמא הוא חוזר וקם בתחיית המתים אותו גוף עצמו, ועל זה אמר אותו רשע מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע כי הוא השיג מעלת פושעי ישראל ואותן שאין להם חלק לעולם הבא דיש להם קצת שייכות עם מדריגתו שגם הוא נמנה במשנה עם אותם שאין להם חלק לעולם הבא, אבל דורשי רשומות לא דרשו עליו כי הוא לא נכלל עמהם ובבמדבר רבה [ריש פרשה י"ד] מפורש חוץ מבלעם כי הוא שורשו רע ולא שניתק ממנו ולא נמצא בו רשימו כלל, והוא הכיר מעלת ישראל בה דמראש צורים אראנו מהתחלת השורש דצור לבבי וחלקם ה' שאף שהגדילו עוונות מכל מקום השורש טוב לא ניתק לגמרי, ועל כן מה אקוב לא קבה אל ואמרו ז"ל אף בזמן שהיה ראוים לקללה כי לא הביט און וגו' דזהו אפילו שיש בהם עמל ואון, והא כשיורדים דיורדים עד לעפר שהוא הירידה למדריגה היותר תחתונה, וגם זה מי מנה וסופר רבעיותיהם ואמרו ז"ל טיפה להצדיק מצד ועמך כולם צדיקים ובכל רובע ישראל יש טיפה הנקרא צדיק דעל דבר זה נסמית עינו של אותו רשע וכו', כי זהו ההבדל שבין ישראל לעמים שאמרו [בר"ה ד'.] דעושה מצוה לקבל פרס ולהנאת עצמו בישראל נקרא צדיק גמור ובאומות העולם חשיב ליה החמיץ על ידי זה, וכן [בבא בתרא י':] דנחשב חטא להם כשאין עושין אלא להתגדר וכדומה שאצלם מחשבה זו היא העיקר, דמטעם זה בהו מחשבה רעה מצטרף למעשה ולא טובה וכמו שאמרו בירושלמי [פרק א' דפאה] ותוספות [קדושין ל"ט סע"ב] ובישראל להיפך:

ופריה ורביה הוא מצות עשה אבל מצד זוהמת הנחש אפילו חסיד שבחסידים מתכוין להנאת עצמו ומצד המשכת הזוהמא לכל הדורות דבעוון חוללתי ובחטא יחמתני, אבל בישראל אזלינן בתר המעשה שהוא מצוה ונחשב בזה צדיק גמור ומזה נמשך דעמך כולם צדיקים, וכל החטאים שנמשכו מצד הזוהמא הנמשך מצד כונת הנאה לגרמיה אינן נוגעים להעצם והשורש, ועל דבר זה נקרא אותו רשע מחליק לשון שהסיתם בזה למעשה דשיטים וכמו שאמרו בדברים רבה [ריש פרשה.] שזה היה כל כונתו לגלות לישראל שאפילו יגדילו חטאים לא יאבדו מעלתם, וזה היה העצה רעה שלו להסיתם על ידי זה לחטוא בביאת ארמית דולדה כמותה ומטיפה זו לא יצא זרע ישראל וצדיק כלל ואין מקיים בזה מצות פריה ורביה דלא נקרא זרעו, וזהו גם כן טעם דמימשכא ערלתו אבל גם זה אצלו הוא רק דלא מבשקר ולא שנעשה ערל באמת חס ושלום, אבל מכל מקום זרעו נעקר לגמרי מקדושת ישראל, והוא התעם בחלקות לשונו שהוא חשב דלעולם לא יעקר טיפה הנמשכת מקדושת ישראל מקדושתה דתלוי ברובע ישראל דהעיקר הוא משפחת אב ודיוקלט קדושה על ידי זה גם בזרע שיולידו בנות הגוים מהם, ובזה הסית גם אותם להפקיר בנותם מה שכבר גדרו כל האומות כדי לקלוט על ידי זה בזרעם קדושת ישראל והוא כמו עבירה לשמה, וכן זמרי שטען בת יתרו מי התיר לך חשב שגם הנולדים מאלו יחשבו על זרע ישראל והוא בא להכניס גם מהם תחת כנפי שכינה, ועבירה לשמה היא כמצוה שלא לשמה כמו שאמרו [בנזיר] ובישראל אזלינן בתר המחשבה טובה ובאומות אחר מעשה הרע היפך במצוה שלא לשמה, והאומות הם מקבלים שכר מצות קלות בעולם הזה וגם מחשבה טובה שאינה כלום מכל מקום על אותה עבירה אין נענשים בעולם הזה רק לעולם הבא ואין הקב"ה מקפח שכר מחשבה טובה שלהם בעולם הזה מיהת כבמצוה שלא לשמה מהמחשבה רעה בשביל המעשה, ואצל ישראל הוא בהיפך דעבירה לשמה כהאי על המעשה יש עונש בעולם הזה, והוא והם שמבקשים רק טובת עולם הזה יעצם עצה זו וזהו שורש הרע דאומות העולם שהם מבקשים רק טובות עולם הזה וחיי שעה ולא חיי עולם, ואותו רשע היה משיג מעלת ישראל ושיש חיי עולם ועם כל זה לא ביקש הוא לידבק בהם ולהשיג חיי עולם כי הם כל קיומם רק בחיי שעה דעולם הזה ואין להם שייכות לחיי עולם כשיבוער הרע כי אין להם שורש טוב כלל שיהיה נשאר אחר ביעור הרע:

ובמשנה מנו ז' דאין להם חלק לעולם הבא ו' מישראל והז' בלעם מאומות העולם, ומסתמא ז' אלו כוללים כל הנפשות שאין להם חלק לעולם הבא דודאי היו יותר מז' אלו, רק שכל דבר חלוק לו' מדריגות כידוע וכל אחת כולל מדרגה מיוחדת וכמו ז' ימי

בראשית ז' ימי המעשה ויום הז' שבת מעין עולם הבא וכן ו' אלפי שני דעולם הזה, כך יש גם בעולם הבא שהוא זמן הקיבול שכר על המעשים, דימי המעשה דעולם הזה דהיום לעשותם הם ו' מדריגות ומאלו המדריגות נדחו אותם שאין להם חלק לעולם הבא שמצד מעשיהם בעולם הזה אין להם שום קיבול שכר והוא גם בפושעי ישראל, ומדריגה הז' דעולם הבא שהוא נגד יום השבת דעולם הזה שאינו יום המעשה רק מתנה טובה שנתן הקב"ה לישראל, דגוי ששבת חייב מיתה דמהם אין להקב"ה נייחא אלא על ידי המעשה שעוסקים בישוב העולם דלכך נוצרו להיות אכרים וכורמים לישראל, ועל כן רק חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא אותם שיש להם שכר מעשים שפעלו בעולם הזה לשם שמים ולא לגרמייהו, מה שאין כן בישראל נאמר הלא אח וגו' ואהב את יעקב אף שהם אחים דומים זה לזה במעשיהם זה אהוב בלא טעם כענין וחנותי אשר אחון אף על פי שאינו הגון וכדאי מאוצר של מתנת חינם שאינו לפי המעשים רק מצד השורש דהוא רק לישראל לבד, ומצד מדריגה זו שבעולם הבא אין שום נפש מישראל נדחה אלא בלעם שהוא מאומות העולם:

וכל ישראל יש להם חלק על כל פנים שאוצר זה שלא נתגלה גם למשה רבינו ע"ה בעולם הזה אלא הרשימו ממנו, ר"ל מה שגילה לו הקב"ה שיש מציאות לאוצר זה, והוא הקשר של תפילין שהראה לו במראה אחורים דתפילין דמארי עלמא כתיב בהו מי כעמך ישראל גוי אחד, והקשר הוא ההתקשרות שיש להם עם אביהם שבשמים גם בהיותם בבחי' אחורים שהוא בזמן שאין עושין רצונו של מקום כמו שאמרו [בבא בתרא ל"ט.] שאינם אז פנים בפנים והוא קשר של ד' המורה על דלותם מהמצות, ובפנים בבית הוא הש' מהשם המורה על קדושת הברית כנודע שהוא קדושת ישראל שאין הערלה נקראת אלא לשם אומות העולם, והם ב' שיני"ן של ג' ראשים וד' ראשים נגד ז' רועים שהם כוללים כל קדושת ישראל ודביקותם בז' מדות העליונות דאלקים חיים כנודע, אברהם אבינו ע"ה הוא התחלת בנין אומה הישראלית ודוד המלך ע"ה שהוא משיח אלקי יעקב הוא סוף שלימותם בביעור הרע וגילוי דביקותם לגמרי, וש' דג' ראשים הוא נגד ג' אבות כידוע, וזה לעומת זה הם גם כן ז' מדריגות ברע כמו ז' שמות ליצה"ר שאמרו [בסוכה] וז' שמות לגיהנם [בעירובין] וז' מדורי גיהנם הנזכר בזוהר ובמדרש, וכן ז' אלו שאין להם חלק לעה"ב ג' מלכים נגד ג' אבות ובלעם נגד דוד המלך ע"ה בקדושה שהוא שלימות הרע לגמרי בלי שום טוב מחיי עולם וזה לא נמצא בישראל כלל:

וממדריגה זו השיגו דורשי רשומות הרשימו שאמרו דכולם יש להם, והכל אמת דמצד מדריגות הראשונות אין להם ובמדריגת הז' חשיב התנא גם כן רק בלעם כי יעקב נטל

לחלקו העולם הבא ועל כן כל זרע יעקב יש להם חלק לעולם הבא ואף דיש שאין להם חלק לעולם הבא גם הם מצד שהם מזרע יעקב ומכלל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ועל כן לא אמרו לשון חוץ כנזכר לעיל ורומז גם לזה דאף אלו שאין להם הם גם כן מכלל כל ישראל שיש להם מצד שהם גם כן מישראל ומה שאין להם הוא מצד התגברות הרע בחלל הלב עד שנעלם ונתכסה שורש הטוב שבו בעולם הזה לגמרי, ועל כן מצד ההתגלות בעולם הזה כבר יצא מכלל שם ישראל וזרע יעקב כי אותו חלק רע המתפשט וממלא כל מעמקי לבו אין לו שייכות לשורש יעקב ושם ישראל כלל, ועל כן בחלק לעולם הבא שמצד המעשים דעולם הזה אין להם אבל מכל מקום מצד השורש יש להם, ומצד השורש הזה קיימא לן דמומר אפילו נטמע בין העמים קדושיו קדושין ושם ישראל עליו, ויש גאונים סוברים דאין קדושיו קדושין כמו שאמרו בטור וב"י [באה"ע סי' מ"ד], והרשד"ם [באה"ע סי' י'] האריך לבאר דאינו דיעה דחויה דטעמם דהא דאף על פי דחטא ישראל הוא מעכן ילפינן ואין לנו אלא דכותיה ואף שאמרו [בסנהדרין מ"ד רע"א] דעבר על ה' חומשי תורה לאו דברי הכל הוא יעו"ש באורך, ובאמת לא נמצא מאן דפליג על זה, ומה שכתב מלשון רש"י שם דיבור המתחיל פשיטא עיין שם אפילו יהיה זה דקדוק קשה ארש"י גופיה אנה מצא מאן דפליג, אבל באמת פשוט דרש"י נקט ר' אילעא גופיה משום דאי לאו הכי מכח הקושיא פשיטא היינו אומרים דהאי מאן דאמר פליג ולא שייך להקשות כל כך בפשיטות פשיטא ועל כן אמר דהוא רבי אילעא גופי' וליכא דפליג, ומהיכי תיתי לאפושי פלוגתא ולהמציא דלא דברי הכל הוא, ומה שכתב דהוא אסמכתא בעלמא הוא זר בעיני לאומרו כאן דדבר זה שייך בענין דין דיש שהוא דרבנן ואסמכוה אקרא אבל ילפותא אסיפור ענין שהיה מה שייך אסמכתא בעלמא בזה:

אבל יש לומר דתליא [ושוב זכיתי ומצאתי בתשובות הרשב"א [ת"א סי' קכ"ד וסי' רי"ב] שהביא גם כן לענין זה הך פלוגתא דר"מ ור"י ודקיימא לן כר"מ משום דדייק קראי עיין שם ואהניין] בפלוגתא דתנאי ר' יהודה ור' מאיר [בקדושין שם] דר' מאיר הוא דסבירא ליה דלעולם נקראים בני אל חי אבל ר' יהודה אומר דכשאין נוהגים מנהג בנים אין קרוים בנים, ובתחילת בנין אומה הישראלית בתחלת השליחות להוציאם ממצרים נאמר בפ' שמות בני בכורי ישראל שלח בני ויעבדני מבואר שכלל ישראל הם בניו יתברך ודעל כן הוציאם להיות לו לעם ולעבדו לפי שהם בניו ואם אין קרוים בנים אם כן אינם בכלל ישראל ועם ה', ונראה דעל כן נאמר קרא דבנים אתם לה' אלקיכם גבי אזהרת גדידה וקריחה על מת כי זה שייך באומות שאין להם אלא העולם הזה ובמותם ילכו לאבדון עולם, אבל ישראל המיתה היא טוב מאוד כמו שאמרו [בבר"ר] כי היא לתכלית טוב

שיתעכל הזוהמא ויכלו החוחים הסובבים ושורש הקדושה ישאר נקי מכל סיג, וזהו שאמר לטעם על זה דבנים אתם כבן הנמשך מהאב כן אתם לאלקיכם שיש בכם שורש קדושה העליונה שהיא מזדכך במותו, ומזה גם כן דכשאין קרוים בנים היינו שאין בו שורש קדושה הקיים לעלמי עד שיהיה המיתה לטובתו רק ככל הגוים דמיתתם אבדון זה הוא עקירת שם ישראל לגמרי מהם, וצריך לומר לר' יהודה קרא דר' מאיר דוהיה במקום וגו' בני אל מי לא קשיא דסבירא ליה שתרוייהו אמת וכמו שכתבתי לעיל אמשנה דחלק ודברי דורשי רשומות, דהרי גם הא דנאמר אתם לא עמי דנגזרה מקודם נאמר בכתוב דלא נתבטל בהווה רק בלשון עתיד והיה, דמצד ההשגה שבהתגלות לב החכמים בעולם הזה הרי מנו אלו שאין להם חלק לעולם הבא ונשנה במשנה סתם, רק בגמרא גילו השגת הדורשי רשומות שהתלמוד מגלה דברים שסתמו במשנה שלא רצו לפרש כדרך שאמרו [בנדרים כ"ג סע"ב] תנא מסתים לה סתומי שלא יהא קלות ראש ובגמ' שם פירשו הדבר, כי המשנה שהוא ההלכות בקיצור בלא משא ומתן ופלפול נסדר להיות מסור לכל ועל כן הסתירו שם דברים שיוכלו קלי הדעת לבוא על ידי זה לקלות ראש, וכן כאן לא רצו לגלות זה במשנה שיש מדריגה בעולם הבא שבה יש חלק גם לאלו דלא יבואו לקלות ראש כנזכר לעיל בבלעם על ידי שהחליק לשון:

ומכל מקום רמזו זה במה שלא אמרו חוץ כנזכר אלא שהסתירו הדברים שאי אפשר לגלות במשנה בפירוש, גם מלבד דטעם הנזכר יש כאן עוד כי דבר זה אינו מושג בהתגלות הלב בעולם הזה רק בדרך רמז ורושם בעלמא, וזהו שבגמרא וכן בירושלמי [בסנהדרין שם] פירשו דברים בהדיא הם גילו כל המסטורין שלבעלי תלמוד נודע הכל, כידוע דג' מדריגות הם הנזכר בכמה מקומות בעלי מקרא בעלי משנה בעלי תלמוד שהם נגד ג' מדריגות נפש רוח נשמה שבאדם שמג' עולמות בריאה יצירה עשיה כנודע, ומצד מדריגת הרוח שבלב אי אפשר להבין ולהשיג אלא ברמז מה שאין כן מי שזכה למדריגת הנשמה וחכמה שבמוח שמשיג יותר, ובכתוב נתגלה גם כן בדרך כלל דוהיה במקום וגו', ור' מאיר בברייתא דקדושין פירסמו גם כן שהוא השיג כללות אור הגנוז דתורה שבע"פ דעל כן נקרא ר' מאיר על שם שמאיר עיני חכמים בהלכה כמו שאמרו [בעירובין י"ג:] כי הוא המשיך האור לכל חכמי ישראל עיני העדה וכמו שאמרו שם דגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו כמותו, ודייק שאמר והיה העולם כי הוא היה משיג שורש האור שבתחלת בריאת העולם במאמר ויהי אור שהוא אור התורה שנגנז לצדיקים לעתיד לבוא, דבעולם הזה נתלבש בהתלבשות האדם בכתנות עור הגוף המלביש לנפש, ובתורתו של ר' מאיר היה כתוב כתנות אור בא' כמו שאמרו [בבר"ר], ועל כן היה יכול

להראות פנים על טמא טהור ועל טהור טמא שזהו מצד השגת שורש הנעלם מכל דבר, שכל דבר מעורב טוב ורע והנהגת עולם הזה הוא כפי התלבשותה בעולם הזה שהוא בעל גבול וסוף אבל הוא השיג שורש האור שאין לו סוף וגבול ששם בכל דבר יש פנים לכל צד, וזהו שאמרו שם שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו שאין לחכמתו ודעתו סוף, ועל כן לא קבעו הלכה כמותו דקביעות ההלכה הוא ההילוך הראוי להתנהגות האדם בעולם הזה:

וחכמתו של אותו תלמיד שאמרו שם שהיה מטהר השרץ בק"נ טעמים אינו חריפות של הבל כקושית תוספות שם, דבאמת אין שום טומאה שאין בו טעמי טהרה גם כן כי בכל דבר על כרחך יש איזו שורש בקדושה דאם לא כן לא היה לו מציאות והוי' וקיום כלל, וכשיתוקן העולם שלא יהיה מציאות רע עוד יהיה הכל טהור ולא יהיה שום טומאה, וכמו כל מה שבים טהור אף על פי שהוא מח' מיני שרצים הטמאים כמו שאמרו [בחולין קכ"ז א], ולעתיד מלאה הארץ דעה כמים לים מכסים שיתמלא העולם כולו במימי הדעת והתורה הנמשלה למים ויהיה כולו ים, וזהו גם כן ענין הים שעשה שלמה בגודל חכמתו דחשב גם כן שהגיע למדריגה זו, שיכול לטהר הכל, דבעולם הזה כל זמן שהשרץ בידו אפילו טבל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה דשרץ אין לו טהרה במקוה, וכן כל הנוגע בו בעודו נוגע לא יכול ליטהר ואפילו בכל מימות היינו רוב חכמה והשגה כאחר רבו של ר' מאיר שממה שזכה להיות רבו דר' מאיר מובן שהיה בו גם כן אור גדול שהיה יכול להאיר עיני ר' מאיר ונכנס לפרדס, והכל לא הועיל לו בעולם הזה לטהרו מטומאת עוונותיו דצריך תשובה ועזיבת החטא דוקא, אבל לעתיד יתמו חטאים דהם עצמם כשלג ילבינו שיחזור העולם לשרשו כמו שהיה בתחלה כולו מים שזהו ענין טהרת המקוה כמו שאמרו [בספר החינוך], ובעולם הזה הוא רק בפרטי פרטית ולכל אחר כפי מה שהוא ולעתיד יהיה התיקון בכל העולם כולו שישוב היבשה לים שאין בו טומאה כלל ועדיף מכל מימות שבעולם הזה:

וזה היה כונת שלמה המלך ע"ה בים שעשה שמחזיק ק"נ מקוה טהרה, וידוע דבכל דבר יש מ"ט פנים טהור וטמא שהוא נגד ז' ימי הבנין דעולם הזה כל אחת כלול מז' ושער הנ' הנעלם בעולם הזה הוא מה שחוזר הכל למקור להיות כולו טהור, ומשה רבינו ע"ה שהיה פני חמה בהשגת עצם האור המאיר לא יכול להשיג אור דשער הזה בעולם הזה, אבל על ר' עקיבא אמרו [במנחות ובויק"ר] שנגלה לו מה שלא נגלה למשהרבינו ע"ה ופירש במגלה עמוקות שנגלה לו שער הנ' הנעלם משמה, ולא שהיה מעלתו גדולה ממנו שזה אי אפשר ולא קם כמוהו אבל לפי שהשגתו הוא מאור הלבנה המקבל מאור החמה

כי הוא שורש תורה שבעל פה המקבל מתורה שבכתב והיא השגת החכמה דחכמי ישראל שאמרו על זה [בבא בתרא י"ב.] דעדיף מנביא היינו שיכול להשיג יותר על ידי שהשגתו באור שאינו מבהיק ומבריק כל כך, וכן שלמה המלך ע"ה שזכה לשפע חכמה תתאה דקיימא בימיו סיהרא באשלמותא שלימות האור ביקש להיות כמשה כמו שאמרו [בר"ה כ"א סע"ב], ולמאן דאמר דאמר לו לא קם וכו' היינו שביקש להשיג אור החמה כמשה רבינו ע"ה ועל ידי זה היה ממילא גדול ממנו כשישיג הוא שער הנ' שהשיג מצד הבהירות מאור החמה ועל זה אמר דלא קם ואי אפשר, ואידך מאן דאמר דאמר במלכים קם היינו מצד מדת המלכות פה תורה שבעל פה אפשר להגיע גם להשגה יתירה כר' עקיבא:

ועל זה ביקש לדון בלא עדים והתראה שהוא דבר מבורר בפעל, אכן הנבואה הוא דבר מבורר לנביא בשמיעה מפי ה', אבל הוא ביקש לדון על פי השגת חכמתו ואמר לו וכתוב וכו' היינו שאין חכמתו מבררת האמת לאמיתו דאפשר שיטעה, ובירור ההשגה בחכמה יהיה במשיח שעליו אמרו באמת דנשא ממשה רבינו ע"ה ולא למראה עיניו ומשמע אזניו מעדים ישפוט רק מורח ודאין, וריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו כמו שאמרו [בברכות מ"ג:] והוא מקרא דנשמת חיים באפיו, ומי שנשלם בכל ג' מדריגות דנפש רוח נשמה זוכה למדריגות הדביקות שמצד הנשמה לנשמה שבאצילות דתמן איהו וגרמוהי חד הכל ביחוד גמור, דאין מציאות לשום רע וטעות:

ושלמה המלך ע"ה שחשב שכבר הגיע למדריגה זו שהשיג שער הנ' בכל הג' מדריגות דנפש רוח נשמה עשה הים שבו ג' פעמים נ' מקוה טהרה, שבכל שערים אלו עדיין יש מציאות לטומאה ורע שצריך ליטהר ממנו דיוכל ליכנס באותו שער, ואחר שעבר כל הק"נ שערים שבג' עולמות בי"ע שוב אין עוד מציאות לטומאה ורע, וזהו שעשאו על י"ב בקר נגד י"ב שבטי יה' שהם כלל אומה הישראלית שהם כשור לעול לקבל עול מלכותו יתברך שהוא הים שלמעלה לטהר עצמם מכל רע:

וכבר זכה הוא למדריגה זו שאף על פי שכתוב בו ויעש הרע וביקשו למנותו באותן שאין להם חלק לעולם הבא יצתה בת קול המעמך ישלמנה כי אתה תבחר וגו', דגם משפטי עולם הבא המושגים לחכמי ישראל בעולם הזה כמו שדנו עליהם חכמי המשנה ואנשי כנסת הגדולה הוא הכל על פי משפט התורה שניתנה לישראל ולא בשמים היא, אבל זהו בשילום השכר שמצד המעשים דעולם הזה במצות התורה שזהו הכל על פי משפט התורה שנמסרה לחכמי ישראל בעולם הזה, אבל מעלת שלמה המלך ע"ה היה מצד שורש נשמתו שדבוק בו יתברך דעל כן נקרא מיד בלידתו על פי הנביא ידידיה דה' אהבו

טרם הגיע לשום מעשה בבחירתו דהוא שורש הטוב הנאהב, כענין ואוהב את יעקב בלי שום טעם גם בהיותם אחים יחד בבטן שוים כאחד, וזהו שאמר המעמך וגו' שבמדריגת עולם הבא שלו אינו מעמך מצד משפט התורה שעמך כי מדריגתו עליונה למעלה מהבחירה, כידוע בישוב ענין הידיעה והבחירה דאינם במקום אחד ובאצילות ששם הידיעה אין מקום לבחירה ובבריאה יצירה עשיה ששם הבחירה אין מקום לידיעה:

וזהו מעלת ישראל שאי אפשר לנתק שהם חלק ה' ושרשם מהאצילות דשם אין מציאות רע ובחירה כלל, ולכל ישראל יש רק שורש נעלם והוא היה כולו דבוק שם ועל כן אמר כי אתה תבחר וגו' דשם אין מקום לבחירה דידכו כלל, ונבוכדנצר הוליך הים לבבל דשם נתייסד אחר כך התורה שבעל פה בתחלה על ידי החרש והמסגר ואנשי כנסת הגדולה, ונסתיים אחר כך בסוף האמוראים בחתימת התלמוד בבלי שהוא כולל כל חכמת התורה שבעל פה כולה ושם נתגלה האור יתר כי שלימות תורה שבעל פה נתגלה יותר אחר החורבן א' וב', דעל זה היה חורבן א' וב' להיות נבנה אחר כך ביתר שאת דגדול יהיה כבוד הבית האחרון ובנין הקיים לעד, ועל כן אמרו [במדרש איכה ובירושלמי] דבתשעה באב נולד משיח כי על זה היה החורבן להוליד על ידי זה נשמת משיח, ועל כן אמרו (ביומא) דמצאו אז כרובים מעורים זה בזה שהוא תכלית הדביקות דכנסת ישראל באלקים חיים שמזה נצמח התגלות שורש הקדושה שיבורר בביאת בן דוד בב"א, שגם בהיותם בתכלית הירידה שאין למטה ועד לעפר לא ניתקו משורשם שבקדושה כלום:

וזהו גם כן ענין אותו תלמיד שהיה ביבנה שהוא בעת החורבן שאז היה כל חכמת תורה שבעל פה שם, כמו שאמרו [בהניזקין] דר' יוחנן בן זכאי ביקש מאספינוס ליתן לו יבנה וחכמיה ועל שם זה נקרא יבנה שהם העוסקים בבניינו של עולם ובית הג' שיבנה במהרה בימינו שלתכלית זה היה החורבן, ואותו תלמיד שהיה הותיק שבהם זכה להשיג אותו אור הנמשך מדביקות הגמור דכרובים מעורים שהיה בשעת החורבן שהוא לידת המשיח המטהר ומזכך הכל שיבוקש עוון ישראל ואיננו, וזהו טהרת השרץ בק"נ טעמים שהוא הק"נ השערים ששלימות נפש רוח נשמה שלו בעולמות בריאה יצירה עשיה:

ורבינא שהיה סוף הוראה בבבל ומחותמי התלמוד ותורה שבעל פה השיג גם כן שמץ ושורש בזה ואמר שם אני אדון ואטהרנו ק"ו מנחש וכו', רצה לומר דנחש הקדמני שהביא המיתה לעולם והרבה כל ענין הטומאה בעולם הוא עצמו טהור כידוע דהוא שורש הס"מ שיהיה מלאך קדושה לעתיד בזביחת היצר שיוסר דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו וישאר גם הוא לאלקינו, כי גם הוא בהסתותיו וקטרוגיו עושה רצון קונו דלכך נוצר כמשל הזונה [בזוה"ק תרומה), וסתמא דגמ' דחי דהוא מעשה קוץ בעלמא

עביד, שאינו בעל בחירה כאדם החוטא בבחירתו מה שאין כן הוא מהעליונים שאין לו בחירה ואין עושה בבחירתו כלל רק שלכך נברא ונשתלח, וזהו מעשה קוץ שנוקב על ידי האדם הנוקב בו והוא מ"ש [בברא"ר] אתה עשית אותו רע, ומכל מקום נסדרו דברי רבינא בתלמוד וידוע דאפילו הסלקא דעתך דגמרא וההוה אמינא הנדחה היא אמת גם כן מצד דדבר שאינו לא נזכר בתלמוד שהוא תורת אמת ודבר שאינו אמת אינו תורה ואין להזכירו בדברי תורה, וכמו שכתבתי במקום אחר ראיה ממה שאיתא במדרש [רבה פ' ויחי) לענין לשנות מפני השלום דהכתובים דברו דברי בדאי מפני השלום מקרא דאביך ציוה לפני מותו וגו' והרי שם הכתוב אינו מספר שקר דהרי הם אמרו לומר כן לו רק דאין להזכיר בתורה שהיא תורת אמת דבר של שקר שהגיד איזה אדם גם כן אם לא ללמדינו דמותר לשקר כהאי גונא ואין זה נחשב לשקר, והכי נמי בתלמוד שהיא תורה שבעל פה ודאי אין להזכיר דבר שאינו אמת אף שדחאוהו, ועל כרחך דמה שאמרו לא היא היינו דודאי כיון דהתורה טמאתו על כן יש טעם לדחות כל ק"נ טעמי ההיתר שלו, אבל לעתיד כשיבוער רוח הטומאה מהארץ ישארו טעמי הטהרה שלו לבדם, ושורש ויסוד כל אותם הטעמים הוא הטעם שגילה רבינא דכל הטומאות נמשכים מזוהמת הנחש ומשכא דחויא שבו נתלבשו גופות בני אדם בעולם הזה בכתנות העור הגופני המלא זוהמא, ואם הנחש עצמו טהור לפי שעושה רק מעשה קוץ והוא כגרזן ביד החוצב, לעתיד יתגלה כי גם כל מעשינו המה רק כגרזן ביד החוצב שהם סדורים ובאים משאת ימי בראשית ועל ידי זה כשלג ילבינו:

ודבר זה הוא כשיתגלה אותו שורש קדושת ישראל במקור מחצבם שנעלם בעולם הזה שאינו נגלה אלא לאותם שזכו להתלבש בכתנות אור תחת עור דחויא כר' מאיר, וסתם משנה כותי' וגם סתם משנה [דריש פרק חלק] לא פליג עליו דאף הם נקראים בנים ויש להם חלק דדא ודא אמת כל אחד בשעתו, ופלוגתת ר' מאיר ור"י בקריאת שמם בעולם הזה אי אזלינן בתר מעיקרא או בתר בסוף, והסוברים דמומר כגוי סבירא להו דר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה דאין נקראים בנים ואם כן הם לא עמו כמו שנאמר במקום וגו' וקראו וגו' שהם ב' הפכים דאותם שאינם בניו אינם עמו גם כן ויצאו מכלל ישראל, ומהא דעכן אין ראי' אף דעבר על ה' חומשי תורה שהרי מפורש במשנה [סנהדרין מ"ג:] דהוא נתוודה ויש לו חלק לעולם הבא, ומאחר ששב ונתוודה הרי חזר לכלל ישראל בעודנו חי בעולם הזה ואגלאי מלתא למפרע דלא נפקע מיני', ואף דהשתא הוא דשב בתשובה הוא מתקן הקודם להיות העוון מתכפר וכאלו לא חטא, ואף דעתה עדיין ברשעו ונענשו ישראל על ידו מכל מקום לא שייך לומר דנעקר שם ישראל בזה דקמי שמיא גליא דסופו

לשוב בחייו וחטאו וענשו רק לשעה, ואף דקרא דחטא ישראל נאמר קודם ששב ועדיין הבחירה בידו שמא לא ישוב ואף דהקב"ה יודע עתידות מכל מקום צדיק ורשע לא קאמר ואיך אמר ליהושע שהוא עדיין בכלל ישראל והיינו שישוב ומשגילה זה לנביא אי אפשר עוד שלא ישוב ואינו עוד שב בבחירתו, יש לומר מה בכך דהיה מוכרח לשוב מכל מקום קמי שמיא גליא דגם בבחירתו בלא הכרח היה שב, והא דגילה ליהושע זה ושיהיה מוכרח, יש לומר משום דהשם יתברך לא רצה לגלות לו מי חטא רק שיפול גורל כמו שאמרו [שם מ"ג:] ועל ידי הגורל לבד לא היו שומעין לו בני שבטו להרגו וכמו שאמרו שם דאמר לו עכן בגורל אתה בא עלי וכו' ולא נהרג אלא אחר שהודה בעצמו ומי יימר דיודה ומה יועיל בגורלו על זה הבטיחו השם יתברך דאף על פי שחטא ישראל הוא היינו שסופו לשוב ולהתוודות כשיתגלה על ידי הגורל:

ולפי זה יהיה אדרבא מזה ראיה דלא נקרא ישראל אלא כששב אחר כך דאם לא כן לאיזה צורך אמר לו זה כאן גבי עכן, ומיהו יש לומר בזה דאמר לו כן מטעם אחר לענין מה שנענשו כל ישראל על ידו דאלו יצא מכלל ישראל הרי אינו עוד מכלל האומה רק ככל הגוים ואין לו חיבור עמהם אלא עם הגוים ולמה יענשו הם על ידו, וכפי הנראה זה היה כונת הושע שאמר החליפם באומה אחרת ובודאי אין רצה לומר דרך חליפין שיקח אומה אחרת לחלקו תמורתם דחס ושלום שיעלה על דעתם כן שיהיה אומה אחרת ראויה ליכנס לקדושת ישראל ולהיות במקומם וכבר במתן תורה החזירה על כל אומה ולשון ולא קבלוה שאין להם שייכות עמה רק ישראל, ועל כרחו דכונתו רק על החוטאים שיעבירם מאומת ישראל לאומה אחרת [ונתקיימה גזירתו בעשרת השבטים שנטמעו בין העמים וכמו שאמרו (ביבמות י"ז א) לא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים, אלא שהוא קאי אחוטאים עצמם וכמו שנגזר בתחלה שיקראו לא עמי אבל שם קאי אזרעם כדמייתי מקרא דכי בנים זרים ילדו, ושם [בהושע ה] פירש"י על פסוק זה לפי שנשאו גויות דולדה כמותה והן הם גם כן דברי הלישנא קמא דשמואל שם ושניהם לדבר אחד כיונו רק שאמר כל אחד אקרא אחר] וכונתו היה לטובה שישארו הכשרים לבד ולא יענשו בשביל החוטאים שאינם עוד מכלל אגודתם להיות בהדי הוצא לקי כרבא, ואף כאן הגם דלא נטמע באומה אחרת אי לאו דשם ישראל עליו כיון דנפקע ממנו שם ישראל יצא מכלל אגודתם וחבורתם ונפקע ערבותם בעדו על כן אמר לו שעדיין ישראל הוא וכל ישראל עריבים בעדו דהוא עדיין בן אומתם:

ואכתי לא ידעינן אי משום דישוב לבסוף הוא ודוקא עליו נאמר זה או דגם כל פושעי ישראל כן, ובפלוגתא דר' מאיר ור"י, ואנן קיימא לן כר' מאיר דסתמא דברייתא ודגמרא

[יבמות מ"ז סע"ב] שהביאו קאי הכי גם בגר שחזר לסורו דגם נפשות הגרים היה במעמד הר סיני ופסקה זוהמתן כמו שאמרו [בשבת קמ"ו רע"א]. ועל כן יש גם בהם שורש קדושת ישראל שלא יכול לינתק ומצד שורש זה שם ישראל עליו דקדושיו קדושין, ואפילו לא ישוב בחייו סופו לשוב במותו כמו שאיתא [בעירובין שם] דפושעי ישראל מצדיקים עליהם הדין בגיהנם ואומרים יפה דנת וכו' מה שאין כן פושעי אומות העולם דפשעי ואזלי ואפילו על פתחו של גהינם אין חוזרים, אבל דבר זה הוא מצד השורש הקדוש שהגם שבחייו גבר היצר לכבוש כל חדרי מוחו ולבו ואבריו ולהתגבר נגד אותו שורש קדושה עד שנשאר טמון וחבוש כבבית האסורים טמיר ונעלם, אחר מותו שנעשה חפשי מהשאור שבעיסה ויצר המסית שורש הנפש שבקדושה מכיר האמת ובוכה ומתחרט על מה שהניח ליצר להתפשט בעולם הזה ולהיות גבר אויב, מה שאין כן באומות העולם דשרשם ברע ועל כן לא מהני להו תשובה לתקן הקודם [כנזכר לעיל סימן.], כי כל כח התשובה המועיל לכלות עוון ולהתם פשע הקודם הוא על השבתו וחזרתו אל שורשו הקדוש וכשהוא מאיר בלבו וגופו ממילא נדחה כל החושך ואיננו, אבל הגוים ששרשם ברע אף ששבים ומתחרטים יראת העונש אין מציאות לתיקון הקודם בהם:

וזה טעם גם כן שמצינו פעמים שננעלו שערי תשובה גם בפני פושעי ישראל כמו שנאמר השמן לב העם הזה וגו' פן יראה וגו' ושב וגו', וכן אמרו באחר [בחגיגה ט"ו א] ובמנשה [בסנהדרין ק"ג.] דמדת הדין עיכבה לקבלו והוצרך לקבלו בתשובה דרך מתחרת ברקיע, ובמדרש אמרו דמלאכי השרת היו סותמין חלונות הרקיע, ובפסחים [קי"ט.] דידו של הקב"ה פרוסה תחת כנפי החיות לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין המקטרגת שלא לקבלם, והרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה דמשפט התורה לקבל שבים ותשובה קדמה לבריאת העולם כמו שאיתא [בפסחים נ"ד.] ואיך יקטרגו, אבל זהו באותם שהרבו לפשוע בכל מיני רע שבכח בחירתם באופן שמצד מעשיהם הרי הם ככל הגוים ונקראים בשם לא עמי, ולא נשאר בהם אלא אותו שורש טוב הנעלם ששם אין מציאות רע ואין יד וכח הבחירה מגעת לשם ומדת הדין הוא במקום שיש מציאות רע דעל זה שייך דין ומשפט, וכן מציאות מלאכי השרת הוא רק בג' עולמות בריאה יצירה עשיה שמתחיל עלמין דפירודא ויש מציאות לרע וכן מדת הבת קול שהשמיעה לאחר שובו וכו' חוץ מאחר, ושם אין הכרה לאותו שורש הנעלם שהוא ממקום גבוה יותר, ועל כן הם אצלם בכלל גוים שאין לקבל בתשובה ואי אפשר לו לחזור לשורשו בכח תשובתו אלא על ידי פשיטת יד הקב"ה דרך מחתרת והעלם להאיר לו מאותו האור הנעלם, שאין יכול

להאיר לו מצד ההתגלות שכבר כולו רע מצד התגלות כל מעשיו וכחותיו ומחשבות מוחו ולבו רק דרך העלם למעמקי הלב שאלמלא הקב"ה עוזר אין יכול ליצה"ר אף קודם שחטא וכל שכן אחר שחטא, אלמלא הקב"ה שפותח שער לדופקי בתשובה לא יכול כלל להתגבר נגד היצר ולשוב באמת, רק הבא לטהר מסייעין אותו ויש דרך שערים גדולים ויש דרך פתחים וחלונות הכל כפי ענין חטאים וטמטום לבו, וכל זמן שנשאר עדיין פתח קטן אפילו כחודה של מחט מפולש מעבר לעבר מן הלב חכם לימינו דעייל בהך להתעורר לשוב הוא מתרחב והולך כפתחו של אולם, אבל אלו שכבר קלקלו במחשבה דיבור ומעשה הרעים כל חלקי נפש רוח נשמה עד שנאטם ונטמטם הלב לגמרי, אם על ידי יסורין וכיוצא בו מתעורר לשוב אי אפשר לו לשוב לשרשו הטוב אלא מצד התעוררות רחמי שמים המרובים להאיר לו ולפשוט ידו להוציאו מהאפלה בהארת אור עליון למעמקי הלב שלא בהדרגה דרך פתחים בהתגלות מוחו ולבו ומשם יתפשט האור ויבוא גם להתגלות לבו שיוכל להתגבר ולהתקומם נגד היצ"ר מה שלא היה יכול מקודם ולגרשו ממלכותו ושולטנתו בכל חדרי לבו וישוב להיות לב טהור וזהו כמאן דאמר מנשה יש לו חלק לעולם הבא:

וסתם משנה דאין לו אף דמפורש [בדברי הימים] ששב והסיר אלהי הנכר וזבח לה' ואמר ליהודה לעבוד לה', סבירא ליה דשב רק מיראת העונש ולא שנטהר לבו לשוב לקדושת ישראל שהקב"ה צור לבבו, ועל כן הושב רק למלכותו שזה מועיל גם בגוים כתשובת אנשי נינוה שהועיל להם לבטל הגזירה כיון דבאותה שעה היו צדיקים, ולא לתקן הקודם, ולא סבירא ליה שנחתר לו חתירה ופתיחת אור וכבר נעקר ממנו כל קדושת ישראל שבחלקי נפש רוח נשמה שלו המתפשטים במוחו ולבו ואבריו, ולזה צריך תשובה מאהבה שהוא בא מהתגלות אור שבשרשו דבנים אתם לה' אלקיכם שמתעורר האהבה דרחמי האב על הבן וכמים הפנים לפנים ובזה שב למקורו ונתקן הקודם, אבל תשובה מיראת העונש הוא גם בגוים ועל כן אמרו דלחלק עולם הבא לא השיבו להחזירו להיות בכלל כל ישראל שיש להם חלק לעולם הבא, דעולם הבא הוא עולם הבינה שמשם התשובה הגמורה בהשבה למקור ושורש על ידי הבינה שבלב דלבבו יבין ושב:

וזהו התשובה שקדמה לבריאת העולם דילפינן מקרא דבטרם וגו' ותאמר שובו בני אדם ואתם קרוים אדם, דהאומות נקראים בני נח ולא בני אדם שלא נתייחסו אחר אדה"ר שהוא יציר כפיו יתברך שנפח בו נשמת חיים ממקור החיים, שזהו שורש הנשמות דישראל שהוא מאותיות התורה שהיא חיי עולם ועץ החיים שהיה מוכן אדה"ר לאכול ממנו לחיות לעולם, אלא שגרם החטא דעטיו של נחש ומזוהמת הנחש שהטיל בחוה

יצא שורש נפשות אומות העולם, ומאכילת עץ הדעת טוב ורע בא שליטת היצ"ר בלבבות בני ישראל, ולפי שהוא בא מהסתת הנחש על כן יכול להמשיך עליו על ידי זה גם כן מזוהמת הנחש ושורש הגוים ערלים, דעל כן אמרו [בסנהדרין] דאדה"ר משוך בערלתו היה ורק דרך המשכה למראית העין דלא מבשקר מצד השגת האדם שיראה לעינים וכפי ההתגלות, ומכל מקום פתח לו השם יתברך פתח לתשובה כמו שאמרו [בברא"ר] על פסוק ועתה פן וגו' כי שרשו מקדושה היה גם כן גלוי עדיין מאחר שלא היה לו חלק מאב ואם שהוא בעוון וחטא רק חלק שמים לבד, וגם בבני אדם נאמר ותאמר שובו שהשם יתברך מעוררם לשוב על ידי הבת קול שובו בנים שובבים שהוא אמירה בלחישו בהתעוררות בלב מצד מה שהם בני אדם, שיש בהם שורש קדושה דאדם שנברא בצלמנו כדמותנו שהוא הדמות שעל הכסא כמראה אדם והוא צורת יעקב אבינו ע"ה שורש ישראל:

ושלשה אותיות אדם נגד חלקי נפש רוח ונשמה שמג' עולמות בריאה יצירה עשיה שמעולם הכסא ולמטה ומשכנם במוח ולב וכבד כידוע, ובסוטה [ה' סוע"א] אדם אפר דם מרה בשר בושה סרוחה וכו', ובשר הוא הגוף שנקרא בשר אדם והוא כלי מלא בושה וכלימה, ואדם הוא עיקר החיות שהוא מהנפש המתפשט ומתלבש בגוף, והכבד עיקרו הכזית במקום מרה כמו שאמרו [בפרק אלו טרפות מ"ו.] ערוקאי כזית שאמרו במקום מרה, ועיין בכרו"פ [ריש סי' מ"א] ומה שכתב ממש כל חולי ומחלה ממרה היה לו לומר זה מהגמרא [ב"מ ק"ז:] כל חולי זו מרה מחלה זו מרה וכו', ומה שאמרו כולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטל הוא אכילה כדרכה של תורה פת במלח ומים במשורה להברות גופו ולקיום חיותו לבד, לא למלאות תאותו שמזה באים כל החולאים בין בגוף בין בנפש כמו שאמרו [בברכות] מלא כריסי זני בישי, ומזה בא התחלת כל החטאים והסתת היצר ושגרם מיתה לעולם על ידי תאות אכילה, והוא בא מכח הנפש דעינוי אכילה נקרא עינוי נפש ונאמר תענו את נפשותיכם, ונפש יתירה דשבת פירש"י [בביצה ט"ז.] לב רחב לאכול יותר, כי בזה מתקיים הנפש בגוף שמתהוה ממנו הדם הוא הנפש השוכן בכבד דכולו דם, וממנו נמשך הכעס ומרה זורקת טיפה ומניחתו ומזה הוא כל חיות הגוף וקיום הכבד שלולי כן היה נשרף ונכלה באש הכעס:

וידוע דכעס ותאוה הם ב' הפכים שהם ב' קליפות קשות דעשו וישמעאל שהוא רציחה וניאוף דגם הוא נקרא בלשון אכילה אכלה ומתחה פיה בלשון נקיה כמו שאמרו [בכתובות], וב' תאות אלו הם מה שהשם יתברך קבעם בנפש האדם לצורך קיום החיות וקיום המין לא לשום הנאה גופנית, וזהו משורש הנפש חיה שבאדם שבקדושה על ידי

טיפת מרה המשככת כעס הכבד, אבל כשמוסיף על טיפה ומתקרר יותר מזה נמשך תאוה יתירה ובאים כל המחלות ועל כן נקרא שמה מרה, והקב"ה ממתיק את המר במר כי כל קיום החיות הוא על ידי זה המר והראה זה הקב"ה למשה רבינו ע"ה מיד ביציאת מצרים בהכנה לקבלת התורה כי הם חיינו וניתן על ידי יסורים הקודמים דיציאת מצרים דוימררו חייהם, שהיה להם מירור חיים בגוף ובנפש שנשקעו בטומאת מצרים שעיקרה בתאות והם שטופי זימה, ובני ישראל הגם שגדרו עצמן בעריות בקברות התאוה שנתאוו לבשר נאמר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים, ועל כן נצטוו באכילת מצה שהוא צמצום תאוה ביותר, דשאור מיעוטו יפה וכן יצה"ר נקרא טוב מאוד כאשר משתמשים בו רק כפי הצריך להכניס אל הקודש וכמו שאמרו [בזוהר] דצריך לחמידו דאורייתא, ואמרו [ביומא] דכשכבשוהו לא אשתכח ביעתא בת יומא כי גם מה שמוכרח לקיום המין אינו אלא מצד היצר שעל זה היה בבריאה ואתה עשיתו רע כמו שאמרו ז"ל:

ובמרה נצטוו על השבת כמו שאמרו [בפרק רע"ק], כידוע דבשבת התענוג מצוה דכל התאות הם אז בקדושה, וזהו המר שהמתיק את המר שעל ידי המרירות דעולם הזה זוכין לעולם שכולו טוב ועונג וכן ו' ימי המעשה ושבת שהוא מעין עולם הבא כי צדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה:

ויש לומר זהו שאמר להו ערוקאי לפי שנצטערו על שהוצרכו לברוח מחמת המציק ולבטל תלמוד תורה דרבים מהתלמידים ואמר להם לדבר אל לבם דפעמים דביטולה של תורה זהו יסודה כמו שאמרו [במנחות צ"ט רע"ב] משבירת לוחות ושם [סוף ע"א] דזהו שכחת תלמוד, אבל על ידי זה מתעורר להוסיף חיל בתורה וכמו שאמרו [בברכות ה' סע"א] מקרא דתיסרנו מתורתך תלמדנו, והגם דבהיסורין יש ביטול תורה זהו המתקת המר במר שגילה למשה רבינו ע"ה במסע הראשון שאחר קבלת התורה שהיה להם התגלות אור גדול דראתה שפחה מה שלא ראה יחזקאל, שזכו לומר שירה דאז ישיר דהוא דוגמת ואפשר עוד יותר משירת האזינו שכוללת כל התורה כמו שאמרו מקרא דכתבו לכם השירה על מצות כתיבת ספר תורה, ועל זה רמזו גדולה היתה ביזת הים וכו' דמצרים עשאו כמצולה שאין בו דגים שרומז על קליטת כל הניצוצות קדושות שהיו שם, והיה דרך ביזת מלחמה אף שהם השאילו מעצמם מה שנשאר בידם אחר כך בעל כרחך היא ביזה דהם נתנו רק דרך שאלה כידוע דכל חיותם מאותו ניצוצין קדושין דאתה מחיה את כולם, ובמכת בכורות יצא השורש והראשית מאותו ניצוצי קדישין שהוא שורש כח אחוזתם להשתעבד בבני ישראל ובביטול זה יצאו ביד רמה, ועדיין כל ההתפשטות נשאר שמזה היה להם כח לרדוף אחריהם ובקריעת ים סוף קלטו הכל ונכלו לגמרי,

והוצרך להסיען בעל כרחן שמפני גודל חשקתם שם חשבו שזהו המקום שאפשר להם לזבוח לה' שכבר הגיעו למדריגה הגדולה של קבלת התורה:

ובאמת זה היה רק לפי שעה מה שהקב"ה עשה בעצמו מצד אתערותא דלעילא לבד וכמו שנאמר ואתם תחרישון, ואין זו השגה שהגיעו לה מצד השתדלותם ויגיעתם שהוא העיקר שנקבע בלב בקנין דיגעת ומצאת תאמין, מה שאין כן מציאה שבלא יגיעה אמרו אל תאמן אף שנדמה לו שמצא אינו דבר המתקיים יתד במקום נאמן והתעיף עיניך ואיננו, דעל כן הסיען להראותן דאור זה אינו קדושה דקבוע וקיימא בלב שלא תנתק עוד, ומיד שנסעו משם ונתסלק אותו אור הלכו ג' ימים ולא מצאו מים ואמרו [בב"ק ב"פ.] זו תורה, ומספר ג' ימים ע"ד שאמרו [ירושלמי סוף ברכות] אם תעזבני יום אעזבך יומים כמו בענין החשק והאהבה אמרו דטיפה שיורדת מלמעלה עולות נגדה טיפיים מלמטה דהאתערותא דלתתא מתגבר והולך, ובענין הריחוק והעזיבה בהיפך כשמתחיל בעזיבת הבא לטמא פותחין ויצ"ר מתגבר והולך, והם ג' מדריגות דהלך ואורח ואיש ובתלתא הוי חזקה ונעשה בעל הבית, ועל כן אחר אותם ג' ימים באו למרה כי מרים הם שכבר נעשו גם הם מרים, ושם היה ההתחלה לקבלת תורה כמו שאמרו די' מצות נצטוו שם וכמו שנאמר שם שם לו חוק ומשפט, וכן ויורהו דרשו חז"ל מלשון הוראה ותורה שזהו שורש התורה להיות תבלין ליצר רע כדבר המתבל שעושה את המר מתוק, וכמו שאמרו כמה דברים מרים שבעולם שאתם ממתקין כתורמסין ששולקין ד' פעמים, ואמרו [בביצה כ"ה:] דתורמס מקטע רגליהון וכו' ואיתא על פסוק ויעבדו את וגו' דאפילו כתורמס הזה לא עשאוני וכו' לעבדו אחר שעבדו ז' ע"ז, שהוא על דרך שבע יפול צדיק וקם דעל ידי הנפילות הוא קם שהירידה לצורך עליה כשזוכה אחר כך להתעורר מתוך מרירות הנפילות ולשוב אל ה', וכנודע דנעשה הכל כסא אל הקדושה וכמו שאמרו עליהם חיו יחיה דזדונות נעשו זכויות שעל ידיהם דייקא בא למדריגה הגדולה דמקום שבעלי תשובה עומדין:

וזהו שאמר להם לנחמם דכזית שאמרו במקום מרה שמקום המרירות שם עיקר החיות כי יתרון האור דייקא מן החושך, ומשכן הנפש דקדושה הוא בכבד ששם עיקר משכן נפש הבהמית וכמו שאמרו בזוה"ק [פנחס רכ"ד סע"א] כבד ס"מ ונחש וכו' ועיין [שם:] באורך וסיים [שם רכ"ה רע"א] מן כבד נפקין כל מרעין וכו', והוא מה שאמרו [בבא בתרא נ"ה:] ברישׁ כל מרעין אנא דם ור"ל הכבד שכולו דם כמו שאיתא [בחולין ק"ט סע"ב], וכמו שאיתא [בבכורות נ"ה סע"א] זכרותא דדמא כבדא, שהוא שורש דם לנפש הבהמית ועיקר חיותו במקום מרה שמשם נמשך כל המרעין והחולאים כנזכר לעיל,

וכמו שאמרו גם כן רש"י [בסוטה שם] אבל זהו מצד הקליפה הקודמת וסובבת ומקפת להפרי, ובריאשא משוכא והדר נהורא ששם הוא גם כן שורש החיות של הנפש דקדושה, והדם שבכבד הוא עכירת הדם שממנו הכעס ורציחה וכל מחלה וכל תקלה וכל קטטה ומיני פורעניות הנמשך ממרירות המרה שאצלה:

והאלקים עשה האדם ישר דאדרבא מרירות המרה ממתיקו כשמשתמש כהוגן וכראוי שזורקת רק טיפה ומניחתו, מה שאין כן כששוטפת ועוברת על ידי התגברות כחות הרע שבדם העכור שבכבד וחרבא דמלאך המות שבמרה, וכל החטאים מתייחסים לנפש כמו שנאמר נפש כי תחטא דשם הוא התגברות נפש כי תחטא דשם הוא התגברות נפש הבהמית שהוא נפשות אומות העולם שאין קרוים אדם המלבשת ומקפת לנפש האדם דישראל, וזהו המ' דאדם שהיא מדריגה התחתונה שבו עיקר המרירות, ומשם התחלת הכניסה לדברי תורה שעיקרה יראת שמים כמו שאמרו [בשבת] אי יראת ה' אוצרו אין והוא בלב כמו שאמרו [ביומא ע"ב:] על פסוק ולב אין, וכן בהתורה עיקרה בלב כמו שנאמר ושמתם את הדברים האלה על לבבכם ועל נפשכם שמן הלב נמשך אחר כך לנפש שהוא כחות המעשה בפעל הבא מהנפש שהוא כח עולם העשיה ועל זה נאמר כי קרוב וגו' בפיך ובלבבך לעשותו, ופה הוא הכולל ומחבר שניהם דעקימת שפתיו הוי מעשה, ועיקרו מרוח החיים שבלב ותרגום לנפש חיה לרוח ממללא שהוא המחבר נפש ורוח, ושפתי צדיק ידעוון רצון וידעוון לשון חיבור ודביקות וגם לשון לימוד דעת להרצון שבלב שעל ידי הדיבור פה הוא נכנס גם כן ללב, ואחר כך לעשותן כי רביעות דם שחיי האדם תלויין בו כמו שאמרו [בשבת ל"א סע"ב] עיין שם ברש"י הוא דם הזך והצלול שבלב כמו שכתבו תוספות [סוטה שם] דיבור המתחיל אדם, וממנו תוצאות חיים לכל הגוף כמו שנאמר מכל וגו' נצור וגו' דעל ידו מזדכך גם הדם העכור שבכבד:

וזהו שנתבשרו במרה אם שמוע תשמעו וגו' כל המחלה אשר וגו' אני ד' רופאיך, כי דברי תורה רפאות לשריך הוא הטבור שמשם חיותו בתחלת היצירה בבטן אמו דטבורו פתוח והוא ירך אמו, ומשם בא שורש הרע שבתולדה דבחטא יחמתני אמי, ועל כן אף דלא ישים המחלה היינו להניח להתגלות צריך רפואה לשורש המרירות שיתמתק לגמרי, וזהו שאמרו בזוהר [שם רכ"ה רע"א] לב איהו זכיך מכולא ממנו נפקין כל טב וכל בריאותא דשייפין כו' שדם הזך שבו והוא הד' דאדם, הוא המבריא ומרפא לכל מרעין שמכבד ומרה, וא' דאדם הוא מדריגה העליונה שבו והוא נשמה הטהורה שהיא חלק אלקי ממעל דאלופו של עולם גנוז בגווה, ועלי' אמרו שהיא אפר כי גוף האדם נברא עפר מהאדמה ממקום המזבח שמלמטה, והנשמה ממקום מזבח שלמעלה ששם מיכאל

עומד ומקריב נשמותיהם של צדיקים כמו שכתבו תוספות [סוף מנחות] מהמדרש, והם נעשין אפר וזהו חזרתם למקורם, כמו שנאמר בגוף וישוב אל העפר כשהיה וזהו תיקונו לכלות זוהמתו, כן בנשמה שהגם שהיא טהורה, מצד חבורה אל הגוף בעולם הזה אף שהצדיקים זוכין במעשיהם בעולם הזה להעלותה מעלה מעלה מכל מקום אין אדם צדיק בארץ אשר וגו', ומה שהוא למטה עפר הוא ברוחניות אפר דעל זה אמר אברהם אבינו ע"ה ואנכי עפר ואפר שהוא מצד הגוף והנשמה, וכמו שאמרו ברע"מ [פ' פנחס רכ"ה.] רפאל דאיהו אפר, דהיינו אפר שכלית כי אמרו [בקהלת רבה] על פסוק הכל היה מהעפר אפילו גלגל תמה שהוא מדריגה היותר עליונה בעשיה הגופניות שנבנה כולן מיסוד העפר אפילו זה המאור הגדול והוא כולו אש כמו שאמרו [נדרים ח' ע"ב] על פסוק וליהט אותם היום הבא שיוציא החמה מנרתיקה והאש שורף העפר ונעשה אפר וגם הוא נקרא עפר כמו שאמרו [בפ' כיסוי הדם]:

והוא מדריגה העליונה שבעפר שבגלגל חמה וכן אפר ודשן המזבח, וברוחני ושכלי שהוא כח הנשמה הוא מדריגה האחרונה דנר ה' נשמת אדם שהיא כולה אור המאיר דאוהביו כצאת השמש בגבורתו, והיא עפר שנעשה אפר ממנו נמשך הרפואה דסליחה לגוף החוטא כשיבין וישכיל ברוחו ושכלו להגביר כח השכל והנשמה הטהורה ולבבו יבין ושב, וכידוע דד' מלאכים [שברע"מ שם] הנושאים הכסא הן הם נגד ג' אבות ודוד המלך ע"ה רגלי המרכבה, ורפאל נגד דוד שהקים עולה של תשובה ושב ורפא לו ואף צדיקים גמורים צריכים רפואה מעטיו של נחש שמזה לא נמלטו גם צדיקים היותר גדולים שמתו בעטיו של נחש, דלזה אין רפואה על ידי תשובה בעולם הזה עד לעתיד דמחץ מכתו של עולם ירפא ויבולע המות לנצח, ועל כן אפילו צדיקים צריכים לחזור לעפרם שעה אחת קודם תחיית המתים ונעשים תרווד רקב דהגוף מן הנקברים ומקב"ר נעשה רק"ב, והנשמה מן הנשרפין דגם נשמותיהן של צדיקים הקריבין על גבי המזבח היינו שהם לאשה ריח ניחוח לד' כי נדבקים במקורן דהם חלק אלקי וה' אלקיך אש אוכלה, ומה שאי אפשר לידבק מצד העטיו של נחש שנקלט גם בה בהיותה בגוף הוא נעשה אפר, ומזה בא הרפואה אחר כך שהוא חוזר להיות נכנס להרקב של הגוף וקם בתחיית המתים ברי' חדשה קדושה וטהורה שאין בה עוד שום זוהמא מעטיו של נחש שנכלה על ידי שנעשה עפר ואפר:

ונשמתן של רשעים הנשרפת באש של גיהנם לכלות עוון ולהתם פשע שהיתה משוקעת בהם, שורשם שבקדושה שהוא האפר הנשאר תיקונו שיוכל לחזור לקדושה לגמרי ולהתגבל עם רקב הגוף לשוב לחיות חיי עולם בקדושה הוא רק על ידי הצדיקים כל אחד

על ידי איזה צדיק שמשרשו שהוא אפר תחת כפות רגליו, ועל ידי שנוגע בהצדיק נמשך בו חיות כענין האיש שנגע בעצמות אלישע ויחי, כי בעולם הזה שהרע גובר הטומאה שהוא חלק אדם רע וסט"א היא מטמא אחרים במגע, אבל הקדושה אינו מקדש בנגיעה בעלמא ומכל מקום מצינו גם בעולם הזה כל הנוגע במזבח יקדש לענין פסולין שאם עלו לא ירדו, ומכל מקום גם זה לא לכל פסולין רק לאותן שהיו פסולם בקודש, ולעתיד ישאר רק אותם שהיה פסולם בקודש דהיינו זרע יעקב אבינו ע"ה ששרשם בקדושה רק אחר כך נפסלו על ידי מעשיהם, והצדיקים הם הכהנים הנגשים אל ה' העומדים על גבי המזבח שלמעלה וכשהרוח מפזרתן תחת רגליהם הרי הם נוגעים במזבח ונעשו קודש ולחמו של מזבח ולא ירדו עוד, שגם הם עולין לאשה ריח ניחוח לה' ואפרן נעשה דשן המזבח של מעלה מנשמותיהם של צדיקים והמחובר לטהור טהור: